

Міністерство внутрішніх справ України
ДНПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ
КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ НАУКИ**

*Матеріали
науково-практичного семінару*

16 травня 2018 року

Дніпро
2018

УДК 343.1 (477)
ББК 67.9(4 УКР)311
А 43

*Рекомендовано до друку
Вченою радою
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 9 від 18.05.2018)*

Редакційна колегія:

Наливайко Лариса Романівна – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, проректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Ковбаса Володимир Миколайович – кандидат юридичних наук, проректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Коротасв Володимир Миколайович – директор Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

Обшалов Сергій Володимирович – кандидат юридичних наук, доцент, декан факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Чаплинський Костянтин Олександрович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Піріг Ігор Володимирович – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Бідняк Ганна Сергіївна – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

А 43 Актуальні питання теорії та практики криміналістичної науки: матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 16 травня 2018 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. – 220 с.

Збірник містить матеріали науково-практичного семінару, в якому взяли участь науковці, викладачі, курсанти, студенти та здобувачі вищих навчальних закладів та наукових установ України, а також практичні працівники Національної поліції та Експертної служби МВС України. Тематика публікацій охоплює теоретичні та практичні проблеми криміналістики та судової експертизи.

Матеріали семінару можуть бути використані у науково-дослідній роботі та освітньому процесі спеціалізованих закладів вищої освіти, а також законотворчій та правоохоронній діяльності.

УДК 343.1 (477)
ББК 67.9(4 УКР)311
© ДДУВС, 2018

Чаплинський Костянтин Олександрович

доктор юридичних наук, професор
завідувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

Ковбаса Володимир Михайлович

т.в.о. першого проректора
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ**

В умовах розбудови України як правової й незалежної держави, реформування соціально-економічної та політичної систем суспільства, інтегрування до Європейського співтовариства, виняткової політичної обстановки у державі, ускладнення криміногенної ситуації та постійних провокацій на сході України спостерігається зміна структури та характеру злочинності, загальний рівень якої має тенденцію до зростання.

Кризові процеси в Україні створили підґрунтя для суттєвого збільшення злочинів, особливо тих, що вчинюються неповнолітніми. Дедалі усе більшої актуальності набуває протидія корупції та організованій злочинності, які завдають значної шкоди державі, дестабілізують фінансово-кредитну систему, негативно впливають на стан економіки, ускладнюють криміногенну ситуацію. Нині, вони стали одним із факторів, що загрожують національній безпеці держави. Концентрація значних матеріальних цінностей в руках корумпованих представників органів влади й управління та керівників злочинних угруповань зумовлюють зростаючий інтерес до їх безпосередньої участі у політичних процесах держави. Зважаючи на це, у представників Європейського співтовариства виникає чимало запитань відносно стану й рівня протидії злочинності та корупції правоохоронними органами України.

Нажаль, можна констатувати, що на сьогодні, злочинність досягла свого найвищого рівня за увесь період існування незалежної держави.

Низька якість досудового розслідування, певні прорахунки у реформуванні правоохоронних органів України (насамперед, оперативних й слідчих підрозділів Національної поліції), недостатність кваліфікованих кадрів в правоохоронних органах, руйнування системи попередження і профілактики злочинів, створили підґрунтя до збільшення їх кількості,

нажаль і тих, що вчиняються неповнолітніми, які дедалі набувають усе більш загрозливих форм.

Окрім того, якщо проаналізувати організацію діяльності оперативних і слідчих підрозділів поліції за останні 25 років, можна дійти висновків, що нажаль, здебільшого працівники оперативних й слідчих підрозділів використовують досить застарілі форми й методи протидії злочинній діяльності.

На сьогодні суспільство вимагає від правоохоронних органів та органів влади й управління негайного вжиття невідкладних законодавчих, управлінських та організаційних заходів щодо створення надійного заслону (ефективно діючої системи) з протидії злочинним проявам.

Злочинність неповнолітніх існувала завжди. На сьогодні є ціла низка наукових розробок та монографічних досліджень присвячених актуальним проблемам розкриття й розслідування злочинів, учинених неповнолітніми, взагалі, і тактиці проведення окремих слідчих (розшукових) дій за їх участю зокрема.

Проте, неповнолітні 60-х, 90-х, навіть 2000-х років суттєво відрізняються від тих, хто вчинює злочини сьогодні.

Якщо раніше неповнолітні здебільшого вчиняли кишенькові крадіжки, прості грабіжницькі напади, де жертвами були студентська молодь, жінки та особи похилого віку, які не можуть чинити активний опір. Здебільшого злочини здійснювалися у темний період доби, переважно із застосуванням фізичного насилля. При цьому неповнолітні найчастіше використовували не повні за своєю структурою способи злочину, адже була відсутня підготовка до їх учинення.

Проте, останнім часом якість цієї злочинної діяльності суттєво змінилася.

Сьогодні неповнолітні є достатньо обізнаними, більш вольовими й самостійними людьми, мають широкий доступ до інформаційного простору.

Дедалі частіше вони входять до складу організованих злочинних угруповань, які є достатньо законспірованими та займаються тривалим злочинним «бізнесом». За даними наукових досліджень, у склад кожної 9-ї групи входить неповнолітній.

Вони діють більш відкрито, жорстоко й зухвало, використовуючи вогнепальну зброю та спеціальні засоби. Неповнолітні почали використовувати складні способи підготовки, вчинення та приховування своєї злочинної діяльності, що достатньо ускладнює діяльність оперативних підрозділів щодо швидкого їх встановлення та затримання.

Все це безумовно впливає на організаційно-тактичне забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД та окремих розшукових заходів, яке потребує певного переосмислення й удосконалення з урахуванням сучасних потреб правоохоронної практики.

Одним з основних завдань, які повинна вирішувати наука у вказаному напрямі – актуалізація наукового і методичного забезпечення протидії злочинності, підвищення її результативності шляхом впровадження у діяльність правоохоронних органів найновіших наукових досліджень, розробок та передового досвіду. Центральне місце у підготовці фахівців відповідного профілю повинні зайняти відомчі навчальні заклади МВС України, а також провідні учені та вищі навчальні заклади Міністерства освіти і науки України.

Коротаєв Володимир Миколайович

Директор Дніпропетровського
науково-дослідного
експертно-криміналістичного
центру МВС України

Пиріг Ігор Володимирович

професор кафедри криміналістики,
судової та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТНИХ ПІДРОЗДІЛІВ МВС

Реформування МВС, що почалось у 2015 році разом зі змінами законодавства докорінним чином вплинуло на структуру та порядок роботи багатьох підрозділів і служб Міністерства. Суттєвої перебудови зазнала й Експертна служба МВС. Наказом МВС від 03.11.2015 р. № 1343 було затверджено Положення про Експертну службу МВС України, відповідно до якого її структурними підрозділами є Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр (ДНДЕКЦ) та територіальні науково-дослідні експертно-криміналістичні центри (НДЕКЦ), що не входять до Національної поліції. Основними завданнями Експертної служби (п. 3 Наказу) є здійснення судово-експертної діяльності, тобто проведення експертиз та забезпечення залучення до досудового розслідування, а саме до проведення слідчих (розшукових) дій.

Реформування МВС та утворення Національної поліції України торкнулось і перебудови слідчих підрозділів, що входять до її складу. До територіальних слідчих відділів увійшли сектори техніко-криміналістичного забезпечення з посадами інспекторів-криміналістів, основним завданням яких є участь у проведенні слідчих (розшукових) дій.

Таким чином, відбулось реформування експертних підрозділів органів внутрішніх справ, що спричинило як позитивні наслідки, так і призвело до виникнення певних проблем експертного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Серед позитивних моментів слід зазначити поділення функцій техніко-криміналістичного та судово-експертного забезпечення розслідування, яке сприяло дотриманню принципу незалежності судової експертизи. З іншого боку виникли проблеми кадрового забезпечення як підрозділів НДЕКЦ, так і секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих відділів Національної поліції. Проведеним нами опитуванням працівників НДЕКЦ та інспекторів-криміналістів Дніпропетровської, Запорізької, Донецької та Харківської областей встановлено, що більш досвідчені співробітники, які працювали на посадах експертів райвідділів міліції перейшли на роботу до НДЕКЦ. Відповідно рівень криміналістичної підготовки інспекторів-криміналістів слідчих відділів Національної поліції на сьогодні залишається досить низьким.

Недостатня кваліфікація інспекторів-криміналістів впливає на кінцевий результат – якість розслідування кримінальних правопорушень, формування доказової бази. Однією з найвагоміших для розслідування слідчих (розшукових) дій є огляд місця події. Для його проведення як спеціалісти при розслідуванні переважної більшості злочинів залучаються інспектори-криміналісти та працівники НДЕКЦ за окремими категоріями злочинів. Їх діяльність регламентується наказом МВС від 03.11.2015 р. № 1339, що затверджує Інструкцію про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події. Від результатів діяльності спеціаліста при проведенні огляду залежить повнота та якість вилучених об'єктів, що можуть бути речовими доказами. Об'єкти, вилучені при огляді місця події поступають на дослідження в НДЕКЦ. Відповідно, низька якість вилучених слідів робить неможливим проведення експертизи. Тому, підготовка інспекторів-криміналістів має бути відповідною. На жаль, на сьогодні ми не можемо вважати її задовільною.

Підготовка експертів та інспекторів-криміналістів є одним з найважливіших питань сьогодення, оскільки від їх кваліфікації, компетентності та особистих якостей залежить у деякій мірі успіх розслідування. Серед суб'єктів експертної діяльності найбільш потужними є експертні заклади Міністерства юстиції та МВС України, в яких виконується близько 90 % експертиз, що призначаються на стадії досудового розслідування. При підготовці кадрів для експертних установ зазначених відомств виникають численні питання, що стосуються видів та форм підготовки, обсягів навчання, освітньо-кваліфікаційних вимог до спеціалістів, узгодженості програм підготовки та інші. Зазначені проблеми

неодноразово обговорювались науковцями, але й досі залишаються дискусійними та підлягають подальшому дослідженню.

У законодавчих актах, а саме КПК України та Законі України «Про судову експертизу», а також в інших законодавчих та відомчих нормативних актах чітко не визначено професійні та кваліфікаційні вимоги, що висуваються до даної категорії працівників. Окремі вимоги до осіб, які можуть бути судовими експертами визначено у ст. 10 Закону України «Про судову експертизу»: «судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності» [1].

Зазначимо, що положення наведеної норми закону досить не чіткі, та, на наш погляд, мають бути конкретизовані. В Законі не зазначено, яку саме «відповідну» вищу освіту повинні мати фахівці. Мабуть, розуміється базова вища освіта в залежності від виконуваних експертиз, наприклад, економічна при виконанні бухгалтерських експертиз, хімічна – експертизи наркотичних засобів, технічна – автотехнічних експертиз тощо. Виникає питання щодо освіти експертів, які виконують криміналістичні експертизи. Основні знання, якими вони повинні володіти – криміналістичні, і отримані вони можуть бути під час навчання в юридичних вузах. Крім спеціальних знань в галузі криміналістики будь-якому експерту бажано знати основи кримінально-процесуального законодавства, а саме підстави призначення та порядок проведення експертизи, права та обов'язки експерта, теорію доказів тощо. На жаль, кількість експертів-криміналістів, які мають вищу юридичну освіту на сьогодні незначна. За даними нашого опитування працівників НДЕКЦ вона складає 32 % загальної кількості респондентів. На сьогодні підготовкою таких фахівців займається лише навчально-науковий інститут № 2 Національної академії внутрішніх справ. Підготовка експертів-криміналістів у цьому навчальному закладі, на наш погляд, найбільш поглиблена та ґрунтовна. Саме вона надає необхідні для експертної діяльності юридичні та спеціальні знання. Але після закінчення навчання перед випускниками стає вибір, який іноді є нелегким: залишатись співробітником поліції та працювати інспектором-криміналістом або звільнитися з поліції і працювати судовим експертом. Зважаючи на це доцільним, на наш погляд, є запровадження окремої підготовки інспекторів-криміналістів та судових експертів.

Погоджуємося з думкою Н.І. Клименко, яка стверджує, що професіоналізація наукових працівників у сфері судово-експертної діяльності повинна будуватися, головним чином, не на перепідготовці фахівців із певних галузей знань, не на системі підвищення кваліфікації, а на фундаментальній підготовці майбутнього судового експерта в вузі саме

як судового експерта. Тому підготовка судового експерта повинна мати такі складові: базова повна вища освіта; післядипломна освіта (спеціалізація, стажування, підвищення кваліфікації та перепідготовка); спеціальна освіта за певними експертними спеціальностями; самоосвіта [2, с. 226].

Обов'язковим також вважаємо наступні рівні підготовки судових експертів, що розглядаються науковцями: підвищення кваліфікації та отримання наукового ступеня доктора філософії чи доктора права. Підвищення кваліфікації судового експерта потрібно організовувати на базі провідних експертних установ та бути обов'язковою умовою роботи на посаді експерта у державних експертних закладах. У ст. 17 Закону України «Про судову експертизу зазначається, що «для присвоєння та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів створюються експертно-кваліфікаційні комісії при міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність». Експертно-кваліфікаційні комісії під час виконання своїх обов'язків повинні оцінити рівень підготовки певної особи та прийняти відповідне рішення, тобто оцінити компетентність експерта у вирішенні покладених на нього обов'язків. Підготовка експертних кадрів вищої кваліфікації та отримання наукового ступеня доктора філософії чи доктора права повинно здійснюватись на базі відповідних кафедр провідних вищих навчальних закладів. Погоджуємось з думкою В.П. Колонюка щодо недоцільності створення для цього аспірантури чи докторантури в експертних установах, бо в них відсутні в необхідній кількості фахівці, які мають наукові ступені [3, с. 92].

Підсумовуючи означене вище, можна зазначити, що на сьогодні вкрай актуальним є запровадження багаторівневої, фундаментальної підготовки інспекторів-криміналістів для слідчих підрозділів Національної поліції та судових експертів для Експертної служби МВС. Ця підготовка повинна здійснюватись на базі закладів вищої освіти системи МВС та відрізнятися навчальними програмами з урахуванням специфіки практичної діяльності зазначених суб'єктів.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
2. Клименко Н. І. Судова експертологія. Курс лекцій : навч. посіб. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 521 с.
3. Колонюк В.П. Кадрова (дидактична) експертна діяльність / Експертне забезпечення розслідування окремих видів злочинів: збірник матеріалів науково-практичної конференції. Київ: Навчально-науковий інститут слідчих і криміналістів Національної академії внутрішніх справ, 2011. С. 90-93.

Лук`янчиков Євгеній Дмитрович
доктор юридичних наук, професор,
КПІ ім. Ігоря Сікорського,
професор кафедри інформаційного права
Лук`янчикова Вікторія Євгеніївна
Державний науково-дослідний
інститут МВС України,
науковий співробітник

ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ ПСИХОЛОГІЧНИМИ ЗАСОБАМИ

Розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів вчинених в умовах неочевидності, в першу чергу організованими злочинними угрупованнями з корумпованими зв'язками в органах влади відбувається в умовах активної протидії з боку заінтересованих осіб. Активна протидія розслідуванню з боку заінтересованих осіб є характерною рисою сучасного пізнавального процесу. Злочинці заздалегідь розробляють тактику вчинення злочину і приховання його слідів з тим, щоб уникнути відповідальності.

Поняття «протидія розслідуванню» вперше сформульовано В. М. Карагодіним, який розглядав її як елемент злочинної діяльності, що не охоплюється способом вчинення злочину, визначив її природу, мотивацію, форми і способи [1], а О. Л. Стулін розробив класифікацію даного явища [2, с. 37-41].

Пізнавальну діяльність в процесі досудового кримінального провадження неможливо уявити без спілкування слідчого з іншими його учасниками, а звідси і психологічного впливу один на одного. Проблема психологічного впливу, зазначає В. Г. Гончаренко, ще недостатньо вирішена як в теоретичному, так і в практичному відношенні. Дане питання не вирішене законодавцем, а тому існують розбіжності і крайні погляди, що одна й таж дія слідчого у одних випадках є вершиною тактичної майстерності, а у інших – ледве не карним грубим порушенням законності. Необхідною умовою розробки юридичних питань психологічного впливу у кримінальному провадженні є встановлення його загального поняття і юридичного визначення впливу як неодмінного атрибута усякого акту правового регулювання [3, с. 57].

В процесі спілкування з учасниками кримінального провадження слідчий повинен мати у своєму арсеналі власні психологічні прийоми, щоб подолати протидію з їх боку. Виходячи із визначення тактики як уміння «перехитрити», «переграти» протидіючу сторону доцільно проаналізувати питання щодо допустимості, рівня і умов застосування тактичних прийомів

криміналістики та оперативно-розшуковій діяльності, які впливають на психіку особи і можуть бути по різному, в ряді випадків помилково, оцінені нею.

Помилкове уявлення щодо тих чи інших обставин провадження може сформуватися у особи під впливом різноманітних чинників, які на неї впливають. Деякі з них безпосередньо передбачені законом (необхідність роз'яснення обставин, що пом'якшують відповідальність, нерозголошення даних досудового слідства тощо). Інші чинники обумовлюються міркуваннями тактичного характеру. Вони пов'язані з такими діями, звичайно в межах закону, які дозволяють сформувати у особи помилкове сприйняття того, що відбувається. Такі умови і обставини у більшості випадків створюються штучно, містять у собі елементи невизначеності але ґрунтуються на об'єктивних процесах і явищах. Наочним прикладом цього може бути побічний допит, сутність якого полягає у отриманні відомостей про обставини, прямо не пов'язані з предметом допиту, але такими, що мають значення для розкриття злочину.

Питання щодо можливості застосування в процесі розслідування тактичних прийомів, які неоднозначно оцінюються особою, вирішується по-різному. В більшості випадків до можливості використання обману ставляться категорично негативно. Так, М. Б. Вандер зазначає, що у багатьох підручниках криміналістики значна увага приділяється тактичним рекомендаціям, пов'язаним з використанням юридичної неграмотності підозрюваного або обвинуваченого, низького рівня їх освіти та інтелектуального розвитку. Рекомендуються різноманітні оманні «пастки», практикується створення видимості повного розкриття злочину, перебільшення поінформованості слідчого про обставини справи, не виправдано широке тлумачення експертних висновків про групову належність об'єктів і т.п. Але в сучасних умовах часто доводиться стикатися з високоосвіченими злочинцями (у тому числі такими, що мають юридичну освіту), які володіють витонченим інтелектом та психологічною проникливістю. Вони легко розгадують різноманітні тактичні «пастки» слідчого [4, с. 10-15]. Можна додати, що такі особи користуються допомогою кваліфікованих адвокатів для перешкоджання розслідуванню. На жаль, конкретних пропозицій щодо можливості застосування нових тактичних прийомів для подолання протидії розслідуванню в роботі не пропонується.

Дещо по іншому до можливості застосування тактичних прийомів, що відносяться до так званих психологічних хитрощів, або пасток ставиться М. І. Порубов. Сутність їх полягає у тому, пише він, що від допитуваного тимчасово приховується істинна мета допиту, формується хибне уявлення про наявність або, навпаки, відсутність у слідчого доказів. Досягають цього створенням певної ситуації при допиті, показом предметів, аналогічних тим, які мають відношення до злочину, і т.д.

Застосування прийомів, на думку автора, пов'язаних з демонстрацією будь-якого предмету в розрахунку на виникнення у допитуваного певних асоціацій, які свідчать про його причетність до вчиненого злочину можливо: по-перше, коли є повна, заснована на доказах впевненість слідчого у винності особи; по-друге, якщо точно встановлено, що предмет, який використовується в тактичній комбінації, відноситься до даного провадження; по-третє, якщо слідчий не посилається на цей предмет як на доказ і не приписує йому неіснуючі якості. Критерієм правомірності прийомів, заснованих на створенні уявлень, має бути абсолютна недопустимість з боку слідчого повідомлення будь-яких перекручених відомостей, стверджень, оперування брехливими посилками, створення штучних ситуацій, що виключають можливість правильного висновку. Хитрість, якщо її розуміти як винахідливість слідчого, є етично виправданим елементом тактичного прийому на учасників кримінального процесу [5, с. 5].

Слід зазначити, що правової заборони застосування дій, які можуть бути неоднозначно оцінені особою в сучасній практиці не існує. Так, ч. 2 ст. 11 КПК України забороняє під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність, а стаття 373 КК України передбачає кримінальну відповідальність за примушування давати показання при допиті шляхом незаконних дій з боку особи, яка проводить дізнання або досудове слідство. У коментарі до даної статті до незаконних дій відносять шантаж, обман, гіпноз, незаконне обмеження прав потерпілого, його підкуп тощо [6, с. 936]. Віднесення тих або інших дій до незаконних має важливі правові наслідки, а саме, передбачає не моральну, а кримінальну відповідальність. Саме тому перелік незаконних дій має бути чітко визначеним у законі подібно до того, як це зроблено щодо обставин, які обтяжують покарання (ст. 67 КК), або до визначення поняття «катування» у ст. 1 Конвенції проти катування та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих людську гідність видів поводження і покарання. У ній чітко зазначається, що до «катування» віднесені будь-які дії, якими особі навмисно задається сильна біль або страждання, фізичне чи моральне, якщо ці дії мають за мету отримання відомостей або зізнання, покарання за вчинені дії, дискримінацію, залякування або примусу і якщо воно вчинено державною посадовою особою, яка виступає як офіційна, або за їхнім підбурюванням, з відома чи мовчазливого погодження.

Подібний підхід має бути застосовано для визначення вичерпного переліку дій, які можуть бути неправильно оцінені особою і заборонені до застосування. Неможливо, щоб у правовій державі у кожному випадку віднесення тих або інших дій до незаконних залежало від розсуду судді

або слідчого навіть якщо вони достатньо підготовлені спеціалісти. Невизначеність дій і прийомів, які заборонено застосовувати в процесі розкриття злочинів штучно стримує ініціативу слідчих і співробітників оперативних підрозділів. Вони є потенційними заручниками нечітко визначеної норми і несумлінних посадових осіб, що її застосовують у відповідності зі своєю правосвідомістю, а інколи і на замовлення.

Якщо піддати аналізу слідчі (розшукові) дії, тактичні прийоми і тактичні комбінації у ряді із них можна помітити елементи, які можуть викликати неоднозначну оцінку. Можливість їх застосування у тому чи іншому вигляді передбачено у самому законі. Так, ст. 277 КПК визначає зміст повідомлення про підозру. Якщо поряд з іншими обставинами у ній має бути вказано зміст підозри та стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру, то посилення на докази не вимагається. На дану обставину звертає увагу В. О. Коновалова, яка пише, в практиці розслідування існують тактичні прийоми, які побудовані на приховуванні певної частини інформації, якою володіє слідчий і яку він може використовувати на етапі, що уявляється йому найбільше сприятливим для досягнення поставленої мети. Так, при допиті підозрюваного слідчий не зобов'язаний повідомляти інформацію, якою він володіє, для підтвердження або обґрунтування підозри [7, с. 139]. Такий підхід ніяким чином не обмежує права особи на захист від підозри і вона може його з успіхом реалізувати. Особа має право на захист саме від підозри, а не доказів, на яких вона ґрунтується.

Стаття 222 КПК визначає, що відомості досудового розслідування можна розголошувати лише з письмового дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим. За розголошення таких відомостей передбачається кримінальна відповідальність.

Таким чином, дана норма дозволяє слідчому, виходячи із тактичних міркувань, визначати час і обсяг відомостей, з якими може бути ознайомлений підозрюваний.

З наведеного вбачається, що можливість використання тактичних прийомів у формі оперування інформацією має законні підстави. У цьому плані слід погодитися з думкою Р. С. Белкіна про те, що настав час відкрито сказати, що і держава визнає допустимість обману в правоохоронній сфері: вона визнала законною оперативно-розшукову діяльність, яка у більшості засновується на дезінформації, обмані, як засобі виявлення і розслідування злочинів. Обман особи, яка протистоїть оперативному співробітнику не вважається аморальним. Не застосовуючи обману, неможливо увійти у злочинне групування, захопити на гарячому хабарника, вимагача і т.п. Сором'язливе маскування слова «обман» спеціальним терміном «легенда» – суті справи не змінює: без обману частенько неможливо здійснити оперативно-розшукові заходи [8, с. 13-14].

Сьогодні цей слушний вислів стосується кримінального провадження, в першу чергу інституту негласних слідчих (розшукових) дій.

З огляду викладеного можливо констатувати, що неоднозначна оцінка особою засобів слідчої тактики залежить не від назви тактичного прийому, хоча і це має не аби яке значення, а його сутності.

Оскільки наперед неможливо передбачити усі форми діяльності і поведінки слідчого, які можуть бути неправильно (перекручено) сприйняті особою, що бере участь у слідчій дії необхідно визначити критерій допустимості психологічного впливу на досудовому провадженні. Ним, як слушно зазначає В. Г. Гончаренко, слід розглядати можливість або неможливість свободи вибору особою своєї позиції у спілкуванні, висловлювань, вчинків, поведінки, якщо певні обмеження прямо не передбачені законом [3, с. 63]. Погоджуючись з даною думкою І. І. Когутич додає, що у реалізації результатів застосування цих засобів не повинні допускатися порушення прав цієї особи [9, с. 145].

За будь-яких умов особа повинна мати можливість вільно сприймати інформацію, аналізувати її і без примусу приймати рішення. У будь-який час підозрюваний може відмовитися давати показання, якщо для цього з'являться відповідні підстави. Відповідно до ст. 63 Конституції України правом відмовитися давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів можуть скористатися свідок і потерпілий.

Підсумовуючи зазначимо, що психологічний вплив є невід'ємним елементом як слідчої тактики взагалі, так і кожного конкретного тактичного прийому зокрема та сприяє подоланню протидії розслідуванню. Форма, методи і прийоми його застосування мають відповідати загальному критерію допустимості тактичних прийомів у кримінальне провадження.

Список використаних джерел:

1. Карагодин В. Н. Основы криминалистического учения о преодолении противодействия предварительному расследованию: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Карагодин В. Н. Екатеринбург, 1992.
2. Стулин О. Л. Классификация видов противодействия. Российский следователь. 1999. № 5. С. 37-41.
3. Гончаренко В. Г. Лекції з судової психології, читані в Академії адвокатури України. К.: Академія адвокатури України, 2008. 280 с.
4. Вандер М.Б. Особенности расследования преступлений в современной криминальной обстановке. Вестник криминалистики. Вып. 3 (7). М.: Спарк, 2003. С. 10-15.
5. Порубов Н. И. Криминалистическая тактика: этические проблемы. Проблемы криминалистики: Сб. науч. тр. Мн.: Акад. МВД Респ. Беларусь, 2003. С. 4-8.

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К.: Каннон, А.С.К., 2001. 1104 с.

7. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология. Х.: Консум, 1999. 156 с.

8. Белкин Р. С. Нравственные начала деятельности следователя органов внутренних дел. М., 1999. 24 с.

9. Когутич І. І. Про кримінально-релевантне дезінформування як засіб протидії злочинній діяльності. Реформування системи кримінальної юстиції та криміналістичні проблеми : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 10-річчя Ірпінської фінансово-юридичної академії та 80-річчя з дня народження відомого вченого-криміналіста сучасності, доктора юридичних наук, професора Бахіна Володимира Петровича. Ірпінь: Ірпінська фінансово-юридична академія, 2012. 144-145.

Степанюк Руслан Леонтійович

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики та судової медицини
Харківського національного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ США

Реформування кримінального процесу України в цілому й удосконалення порядку досудового розслідування у напрямі наближення до кращих світових стандартів потребує ретельного вивчення закордонного досвіду і впровадження передових досягнень у вітчизняну практику. Зокрема, корисним може бути досвід діяльності слідчих оглядових груп (Crime Scene Units), які діють у Сполучених штатах Америки.

Суттєвою відмінністю практики розслідувань США від нашої є можливість не просто залучення, а здійснення безпосередньо самого огляду не детективом чи прокурором, а фахівцями. Звичайно слід пам'ятати, що американська система кримінального процесу не передбачає повноцінного досудового розслідування. Тому дотримання формальних процедур щодо оформлення результатів слідчих дій там не має такого великого значення, як у нас. Але, оскільки зараз в Україні здійснюється спроба кардинально змінити модель кримінального процесу із розшукового на змагальний, то необхідно впроваджувати відповідні підходи розвинутих демократичних країн. У цьому сенсі слід відзначити, що сьогодні в Україні в межах реформування МВС до структури органів

досудового розслідування Національної поліції було включено сектори техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій (інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти). Раніше зазначені фахівці працювали в експертно-криміналістичних підрозділах. Відповідно з'явилась можливість розширення функцій даних спеціалістів під час огляду місця події. Але для цього, на нашу думку, слід належним чином закріпити їхній процесуальний статус у кримінальному провадженні. Існуюча практика і відомчі нормативно правові акти прирівнюють їх до спеціалістів у кримінальному провадженні, статус який визначено у ст. 71 КПК України. Вважаємо, що такий підхід не йде на користь ні якості виконуваних даними підрозділами практичних завдань, ні забезпеченню прав і свобод людини в кримінальному процесі. Фактично підрозділи техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій знаходяться у підпорядкуванні сторони обвинувачення, тобто вони не можуть вважатись іншими учасниками кримінального провадження як спеціалісти. Уявляється, що слід закріпити їхній статус саме як суб'єкта зі сторони обвинувачення (за аналогією із оперативно-технічними підрозділами). Для цього необхідно внести зміни до ст. 41 КПК України, де передбачити не тільки оперативні підрозділи, а і підрозділи техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування, які за письмовим дорученням слідчого зможуть здійснювати слідчі дії, зокрема, огляд місця події. Такий крок законодавця дозволить слідчому, прокурору не просто залучати даних фахівців як спеціалістів для надання технічної допомоги, а доручати їм безпосередньо проводити огляд. У свою чергу для організації функціонування підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення проведення слідчих дій, їх технічного оснащення можна використовувати кращий досвід діяльності відповідних підрозділів США.

Загальний порядок огляду місця події в США та в Україні в цілому досить схожі. Проте в нашій країні процедура досить детально і суворо регламентована законодавством (ст. 223, 237-238 КПК України). При цьому не всі вимоги виглядають обґрунтованими і доцільними. Удосконаленню підлягають і організаційні засади проведення даної слідчої (розшукової) дії.

Так, суттєвою новацією чинного кримінального процесуального законодавства стало положення щодо проведення огляду житла чи іншого володіння особи за правилами обшуку (ч. 2 ст. 237 КПК України), тобто лише на підставі ухвали слідчого судді. У США на місці події у подібних випадках обов'язково присутній прокурор, котрий отримує необхідні ордери. Тобто особа, яка безпосередньо проводить огляд, не відволікається на виконання формальних процедур. У нас же слідчий зобов'язаний звернутись із відповідним письмовим поданням до прокурора за узгодженням, а потім – до слідчого судді за ухвалою. Такий підхід ніяк не сприяє забезпеченню невідкладності та якості огляду місця події.

На відміну від України, у США немає обов'язкової вимоги щодо участі судово-медичного експерта при огляді трупа на місці події. Там це питання вирішує детектив залежно від обставин. У цьому знову ж таки доводиться констатувати більшу раціональність американців. Не в усіх випадках огляду трупа на місці його виявлення є потреба у залученні судово-медичного експерта і цілком достатньо звичайного лікаря. Відволікання судово-медичних експертів, кількість яких невелика, особливо в провінції, на виїзди для огляду всіх трупів призводить до зниження якості їхньої роботи щодо проведення експертиз. Тому вважаємо доцільним уточнити формулювання ч. 1 ст. 238 КПК України, де передбачити, що «огляд трупа слідчим, прокурором проводиться за обов'язкової участі лікаря або судово-медичного експерта». Таким чином за загальним правилом обов'язковою стане участь в огляді трупа лікаря, а судово-медичні експерти будуть залучатись лише у складних випадках для проведення на місці події попереднього дослідження і відповідно надання слідчому орієнтуючої інформації, спрямованої на швидке розкриття злочину.

У науковій літературі неодноразово піднімалось питання щодо доцільності інституту понятих у кримінальному процесі. З цього приводу є різні думки від цілковитої підтримки до заперечення необхідності участі цих осіб під час слідчих дій. Не вдаючись до детального аналізу даної проблеми відзначимо, що, на нашу думку, американський досвід успішного проведення огляду місця події без участі понятих може бути використаний і в Україні. У чинному КПК України (ч. 7 ст. 223) з цього приводу було зроблено лише половинчастий крок до обмеження даного інституту. Адже огляд місця події в житлі чи іншому володінні особи проводиться за обов'язкової участі понятих. Крім того, огляд трупа теж має проводитись із залученням понятих або із застосуванням безперервного відеозапису. Уявляється, що ці вимоги призводять лише до ускладнень на практиці з пошуком понятих, невиправданих психологічних травм осіб, котрих залучають як понятих на огляд трупів, і ніяк не сприяють забезпеченню законності у слідчій діяльності. Тому вважаємо доцільним скасувати обов'язковість залучення понятих до огляду місця події без виключень.

Таким чином, актуальними напрямками удосконалення процесуальних і організаційних засад огляду місця події в Україні, спираючись на досвід США, уявляються: 1) визначення процесуального статусу підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій як суб'єктів сторони обвинувачення, які можуть проводити слідчі (розшукові) дії за дорученням слідчого (прокурора); 2) зобов'язання прокурора прибувати на місце події, якщо їм є житло чи інше володіння особи, до початку його огляду і вживати необхідних заходів щодо одержання відповідної ухвали слідчого судді; 3) встановити вимогу щодо обов'язкової участі в огляді трупа на місці події лікаря, а не судово-медичного експерта.

Тертишник Володимир Митрофанович

доктор юридичних наук, професор,
академік Академії політичних наук,
професор Університету
митної справи та фінансів України

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ В ІНТЕГРАТИВНІЙ ДОКТРИНІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Новий КПК України запровадив новий інститут – негласні слідчі (розшукові) дії, але чітко не визначився ні з їх системою і змістом, ні з процесуальною формою їх провадження, залишаючи багато запитань (коли? за яких умов? що? як? яким чином?), а отже, і можливостей як для свавілля, так і для адвокатських технологій досягнення своєї мети за рахунок процедурних вад судочинства. Зазначимо що за приписами ст. 19 Конституції України слідчі органи, як і інші представники влади, можуть робити тільки те, що законом передбачено, та у спосіб, яких законом визначений. Важливо щоб спосіб отримання доказів був юридично визначений і забезпечувати беззаперечну допустимість доказів.

Негласні слідчі дії – це різновид слідчих дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, спрямовані на збирання, перевірку чи дослідження фактичних даних у конкретному кримінальному провадженні, та які проводяться у випадках крайньої необхідності, коли відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

Негласні слідчі дії, в переважній своїй більшості, а саме, передбачені статтями 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 270, 271, 272, 274 КПК України, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Таке обмеження сфери їх застосування, на перший погляд, може показатись слухним, але залишає не розв'язаною проблему можливості проведення негласних слідчих дій в кримінальних провадженнях щодо більшості корупційних правопорушень тощо.

На наш погляд, виходячи з конституційних визначень верховенства права та пріоритетів і найвищих цінностей в державі, негласні слідчі дії доцільно дозволити при розслідуванні: *по-перше*, тяжких і особливо тяжких злочинів; *по-друге*, усіх злочинів та інших кримінальних правопорушень проти національної безпеки України; *по-третє*, при розслідуванні діянь, передбачених статтям 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини», 162 «Порушення недоторканності житла», 163 «Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер»; *по-четверте*, усіх злочинів і корупційних правопорушень

віднесених в ст. 216 КПК України до підслідності Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро України, *по-п'яте*, кіберзлочинів, передбачених розділом 16 КК України, *по-шосте*, при здійсненні спеціального (заочного) досудового розслідування відповідно до положень глави 24-¹ "Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень".

Регламентация негласних слідчих (розшукових) має забезпечувати як ефективну діяльність щодо швидкого і належного отримання необхідної для розкриття злочину доказової інформації, так і забезпечувати дотримання принципу пропорційності і верховенства права. Тут має бути забезпечений належний баланс приватних і публічних інтересів.

Так, наприклад, передбачаючи три, буцімто різні, негласні слідчі (розшукові) дії «аудіо-, відеоконтроль місця», «аудіо-, відеоконтроль особи» та «спостереження за особою, місцем або річчю», законодавець, чітко не визначивши предмет кожної з слідчих дій, фактично регламентує одне й те ж «здійснення візуального спостереження за особою і технічне документування її діянь», але в залежності від місця чи засобу. Зазначимо побіжно, що відеоконтроль місця, без перебування особи в тому місці, навряд чи знайде серед системи доказів хоча б якийсь поважне місце, бо без людини, її дій чи бездіяльності в тому місці, безпосередньо саме місце нічого не варте.

В основі усіх трьох вищеназваних негласних слідчих діяч лежить метод візуального спостереження і технічного документування, який нами вже давно пропонувався для використання в якості методологічної основи нової слідчої дії. На основі даного універсального методу пізнання замість трьох названих негласних слідчих (розшукових) дій доцільно розробити та законодавчо закріпити і детально регламентувати єдину універсальну слідчу дію з назвою – «Безпосереднє спостереження, контроль і технічне документування суспільно небезпечних та юридично значимих дій і фактів».

Регламентуючи контроль за вчиненням злочину, законодавець, *по-перше*, в концепті допускає технологію контролювання злочинної дії, пропонуючи застосовувати фіксацію і здобуття доказів злочину, який ще не завершився, який «готується чи вчиняється», тим самим дозволяючи його певною мірою продовжувати, тоді, коли є обов'язок правоохоронців будь-який здійснюваний злочин попереджувати і негайно припинитись на етапі його виявлення; по-друге, закон розмістив таку загадкову формулу - «порядок і тактика проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки, спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину визначається законодавством» (ч. 5 ст. 271 КПК України). Тут ми маємо унікальний посил, коли законодавець, який повинен був би це зробити, приймаючи КПК України, як комплексний законодавчий акт, цього так і не зробив, відтермінувавши цю роботу до віртуальних інших законів майбутнього, а більш того, «замахнувся» на те,

щоб навіть «тактика» названих ним дій (яка зазвичай обирається в залежності від слідчої ситуації за умови конфіденційності), відтепер також регламентувалась законодавством. Що ж таке тактика і як її регламентувати законодавець «змовчав». *Ad impossibilia nemo tenetur* – «неможливо змушувати виконувати неможливе».

Імітування обстановки злочину – не менш проблематичний захід, ніж контрольована поставка, може здійснюватися на межі провокації певних дій з метою виявлення злочинних намірів.

Інтересами правосуддя може бути виправдано лише такі пізнавальні заходи, які не мають елементів підбурювання та провокації протиправних дій, здійснюються в умовах крайньої необхідності, без яких досягти захисту більш вагомих благ неможливо, до того ж мета їх застосування має бути суспільно вагомою, а засіб досягнення – найменш обтяжливим у конкретних умовах кримінального провадження.

Варава Володимир Вікторович

кандидат юридичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри
кримінально-правових дисциплін
Університету митної справи та фінансів

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛУЖБИ ДЕТЕКТИВІВ У СКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

У 2017 році Консультативна місія Європейського Союзу (КМЄС) в Україні та Національна поліція розпочали спільний пілотний проект на базі Бориспільського відділу поліції, який об'єднав функції оперативників та слідчих під єдине підпорядкування.

З 1 червня 2017 року у восьми регіонах країни започатковано проект “Поліцейські детективи”, де близько 90% особового складу підрозділів кримінальної поліції переведені в статус слідчих. Зокрема, цей масштабний експеримент проводять в Запорізькій, Львівській, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській та Хмельницькій областях.

Даний експеримент було запроваджено для того, щоб знайти оптимальний баланс між інститутом слідчих та інститутом детективів [1].

Підрозділ детективів у складі 45 співробітників вже працює в апараті Національної поліції [2].

Також керівництвом Національної поліції прийняте рішення щодо утворення детективних підрозділів у структурі апаратів ГУ НП України.

У першому кварталі 2018 року МВС запланувало створення нової служби детективів, де працюватимуть універсальні працівники – детективи, що будуть і слідчими, і оперативниками одночасно.

Зазначені новації дозволять насамперед уникнути бюрократичної переписки завдяки передачі детективу повноважень слідчих і розшукувачів.

Однак, головною метою створення служби детективів у МВС називають ще «реанімацією слідства». Керівник Національної поліції С. Князев необхідність створення інституту поліцейських детективів визначив так: «Наголошую: це не знищення карного розшуку, не заміна оперативно-розшукової складової на щось інше. Це, на жаль, реанімація слідчої системи. Треба вдихнути в неї «ковток свіжого повітря», дати можливість операм реалізувати себе в розкритті, а слідчим – на практиці навчитися в оперативників дечого, «іншим оком» глянути на процес збору та дослідження доказів» [3].

Відповідно до планів МВС, у детективах буде працювати 75% розшукувачів та 25% слідчих. Зазначений показник вийшов в експериментальних областях.

Організаційне відокремлення оперативної роботи від слідства, що існувало до цього часу, призводить до того, що слідчий достеменно не володіє даними про методи, завдяки яким працівник оперативного підрозділу отримує інформацію під час оперативної розробки осіб у оперативно-розшукових справах до початку кримінального провадження. Виконання ж письмових доручень слідчого у кримінальному провадженні часто закінчуються формальною відпискою працівника оперативного підрозділу.

Тобто, констатується відсутність його зацікавленості у використанні всього спектру законних методів пошукової роботи, адже завдання працівника оперативного підрозділу обмежені необхідністю звітувати про кінцевий результат виконання доручення слідчого, прокурора. Створені бар'єри для реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення [4, с.7].

Організаційне розмежування функцій слідчого та оперативного працівника по різних структурах також негативно впливає на результативність їхньої співпраці у кримінальному провадженні.

Вимогою часу є радикальне спрощення системи взаємодії на етапі прийняття та початкової перевірки заяв і повідомлень про злочини і на стадії досудового розслідування.

Сучасні вітчизняні та зарубіжні концепції розвитку правоохоронної системи дозволяють сформулювати перспективний комплекс заходів щодо модернізації структури і компетенції кримінальної поліції:

1. Організаційне об'єднання слідчих та оперативних підрозділів.
2. Деформалізація у нормах КПК досудового розслідування та його трансформація до статусу, відомого як «поліцейське розслідування».
3. Ліквідація окремої процесуальної постаті слідчого та загальний перехід до універсального функціонального місця детектива.

Нівелювання відмінностей між слідчою роботою та оперативно-розшуковою діяльністю повинно створювати у всіх суб'єктів досудового

розслідування належну мотивацію до досягнення його мети та завдань у стислі терміни, уникаючи порушень кримінального процесуального законодавства.

Паралельне впровадження нових систем оцінки унеможливить приховування процедурних помилок під час притягнення особи до кримінальної відповідальності, а удосконалення зовнішнього (прокурорського) нагляду за законністю у діяльності органу досудового розслідування разом з посиленням відповідальності детектива, створить для нього додаткові мотиви щодо контролю за додержанням законності й під час оперативної розробки фігурантів в межах оперативно-розшукових справ. У контексті деформалізації досудового розслідування та змін у компетенції прокурора варто зазначити, що поступове визнання доказів, одержаних стороною захисту належними та допустимими, поступово змусять суди пом'якшити вимоги до формальної складової доказів, що надаються стороною обвинувачення і водночас посилити вимоги до їх фактичної якості, можливості витримати зіткнення з доказами сторони захисту.

Це може стати запорукою зміцнення гарантій прав як підозрюваних, так і потерпілих в умовах змагального кримінального процесу і, водночас, деформалізувати досудове розслідування з переходом до ефективної моделі його організації шляхом розподілу функцій “поліцейського розслідування” та прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність. Часткова деформалізація процесу досудового розслідування також необхідна для посилення відповідальності сучасного слідчого, а також майбутнього детектива за дії, що передують реєстрації виявленого або викритого кримінального правопорушення у ЄРДР.

Головним завданням детектива поліції повинно стати з'ясування реальних обставин вчинення кримінального правопорушення, пошук достатніх доказів, які надалі будуть розглядатись і оцінюватись судом, а не формальна легалізація інформації, здобутої на етапі оперативної розробки або дослідчої перевірки заяв і повідомлень шляхом продукування якнайбільшої кількості процесуальних документів, протоколів та призначення десятків різноманітних коштовних судових експертиз.

Також, суттєве скорочення обсягу кримінальної процесуальної документації та терміну досудового розслідування мають вирішити проблему надмірної звітності, що у свою чергу зменшить негативні наслідки застосування формально-кількісних критеріїв оцінки ефективності цієї діяльності.

Таким чином, функції слідчого та оперативного працівника у наслідок трансформації до статусу детектива, повинні вирізняти його від сучасного стану речей переважно розвідувально-аналітичним характером роботи, тісними взаємостосунками з прокурором, як процесуальним керівником,

постановкою питань перед експертами та підготовкою матеріалів для проведення процесуальних дій, які потребують винесення ухвали слідчим суддею. За цих умов завдання детектива, як правонаступника слідчого та оперативного працівника, не повинні обмежуватись простим формуванням матеріалів кримінального провадження, які вичерпно висвітлюють всі обставини злочину. Обставини кримінального правопорушення остаточно з'ясовуються в суді за участю захисту та в умовах реальної змагальності сторін.

Завданням детектива кримінальної поліції за цих умов переважно є підготовка належних аргументів прокурору для підтримання державного обвинувачення в суді. Як зазначив з цього приводу В.П. Гмирко, "інститут "слідство" має стати винятковою домоною головного доказового провадження в суді, тому з кодексового лексикону треба вилучити аж так любі нашому серцю терміни "слідчий" та "особа, що здійснює дізнання", а на їх місце має прийти коротеньке й цілком зрозуміле в цілیم світі поняття "поліція", а "організаційно-процесуальною формою діяльності поліції у кримінальних справах має стати інститут поліційного дізнання, структурованого в рамках мінімальних законодавчих і урядових регуляцій на "вступне" та "завершувальне" дізнання" [5, с. 174-175].

Також, термін «поліцейське розслідування» неодноразово вжито у тексті Коментаря Генерального Директорату з прав людини та верховенства права (Директорату з прав людини) Ради Європи до проектів Законів України «Про органи внутрішніх справ» та «Про Національну поліцію». Зокрема у ньому зазначено, що «законом має бути чітко передбачено наступне: а. Принцип презумпції невинуватості (стаття 6(1) ЄКПЛ). Поліцейські розслідування повинні проводитися на підставі обґрунтованої підозри у фактичному або можливому вчиненні правопорушення або злочину (стаття 47 ЄКПЕ)» [6].

Питання щодо функціонування служби детективів у складі Національній поліції в умовах сьогодення є актуальними та не дослідженими, тому мають наукову і практичну новизну. Для їх вирішення необхідний певний перехідний період, оскільки остаточна модифікація до світових стандартів змагального кримінального процесу вимагає попереднього удосконалення норм вітчизняного кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства, а також перегляду стандартів доказування.

Насамперед, це потребує виключення підпункту "а" пункту 1 частини першої статті 38 КПК та внесення до її змісту окремого пункту "підрозділи детективів кримінальної та спеціальної поліції", а також до частини першої статті 41 КПК – вилучити "підрозділи органів Національної поліції" та додати "підрозділи детективів кримінальної та спеціальної поліції" [7].

Список використаних джерел:

1. У восьми регіонах України впроваджено пілотні проекти поліцейських детективів [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://mvs.gov.ua/ua/news/8719_U_vosmi_regionah_Ukraini_vprovadzeni_pil_otni_proekti_policeyskih_detektiviv___Sergiy_Knyazv_FOTO_.htm (дата звернення: 27.02.18).

2. У новоствореному спецпідрозділі Нацполіції працюють 45 детективів [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://hromadskeradio.org/news/2017/11/07/u-novostvorenomu-specpidrozdili-nacpoliciyi-pracyuyut-45-detektyviv>

3. Реформування карного розшуку. Кому віддати перевагу: оперативнику чи детективу? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legalnews.org.ua/tochka-zoru/reformuvannya-karnogo-rozshuku-komu-viddaty-perevagu-operatyvnyku-chy-detektyvu> (дата звернення: 27.02.18).

4. Реалізація нового КПК України у 2013 році (моніторинговий звіт) / О.А. Банчук, І.О. Дмитрієва, З.М. Саїдова, М.І. Хавронюк. – К.: ФОП Москаленко О.М., 2013. – С. 7.

5. Гмирко В. П. Доказування в кримінальному процесі: діяльнісна парадигма. Теоретичний аналіз. Проблематизація. СМД - репрезентація: [монографія] /Текст/ В.П. Гмирко. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2010. – С.174-175.

6. Коментар Генерального Директорату з прав людини та верховенства права (Директорату з прав людини) Ради Європи до проектів Законів України «Про органи внутрішніх справ» та «Про Національну поліцію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://rm.coe.int/168068460a> (дата звернення: 27.02.18).

7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>(дата звернення: 27.02.18).

Куратченко Михайло Віталійович

заступник начальника –
начальник слідчого управління ГУНП в
Дніпропетровській області
кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ СУТЕНЕРСТВУ В РОЗРІЗІ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ

Новітній період розвитку суспільних відносин обумовив кількісне зростання злочинності. Удосконалюються різноманітні засоби, методи та

прийоми її діяльності, виникає безліч організованих злочинних угруповань, спілкування яких забезпечується використанням новітніх технологій. В той же час, залишаються актуальними питання забезпечення основоположних прав та свобод людини, її життя та здоров'я, моральних цінностей. Важливим аспектом цього є попередження та розслідування злочинів проти моральності. Адже за багатовіковий період існування проституції як суспільного явища соціумом не визначено чіткого відношення ні до неї, ні до повій, ні до конкретних мір протидії «комерційному сексу».

Незважаючи на те, що у 2006 році була скасована кримінальна відповідальність за зайняття проституцією, інші негативні явища, що її супроводжували, (сутенерство, втягнення у зайняття проституцією, торгівля людьми), залишилися. У Верховній Раді України точаться питання з приводу підвищення штрафів за зайняття проституцією. Зараз спостерігається активізація нормотворчого процесу щодо питань вдосконалення організації та проведення цього важливого для країни заходу. На даний час є нагальна потреба критично переглянути ті наукові напрацювання, що стосуються протидії різним видам, в тому числі сутенерству та втягненню особи до зайняття проституцією.

Про необхідність підвищення ефективності роботи правоохоронних органів за цим напрямом свідчать офіційні показники стану протидії сутенерству та втягненню особи у зайняття проституцією в цілому. Так, за даними Генеральної прокуратури України, у 2013 р. вчинено 259 фактів сутенерства та втягнення особи у зайняття проституцією, за якими у 131 випадках було складено обвинувальні акти, у 2016 р. – 303, за якими обвинувальні акти було складено у 126 випадках, у 2017 р. – 233, за якими обвинувальний акт було складено лише у 107 кримінальних провадженнях. Як бачимо, з усіх облікованих кримінальних правопорушень менше 50 % доводяться до складення обвинувального акту.

Відповідно до положень Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 21 березня 1949 року її сторони повинні накладати «...кару на кожного, хто для вдоволення похоті іншої особи: зводить, умовляє або спокушає з метою проституції іншу особу, навіть за згодою цієї особи; експлуатує проституцію іншої особи, навіть за згодою цієї особи; ...утримує будинок розпусти чи управляє ним або свідомо фінансує чи бере участь у фінансуванні будинку розпусти; здає в оренду або наймає будівлю чи інше місце, або частину такого, знаючи, що вони будуть використані з метою проституції третіми особами» [1].

У той же час, збільшення кількості порнографічної інформації, можливість використання телекомунікаційних мереж та Internet-ресурсів будь-якою особою в Україні, нестабільна ситуація в економіці з одного боку, а також негативне становище у забезпеченні ефективної діяльності

правоохоронних органів нашої держави з іншого, призвели до зростання кількості випадків вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень.

Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, як зазначає О.С. Саїнчин, в криміналістиці можна розділити на три етапи: початковий, наступний та завершальний. Початковий етап розслідування починається з моменту знаходження ознак вчинення злочину. З моменту встановлення особи, підозрюваної у вчиненні злочинів, і визначення ступеня її вини вирішується питання про повідомлення про підозру [3].

В розрізі забезпечення публічного порядку ми повинні говорити навіть не про розслідування сутенерства та втягнення особи у заняття проституцією, а про його попередження та протидію.

Загалом, важливе значення у виявленні ознак кримінального правопорушення має аналіз первинної інформації щодо даних про ознаки злочину, відомостей за окремими обставинами розслідуваного факту, а також джерел, з яких отримано цю інформацію. Додаткові відомості щодо злочину на стадії реєстрації в ЄРДР [2] отримуються завдяки заходам збирання первинної інформації: огляду місця надання інтимних послуг; встановлення особи злочинця (сутенера, звідника) і місця його перебування; виявлення очевидців й свідків злочину та отримання від них пояснень щодо злочинної події та ін.

Констатуючи вищевикладене, вкажемо на те, що протидія сутенерству та втягненню особи у зайняття проституцією є важливою складовою забезпечення публічного порядку в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 21 березня 1949 року
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. ; відп. за вип. В. А. Прудников. – Х. : Право, 2016. – 392 с.
3. Саїнчин О.С. Слідчі ситуації та алгоритми дій в методиці розслідування серійних вбивств. [Електронний ресурс]– Режим доступу до ресурсу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/22719/%CE>

Кумець Павел Іванович

Заступник директора – начальник
відділу криміналістичних досліджень
Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ

У зв'язку з численними реформаційними процесами, що відбуваються у правоохоронній, судовій та інших сферах суспільного

життя, дотепер дискусійними є питання використання спеціальних знань. Незважаючи на те, що чинний КПК України постійно зазнає змін й удосконалень, деякі аспекти залишаються невирішеними та потребують доопрацювання. Так, за останніми змінами, запропонованими Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 28.11.2017 № 221-222 («Голос України»), в ч. 1 ст. 242 КПК України передбачається проведення експертизи експертною установою (експертом) тільки за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження. Іншою нормою ч. 2 п. 7 ст. 244 слідчий суддя задовольняє клопотання про призначення експертизи шляхом прийняття ухвали про доручення проведення експертизи. Вказана неузгодженість зазначених норм призводить до неоднозначного тлумачення та їх використання при призначенні експертиз. У ст. 69, 71 КПК України прямо вказано суб'єктів використання спеціальних знань та визначено правовий статус експерта і спеціаліста. Норми ст. 101, 102 КПК України передбачають вимоги до структури та змістовної частини висновку експерта. На відміну від кримінально-процесуального законодавства, у цивільному праві це питання розглянуто більш широко. Зокрема, зазначено види судових експертиз: комісійна, комплексна, додаткова, яка розглядається як повторна, тощо.

Поняття спеціальних знань в цілому має своє широке і багатогранне тлумачення серед науковців.

Характеризуючи спеціальні знання, видатний криміналіст, професор Р.С. Белкін зазначає, що вони набуваються суб'єктом у процесі практичної діяльності шляхом спеціальної підготовки або професійного досвіду і засновані на системі теоретичних знань у відповідній галузі.

У свою чергу, Б.М. Бішманов, аналізуючи думки таких видатних вчених-криміналістів, як Г.І. Грамович, В.Н. Махов, визначає спеціальні знання як знання суб'єкта, отримані в процесі пізнання або набуття навичок і вмій у будь-якій сфері діяльності людини, які за змістом виходять за рамки загальноосвітніх і спеціальних освітніх програм, за формою використовуваних для досягнення юридичних цілей в ході кримінального процесу.

Одним із перших Г.І. Грамович зазначив мету використання спеціальних знань – збирання доказової і орієнтуючої інформації, необхідної для розкриття, розслідування та попередження злочинів, а також розробка тактичних та технічних засобів і методів її збору.

Аналізуючи думки Є.І. Зуєва, І.В. Пирога, В.Д. Юрчишина та ін., В.М. Ковбаса визначає основні цілі використання спеціальних знань, зокрема:

– сприяння повному і швидкому розкриттю та розслідуванню злочинів;

- встановлення істини у кримінальній справі;
- дослідження певних об'єктів та явищ;
- отримання необхідних відомостей для встановлення обставин, що мають значення для правильних обґрунтованих рішень у справі;
- сприяння виявленню, фіксації і вилученню доказів та з'ясуванню спеціальних питань, що виникають при проведенні слідчих дій;
- розробка тактичних і технічних засобів та методів збирання доказів тощо.

Враховуючи все вище зазначене та розглядаючи дефініцію «спеціальні знання» як такі, що вживаються у сфері протидії злочинної діяльності, а саме в кримінально-правовому, кримінально-процесуальному та криміналістичному аспектах, можна виділити такі їх основні ознаки: 1) є комплексом знань і навичок у різних галузях; 2) складаються з системи відомостей в галузі науки, техніки та інших сфер людської діяльності; 3) використовуються на досудовому розслідуванні та судовому провадженні у випадках та в порядку, визначених кримінально-процесуальним законодавством; 4) їх використання здійснюється у взаємозв'язку із науково-технічними засобами; 5) реалізуються визначеним суб'єктом кримінального судочинства в процесі практичної діяльності, спеціальної підготовки з урахуванням професійного досвіду і засновані на системі теоретичних знань у відповідній галузі; 6) їх реалізація вимагає значних витрат часу й інтелектуальних зусиль; 7) сприяють у розробці технічних засобів і прийомів роботи з доказами та встановленню вагомих обставин, що мають значення для доказування.

Слід зазначити, що форми застосованих спеціальних знань цілком залежать від видів злочинів. На підставі анкетування працівників правоохоронних органів та літературних джерел ми визначили, що доцільними є такі форми використання спеціальних знань: призначення судових експертиз; довідково-консультаційна діяльність; ревізії та перевірка за обліками; залучення спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій; допит експерта; присутність слідчого при проведенні експертизи. Найбільш поширеною формою є призначення судових експертиз (64 %), якій, повинна віддаватись перевага. Сутність цієї форми полягає в тому, що органи досудового розслідування і суду встановлюють фактичні дані, які неможливо встановити іншим шляхом та які мають істотне значення для кримінального провадження. Відповідно до ч. 1 ст. 242 КПК України передбачається проведення експертизи експертною установою (експертом) тільки за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження. Запропоновані законодавцем зміни до положень ст. 242 КПК України безумовно забезпечують певну прозорість та виключають проведення експертизи за попередньою змовою експерта з сторонами процесу. Проте нівелюється процесуальна самостійність та незалежність слідчого у

прийнятті рішень, а сумніви щодо об'єктивності висновку експерта можливо перевірити й іншими доказами, в т.ч. і призначенням повторної експертизи. Тому дану норму розповсюджувати на сторону обвинувачення вважаємо недоцільним.

Підсумовуючи викладене щодо форм використання спеціальних знань, які використовуються під час розслідування злочинів, варто звернути увагу на їх оптимальну послідовність застосування, доцільність проведення, своєчасність і правильне застосування.

Очеретяний Максим Анатолійович

начальник управління
превентивної діяльності ГУНП в
Дніпропетровській області
кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ХУЛІГАНСТВУ, ВЧИНЕНОГО ГРУПОЮ ОСІБ

Будь-який соціум завжди намагається жити за встановленими правилами поведінки, проте немає жодної людської спільноти, в якій би зазначені правила не порушувалися. Сучасні реалії нашої держави вказують на ускладнення криміногенної ситуації. Це пов'язано з низкою негативних факторів, що впливають на суспільство. У зв'язку з цим зростає кількість кримінальних правопорушень різних категорій: проти життя і здоров'я, власності, громадської безпеки та порядку. Найбільш розповсюдженим суспільно небезпечним діянням проти громадського порядку впродовж багатьох років залишається хуліганство.

Певні прорахунки у реформуванні економічної та соціальної сфер суспільства, кримінально-процесуального законодавства, нестабільність у сфері безпеки держави зумовили суттєве збільшення кількості хуліганських проявів. Останнім часом спостерігається стала тенденція до зміни структури та характеру злочинів цієї категорії, загальний рівень яких має тенденцію до зростання. Дедалі частіше хуліганство набуває організованого характеру.

Статистичні дані Генеральної прокуратури України демонструють поширення хуліганства, вчиненого групою осіб. Так, у 2013 р. до Єдиного реєстру досудових розслідувань було внесено дані про 439 фактів його вчинення, у 2016 р. – 593, а у 2017 р. – 682, за 2 місяці 2018 р. – 159. У той же час, за досліджуваними кримінальними провадженнями, лише у 24 % випадків було складено обвинувальний акт. Більшість злочинів залишається нерозкритими.

Ці статистичні показники вказують на те, що вчинення хуліганства групою осіб є досить поширеним суспільно небезпечним діянням, а

кількість його проявів кожного року суттєво зростає. Збільшення випадків вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень пояснюється декількома факторами. Це, по-перше, негативний вплив ситуації, яка виникла на сході України; по-друге, амністування великої кількості злочинців; по-третє, складне економічне становище населення держави, зниження заробітної платні тощо.

Сьогодні діяльність слідчих і оперативних підрозділів поліції з розслідування хуліганства потребує суттєвого оновлення та удосконалення. Зважаючи на зростання проявів хуліганства, підвищення рівня його організованості, активізації протидії розслідуванню виникає необхідність негайної розробки та впровадження у правоохоронну діяльність найновітніших і апробованих наукових методів та засобів для її подолання, насамперед у діяльність підрозділів Національної поліції України.

На особливу увагу заслуговує дослідження хуліганства, вчиненого групою осіб. Адже при вивченні елементів його криміналістичної характеристики виникають можливості для виокремлення певних заходів щодо розслідування та попередження цього діяння. Без їх проведення може виникнути небезпека рецидиву, тобто вчинення групами хуліганів ряду супутніх злочинів, зокрема спричинення тілесних ушкоджень, згвалтувань, розбійних нападів, опору працівникам патрульної поліції тощо.

На необхідність оновлення окремої методики розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб, вказали 94 % опитаних слідчих поліції. Відповідно, до причин низької якості розслідування цієї категорії злочинів вони віднесли: 1) відсутність взаємодії слідчого поліції з оперативними підрозділами – 71 %; 2) ігнорування оперативно-розшукової інформації – 69 %; 3) несвоєчасне і неякісне проведення слідчих (розшукових) дій – 57 %; 4) недостатнє науково-технічне забезпечення досудового розслідування – 42 %; 5) небажання потерпілих і свідків співпрацювати зі слідством – 27 %.

Безпосередньо дослідженню питань профілактики, розкриття та розслідування хуліганства як кримінально-караного діяння приділяли увагу учені з різних спеціальностей. Так, на рівні дисертаційних досліджень з кримінально-правового та кримінологічного боку розглядали досліджуване явище В. В. Налуцишин і Г. І. Піщенко. З позиції юридичної психології – В. О. Калашнік. З криміналістичної та оперативно-розшукової сторони – М. С. Бушкевич, М. М. Єфімов, В. І. Захаревський, О. І. Овчаренко.

Втім, незважаючи на вагомий внесок згаданих учених у розроблення зазначеної проблематики, варто зауважити, що їх наукові пошуки стосувалися лише окремих її аспектів, актуальних на певних етапах розвитку законодавства та потреб слідчої діяльності. Більшість наукових

праць не містять комплексного дослідження особливостей розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб, з урахуванням чинного Кримінального процесуального кодексу України та нагальних потреб правоохоронної практики. Зокрема, окремі аспекти розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб, взаємодії слідчого та оперативних підрозділів поліції розглядалися поверхнево. Окрім того, взагалі не розглядалися питання проведення НСРД при розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних правопорушень та проведення окремих розшукових заходів.

Зважаючи на це, можна стверджувати, що на сьогодні організація і тактика протидії хуліганству, вчиненого групою осіб, має цілу низку невирішених проблем.

Бідняк Ганна Сергіївна
старший викладач кафедри
криміналістики, судової медицини та
психіатрії Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

Вергун Тетяна Ігорівна
завідувач сектору
дослідження наркотичних засобів
психотропних речовин, їх аналогів
та прекурсорів відділу дослідження
матеріалів, речовин і виробів
Дніпропетровського НДЕКЦ
МВС України

ЩОДО ДОСЛІДЖЕННЯ ОКРЕМИХ ОБ'ЄКТІВ, ЩО МІСТЯТЬ КАНАБІНОЇДИ

На території України серед об'єктів, наданих на дослідження за напрямком експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, значну кількість складають наркотичні засоби з рослин конопель. Об'єктами дослідження найчастіше є канабіс та продукти його переробки (смола канабісу, екстракт канабісу). Основним критерієм віднесення об'єктів дослідження до вищевказаних наркотичних засобів є наявність в їх складі психоактивної речовини – тетрагідроанабінолу.

Згідно із Постановою Кабінету Міністрів України тетрагідроканабінол (ТГК) – особливо небезпечна психотропна речовина, обіг якої заборонено. Канабінол, канабідіол не відносяться до наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [1].

Водночас детальнішого висвітлення потребують питання щодо окремих об'єктів. Це пояснюється змінами в законодавстві та сучасними потребами практики, оскільки відсутні будь-які дані про проведення досліджень канабіноїдів у різноманітних виробках, зокрема у шоколадних.

Метою даної роботи є визначення оптимальної пробопідготовки та умов проведення дослідження шоколадних виробів методом газової хроматографії.

Останнім часом збільшилися випадки досліджень виробів, які містили канабінол, тетрагідроканабінол, канабідіол. Так, у Дніпропетровському НДЕКЦ МВС України за 2017 р проведено 5536 наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів (досліджено 38459 об'єктів). Кількість експертиз, об'єктами дослідження яких були канабіс, гашиш та екстракт канабісу складає 38,3 % від загальної кількості (19,6 % від загальної кількості об'єктів дослідження).

Складними є випадки об'єктів, які не можливо в повній мірі дослідити за алгоритмом, зазначеним у наявних методиках, зокрема, дослідження виробів з шоколаду.

Серед науковців це питання теж є дискусійним. Так, М.Д. Мигаль, І.Л. Кмець та І.М. Лайко у своїй науковій статті теж звертають увагу на недосконалість методів дослідження та доводять, що для оцінки рослин метод використання окремо дрібних листочків суцвіття взагалі неприйнятний, бо він виявляє значно знижені показники вмісту канабіноїдів [7].

На базі Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України в секторі дослідження наркотичних засобів психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів відділу дослідження матеріалів, речовин і виробів були проведені експериментальні досліди, результати яких наведемо у наступних прикладах. Об'єктами дослідження були вироби з речовини коричневого кольору у вигляді усіченої піраміди, на верхній частині яких мався відбиток у вигляді квадрату, середньою масою 9,000 г, максимальні розміри нижньої частини – 22×22мм, максимальні розміри верхньої частини – 19×19мм, висота – 17 мм).

З метою встановлення складу об'єктів проводилось дослідження методом ІЧ-спектроскопії за наступних умов: Прилад – Nicolet iN10 FX з макроприставкою iZ10; детектор – DTGS; діапазон реєстрації спектра – 4000 – 500 cm^{-1} ; роздільна здатність 4 cm^{-1} ; кількість сканів – 32; програмне забезпечення – Omnic.

У результаті дослідження методом ІЧ-спектроскопії встановлено, що молекулярні спектри об'єктів містять смуги поглинання, що за кількістю, положенням та відносною інтенсивністю смуг є характерними для речовин, які можуть входити до складу шоколадів.

Подальше дослідження об'єктів проводилося із застосуванням методу хромато-мас-спектрометрії. З речовинами проводилася наступна пробопідготовка:

- від об'єктів дослідження відбирали наважки середньою масою 0,3000 г, додавали 0,1н розчин гідроксиду натрію (значення рН для отриманих розчинів становило 10-11 (вимірювалось за допомогою універсального лакмусового паперу)), екстрагували по 1,0 мл гексану. Отримані гексанові екстракти відокремлювали від водного шару;

- від об'єктів дослідження відбирали наважки середньою масою 0,3000 г, додавали 0,1н розчин хлористоводневої кислоти (значення рН для отриманих розчинів становило 3 (вимірювалось за допомогою універсального лакмусового паперу)), екстрагували 1,0 мл гексану. Отриманий гексановий екстракт відокремлювали від водного шару [2,3,4].

Отримані екстракти аналізували за допомогою хроматомас-спектрометра за наступних умов:

1) Прилад - GC/MS Agilent Technologies 6890N/5975; капілярна колонка Agilent 19091S-433 HP-5MS, довжина – 30 м, діаметр – 0,25 мм, фаза – 0,25 мкм, постійний потік – 1,2 мл/хв, газ-носії – гелій; Інжектор – автоінжектор 7683, Split 20:1, температура випарника T=280⁰C; Піч – Tпоч=100⁰C, тримати 1 хв. нагрівання - 25⁰C/хв, Tкінц=300⁰C , тримати 5 хв; Детектор – мас-селективний, температура інтерфейса T=280⁰C, іонізація – електронним ударом, енергія іонізації – 70 еВ, температура іонного джерела T=230⁰ C; температура квадруполя T=150⁰ C; Проба – 1 мкл;

2) Прилад - GC/MS Agilent Technologies 6890N/5975; капілярна колонка – Agilent 19091S-433 HP-5MS, довжина – 30 м, діаметр – 0,25 мм, фаза – 0,25 мкм, постійний потік – 1,5 мл/хв, газ-носії – гелій; Інжектор – автоінжектор 7683, Split 20:1, температура випарника T=250⁰C; Піч – Tпоч=100⁰C, тримати 2 хв. нагрівання - 25⁰C/хв, Tкінц=300⁰C, тримати 20 хв; Детектор – мас-селективний, температура інтерфейса T=280⁰C, іонізація – електронним ударом, енергія іонізації – 70 еВ, температура іонного джерела T=230⁰ C; температура квадруполя T=150⁰ C; Проба – 1 мкл.

Отримані хроматограми аналізували з використанням програми обробки даних Chemstation, шляхом якісної ідентифікації виявлених компонентів, із використанням мас-спектральних баз даних NIST 2005, Sauman, SWDRUG, EKBDRUGS. Ідентифікація сполук здійснювалась за часом утримання та їх мас-спектрами.

В результаті газохроматографічного дослідження встановлено, що надані об'єкти містять канабінол, тетрагідроканабінол, канабідіол.

На хроматограмах досліджених об'єктів було виявлено речовину, яка має масспектрометричні характеристики, характерні для трилауріну. Вищевказана речовина утримується у капілярній колонці. З метою запобігання забруднення трилаурином наступних зразків необхідно

проводили багаторазову промивку колонки розчинниками або проводити її підрізання.

В результаті обробки та аналізу отриманих даних було встановлено, що середній вміст тетрагідроканабінолу в обох видах екстрактів об'єктів дослідження складає 0,44 мас. %.

В процесі дослідження методом газорідинної хроматографії можливі певні зміни кількісного вмісту канабіноїдів за рахунок збільшення концентрації ТГК внаслідок декарбоксілювання тетрагідроканабінолової кислоти [3,4]. З метою виявлення тетрагідроканабіолової кислоти проводилася дериватизація. Від об'єкта відбирали наважку масою 0,3164 г, додавали дистильовану воду та екстрагували 1,0 мл етилацетату. Отриманий органічний екстракт відокремлювали від водного шару. 0,6 мл отриманого розчину висушували при температурі 60°C, додавали 2,0 мл етилацетату, додавали 1,0 мл сілілюючої суміші (ацетонітріл:ГМДС:ГМХС (9:3:1)) та витримували 40 хвилин за температурою 70°C. Отриманий екстракт аналізували за допомогою хроматомас-спектрометра за умовами: Прилад - GC/MS Agilent Technologies 6890N/5975; капілярна колонка – Agilent 19091S-433 HP-5MS, довжина – 30 м, діаметр – 0,25 мм, фаза – 0,25 мкм, постійний потік – 1,5 мл/хв, газ-носії – гелій; Інжектор – автоінжектор 7683, Split 20:1, температура випарника T=250°C; Піч – Тпоч=100°C, тримати 2 хв. нагрівання - 25°C/хв, Ткінц=300°C, тримати 20 хв; Детектор – мас-селективний, температура інтерфейса T=280°C, іонізація – електронним ударом, енергія іонізації – 70 еВ, температура іонного джерела T=230 °C; температура квадруполя T=150 °C; Проба – 1 мкл.

Вивченням отриманих в результаті дослідження хроматограм триметилсілільного похідного тетрагідроканабінолової кислоти виявлено не було.

Результати проведеного дослідження дозволяють дійти таких висновків: кількісний вміст тетрагідроканабінолу в екстрактах, отриманих шляхом лужної та кислотної екстракції, співпадає між собою.

Таким чином, дослідження окремих об'єктів, що містять канабіноїди, а саме шоколадні вироби, мають певні особливості та потребують комплексного підходу з використанням різноманітних методів дослідження наркотичних засобів психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, тобто прийняття окремої методики дослідження.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 №770.
2. Шимановський С.О., Машкін В.Т., Замошець О.П., Семенова І.В. Дослідження наркотиків, поширених на території України: Метод. рекомендації – К.: МВС України. – 1997.

3. Міжвідомча методика дослідження наркотичних засобів з рослин конопель та маку снотворного: Методичний посібник / [П.П. Давидюк, В.В. Вартузов, О.О. Посільський, О.П. Замошець, Ф.М. Кахановський, С.І. Стельмахович, Р.А. Мелешко] – К., 2009.

4. Рекомендуютые методы идентификации и анализа каннабиса и продуктов каннабиса: Руководство для национальных лабораторий экспертизы наркотиков. – Нью-Йорк.: ООН, 2010.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х. Одісей, 2012. – 360 с.

6. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ // ВВР України. – 1994. – № 28, зі змінами, внесеними згідно із Законами N 4652-VI (4652-17) від 13.04.2012, ВВР, 2013, N 21, ст.208 N 4711-VI (4711-17) від 17.05.2012, ВВР, 2013, N 14, ст.89 [Електр. ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

7. М.Д. Мигаль, І.Л. Кмець та І.М. Лайко До методики визначення вмісту канабіноїдів у рослинах конопель http://www.google.com.ua/url?sa=t&source=web&rct=j&url=http://ibc-uaas.at.ua/TEMP/ZBIRNIK/Zbirnik_3.

Віщенко Олександр Олександрович
начальник відділу вибухотехнічних
та пожежотехнічних досліджень
Дніпропетровського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОСЕРЕДКУ ВИНИКНЕННЯ ПОЖЕЖІ НА ЛЕГКОВИХ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБАХ

Встановлення осередку пожежі - перший, основний і найважливіший крок на шляху встановлення причини пожежі, оскільки шукати причину пожежі, а також безпосереднє джерело запалювання слід тільки в осередку пожежі.

Будь-які спроби встановити причину пожежі, навіть якщо вони спираються на самі "неспростовні", на перший погляд, свідчення будуть непереконливі, якщо не вдасться встановити, що ці свідчення відносяться саме до осередку пожежі. Тому встановлення осередку пожежі - одна з основних задач в роботі експерта при дослідженні пожежі. Початок розв'язання даної задачі здійснюється при огляді місця пожежі і триває в процесі проведення всіх заходів перевірки за фактом пожежі. Чим менша

за величиною зона горіння, тим, як правило, легше встановити місце його виникнення. Якщо пожежу ліквідовано на початковому етапі або з тих чи інших причин вона не отримала значного розвитку і площа горіння невелика, завдання встановлення осередку легко вирішується. При значній площі зони горіння осередок буває знайти досить важко. Пошуки осередку пожежі повинні спиратися на об'єктивні дані. Робиться це шляхом аналізу всієї сукупності відомостей по пожежі.

Основні відомості можуть бути отримані в ході огляду місця пожежі, під час якого виявляються так звані осередкові ознаки. Іншими джерелами інформації з цього питання є покази свідків, дані по діям пожежно-рятувальних підрозділів при гасінні, дані по розподілу пожежного навантаження, відомості і т.д.

Під осередком пожежі, в даному аспекті, розуміється місце, в якому спочатку виникло горіння. Відповідно до прийнятої в пожежно-технічних дослідженнях методикою визначення місця первісного виникнення загоряння виробляється на підставі результатів порівняльного дослідження стану конструкцій, предметів і матеріалів після пожежі (характеру їх пошкоджень вогнем з урахуванням фізичних закономірностей протікання теплових процесів в зоні горіння і шляхів поширення вогню, беручи до уваги дані, що містяться в показаннях свідків, які виявили пожежу і спостерігали її розвиток).

У практиці дослідження пожеж на легкових автомобілях можуть мати місце так звані вторинні осередки горіння, які могли розвиватися завдяки певним умовам, в силу яких на відповідних ділянках процес горіння може протікати більш інтенсивно.

Наприклад, при пошкодженні температурою пожежі цілісності паливопроводу подальше інтенсивне горіння в цьому місці, виникає через витікання палива. Осередок пожежі, як місце первісного виникнення горіння, і осередок горіння, як місце, де з будь-яких причин горіння відбувалося більш інтенсивно, не завжди збігаються. Тому в подальшому домовимося називати осередком пожежі місце первісного виникнення горіння, а осередками горіння - похідні, вторинні осередки інтенсивного горіння. Вирішення питання, пов'язаного з осередком пожежі, багато в чому залежить від ступеня руйнувань температурою пожежі самого автомобіля.

Пожежі в легкових автомобілях, в силу їх конструктивних особливостей, швидкоплинні, і якщо не вживати ефективних заходів з гасіння пожежі, то, як показує практика гасіння і дослідження пожеж, горюче навантаження в легковому автомобілі повністю згоряє за 10-15 хвилин. У процесі пожежі відбувається згладжування осередкових ознак і ознак спрямованості горіння до повного їх знищення. Тому, з точки зору експерта, завдання по визначенню осередку пожежі з аналізу ступеня термічних руйнувань вирішується при наявності частково збережених

горючих (важкогорючих) і легкоплавких матеріалів, на яких є ознаки спрямованості горіння і ознаки осередку пожежі. В іншому випадку, коли зазначені матеріали сильно пошкоджені або повністю знищені теплом пожежі, визначення осередку пожежі стає дуже складним завданням. Експерту важливо вміти розібратися в характері і походженні різних осередкових ділянок, ознаки яких можна виявити при огляді місця пожежі. Часто трапляються випадки утворення кількох осередків для пожеж в автомобілях. Утворення декількох осередків можливо при наявності коротких замикань або при струмовому перевантаженні в електричному дроті в місцях з ослабленою ізоляцією і нерівномірним розташуванням по довжині аварійної ділянки дроту горючого завантаження. Наявність декількох осередків пожежі можливо при підпалі автомобіля, в т.ч. і при застосуванні в якості ініціатора горіння горючої рідини. Якщо в матеріалах розслідування або попередньої перевірки за фактом пожежі осередок пожежі буде не конкретизований, то висновки про причини виникнення пожежі можуть бути поставлені під сумнів. Тому важливо визначити конкретне місце по можливості точку, в якій спочатку виникло горіння. Зазначене місце повинно бути чітко зафіксовано в матеріалах справи з розслідування причин пожежі або попередньої перевірки по пожежі (наприклад, в постанові про відмову в порушенні кримінальної справи або в технічному висновку через пожежі компетентних фахівців), проілюстровано в схемах і в фотографіях. Раніше було сказано, що визначення місця первісного виникнення горіння проводиться на підставі результатів порівняльного дослідження стану конструкцій, предметів і матеріалів після пожежі. В результаті впливу тепла пожежі матеріали і конструкції зазнають різні зміни, деформації, частково або повністю згорають. Як правило, теплові руйнування відбуваються нерівномірно і в основному обумовлені тривалістю теплового впливу, температурним режимом, ступенем газового обміну в зоні горіння. З місцем найбільших термічних руйнувань (вигоранням, деформацій, опалювальному, освітою термічної окалини) нерідко пов'язують розташування осередку пожежі. Для горючих матеріалів ознаки осередку пожежі можуть бути пов'язані зі ступенем вигорання, характером перевуглювання, кіптяви, а для деяких органічних матеріалів ступінь деформації, оплавлення, зміни кольору і т.п. Для металевих елементів і матеріалів ознаки осередку пожежі визначаються ступенем і характером деформацій, утворенням окалини і кольорів мінливості, корозією, розплавленням, характером кіптяви. Місцева свіжа корозія також нерідко є ознакою осередку пожежі.

Ознаки, за якими можна судити про осередок пожежі на легкових автотранспортних засобах за особливостями їх утворення та місцем розташування можна розбити на дві групи:

- ознаки осередку пожежі, що утворюються на ділянці його виникнення (руйнування і сліди горіння в осередку пожежі);

- ознаки спрямованості поширення горіння (послідовно згасаючі ураження при видаленні від місця осередку пожежі і більш значні руйнування з боку, зверненого до осередку пожежі).

Чим більш обмежена зона горіння, чим менше руйнування, викликані пожежею, тим легше встановити місце первинного виникнення пожежі за вказаними ознаками. При цьому яскраво виражені ознаки на ділянці осередку пожежі бувають при рівномірно розподіленому горючому навантаженні. Якщо навантаження незначне або розподілене нерівномірно, осередок пожежі переважно встановлюється за ознаками спрямованості розвитку пожежі.

При тривалій пожежі ознаки осередку пожежі і ознаки спрямованості поширення горіння згладжуються, поступово знищуються і при повністю згорілому автомобілі зазначені ознаки, як правило, відсутні. Ознаки осередку пожежі можуть бути зруйновані або видалені при гасінні пожежі або в силу якихось інших причин в т.ч. і навмисних дій. Однак при цьому можуть утворитися і зберегтися ознаки інших видів, які важливо виявити і правильно розшифрувати. Також в таких випадках набувають особливої цінності свідчення очевидців пожежі, що почалася, чи водія, який експлуатує автомобіль.

Важливо не забувати, що утворення ознак за якими визначається місце осередку пожежі, можливо не тільки з осередку пожежі, а й з розвитком вогню з вторинних осередків горіння, які, наприклад, можуть утворитися при вторинних коротких замикань на різних ділянках електричного ланцюга. До ознак осередку пожежі можуть бути віднесені і так звані непрямі ознаки осередку пожежі, в даному випадку важливим є поведінка технічних пристроїв, вузлів, агрегатів, деталей і систем на момент, що передує виникненню пожежі. Слід зазначити, що в більшості випадків при виникненні пожеж в процесі експлуатації автомобіля в результаті їх технічної несправності, очевидці могли помітити особливості в роботі тих чи інших систем автомобіля до виникнення горіння.

Дана інформація може дозволити визначити місце виникнення аварійного режиму, який може збігатися з місцем початкового виникнення пожежі. В рівній мірі такі обставини можуть мати зворотний причинно-наслідковий характер. Наприклад, в момент виникнення пожежі та в початкової його стадії розвитку через теплове руйнування ізоляції проводів може статися коротке замикання, що може в свою чергу відбитися на роботі контрольних приладів, роботі електросистеми автомобіля або його сигналізації.

Остаточний висновок про стан осередку пожежі може бути зроблений тільки за сукупністю цілого ряду даних, отриманих в результаті аналізу показань свідків і очевидців пожежі, на основі аналізу термічних ушкоджень і виявленні осередкових ознак і ознак розвитку горіння.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про автомобільний транспорт» від 5 квітня 2001 р. № 2344-III.
2. ДСТУ 2272-2006 «Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять».

Вакулик Ольга Олексіївна

доцент кафедри криміналістики
та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Торбич Оксана Ігорівна

курсант 3-го курсу ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ

СЛІДЧІ ВЕРСІЇ У ПЛАНУВАННІ РОЗСЛІДУВАННЯ

Побудова типових слідчих версій має важливе значення на всіх етапах розслідування оскільки забезпечує слідчого інструментарієм на шляху «пошуку істини» в кримінальному провадженні.

Слідчі ситуації мають істотний вплив на процес висунення та перевірки версій, адже формування версій обумовлено вихідною ситуацією, визначається рівнем її інформативності, та й сама динаміка версії суворо відповідає розвитку ситуації.

Завдання розслідування, які пов'язані зі встановленням обставин події, що досліджується та причетних до неї осіб, вирішуються за допомогою розумового процесу. Такий розумовий процес проходить у формі розробки та висунення версій і практичній діяльності з їхньої перевірки.

Р.С. Белкін вважає, що «слідчу версію можна визначити як самостійний специфічний криміналістичний засіб (криміналістичний метод розслідування), яким користується слідчий для пізнання і доведення об'єктивної істини в попередньому слідстві. [1, с. 31] Це засіб, або метод, полягає в побудові і перевірці слідчим всіх вірогідних на зібраних матеріалах припущень про форми зв'язків та причин окремих явищ події, що розслідується, як реально можливих пояснень, встановлених до теперішнього часу фактів, а також обставин, пов'язаних із даною подією, які можуть знадобитися для перевірки старих і пошуку нових фактів.

Версію в криміналістиці називають й методом пізнання, й тактичним прийомом, й інтегральною ідеєю, й ідеальною інформаційно-логічною моделлю, й різновидом гіпотези. Варто погодитися з останньою позицією, що отримала найбільшу підтримку серед науковців. Слідча версія і гіпотеза мають загальну логічну структуру і є основною логічною формою розумової діяльності при розслідуванні фактів і здобутті нового знання.

Проте, слідча версія володіє своїми специфічними рисами, що відрізняють її від гіпотези.

У процесі побудови конкретних робочих слідчих версій по злочину, що розслідується, важливо не тільки спиратися на наявну фактичну інформацію та особистий досвід слідчого, а й користуватися системами типових версій. Такі версії є припущенням, побудованим на основі аналізу типових ситуацій. У зв'язку з цим великого значення набувають схеми типових версій, зокрема, про способи розкрадання. У роботі слідчого складається певна «технологія» використання систем типових версій для вирішення конкретних слідчих завдань, що дозволяє дати логічне пояснення конкретним фактичним даним по злочину і сприяє побудові робочих версій.

Письмовий план є не тільки організуючим початком процесу розслідування, а й засобом, що сприяє логічному розвитку планування на всіх етапах провадження у справі, оптимальному поєднанню узагальненого досвіду і фактичних даних щодо події, яка розслідується [2, с. 586].

Планування у своїй основі передбачає висування версій. Висування загальних версій є важливим етапом планування та здійснюється на тій стадії розслідування, коли вже проведено основні невідкладні слідчі дії. Аналізуючи отримані докази, слідчий висуває найбільш ймовірні версії, серед яких вагомого значення набувають версії щодо осіб, які вчинили злочин, мотивів і способів вчинення злочину.

З одного боку, висунення версій є вільною мисленневою діяльністю, діапазон якої нічим необмежений, а лише орієнтований на вирішення завдань, пов'язаних із подією злочину. З іншого – всі дії, що здійснюються як для створення версії, так і для наступної її перевірки, регламентовані суворими правилами, які містяться в кримінально-процесуальному законодавстві.

Інформаційну основу для висунення слідчих версій утворюють дві системи даних: 1) сукупність наявної в справі доказової та допоміжної інформації (фактична база); 2) система уявлень, сформованих за результатами наукового вивчення та узагальнення подібних злочинів (теоретична база). На основі синтезу теоретичної та фактичної баз і формується версія [4, с. 297]. Використання теоретичної бази під час побудови версій засновано на методі матрицирування – співставлення узагальнених за конкретною категорією злочинів фактичних даних із наявною інформацією щодо розслідуваної події та пов'язаних із нею окремих фактів [4, с. 51–52].

Таким чином, однією з найважливіших умов встановлення істини по кримінальній справі є оптимальне планування розслідування на основі повного відпрацювання слідчих версій. Але часто виникають ситуації, коли молоді слідчі через брак досвіду не завжди можуть скласти розгорнутий план розслідування, особливо коли мова йде про складні

багатоепізодні справи. Це робить необхідною розробку алгоритмів і програм такої діяльності. В цьому питанні теорія криміналістики зробила великий крок вперед. Практика ж деколи не повною мірою використовує досягнення теорії.

Список використаних джерел

1. Белкин Р. С. Курс криминалистики: учеб. Пособие (для вузов) / Р.С. Белкин. – 3-е изд., доп. – М. :ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2001. – 837 с.
2. Криміналістика За ред. В. Ю. Шепітька. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. — 728 с.
3. Гучок А. Е. Криминалистическая структура преступления в системе деятельности по построению и проверке следственных версий / А. Е. Гучок // Право и демократия. – Минск : Белорусский государственный университет, 2009. – Вып. 20. – С. 295–305.
4. Коновалова В. Е. Криминалистическая версия: познавательная функция в судопроизводстве / В. Е. Коновалова // Проблемы правового забезпечення економічної та соціальної політики в Україні : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 24–25 трав. 2005 р.). – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого / відп. за вип. Ю. М. Грошевий, 2005. – С. 586–589

Єфімов Микола Миколайович
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ У ФОРМІ ПЕРЕВІРКИ ПОКАЗАНЬ НА МІСЦІ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ

Слідчий експеримент за тактикою свого проведення є однією з найбільш складних слідчих (розшукових) дій. При розслідуванні злочинів проти моральності ця процесуальна дія має певну специфіку, яка потребує додаткового висвітлення. Серед найбільш небезпечних та поширених кримінально караних посягань в цій сфері необхідно виділити наступні: ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів; сутенерство; втягнення особи в заняття проституцією; створення та утримання місць розпусти; звідництво; втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. Кожне з зазначених правопорушень характеризується здійсненням зловмисником певних дій, послідовність яких, зокрема, може перевірятися під час слідчого експерименту.

Відповідно до ч. 1 ст. 240 КПК України з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань [2]. Як бачимо, в диспозиції статті визначається дві його цілі: перевірка показань на місці та безпосередньо слідчий експеримент. Зрозуміло, що вони вирішуються в рамках однієї процесуальної дії, але їх досягнення має певну специфіка.

Перевірка показань на місці, як зазначає В. Г. Лукашевич, – це досудова слідча дія, яка полягає в зіставленні показань і порівнянні змісту сліду пам'яті суб'єкта кримінального процесу (свідка, потерпілого, підозрюваного) з реальною обстановкою на місці [4, с. 79]. Для розслідування злочинів проти моральності перевірка показань на місці має суттєве доказове і тактичне значення.

Г. А. Абдумаджидов вказує, що основний зміст перевірки показань на місці полягає в тому, що раніше допитана особа надає усну інформацію та демонструє конкретний мікрорайон, приміщення, предмети, що там знаходяться, обстановку чи обставини, пов'язані з даними ним раніше показаннями. Водночас особа здійснює дії, що підтверджують її показання, спостерігаючи за якими, слідчий отримує інформацію, як правило, більш змістовну, ніж інформацію, отриману на допиті [1, с. 22]. Тобто для найбільш ефективного проведення досліджуваної слідчої (розшукової) дії необхідно здійснити ряд інших: огляд місця події, допити різних категорій осіб, одночасні допити.

Підготовка до проведення досліджуваної слідчої (розшукової) дії має свої особливості. Зокрема, необхідно вживати заходів щодо забезпечення охорони місця проведення (для цього та запобігання втечі підозрюваного залучаються працівники органів внутрішніх справ). При розслідуванні злочинів проти моральності зазначена тактична умова має важливе значення, адже здебільшого (87 % досліджених кримінальних проваджень) процесуальна дія відбувається на відкритій місцевості.

Так, гр. М., 06 серпня 2015 року, приблизно о 16:00 годині, перебуваючи біля цвинтаря «Коксохім», який розташований вздовж Нікопольського шосе в м. Кривий Ріг, реалізував злочинний намір, а саме, маючи на меті сприяння добровільним статевим зносинам між гр. А. та невідомою особою, зупинив автомобіль під керуванням громадянина гр. Ф. та запропонував йому вступити у статеві зносини з дівчиною, повією, на що останній погодився. Після цього гр. М. зі свого мобільного телефону зателефонував гр. А. та повідомив її про необхідність надання послуг сексуального характеру за грошову винагороду клієнту, на що остання погодилась. Приблизно о 16:30 годині вона прибула до цвинтаря «Коксохім», де вступила з гр. Ф. у добровільні статеві зносини за грошову винагороду. Під час проведення слідчого експерименту 18 серпня 2015

року гр. М. розповів про хід подій, які відбувалися 06 серпня 2015 року біля цвинтаря «Коксохім» в зв'язку зі вчиненням кримінального правопорушення [5].

Для розслідування злочинів проти моральності характерною тактичною умовою незалежно від виду проведення перевірки буде активізація пам'яті. З цього приводу доречною є думка В. Г. Лукашевича та В. М. Стратонова. Вони зазначають, що у випадках, коли особа дає дуже конкретні показання під час допиту, але, опинившись на місці, починає плутатися, не все розповідати. Тут або особа себе обмовила, або існує інша причина. Часом, особливо при встановленні обставин щодо статевих злочинів, особа соромиться в присутності великої кількості людей деталізувати, показувати, демонструвати ті дії, які відбувалися в момент злочину [3, с. 122]. В більшості випадків розслідування злочинів проти моральності характеризується такими ж обставинами.

Підсумовуючи, зазначимо, що слідчий експеримент є однією з найбільш трудомістких і складних слідчих (розшукових) дій, адже під час її проведення задіяна значна кількість осіб. Під час розслідування злочинів проти моральності слідчий експеримент у формі перевірки показань на місці проводиться здебільшого для встановлення механізму вчинення злочину та для визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців про подію злочину. Найбільш доречними тактичними прийомами, що можуть використовуватись в ході його проведення є актуалізація пам'яті, перевірка показань окремо з кожною особою. Застосування відповідних тактичних прийомів, які були визначені в статті, відіграє важливу роль у процесі доведення вини всіх учасників злочинів проти моральності.

Список використаних джерел:

1. Абдумаджидов Г. А. Проблеми теорії, законодавчого регулювання і практики расследования преступлений : автореф. докт дисс. / Г. А. Абдумаджидов. – М., 1983. – 30 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. ; відп. за вип. В. А. Прудников. – Х. : Право, 2016. – 392 с.
3. Лукашевич В. Г. Відтворення обстановки і обставин події як метод пізнання під час розслідування злочинів : навчальний посібник / В. Г. Лукашевич, В. М. Стратонов. – Херсон: ХЮІ НУВС, 2002. – 192 с.
4. Лукашевич В. Г. Тактика общения следователя с участниками отдельных следственных действий (допрос, очная ставка, предъявление для опознания, проверка показаний на месте) : учеб. пособие / В. Г. Лукашевич. – К. : НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1989. – 148 с.
5. Справа № 210/4245/15-к, Архів Дзержинського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області, 2015 р.

Плетенець Віктор Миколайович

доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
кандидт юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВУ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕВЕРБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Вмінню спілкуватись, при проведенні слідчих (розшукових) дій правоохоронцями наділяється значної уваги. Так, більшість слідчих (97 %) в ході інтерв'ю наголосили, що ця навичка є запорукою отримання необхідної інформації, вирішення конфліктних ситуацій, успіху розслідування. У той же час лише близько 31 % вказаних працівників використовують в ході розслідування можливості не вербальної інформації.

На питання про джерела отримання знань про «мову тіла» більшість слідчих визначала, що знає про неї з власного досвіду (45 %), літератури, зокрема психології (27 %), від колег (21 %), перегляду відповідних фільмів (17 %). Наведені відомості вказують, що провідна роль в діяльності правоохоронців надається вербальній складовій спілкування.

Однак, за деякими даними у процесі взаємодії людей від 60 до 80 % інформації передається невербальними засобами вираження. При цьому тільки 7 % корисної інформації передається в ході спілкування за допомогою слів; до 38 % - за допомогою звуків і інтонації; понад 55 % - жестами і позою, рухами тіла, переміщеннями в просторі і т. п. За іншими джерелами, в процесі спілкування 65 % інформації передається з використанням невербальних засобів, а на проголошення слів звичайна людина в середньому витрачає не більше 10-11 хвилин на день [1].

За такої ситуації у слідчих виникають труднощі з отриманням позитивних результатів розслідування, а у випадку протидії з боку зацікавлених осіб дані умови стають ще більш несприятливими.

Про це свідчать статистичні дані Генеральної прокуратури України, згідно з якими за 2013 рік було зареєстровано 563560 кримінальних правопорушень, у 2014 – 529139, у 2015 році – 515648, у 2016 – 592604 у 2017 – 523911. Заслуговують на увагу й кількість проваджень, за якими встановлено винуватців. Так, у 2013 р повідомлення про підозру було оголошено у 223561 випадків, у 2014 – 185723, у 2015 – 177356, у 2016 – 159480, у 2017 – 198 477 [2].

Проблемам використання невербальної інформації під час розслідування приділено увагу у працях видатних науковців, зокрема:

Л.Ю. Ароцкера, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, О. П. Ващук, А.Я. Вишинського, М.І. Єнікеєва, Ю. Б. Комаринської, Я. В. Комісарової, В.О. Коновалової, В.М. Кудрявцева, М.Ю. Кучерявої, І. П. Осипенко, В.А. Пантелєєва, М.В. Салтевського, І.Ю. Солдатової, О.Б. Соловйова, М.С. Строговича, Л.Д. Удалової, В.Ю. Шепітько та багатьох інших.

Розглядувані дослідження, значною мірою ґрунтуються на даних психології, в якій виділяються в якості засобів спілкування різноманітні знакові системи: мова, оптико-кенетична система знаків (жести, міміка, пантоміміка), пара- і екстралінгвістичні системи (інтонація, немовні вкраплення в мову), просторово-часові системи організації спілкування та «контакт очима» [3, с. 214].

Джерелами невербальної інформації слід вважати: 1) усну мову учасника слідчих дій, зокрема, такі його індивідуальні особливості, як висота голосу, діапазон звукових частот, резонанс, темп і контроль мови, її інтенсивність тощо; 2) обличчя (відповідно елементами невербальної інформації є почервоніння або збліднення шкіри обличчя, рух лицевих м'язів, гримаси тощо); 3) очі (певне інформативне значення матимуть такі елементи невербальної інформації, як зменшення, розширення, закривання зіниць, підведення очей у певному напрямку при відповіді на питання та ін.); 4) руки та інші частини тіла, зокрема, жести, тремтіння рук, прагнення їх «сховати», проступання поту на частинах тіла тощо; 5) дії, поведінка, рухи тіла допитуваного як інформативний прояв його стану та реакцій; 6) запах людини, її одяг (його вигляд, становище, наявність чи відсутність певного стилю) та інші супутні речі (браслети, ланцюжки, сумки, документи, ін.) [4, с.176]. Подібний перелік джерел невербальної інформації наводить і С.М.Лозова [5].

При цьому важливим є не тільки знання джерел невербальної інформації, а можливості її використання у розслідуванні кримінальних правопорушень.

На думку М.П. Яблокова, за інтонаціями, експресивними рухами допитуваних слідчий може дійти висновку щодо правдивості отриманих відомостей [7 , с. 301-302].

Однак, слідчий може стикнутись і з протилежною позицією осіб, зокрема «показною люб'язністю, радістю», намаганнями приховати справжній настрій, ставлення до розслідування.

Ці та інші прояви необхідно ретельно аналізувати з позиції того, чого своєю поведінкою намагається досягти відповідний учасник. Правоохоронцям варто усвідомлювати, що кінцевою метою злочинців, переважно, є уникнення кримінальної відповідальності, а проміжними: вплив на добросовісних учасників для відмови їх від раніше даних свідчень, витраш часу для ґрунтовної розробки алібі та позиції захисту, формування у слідчого сумнівів щодо правильності обрання напрямку розслідування тощо.

Недостатній рівень цих знань та навичок їх використання, обумовлюють труднощі в орієнтуванні слідчого у ситуації, що може призвести до невиправданих витрат часу сил та засобів.

Невербальна інформація може використовуватися під час будь-яких процесуальних дій. Однак, найбільш широко – в ході проведення: допитів, слідчих експериментів, обшуків, пред'явлення для впізнання.

Все зазначене дозволяє наголосити на необхідності приділення більшої уваги можливостям отримання невербальної інформації. За недостатнього рівня володіння навичками виявлення та аналізу невербальної інформації, мають використовуватися знання фахівців відповідного профілю.

Зафіксований за допомогою відеозапису хід проведення процесуальної дії може бути проаналізований на предмет дачі неправдивих свідчень відповідним учасником.

Виявлення подібних фактів має використовуватися у побудові припущень про їх причини, зокрема й про тиск з боку зацікавлених осіб, а також більш виваженого підходу до проведення з відповідним учасником процесуальних дій, коригування плану розслідування.

Подальші наші досліджень спрямовуватимуться у напрямку розширення можливостей використання невербальної інформації у подоланні протидії кримінальному судочинству.

Список використаних джерел:

1. Зейкан Я. П. Методика перехресного допиту в суді / Я. П. Зейкан. - Х. : Фактор, 2016. - 192 с.
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення України: електронний ресурс режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
3. Краткий психологический словарь / Под ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М. Политиздат, 1985. — 431 с.
4. Матюшкова Т.П. При значення невербальної інформації при проведенні окремих слідчих дій / Т.П. Матюшкова // Слідча діяльність: проблеми теорії та практики: Матер. Наук-практ. Конф. Та круглого столу (м. Дніпропетровськ, ДДУВС, 22 і 26 травня 2008 р.). – Д.: Дніпроп. Держ. Ун-т внутр. справ, 2008. – 228 с.
5. Лозовая С.Н. Некоторые аспекты распознавания лжи при производстве вербальных следственных действий / С.Н. Лозовая // Форум права. - 2008. - № 3. - С. 256 - 260.
6. Криминалистика: Учебник / Отв. ред. Н.П. Яблоков. – М.: Юристь, 2001. – 718 с.

Чаплинська Юлія Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри

кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

Чаплинський Костянтин Олександрович

доктор юридичних наук, професор
начальник кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРИМУСОВОГО ОСВІДУВАННЯ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Особливе місце серед усіх слідчих (розшукових) дій, що спрямовані на збирання інформації зі слідів-відображень, займає освідування. Освідування є досить поширеною слідчою (розшуковою) дією, яка дозволяє слідчому безпосередньо сприймати об'єкти з метою виявлення слідів кримінального правопорушення та з'ясування обставин події, що мають значення для кримінального провадження, скласти уявлення про механізм злочину і особу злочинця, висунути слідчі версії та правильно визначити напрямки розслідування. Від своєчасності проведення освідування у багатьох випадках залежить успіх в розслідуванні кримінальних правопорушень. Анкетування співробітників слідчих підрозділів свідчить, що 32 % – вказують на необхідність удосконалення тактики освідування, 87 % – на уточнення і законодавчого закріплення окремих його положень.

Вагомий внесок у розробку наукових основ проведення освідування зробили відомі вчені-криміналісти та процесуалісти, зокрема, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, І.Є. Биховський, Г.І. Грамович, С.П. Єфімичев, В.П. Колмаков, В.О. Коновалова, В.С. Кузьмічов, Н.І. Кулагін, Є.Д. Лук'янчиков, В.І. Попов, М.В. Салтевський, С.М. Стахівський, В.М. Тertiшник, Ю.Г. Торбін, Ю.Д. Федоров, В.Ю. Шепітько, І.М. Якімов, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков і інші. Значущість проведених наукових досліджень безсумнівна і досить велика, оскільки ця слідча дія достатньо широко застосовується у правоохоронній практиці і є досить розповсюдженим способом збирання фактичних даних. Однак детальнішого висвітлення потребують питання застосування примусу під час проведення освідування із урахуванням сучасних умов сьогодення.

Освідування є особливим різновидом слідчого огляду. У ході його проведення можуть бути виявлені різноманітні сліди кримінального правопорушення, які можуть мати вирішальне значення у справі. При

необхідності виявити або засвідчити наявність у підозрюваного, потерпілого чи свідка слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет слідчий (прокурор) здійснює освідування, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу.

Фактичною підставою для проведення освідування є наявність достатніх даних вважати, що на тілі певної особи є особливі прикмети чи сліди кримінального правопорушення, виявлення яких має значення для встановлення істини у кримінальному провадженні. Юридичною – постанова прокурора.

Отже, на нашу думку, під освідуванням слід розуміти самостійну слідчу дію, яка проводиться на підставі постанови прокурора і полягає в огляді тіла живої людини з метою виявлення і фіксації наявності або відсутності особливих прикмет, слідів кримінального правопорушення та інших ознак й властивостей, що мають значення для кримінального провадження.

На відміну від інших видів слідчого огляду, освідування порушує право на недоторканість та особисту свободу громадян, пов'язане з можливістю розголошення інтимних обставин їх життя. Зважаючи на це, законодавець виділив освідування у самостійну слідчу дію і визначив спеціальні правила його проведення.

Загалом, до об'єктів освідування можна віднести: 1) підозрюваного, на тілі якого можуть бути особливі прикмети (наприклад, татування, родимки, родимі плями, рубці, шрами), сліди боротьби, залишені потерпілим, поранення та інші ознаки; 2) потерпілого, на тілі якого можуть бути різноманітні поранення, тілесні ушкодження і сліди злочину – крові, сперми та інших виділень людини; 3) свідка, на тілі якого можуть бути сліди, які мають відношення до злочинної події.

Нині однією з найбільш гострих проблем, пов'язаних з освідуванням, є проблема допустимості застосування примусу, і в першу чергу – у формі фізичного впливу, його меж і підстав до учасників процесу, які відмовляються від його проведення. Незважаючи на актуальність цієї проблеми, рівень її розробленості не можна визнати достатнім. Одні автори припускають таку можливість [1, с. 32; 2, с. 25], інші її виключають [3, с. 184], інші визнають її як дискусійну [4, с. 160].

На нашу думку, не вирішеним є питання щодо можливості застосування заходів фізичного впливу для забезпечення освідування у вказаних учасників процесу, особливо потерпілих і свідків. Зважаючи на це, питання щодо допустимості фізичного або психічного впливу з метою подолання опору свідка і потерпілого для реалізації будь-якого законного припису, вираженого в постанові про проведення відповідної слідчої дії, потребує теоретичного і законодавчого вирішення. Так, В. Маринів вказує на можливість примусового освідування підозрюваних, якщо на їх тілі можна виявити сліди злочину або особливі прикмети. Автор зазначає, що

зібраними у справі доказами обвинувачений чи підозрюваний у певній мірі викривається у скоєнні злочину і виявляє зрозумілу зацікавленість у приховуванні слідів злочину, які знаходяться на тілі. Окрім того, позбавити слідчого можливості виявляти ці сліди, захищаючи почуття сором'язливості обвинуваченого, означає зробити неможливим встановлення істини у багатьох кримінальних справах [5, с. 72].

Борідько О.А., Парасочкіна К.В. і Пономаренко Г.О вказують, що для встановлення особливих прикмет або слідів злочину необхідно оглянути частини тіла людини, які закриті одягом, то слідчий пропонує освідуватися особі роздягнутися повністю або зняти визначені предмети одягу. У випадку відмови освідуваної особи виконати ці дії слідчий за допомогою співробітників органу дізнання проводить освідкування у примусовому порядку [6, с. 50].

М.М. Михеєнко, В.Т. Нор і В.П. Шибіко зазначають, що освідкування підозрюваних може проводитись як у добровільному, так і в примусовому порядку. Освідкування потерпілого й свідка проводиться за їх згодою. Однак далі автори заперечують собі, вказуючи, що як виняток, потерпілого можна освідувати примусово, але лише тоді, коли підозрюваний заявляє про це клопотання, захищаючись від обвинувачень у вчиненні насильницького злочину, висунутих потерпілим. Свідок може бути підданий освідкуванню і для того, щоб пересвідчитись у тому, що він є очевидцем злочину [7, с. 254].

У процесуальній літературі містяться пропозиції щодо посилення гарантій обґрунтованості примусового освідкування потерпілих та свідків. З цією метою дослідники пропонують передбачити в законі можливість примусового освідкування з санкції прокурора [8, с. 63-64].

С.М. Стахівський погоджується з науковцями, які вважають, що освідкування за рішенням органу розслідування може бути проведено і в примусовому порядку. Це стосується всіх осіб (включаючи потерпілого). Постанова слідчого про освідкування, винесена відповідно до вимог кримінально-процесуального закону, є обов'язковою для виконання усіма особами, в тому числі свідками і потерпілими. До того ж завдання слідчого – встановити істину, а свідки чи потерпілі не завжди заінтересовані у цьому, тому їх відмову добровільно пройти освідкування можна розуміти як приховану протидію [9, с. 32].

М.С. Строгович зазначає, що потерпілі і свідки не можуть бути піддані освідкуванню проти їх волі, підкреслюючи, що встановлення істини у справі не повинно порушувати законні права і інтереси громадян [10, с. 126].

І.А. Антонов додає, що освідкування, яке поєднане з примусовим оголенням частин тіла потерпілого і свідка (особливо за справами про статеві злочини), є неприпустимим у будь-яких випадках [4, с. 167].

Заслуговує на увагу пропозиція окремих авторів щодо обов'язкової присутності лікаря при примусовому освідкуванні. До його завдання має

входити нагляд за тим, щоб при освідуванні не застосовувались заходи фізичного впливу, які є небезпечними для здоров'я [11, с. 86]. Присутність понятих у такому випадку має бути обов'язковою, а не на розсуд слідчого за необхідності. Все це має бути відображено в протоколі освідування [9, с. 32].

Проведене анкетування співробітників слідчих підрозділів дозволяє дійти висновків, що з 237 опитаних слідчих лише 12 запрошували понятих, інші використовують представлену законом можливість і не запрошують понятих.

С.О. Сафронов вказує, що коли приймається рішення про освідування за участю понятих, слід враховувати можливу сором'язливість особи, яка освідується, внаслідок чого може виникнути конфліктна ситуація [12, с. 14].

На підставі дослідження, І.А. Антонов дійшов висновків, що відмова від примусового освідування не несе суттєвої шкоди принципу публічності кримінального процесу і це, в певній мірі, відповідає моральним і правовим критеріям кримінально-процесуальної діяльності [4, с. 165].

Анкетування співробітників слідчих підрозділів в умовах сьогодення, дозволяє дійти висновків, що під впливом часу кількість осіб, які свідомо ухиляються від проведення освідування, значно зростає, зокрема: 87 % – підозрюваних, 21 % – потерпілих, 9 % – свідків. Зважаючи на це, ми підтримуємо думку вчених, які вказують на можливість і доцільність освідування підозрюваних, потерпілих та свідків. Це дозволить вчасно виявляти сліди кримінального правопорушення, перешкоджати знищенню речових доказів, прив'язати конкретних осіб до злочинної події.

Окрім того, в науковій літературі існує думка про те, що за непокору свідка (потерпілого) постанові слідчого про освідування необхідно встановити адміністративну відповідальність. При такому вирішенні питання примус не доводився б до ступеня фізичного насильства над особою. Щоправда, адміністративне стягнення також є насильством, оскільки воно приводиться до виконання примусово. Однак воно не пов'язане з діями, які здаються потерпілому або свідку образливими і для уникнення яких він згоден бути підданим покаранню. Таку думку підтримують і інші вчені, зазначаючи, що такий захід – це вид психічного впливу на особу, яка освідується, свого роду психічний примус. Окрім того, як бути слідчому, коли після накладення адміністративного стягнення свідок, потерпілий знову відмовиться від проведення цієї слідчої дії? Загроза адміністративного стягнення викликає страх, принижує людину, змушує діяти проти своєї волі, розглядається як насильство. У відповідь вона може викликати або пасивну поведінку людини, воля якої пригнічена, або активний опір [5, с. 74].

Примусове освідчування за рішенням органу розслідування може бути застосовано до будь-яких учасників процесу. Постанова слідчого про освідчування, винесена відповідно до вимог кримінально-процесуального закону, є обов'язковою для виконання усіма особами, в тому числі свідками і потерпілими. До того ж завдання слідчого – встановити істину, а свідки чи потерпілі не завжди заінтересовані у цьому, тому їх відмову добровільно пройти освідчування можна розуміти як приховану протидію [9, с. 32].

Примусове освідчування може бути застосовано за таких умов: якщо є достатні дані вважати, що на тілі певної особи є сліди кримінального правопорушення або інші ознаки; якщо їх вивчення та закріплення має незамінне доказове значення у кримінальному провадженні; якщо особа відмовилась бути освідчуваною добровільно; дії з примусового освідчування не повинні зашкодити здоров'ю особи, яка освідчується; під час провадження освідчування обов'язкова присутність лікаря; примусове освідчування має проводитись за вмотивованою постановою слідчого і як правило з санкції прокурора, за винятком невідкладних випадків. Отже, освідчування є досить важливою й поширеною слідчою дією, тактичне забезпечення якої, на сьогодні, потребує законодавчого врегулювання.

Список використаних джерел:

1. Торбин Ю.Г. Тактика проведения освидетельствования: Методические рекомендации. / Торбин Ю.Г. – М., 2001. – 28 с.
2. Виноцкий Л.В. Теория и практика освидетельствования на предварительном следствии: Учебное пособие / Л.В. Виноцкий. – Караганда, 1982. – 34 с.
3. Труханова А.А. Проблемы допустимости доказательств в деятельности защитника / А.А. Труханова // Следователь. – 1997. – № 1. – С. 73.
4. Антонов И.А. Нравственно-правовые критерии уголовно-процессуальной деятельности следователей / И.А. Антонов – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 236 с.
5. Маринів В. Правові засади освідчування особи / Маринів В. // Вісник Прокуратури. – 2003. – № 12 (30). – 71-76.
6. Борідько О.А., Парасочкіна К.В., Пономаренко Г.О. Тактика слідчих оглядів: Навчальний посібник. / Борідько О.А., Парасочкіна К.В., Пономаренко Г.О. – Херсон: Видавець Чуєв С.М., 2006. – 72 с.
7. Михеєнко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. Кримінальний процес України / М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко. – К., 1999. – 536 с.
8. Пичкалева Г. Нравственный аспект принудительного освидетельствования потерпевших / Пичкалева Г. // Соц. Законность. – 1976. – № 3. – С. 63-66.
9. Стахівський С.М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів: [Науково-практичний посібник] / Стахівський С.М.. – К.: Атіка, 2009. – 64 с.

10. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса / Строгович М.С. – М., 1968. – Т. 2.
11. Винницкий Л.В. О процессуальной сущности освидетельствования / Винницкий Л.В. // Актуальные проблемы совершенствования производства следственных действий. – Ташкент, 1982. – С. 77-86.
12. Сафронов С.О. Методика розслідування умисного заподіяння тяжкого і середньої тяжкості тілесних ушкоджень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / С.О. Сафронов. – Київ, 1999. – 19 с.

Янковський Вадим Петрович
завідувач сектору балістичного обліку
відділу криміналістичних видів досліджень
Дніпропетровського Науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕВОЛЬВЕРІВ КАЛІБРУ 4 ММ ФЛОБЕР, СПОРЯДЖЕНИХ СПОСОБОМ РОЗДІЛЬНОГО ЗАРЯДЖАННЯ.

На початку 2000-х років в Україні набули широке розповсюдження револьвери калібру 4 мм під патрон Флобера та в даний час досить популярні в нашій державі. Популярність даного типу зброї обумовлюється тим, що вони знаходяться у вільному продажу, ціна на них помірна, для їх придбання не потрібно будь-якого дозволу. При цьому револьвери калібру 4 мм Флобер мають ознаки, притаманні для вогнепальної зброї даного типу (конструкція камор барабану та каналу ствола, соосність вихідних отворів камор барабану з каналом ствола, канал ствола без будь-яких захисних елементів тощо). Постріли з цих револьверів гучні та ефектні, заряджаються вони патронами, які зовні дуже схожі на патрони до вогнепальної зброї. До того ж у зв'язку з криміногенною обстановкою в країні громадяни шукають засоби активної оборони проти злочинців. Водночас, ефект від використання даних револьверів проти злочинців зазвичай мінімальний або навіть негативний (тобто пострілом з цього типу зброї можливо спровокувати злочинця на більш активні та жорсткі дії), але серед пересічних громадян вони користуються попитом.

Вагомий внесок у розробку методики дослідження вогнепальної зброї, та зокрема револьверів, зробили: В.Е. Бергер, Д.Ю. Гамов, А.И. Каледін, Л.Ф. Саврань, А.И. Устинов, але науково-технічний прогрес зумовлює використання сучасних матеріалів, розробку конкуренто

спроможних зразків зброї, що призводить до модернізації зброї та появи нових взірців.

Метою даної роботи є висвітлення окремих аспектів дослідження револьверів калібру 4 мм Флобер, споряджених способом роздільного заряджання.

Європейськими виробниками револьвери калібру 4 мм Флобер позиціонуються як зброя з кінетичною енергією (саме кінетичною енергією, а не питомою кінетичною енергією), вистріляних снарядів не більш як 7,5 Дж, яка призначена для тренувальної стрільби поза спеціальних приміщень та майданчиків (тирів, стрільбищ).

Експертами ДНДЕКЦ МВС України спільно з судово-медичними експертами відділу судово-медичної експертизи трупів Київського бюро СМЕ було проведено комплексне медико-біологічне та криміналістичне дослідження вражаючих здатностей вистріляних з револьверів калібру 4 мм Флобер куль штатних патронів, на підставі яких було встановлено, що не дивлячись на наявність конструктивних елементів, притаманних вогнепальній зброї, дані револьвери не мають призначення для ураження людини, стріляні з револьверів кулі не мають достатньої питомої кінетичної енергії для нанесення людині тяжких тілесних ушкоджень, внаслідок чого вказані револьвери до категорії вогнепальної зброї не відносяться. Крім того в конструкції револьверів калібру 4 мм Флобер передбачено також захист від несанкціонованої переробки для стрільби бойовими припасами.

Штатні патрони до револьверів калібру 4 мм Флобер кільцевого запалення, малої потужності, або зовсім не мають порохового заряду (наприклад довгі патрони фірми „Dynamit Nobel”), або з порохом зарядом вагою 0,01 г (наприклад короткі патрони торгової марки „Selier&Bellot”). Постріл такими патронами здійснюється або лише за рахунок газів запалювального складу капсуля (в довгих патронах), або комбіновано (в коротких патронах).

Таким чином, відповідно до чинних Методик револьвери калібру 4 мм Флобера за умов відсутності внесення змін в їх конструкцію не є вогнепальною зброєю, як і штатні патрони до даних револьверів не є бойовими припасами [1, 2].

Незважаючи на це, останнім часом все більше до експертних установ надходить на дослідження револьверів калібру 4 мм Флобера. За даними статистичної звітності у 2016 р. до Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України на дослідження надійшло 25 револьверів калібру 4 мм Флобер та патронів до них, що склало 4,4% від усього об'єму досліджень зброї за цей рік, а вже в 2017 р. – 27 револьверів калібру 4 мм Флобер та патронів до них, що, відповідно, склало 4,7%. Тобто, спостерігається тенденція зростання.

Звичайно, не всі револьвери калібру 4 мм Флобера, що надійшли на дослідження до Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України, мали

конструктивні зміни, які призвели до втрати їх цільового призначення (таких, як розсвердлення камор барабану та каналу ствола під патрон іншого калібру). Але проблема полягає в тому, що конструкція даних револьверів дозволяє недобросовісним громадянам без внесення будь-яких конструктивних змін в деталі та вузлі зброї експериментувати з їх заряджанням з метою збільшення вражаючих властивостей вистріляних з них снарядів.

Вивчаючи матеріали експертної практики та спираючись на власний досвід роботи за напрямком дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів ми можемо виділити наступні способи заряджання револьверів калібру 4 мм Флобер не стандартними патронами:

- в гільзи штатних патронів саморобним способом додається порохований заряд;
- роздільне заряджання.

Якщо в першому способі не виникає певних складнощів, то дослідження револьверів, споряджених способом роздільного заряджання, має деякі особливості, які розглянемо на наступних прикладах.

1. Випадок дослідження револьвера калібру 4 мм Флобер, спорядженого способом роздільного заряджання з використанням куль та гільз патронів калібру 4 мм Флобер та зарядів пороху.

На дослідження надійшов револьвер моделі „PROFI 3”” виробництва України, з довжиною ствола 77 мм (без урахування довжини барабану). Канал ствола нарізний. В ході проведення дослідження було встановлено, що в камерах барабана наданого револьвера були розміщені гільзи патронів калібру 4 мм Флобер з маркіруванням на дні гільз „S&B”, заряди бездимного пороху вагою 0,05–0,07 г, та сферичні безболонкові кулі діаметром 4,2 мм патронів Флобер калібру 4 мм, вагою 0,48–0,5 г. Мікроскопічним дослідженням слідів переспорядження на кулях виявлено не було. На момент дослідження глибина розміщення куль в камерах барабану від казенного зрізу складала від 26 мм до 28 мм, що більше, як при встановленому стандартному патроні.

Після проведення роздільного дослідження елементів спорядження кулі та гільзи з пороховими зарядами споряджались в ті ж самі камери, в яких вони були розміщені первинно, та проводилась експериментальна стрільба. Для визначення параметрів замір швидкості вистріляних снарядів проводився за допомогою оптоелектронного вимірювального комплексу „ИБХ-731.2”.

Швидкість вистріляних снарядів на відстані 1 м від дулового зрізу зброї до рамки приладу складала від 202 м/с до 285 м/с. Відповідно, питома кінетична енергія вистріляних снарядів складала від 0,73 Дж/мм² до 1,46 Дж/мм², що більше граничної величини 0,5 Дж/мм²

2. Випадок дослідження револьвера калібру 4 мм Флобер, спорядженого способом роздільного заряджання з використанням куль до пневматичної зброї калібру 4,5 мм.

На дослідження надійшов револьвер „EKOL Viper 3””, (виробництва Туреччини) з довжиною ствола 75,5 мм (без врахування довжини барабану). Канал ствола гладкий. В ході проведення дослідження було встановлено, що камери барабану револьвера були споряджені гільзами патронів калібру 4 мм Флобер з маркіруванням на дні гільз „S&B”, в яких розміщувались заряди бездимного пороху вагою 0,03–0,04 г (заряди пороху в гільзах були зафіксовані фрагментами вати), та кулями до пневматичної зброї калібру 4,5 мм з вагою 0,62 г.

Після проведення роздільного дослідження елементів спорядження кулі та гільзи з пороховими зарядами споряджались в ті ж самі камери, в яких вони були розміщені первинно, та проводилась експериментальна стрільба. Для визначення параметрів замір швидкості вистріляних снарядів проводився за допомогою оптоелектронного вимірювального комплексу „ИБХ-731.2”.

Швидкість вистріляних куль на відстані 1 м від дулового зрізу зброї до рамки приладу склала від 193 м/с до 231 м/с. Відповідно, їх питома кінетична енергія склала від 0,83 Дж/мм² до 1,19 Дж/мм², що більше граничної величини 0,5 Дж/мм²

У вищезазначених випадках в ході проведення експериментальної стрільби будь-яких руйнацій або пошкоджень зброї, її деталей та вузлів не відбувалось.

Особливостями дослідження даних випадків є складність фіксації та вилучення елементів спорядження з камер барабана, що обумовлено необхідністю не втратити елементи спорядження (особливо пороховий заряд) та зафіксувати їх розташування до конкретних камер.

Основна ж особливість дослідження револьверів калібру 4 мм Флобер, споряджених способом роздільного заряджання, це правильна оцінка результатів проведених досліджень та експериментів. Тобто, револьвери які були досліджені – це вироби, які не обмежені в розповсюдженні і за Методикою не відносяться до категорії вогнепальної зброї. Між тим, як видно з результатів проведених експериментів, їх доволі легко пристосувати для стрільби нетиповими для них саморобними патронами, що по суті є бойовими припасами, при пострілах якими кулі мають значну питому кінетичну енергію, більшу граничної величини 0,5 Дж/мм².

Підтвердженням тому є наукові дослідження Гайдука А.Г., який наголошує, що під час проведення експериментальних відстрілів револьвери не зазнали пошкоджень, що вказує на достатню міцність їх ствола, барабана і рамки та безпечність для стрільця при неодноразовому проведенні таких відстрілів переспорядженими патронами, які при незмінних основних характеристиках, калібру, виду запалювання мають

ознаки боєприпасів [4, С.184]. Також, в судово-медичній практиці обласного бюро судово-медичної експертизи Департаменту охорони здоров'я та цивільного захисту населення Чернівецької обласної державної адміністрації зазначались випадки щодо утворення тілесних ушкоджень, які за ознакою “небезпека для життя” відносяться до тяжких тілесних ушкоджень, що виникли в наслідок дії вистріляної зі зброї кулі патрона калібру 4 мм Флобер. У судово-медичному діагнозі смертельні ушкодження віднесені до вогнепальних, оскільки мають всі властиві ознак вхідної вогнепальної рани [5, С.11].

Таким чином, при проведенні дослідження револьверів калібру 4 мм Флобер, споряджених способом роздільного заряджання, необхідно приділяти особливу увагу елементам їх заряджання, яке повинно проводитися за схемою бойових припасів. Але результати впливають лише на визнання їх бойовими припасами та не змінюють цільового призначення досліджуваних револьверів за умов відсутності змін в їх конструкції. Отже, ми маємо дилему: відповідно до чинного законодавства револьвери калібру 4 мм Флобер без конструктивних змін не належать до вогнепальної зброї і призначені для тренувальної стрільби, але ж при спорядженні способом роздільного заряджання можуть представляти загрозу життю та здоров'ю людини.

Список використаних джерел:

1. Методика встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведенню пострілів), К., ДНДЕКЦ МВС України, 2006.
2. Методика встановлення належності об'єкта до бойових припасів вогнепальної стрілецької зброї та його придатності до стрільби, К., ДНДЕКЦ МВС України, 2005.
3. Гайдук А.Г. Використання револьверів, призначених для відстрілу патронів Флобера. Криміналістичний вісник: наук.-практ. збірник / ДНДЕКЦ МВС України; НАВС. К: ТОВ «БрайтВайт», 2013. № 1(19). С 182-186.
5. В.Т. Бачинський, О.Г. Паливода, О.В. Павлюкович, М.О. Глуха. Смертельні поранення пневматичною зброєю під патрони типу Флобера, калібру 4мм. Буковинський медичний вісник Том 17, № 3 (67), ч. 1, 2013. С.10-11.

Аксьонова Дар'я Валеріївна
курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОФАЙЛІНГУ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА

Сучасна криміналістика знаходиться на рівні активного і всебічного розвитку, дослідженні нових методів розслідувань, а також впровадженні сучасних криміналістичних прийомів. Метод профайлінгу звертає увагу на те, як стався той чи інший злочин, бере до уваги деталі, що розкривають поведінку людини, яка вчинила протиправну дію, і на підставі цього визначає особистісні характеристики злочинця, в результаті чого стає відомий тип злочинця. Слід підкреслити, що цей метод перевірений досвідом зарубіжних країн. Ряд проведених досліджень таких вчених, як А.Ф. Коні, В.М Бехтерєв, С.В. Познишев відзначають, що він спрямований на розкриття злочинів за більш короткі терміни і робити це більш точно.

Одним з основоположників методу складання психопрофіля невідомого злочинця був спеціальний агент ФБР Джон Дуглас. Саме завдяки його успіхам і ряду інших спеціальних агентів ФБР (Р. Ресслера, Р. Хейзелвуд) метод психопрофілювання став офіційно застосовуватися в ФБР і в 1984 році в ФБР були створені Національний центр аналізу насильницьких злочинів і єдина національна база даних (VICAP).[1]

Спочатку термін «профайлінг» (профілювання) вживався в контексті складання пошукового психологічного портрета (профілю) невідомої особи за слідами на місці злочину. В даний час профілювання особистості застосовується в двох контекстах в діяльності правоохоронних органів іноземних держав. Перший - функціонування програми запобігання насильницьких злочинців, розробленої в 1985 р в ФБР під керівництвом П. Брукса і Р. Ресслера з метою сприяння розкриттю серійних злочинів насильницького характеру. Поняття «профайлінг» в іншому контексті слугує для позначення технології спостереження і опитування пасажирів в ході перед польотного огляду з метою виявлення потенційно небезпечних осіб при авіа перельотах.[2]

Питаннями портретизації злочинця в практичній діяльності правоохоронних органів займалися фахівці ряду зарубіжних країн: США, Великобританії, Канади. В результаті були створені кілька самостійних моделей (профілів): географічна модель Д. Россмо (Канада), модель Д. Кантера (Великобританія), модель ФБР (США). Співробітниками відділу поведінкових наук Академії ФБР в США (Квантіко, штат

Вірджинія) в кінці 1970-х рр. була розроблена програма психологічного профілювання.

Визначення даного методу було дано Р. Реслер: «процес ідентифікації всіх психологічних характеристик індивідуума, що становлять загальний опис особистості, заснований на аналізі скоєних ним злочинів»[2]

Також, про схожий метод згадується в історичному аспекті розвитку окремої галузі судової психології, в кінці XIX – на початку XX сторіччя у Західній Європі починають розробляти і застосовувати методи психологічної діагностики (асоціативний експеримент), за допомоги якого з'ясовувалась причетність випробовуваних осіб до конкретного злочину. (Вертгеймер, Юнг) [3, с.11].

Метод психологічного діагностування розглядався і російськими юристами, які, однак, негативно ставилися до можливості застосування такого методу [4,с.44]. В цей період часу набуває розповсюдження перекладна література. Про можливості використання в цілях правосуддя і інших новітніх течій у психології і психофізіології, де широко пропагандувалися різні способи пізнання особистості людини через її зовнішність, фізіологічні і анатомічні особливості. З'являється література з графології – наука пізнання людини за почерком, з фізіогноміки- пізнання людини за зморшками на обличчі, тощо [с.11, 3].

Сучасний профайлінг базується на:

1. Оперативному психодіагностуванню;
2. Розпізнанні неправдивої інформації.

В основі цього методу лежать такі науки як: біологія, психологія, психолінгвістика. Сутність методики полягає в тому, що за візуальними ознаками особи (статура, зовнішній вигляд, оформлення індивідуального простору, рухова активність) визначити характер і прогнозувати поведінку людини. Вона заснована на розпізнанні характеру однокореневих за походженням груп психологічних якостей (психотипів) та виявленні їх послідовності. З метою розпізнання характеру в методиці використовуються шість психотипів: істероїдний, епілептоїдний, паранойяльний, емотивний, гіпертимний, шизоїдний.

Часто проблемою при прогнозуванні поведінки особи і вибором відповідних психологічних прийомів для контакту з особою стає те, що слідчий зосереджений на середньостатистичну норму: поведінку, типову для більшості людей. Слід додати, що сучасно-розроблений метод відрізняється від класичної характерології. Класики характерології співвідносили особливості людини обов'язково з одним з психотипів, проте це занадто спрощений підхід. Методика шести психотипів відрізняється тим, що характер людини розуміється як комплекс психотипів, один з яких переважає. У кожної людини різна кількість і різна послідовність психотипів. Ведучий психотип визначає основний мотив,

головну мету поведінки, а другий – інструменти досягнення цієї мети.[1] Тобто поведінка конкретного індивідуума може значно ухилитися від стандартної моделі, тому важливо звертати увагу на базову лінію поведінки і контекст при інтерпретації невербальних сигналів.

Отже, первинна інформація про вчинений злочин завжди надходить від місця вчинення злочину і спілкування з людьми (часто різних процесуальних статусів). І в тому, і в іншому випадку у своїй діяльності слідчий повинен користуватися методом профайлінгу для подальшого успішного встановлення психологічного контакту з особами, які будуть допитані на етапі досудового розслідування шляхом аналізу їх поведінки, характеру і особливості вчиненого злочину, попередньо визначивши психотип особи, який дасть змогу обрати ефективні криміналістичні прийоми.

На практиці оволодіння методом профайлінгу буде дуже доречним для співробітників правоохоронних органів, адже часто не вистачає часу для глибокого вивчення особистості і діяти потрібно швидко за ситуацією, яка склалася. За методом профайлінгу сама людина є джерелом інформації, її дії, рухи, емоції, навіть письмо, можуть розповісти про її мотиви спілкування, цілі і неправду. При проведенні огляду місця події, обшуку і інших слідчих (розшукових) дій цей метод дає підґрунтя в формуванні портрету злочинця, спрогнозувати його поведінку. Це, сприятиме звуженню кола підозрюваних та дає можливість пришвидшити процес досудового слідства.

Список використаних джерел:

1. [Електронний ресурс] : - <http://yurpsy.com/files/xrest/2/160.htm>
2. [Електронний ресурс] : - <http://anna-kulik.ru/3093>
3. А.В. Дулов, Введение в судебную психологию, М., «Юридическая литература», 1969, с.160
4. Л.Е. Владимиров, Учения об уголовных доказательствах, СПб., 1910, с.294

Бобик Марина Василівна
курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ ДВОХ ЧИ БІЛЬШЕ ВЖЕ ДОПИТАНИХ ОСІБ

За своєю особливістю допит - дія багатопланова, яка має криміналістичний, процесуальний, психологічний, організаційний та

етичний аспект. Вміле його проведення потребує не тільки знання законів, психології допитуваного, а й творчого їх застосування. Для отримання більш детальної інформації, до кожного допитуваного необхідно знаходити індивідуальний підхід і враховувати конкретні особливості даної людини.

Допит двох чи більше вже допитаних осіб є особливим різновидом допиту, якому притаманні, окрім загальних, спеціальні завдання, особлива організація і тактика. Проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб регламентується ч. 9 ст. 224 Кримінального процесуального кодексу України. **Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб** - це слідча (розшукова) дія, що полягає у допиті по черзі в присутності один одного двох чи більше вже допитаних за єдиними обставинами кримінального провадження осіб з числа свідків, потерпілих, підозрюваних, аналізі й безперервному порівнянню (співставленню) показань для з'ясування причин розбіжностей у них та спрямована на перевірку отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні[1].

Допит може виступати як самостійна процесуальна дія, яка є засобом збирання та перевірки вже раніше отриманих свідчень, які в подальшому будуть слугувати як доказ в кримінальному провадженні.

Допит двох раніше допитаних осіб є найбільш розповсюдженою та ефективною слідчою дією, за допомогою якої збирається інформація про кримінальне правопорушення і злочинну діяльність певних осіб[4].

Тактичну основу спілкування на одночасному допиті утворюють пізнавальні прийоми: розповідь, розпитування, міміка і жести, а також логічні прийоми порівняння і зіставлення. Особливість спілкування полягає в тому, що воно розвивається одночасно між декількома особами[5]

Залежно від комунікативної ситуації розрізняють допит в конфліктній (із суворим і не суворими суперництвом) і безконфліктній ситуації. З цієї точки зору всіх допитуваних незалежно від їх процесуального становища умовно можна розділити на три основні категорії осіб: а) зацікавлених у позитивних результатах розслідування і внаслідок цього надають своїми показаннями допомогу правоохоронним органам; б) тих, які байдуже ставляться до діяльності правоохоронних органів, до самої можливості давати показання; в) незацікавлених в тому, щоб злочин було розкрито, і внаслідок цього активно протидіють зусиллям правоохоронних органів[2].

Досить важливу роль відіграє розташування допитуваних. Просторові форми спілкування залежать від характеру відносин, поведінки особи і тактичного задуму під час допиту.

Об'єктивно просторова зона спілкування слідчого з будь-яким відвідувачем задається обстановкою кабінету, в якому проходить допит.

Однак зустрічаються різні варіанти, в яких в тій чи іншій мірі проявляються закономірності сприймання людьми один одного з урахуванням характеру діалогу: від підкреслено формалізованого до психологічно зближеного. У будь-якому варіанті розташування слідчий зберігає за собою статусно-домінуюче становище, ініціативу зміни просторової організації спілкування, пов'язуючи її зі своїм тактичним задумом [2].

Слідчий повинен врахувати можливість розвитку неприязних стосунків між допитуваними й виключити (з урахуванням розміру кабінету, наявності в ньому відповідних меблів, сторонніх предметів) можливість контакту між учасниками одночасного допиту. Разом з тим, сторони, що повідомляють суперечливу інформацію, під час допиту повинні знаходитися навпроти один одного: задля зорового контакту та застосування засобів тактико-психологічного впливу. Оснащеність кімнати апаратурою відео та звукозапису буде сприяти спостереженню за допитуваними, запобіганню змови між ними й подальшому аналізу отриманих результатів слідчої (розшукової) дії. Добре організований одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб в даній ситуації повинен проводитися активно, наступально, в максимально короткий проміжок часу, а керуючий вплив має бути спрямований на вирішення тактичних завдань[3].

Саме тому одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб посідає одне з ключових місць серед засобів усунення протидії розслідуванню у формі давання неправдивих показань й суперечностей у показаннях раніше допитаних осіб, що виникли внаслідок надання неправдивої інформації, або помилок у сприйнятті та розумінні подій допитаною особою[1].

З усього вище викладеного можна зробити висновок, що основною метою одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб є процесом порівняння показань допитуваних, що одночасно допитуються з негайним використанням слідчим результатів такого порівняння для усунення протиріч в інформації, що виходить з цих джерел.

Список використаних джерел:

- 1.[Електронний ресурс] - Режим доступу: http://pidruchniki.com/2015060965346/pravo/taktika_odnochasnogo_dopitu_dvoh_bilshe_vzhe_dopitanih_osib
- 2.[Електронний ресурс] - Режим доступу: https://studme.com.ua/153412205391/psihologiya/psihologicheskie_osobennosti_doprosa.htm
3. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://pidruchniki.com/2015060965348/pravo/pidgotovka_provedennya_odnochasnogo_dopitu_dvoh_bilshe_vzhe_dopitanih_osib
4. [Чаплинська Ю. А.](#), Одночасний допит двох раніше допитаних осіб (організаційний аспект) [Електронний ресурс] – Режим

доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2013_1_78

5.Салтевський М.В. криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. – К. : Кондор, 2008.- 370с.

Віннік Дар'я Сергіївна

курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ ДВОХ
ЧИ БІЛЬШЕ ВЖЕ ДОПИТАНИХ ОСІБ**

Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб – це слідча (розшукова) дія, яка полягає у допиті по черзі вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у показаннях та спрямована на перевірку отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб є особливим різновидом допиту, що обумовлено його особливою організацією та специфікою проведення.

Проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб регламентується ч. 9 ст. 224 Кримінального процесуального кодексу України.[1]

З точки зору психології, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб відрізняється від інших видів допиту тим, що він є одним із найпотужніших засобів психологічного впливу на його учасників. Взаємний вплив пов'язує слідчого й осіб, які зведені на одночасний допит, в єдину систему інформаційної та психологічної взаємодії. При цьому роль слідчого полягає в управлінні і контролі за функціонуванням цієї системи.

На нашу думку, при одночасному допиті відбувається посилення тактико-психологічного впливу на несумлінного учасника слідчої (розшукової) дії з метою схиляюся його до дачі правдивих показань.

Характерною особливістю одночасного допиту є необхідність постійного, невідривного спостереження та контролю за словами, жестами, мімікою допитуваних.

М. Г. Шургунов виділяє визначення місця, часу та способу виклику на допит; створення необхідної обстановки допиту; визначення кола учасників слідчої дії; складання плану слідчої дії [2, с. 389]

Ми вважаємо, що перед одночасним допитом двох чи більше вже допитаних осіб, з потерпілим необхідно провести психологічну підготовку. Адже він може бути морально не готовим до нової зустрічі із кривдником.

На думку П.Д. Біленчука, В.К. Лисиченка і Н.І. Клименко, слідчий повинен забезпечити психологічну готовність учасників до проведення одночасного допиту, якої особливо потребують потерпілі та свідки, які вперше залучаються до сфери кримінального процесу і можуть неадекватно зреагувати на спілкування з підозрюваним, внаслідок чого мета слідчої дії не буде досягнута. У необхідних випадках, для уточнення показань осіб, у яких є суперечності, слідчий може їх додатково допитати перед проведенням одночасного допиту [3, с. 334].

Слідчим необхідно враховувати, що одночасний допит може мати і негативний вплив на «добросовісних» учасників. Під час проведення допиту учасники з різним процесуальним статусом знаходяться в межах візуального спостереження один одного і мають можливість психологічного впливу своєю поведінкою, жестами, інтонацією. Свідки, потерпілі, спостерігаючи таку поведінку підозрюваного, який дає неправдиві показання під час проведення слідчої дії, не розуміють, чому слідчий «дозволяє» такі показання, відчують сумніви в своїх показаннях, зневіру в правосудді, яке вони пов'язують не тільки з повноваженнями суду, а й з повноваженнями слідчого і прокурора. У такій ситуації вони спостерігають безкарність злочинів, які говорять неправду. «Недобросовісні» учасники під час одночасного допиту можуть якоюсь мірою впливати на інших учасників. Тому потрібно враховувати всі моменти.

Невиправдане зволікання з провадженням одночасного допиту може призвести до втрати фактора раптовості, який сприяє успішному досягненню мети слідчої дії [4, с. 275].

Тактично грамотно проведений одночасний допит раніше допитаних осіб, навіть якщо і не вдалося усунути істотних суперечностей в показаннях, повинен справити на несумлінного учасника психологічний вплив, розхитати його установку на неправду, допомогти слідчому перевірити правдивість показань учасників, глибше вивчити їх психологічні якості, розробити нові напрямки досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Шурухнов Н.Г. Криміналистика : учебник / Н.Г. Шурухнов.- 2-е изд., испр. и доп.- М., 2008
3. Біленчук П.Д., Лисиченко В.К., Клименко Н.І. та ін. Криміналістика : підручник. / за ред. П.Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. – К., 2001.
4. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монографія / Чаплинський К.О. – Дніпропетровськ, 2011.

Гапіч Ігор Олегович

курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ

Пред'явлення для впізнання, як засіб збирання криміналістичної інформації у практиці виявлення злочинів, має важливе значення. Не випадково формуванню криміналістичних знань щодо тактики проведення пред'явлення для впізнання присвячено наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, цим проблемам на дисертаційному рівні приділили свою увагу Н.Г. Бритвіч, Т.А. Вольська, А.Я. Гінзбург, М.О. Головецький та інші науковці.

Пред'явлення для впізнання має відповідну процесуальну урегульованість в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (далі КПК), а саме в ст. 228–232, 355 КПК і є досить розповсюдженою в практиці досудового розслідування слідчою (розшуковою) дією. Але в науковій літературі вчені до визначення поняття та розуміння сутності пред'явлення для впізнання, тлумачення процесуальних вимог і правил, тактичних прийомів його підготовки й проведення та фіксування отриманих результатів і їх оцінки все ще підходять по-різному.

Пред'явлення для впізнання проводиться у разі необхідності надати особі можливість впізнати серед людей чи речей, які їй пред'являються, ті, що вона бачила раніше, і які стосуються вчиненого злочину. Процес вчинення злочину супроводжується утворенням різних слідів на предметах матеріального світу та у пам'яті людей. Завданням слідчого є виявити такі відображені сліди і використати їх для ідентифікації об'єктів, які брали участь у слідоутворенні. Пізнання події, що розслідується, здійснюється за матеріально зафіксованими відображеннями на предметах і за слідами пам'яті людини. А тому в ході пред'явлення для впізнання здійснюється криміналістична ідентифікація за ідеальними відображеннями. Таким чином, пред'явлення для впізнання - це один із способів ототожнення об'єктів за ідеальними відображеннями (слідами пам'яті) у кримінальному провадженні [1, с.7].

Так на думку деяких вчених, пред'явлення для впізнання – це самостійна слідча (процесуальна) дія, яка проводиться з метою встановлення тотожності, подібності або відмінності наданих для ознайомлення декількох предметів або окремих осіб з тими, які очевидець

(свідок, потерпілий, підозрюваний) сприймав за певних обставин розслідуваної події [2, с.48; 3, с.447; 4, с.450; 5, с.171].

Чинне законодавство виділяє проведення такої слідчої дії, як пред'явлення для впізнання речей, особи та трупа. Також можна виділяє пред'явлення для впізнання в натурі (ст. 228, 229, 230 КПК України), в умовах поза візуального та аудіо спостереження (п.4,5 ст. 228 КПК України), в режимі відео конференції при трансляції з іншого приміщення (ст. 232 КПК України) та впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису (п.6,7 ст. 228 КПК України);

Пред'явлення особи для впізнання може проводитись за анатомічними (зовнішній вигляд і прикмети особи) та функціональними (голос, хода) ознаками (ч. 1, 9 ст. 228 КПК). Впізнання за голосом у будь-якому випадку повинно здійснюватися поза візуальним контактом між особою, що впізнає, та особами, які пред'явлені для впізнання (ч. 9 ст. 228 КПК).

Дана слідча (розшукова) дія як процесуальна форма криміналістичної ідентифікації характеризується такими ознаками:

1) для проведення пред'явлення для впізнання необхідними є юридичні підстави (наявність особи, яка буде впізнавати, протоколу її допиту, в якому зафіксовано показання про прикмети та особливості об'єкта, та про обставини, за яких вона його сприймала; об'єкта, який підлягає впізнанню, і зовнішньо схожих об'єктів, які будуть пред'являтися разом з об'єктом впізнання) і фактичні підстави (наявність у слідчого даних, які дозволяють зробити висновок про необхідність, (доцільність) та можливість проведення цієї слідчої (розшукової) дії)

2) метою цієї слідчої (розшукової) дії є вирішення питання про тотожність або групову належність об'єкта, що пред'являється для впізнання, з тим, який особа сприймала в минулому. Досягнення зазначеної мети здійснюється через вирішення таких завдань, як: встановлення факту, чи бачила раніше особа, яка впізнає, об'єкт, який пред'являється для впізнання; якщо бачила, то коли і в яких умовах це відбувалося; які особливі ознаки об'єкта, який підлягає впізнанню, запам'ятала особа, яка впізнає і чому саме ці ознаки вона запам'ятала тощо [6, с. 333-334].

3) суб'єктний склад цієї слідчої (розшукової) дії включає в себе декілька груп учасників:

перша група - це уповноважені законом суб'єкти, які її проводять (слідчий, прокурор) і долучаються до її проведення (адвокати, спеціалісти для фіксування впізнання технічними засобами, психологи, педагоги та інші спеціалісти);

друга група – особи, яким пред'являють інших осіб, речі та трупів для впізнання (потерпілий, свідки, підозрюваний);

4) об'єкти, що пред'являються для впізнання, їх кількість та зовнішній вигляд. Перелік об'єктів, які пред'являються для впізнання,

визначений статтями 228-230 КПК України. Кількість таких об'єктів повинна бути не меншою, ніж три (крім випадків, коли для впізнання пред'являються трупи), і вони повинні бути максимально подібними до того об'єкта, що підлягає впізнанню;

5) зняттям у знаряддям узнавання є органи чуття особи, яка впізнає, і в подальшому вона за допомогою своєї пам'яті встановлює наявність або відсутність відповідних тотожних ознак в об'єктів, який безпосередньо пред'являється для впізнання [7, с.5].

б) результатом проведення цієї слідчої (розшукової) дії є наявність чи відсутність упізнання, тобто ототожнення того, що сприймається у конкретний момент, з тим, що особа бачила раніше. Якщо особа не ідентифікує об'єкт, що їй пред'являється, упізнання не відбудеться.

Пред'явленню для впізнання повинно передувати виконання процесуальних і деяких допоміжних дій:

- а) попередній допит особи, яка впізнає;
- б) підбір об'єктів, серед яких необхідно провести впізнання;
- в) визначення місця і умов пред'явлення;
- г) визначення необхідного комплексу науково-технічних засобів.

Застосування переліченої низки тактичних прийомів дозволить слідчому більш якісно та ефективно провести впізнання.

У результаті проведення пред'явлення для впізнання у кримінальному провадженні одержується доказ. Однак останній, як й усі інші докази, підлягають оцінці.

Доказове значення результатів пред'явлення для впізнання залежить переважно від використання слідчим оперативно-розшукових даних. За період дослідчої перевірки оперативні підрозділи отримують не процесуальну інформацію про прикмети підозрюваного, знаряддя злочину, ознаки викраденого майна, предмети і документи, тобто тих об'єктів, які будуть пред'являтися для пізнання в разі їх установлення або відшукування [5, с. 54-55].

Впізнання не належить до слідчих (розшукових) дій, проведення яких, відповідно до кримінального процесуального закону, є обов'язковим. Необхідність у проведенні цієї слідчої (розшукової) дії кожного разу визначається особою, яка проводить досудове слідство, відповідно до слідчої ситуації, що склалася на певному етапі. Загальна мета пред'явлення для впізнання полягає в отриманні доказів, які являють собою висновки одного з учасників процесу, про результати проведеної ним ідентифікації - тотожність, схожість або відмінність осіб чи речей, представлених для ознайомлення з ознаками, що збереглися в його пам'яті.

Список використаних джерел:

1. Лукьянчиков Е.Д. Криминалистическая идентификация объектов по следам памяти/ Е.Д. Лукьянчиков. – Донецк: Академия, 1998. – 112 с.

2. Криміналістика : краткаяэнциклопедия / Автор-составитель Р.С.Белкин. – М. : БольшаяРоссийскаяэнциклопедия, 1993. – 111 с.
3. Ищенко Е.П. Криміналістика : учебник / Е.П.Ищенко, А.А.Топорков; под ред. Е.П.Ищенко. – М. : Юр. фирма "КОНТРАКТ": ИНФРА-М, 2005. – 748 с.
4. Когутич І.І. Криміналістика : курс лекцій / І.І.Когутич. – К. : Атіка, 2008. – 888с.
5. Гора І.В. Криміналістика : посіб. для підготовки до іспитів / І.В.Гора, А.В.Ищенко, В.А.Колесник. – 3 вид. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2005. – 236 с.
6. Чаплинський К.О. Тактичні основи забезпечення досудового розслідування: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.09 / Чаплинський Костянтин Олександрович; Дніпропетр. держ. ун-т. внутр. справ. – Д., 2011. – 570 с.
7. Басиста І.В. Пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням: дис.. кандидата юрид. наук: 12.00.09/ Басиста Ірина Володимирівна; Київськ. нац. ун-т внутр.. справ. – К., 2006. – 231 с.

Годнюк Людмила Миколаївна

курсант 4-го курсу

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ, ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ ОБМАНУ ТА ЗЛОВЖИВАННЯ ДОВІРОЮ

Разом з розбудовою інформаційного суспільства в Україні швидкими темпами почали поширюватись і нові види кіберзлочинів. Згідно аналізу проведених досліджень більш ніж 75% від усіх збитків, заподіяних економічною злочинністю, припадає на сферу діяльності банківських установ. Однією із найбільших складностей є встановлення факту скоєння комп'ютерного злочину в банківській системі. Пояснюється це тим, що зовні сам факт вчинення комп'ютерного злочину та його прояви в оточуючому середовищі не завжди є помітними.

Наразі способів шахрайства з використанням віртуального електронного простору (кіберпростору) існує велика кількість. Їх можна розділити на такі основні групи:

1. Перехоплення інформації: безпосереднє перехоплення, і електромагнітне перехоплення.

2. Несанкціонований доступ до інформації: "комп'ютерний абордаж", "містифікація", "маскування", "непостійний вибір", "за хвіст", "аварійний", "за дурнем", "пролом", "люк", "склад без стін", "системні роззяви".

3. Маніпуляції з інформацією: "троянський кінь в ланцюгах", "троянська матрешка", підміна даних, підміна коду, комп'ютерні віруси, "салямї", "логічна бомба", "асинхронна атака", моделювання, "повітряний змії", "пастка на живця".

4. Отримання і використання інформації із злочинною метою: крадіжка програмного забезпечення, крадіжка устаткування за допомогою комп'ютерних операцій, крадіжка грошей за допомогою отримання секретних кодів, крадіжка грошей шляхом комп'ютерного пересилання, крадіжка грошей шляхом маніпуляції з комп'ютером, внесення змін в програму [1].

Крадіжці грошей з карт звичайно передують тривала підготовка. За електронною поштою або ICQ засилається вірус, наприклад, відомий вірус типу Trojan (Trojan.PWS.LDPinch.1061), що запам'ятовує всі введені паролі та логіни і відправляє їх шахраям. Після того як дані викрадені, злочинці в Україні звичайно використовують їх для оплати мобільних переговорів за допомогою електронно-платіжних систем або здобувають товари в послуги на інтернет-сайтах, де необхідно ввести тільки номер картки, ім'я користувача і спеціальний перевірочний код (verification code) [2].

Ще одним прикладом є вчинення злочину за допомогою системи «Приват-24». Даний спосіб полягає у наступному: зловмисник реалізуючи свій злочинний задум, під час телефонної розмови із потерпілим під приводом надання матеріальної допомоги на лікування, отримує інформацію про номер картки, телефону до якого прив'язана картка, ідентифікаційний код та пароль, надісланий банком у вигляді текстового смс-повідомлення. Внаслідок цього отримана конфіденційна інформація дає можливість здійснювати керування рахунками потерпілої особи від її імені в системі розрахунків «Приват-24». Гроші шахрай перераховує із рахунків осіб, відшуканих ним в соціальних оголошеннях, наступним чином: за допомогою конфіденційної інформації, яку отримав від потерпілої заходить до системи обирає операцію по зміні паролю, після чого система «Приват-24» відправляє смс-повідомлення у вигляді 8 цифр на номер телефону потерпілого. Зателефонувавши до власника карти, зловмисник отримує 8 цифр, які надійшли на телефон потерпілого і змінює пароль картки на новий і цим самим отримує змогу перераховувати кошти на підшукані заздалегідь картки [3].

На сьогоднішній день невирішеним залишається питання щодо практичних рекомендацій з розслідування кіберзлочинів, що в свою чергу сприяє безкарності винних осіб. На початковому етапі розслідування вказаних злочинів слідчий допускає низку криміналістичних помилок, серед яких: несвоєчасність огляду; неповнота та формальне відношення до нього; невикористання всіх можливостей з фіксації функціонування та впливу шкідливих програм.

Важливо під час розслідування злочинів, які пов'язані з комп'ютерами та комп'ютерними системами, уникати дій, які можуть пошкодити чи змінити наявну інформацію, у той чи інший спосіб змінити цілісність вилучених даних.

Алгоритм початкового етапу розслідування досліджуваних злочинів повинен включати:

1. Допит потерпілого та можливих свідків (очевидців) злочину. Так, слідчому необхідно у потерпілого встановити, що слугувало підставою для рішення про те, що був несанкціонований доступ, з'ясовується розмір матеріальної шкоди.

Слушною є думка Ю. В. Гавриліна про те, що у випадку неправомірного доступу до комп'ютерної мережі необхідно допитати інженерів-програмістів, що займаються розробкою програмного забезпечення, операторів, спеціалістів з технічного забезпечення, що займаються ремонтом засобів комп'ютерної техніки, системних програмістів, інженерів із засобів зв'язку та телекомунікаційному обладнанню, спеціалістів по забезпеченню безпеки комп'ютерних систем та інше [4, с. 23].

2. Проведення огляду місця події – місць виявлення слідів злочину з обов'язковим оглядом комп'ютерного засобу. Навіть при всій обережності в роботі з інформацією, інколи залишаються сліди. Це може бути якась випадково стерта інформація, або плутанина в програмі, яка могла статись при застосуванні не тої команди, яку потрібно було б застосувати. В ході огляду місця події слідчому необхідно з'ясувати характеристики комп'ютера; програмного забезпечення, що на ньому встановлене; розташування окремих елементів комп'ютерної системи, їх призначення, визначити наявність та можливість їх з'єднання з іншими комп'ютерними системами. При цьому з'ясовується розташування під'єднувальних кабелів та можливість підключення чи відключення певних пристроїв від комп'ютерної системи без доступу у приміщення, а також безпосередньо в самому приміщенні. З тим, щоб у подальшому виключити можливість оскарження в суді правильності проведеного огляду та його результатів слідчий повинен підбирати понятих, які мають певні знання в галузі комп'ютерної техніки (основних операціях, назвах комп'ютерних програм тощо) [5, с. 78].

3. Проведення комп'ютерних експертиз (програм для ЕОМ, баз даних, окремих файлів, спеціальних технічних засобів тощо). Під час розслідування можливі випадки, коли конкретно невідомо, яка інформація може становити інтерес для слідства. За цих умов особа, що здійснює досудове розслідування, вимушена за допомогою експерта ознайомитися з усіма вилученими матеріалами.

4. Отримання необхідних документів, що свідчать про протиправність події або відображають незаконність проведення операції у сфері комп'ютерної інформації (договору на отримання послуг Інтернет

тощо); отримання у провайдера протоколу роботи в мережі даного абонента за певний період часу з зазначенням дати, часу, початку сесії, тривалості роботи, грошових коштів, списаних з рахунку клієнта; журналів реєстрації користувачів; актів відомчих комісій; журналів обліку збоїв у роботі комп'ютерної мережі окремих комп'ютерів чи технічних пристроїв з ладу; файлів адміністратора мережі, в яких фіксується вся робота мережі; актів за результатами антивірусних перевірок, інші [6].

5. Отримання ідентифікаційних даних про власника комп'ютерного засобу, що здійснив незаконний дистанційний доступ до комп'ютерної інформації.

6. Проведення оперативно-розшукових заходів щодо встановлення осіб, які причетні до злочину.

Отже, робота з комп'ютерами і комп'ютерним обладнанням потребує спеціальних знань та удосконалення збору і процесуального закріплення доказів при розслідуванні кіберзлочинів.

Список використаних джерел:

1. Комп'ютерні злочини: соціально-правові і кримінологічно-криміналістичні аспекти: Підручник / Біленчук П.Д., Зубань М.А., - К., 1994.

2. Як боротися проти крадіжок грошей з кредитних карт? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/106543/yak-borotysya-proty-kradizhok-groshej-z-kredytnyh-kart>

3. Вирок Таращанського районного суду Київської області від 06.09.2013: спр. № 379/1357/13-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33328487>

4. Гаврилин Ю. В. Расследование неправомерного доступа к компьютерной информации: [учеб. пособие] / Ю. В. Гаврилин. – М.: ЮИ МВД РФ, Книжный мир, 2001. – 88 с.

5. Соловьев Л. Н. Вредоносные программы: расследование и предупреждение преступлений: [монография] / Л. Н. Соловьев. – М. : Собрание, 2004. – 224 с.

6. Яблоков Н.П. Криминалістическая характеристика финансовых преступлений // Вестник московского университета. Серия 11. Право. – 1999, № 1.

Демідова Влада Вадимівна
ад'юнкт кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ ТА ПІДРОЗДІЛАМИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

Злочини у сфері жорстокого поводження з тваринами характеризуються високим рівнем латентності, а також великим різноманіттям способів вчинення злочину. В таких умовах для успішної реалізації поставлених задач, а саме: попередження, розкриття та розслідування злочинів, а також притягнення винних до кримінальної відповідальності дії правоохоронних органів повинні бути злагоджені та скоординовані. Взаємодія органів досудового розслідування з іншими підрозділами регламентується Конституцією України, Кримінальним та Кримінальним процесуальним кодексами, Законами України: «Про оперативно-розшукову діяльність» [1], «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [2], Накази Міністерства внутрішніх справ «Про затвердження Інструкції з організації діяльності органів внутрішніх справ України» [3] та «Про організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами ОВС у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень» [4].

Особливостям взаємодії слідчого з працівниками інших органів та підрозділів під час досудового розслідування у своїх працях приділяли увагу такі вчені, як: Р. С. Белкін, А. І. Вінберг, А. Ф. Волобуєв, В. А. Гласков, Г. Л. Грановський, В. В. Дараган, М. С. Казаренко, В. Д. Пчолкін, Н. П. Черняк та інші. Однак, питання взаємодії слідчого з іншими органами під час розслідування жорстокого поводження з тваринами досі не знайшло належної уваги серед вчених.

У науковій літературі існують різноманітні точки зору щодо визначення поняття взаємодії. Так, наприклад, Ю. І. Азаров зазначає, що у загальному розумінні взаємодію слідчого з іншими учасниками слідчо-оперативної групи необхідно розуміти спільну діяльність слідчого оперативних і експертно-криміналістичних підрозділів з розробки та здійснення заходів, пов'язаних з комплексним використанням процесуальних, оперативно-розшукових і техніко-криміналістичних засобів, з метою успішного розкриття злочинів, встановлення винних і виявлення обставин, що сприяли вчиненню злочину і вжиття заходів для їх усунення [5, с. 88]. На нашу думку, найбільш вдало термін «взаємодія» надав В. Д. Пчолкін, який вважає, що взаємодія – це спільність цілей і

завдань, погоджених за часом, місцем і змістом, а також визначену законодавством діяльність компетентних суб'єктів щодо раціонального застосування наявних сил, засобів та методів для своєчасного виявлення, розкриття та розслідування злочинів [6, с. 99].

Під час розслідування злочинів, пов'язаних із жорстоким поводженням з тваринами найбільш поширеними формами взаємодії слідчого з оперативними підрозділами є: спільний аналіз та оцінка отриманої інформації та матеріалів кримінального провадження; розробка плану слідчих (розшукових) дій; спільна участь у проведенні слідчих (розшукових) дій. Так, О. М. Гумін вказує, що відносини (взаємодія) між слідчим і оперативним працівником повинні будуватися на основі поєднання вимог закону та їх професійної компетентності в межах таких загальнометодичних підходів: 1) розуміння пріоритету інтересів розслідування й вимог норм процесуального законодавства; 2) органічне сполучення кримінальної процесуальної й оперативно-розшукової діяльності в межах боротьби зі злочинністю [7, с. 105].

Зазначимо, що злочини у сфері жорстокого поводження з тваринами є специфічними та слідчі не мають спеціальних знань, відповідної освіти та не мають досвіду розслідування таких кримінальних правопорушень. Так, розслідування даної категорії злочинів не можливо без взаємодії слідчого з експертом (спеціалістом). Адже, під час розслідування кримінального провадження, пов'язаного з жорстоким поводженням з тваринами залучаються спеціалісти в галузі ветеринарії та зоології. Згідно з Інструкцією (Наказ МВС України від 26.10.2012 № 962 «Про затвердження Інструкції про участь працівників Експертної служби МВС України в кримінальному провадженні як спеціалістів») слідчі мають право залучати до проведення слідчих (розшукових) дій експертів (криміналістів).

Підводячи підсумки, зазначимо, що взаємодія слідчого з іншими органами та підрозділами під час розслідування злочинів, пов'язаних із жорстоким поводженням з тваринами являється важливим засобом оптимізації розслідування та повинно розглядатися в якості важливого елементу методики розслідування. Саме від взаємодії слідчого з оперативними працівниками та експертами (спеціалістами) залежить оптимальний розподіл обов'язків, планування розслідування та постійний взаємний обмін інформацією, і, таким чином, своєчасне внесення корективів у план розслідування кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. (зі змінами) URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993р. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.

3. Про затвердження Інструкції з організації діяльності органів внутрішніх справ України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09.08.2012 р. № 686 URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Про організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами ОВС у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.08.2012 Р. № 700 URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Азаров Ю. І. , Рафальський Є. О. Особливості взаємодії слідчого з експертом (спеціалістом) на початковому етапі досудового розслідування/ Юридична наука № 10/2014. – К. – с. 87-96
6. Пчолкін В.Д. Взаємодія слідчих та працівників оперативних підрозділів у ході розслідування злочинів. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Х. : Право, 2009. Вип. 9. С.99
7. Гумін О.М. Організація роботи слідчо-оперативної групи під час розслідування кримінальних проваджень. Право та державне управління. 2013. № 1 (10). С. 102-106.

Дмуховський Руслан Сергійович
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ СВИДКА У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ В'ЇЗДУ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНУ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ ТА ВИЇЗДУ З НЕЇ

Порядок проведення допиту регламентовано у статтях 224-226, 351-356 КПК України. Дотримання даних вимог є обов'язковим. Порухення порядку проведення допиту тягне за собою недійсність даної процесуальної дії, а показання отримані під час допиту є недопустимими доказами [1]. Згідно зі ст. 224 КПК України допит проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати. Допит не може проводитись без перерви понад дві години, а в цілому – понад вісім годин на день. Перед проведенням допиту слідчий має встановити особу, роз'яснити їй її права, а також ознайомити з порядком проведення допиту. Потерпілий має бути попереджений про настання кримінальної відповідальності за давання завідомо неправдивих показань. Звернемо увагу на розгляд тактики допиту свідків при розслідування порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, який дозволяє з'ясувати важливі обставини злочину.

Допит, як і будь-яку слідчу (розшукову) дію, можна поділити на декілька стадій, кожна з яких має свої цілі, задачі, методи отримання інформації від особи стосовно обставин, подій, які мають значення для встановлення об'єктивної істини. Перша стадія – підготовка. Важливе місце в тактиці допиту належить організаційно-підготовчим заходам до його проведення. Підготовка до проведення допиту включає в себе три основні елементи: а) організаційний – забезпечення раціонального здійснення допиту з позиції належного використання часу і можливостей слідчого (коли і де його доцільніше провести – сьогодні, завтра, вранці, ввечері, одному або з помічниками, які використовувати технічні засоби); б) змістовний – визначення повноти та взаємозв'язку обставин, що підлягають з'ясуванню; в) тактичний – встановлення відповідних засобів і прийомів вирішення конкретних завдань допиту.

Своєчасна підготовка до допиту – необхідна умова отримання об'єктивних показань. Це сприяє досягненню тактичної мети допиту. Відсутність планування або неналежна підготовка до допиту призводить до поверховості та безрезультатності його проведення. При підготовці до допиту підозрюваного важливо зібрати максимально можливі вихідні дані, вивчити особу підозрюваного. Вони можуть бути отримані за результатами вивчення матеріалів кримінального провадження й оперативних джерел або отримані спеціальними методами. Це спостереження за суб'єктом, бесіда, аналіз діяльності (щодо способу підготовки, вчинення і приховування злочину), узагальнення незалежних характеристик, що надаються суб'єкту певними особами в різних життєвих ситуаціях. У науковій літературі вчені по-різному підходять до підготовчих заходів з проведення допиту. Так, на думку однієї групи вчених (С.Ю. Якушин, С.С. Чернявський), підготовка до допиту має складатися з таких заходів: вивчення матеріалів справи; підготовка спеціальних питань; вивчення особи допитуваного; складання плану допиту [2, с. 80; 3, с. 532]. Друга група вчених (Р.С. Белкін, В.П. Лавров, І.М. Лузгін) вважає, що підготовка до допиту має містити такі заходи: збирання вихідних даних, що належать до предмета допиту; визначення кола осіб, які підлягають допиту; вивчення особи допитуваного; установа способу виклику на допит; підготовка місця допиту; запрошення до участі у слідчих діях третіх осіб; визначення технічного забезпечення допиту; складання плану [4, с. 99; 5, с. 160].

А.В. Хірсін виділяє такі заходи щодо підготовки до допиту: ретельна підготовка до проведення слідчої дії; виявлення спроб протидіяти слідству й негайна їх нейтралізація; недопущення інформаційних контактів між затриманими; проведення розвідувальної бесіди перед допитом; диференціація допитуваних залежно від наявної у слідчого доказової бази на кожного з учасників злочинної групи; використання конфліктів між учасниками організованої групи [6, с. 11].

Друга стадія – безпосереднє проведення. Її умовно можна розділити на такі етапи: встановлення психологічного контакту; вільна розповідь; постановка запитань; ознайомлення допитуваного з протоколом і записом показань.

Третя стадія – завершальна. Підводиться підсумок допиту, оформлюються результати: підписуються протокол.

При розслідуванні порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї свідків можна поділити на три групи: а) особи, які безпосередньо виявили контрабанду і затримали підозрюваного – фіскальні органи, працівники Прикордонних військ, оперативні працівники поліції, СБУ; б) свідки, які були присутні при вчиненні порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї (очевидці злочину), обслуговуючий персонал (провідники вагонів, працівники залізниці, автовокзалів, аеропортів); водії та пасажери транспортного засобу, що використовувався правопорушником для вчинення злочину; начальник поїзної бригади, капітан судна, керівник туристичної групи та ін.; в) свідки, які хоча і не брали участі у виявленні і затриманні злочинця, але можуть дати інформацію про подію, що передували вчиненню злочину, чи після нього, - родичі підозрюваного, його друзі, знайомі, колеги по роботі.

Допит свідків першої групи в основному провадиться на початковому етапі розслідування. За родом своєї діяльності зазначена група свідків зацікавлена у встановленні істини у справі, тому вони, як правило, дають правдиві свідчення, спрямовані на викриття затриманої особи. Це дозволяє отримати необхідну інформацію, яка буде використана при допиті підозрюваного, інших свідків, а також з метою доказу фактів порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. У деяких випадках при допиті цієї групи свідків доцільно використовувати схеми, плани, географічні та топографічні карти.

При допиті свідків, які належать до другої групи слід з'ясувати всі відомі їм обставини вчинення злочину, які вони спостерігали. Ці свідки могли стати «мимовільними очевидцями» підозрілої поведінки певної особи, знати зміст бесід пасажирів, відчувати специфічний запах предметів (наприклад, наркотики, вибухові речовини, харчові продукти, ліки тощо), спостерігати за процесом приховування предметів посягання від контролю.

При допиті свідків третьої групи (родичі підозрюваного та їх найближче оточення) варто враховувати деякі чинники, що негативно впливають на об'єктивність свідчень: родинні стосунки зі злочинцем; небажання псувати дружні стосунки (сусід, колега по роботі); страх помсти з боку родичів, друзів підозрюваного за давання правдивих свідчень проти осіб, які вчинили злочин; підкуп свідка; їх безпосереднє сприяння підозрюваному при підготовці та приховуванні контрабандної діяльності.

Свідчення родичів, близьких, друзів підозрюваного вимагають критичної оцінки і всебічної перевірки. У зв'язку з цим слідчому важливо правильно визначити черговість виклику свідків. У першу чергу слід допитати тих свідків, сумлінність яких не викликає сумнівів. Осіб, не зацікавлених у встановленні істини у справі, доцільно допитувати після того, як буде зібрано достатньо доказів, отриманих з достовірних свідчень інших свідків. У якості свідків можуть виступати особи з високо розвинутою професійною пам'яттю та нерозвинутою послабленою пам'яттю, які потребують у систематичній мнемічній допомозі. Допитуючи свідків, слідчий повинен брати до уваги основні закономірності запам'ятовування та забування. При цьому слід наголосити, що процес забування особливо інтенсивний протягом 3-5 діб після освідомлення події.

Особливо швидко забуваються відомості про часові інтервали, динамічні та кількісні характеристики подій, мовленеві формулювання осіб, які спілкуються. У пам'яті свідка може відбутися рекомбінація: до поточних подій може бути віднесено те, що було до чи після них, і навіть те, про що свідок згодом почув від інших осіб. Значну інформаційну перевагу має допит очевидців безпосередньо на місці події. Оцінюючи показання, слідчий повинен приймати до уваги не лише індивідуальні, а й вікові, статеві, етнічні та професійні відмінності сприйняття та запам'ятовування, соціально-психологічні особливості сприйняття особи особою, психологічний стан індивіда та особливості його мовленевої діяльності. У психологічному аспекті показання свідків – це відтворення раніше сформованих спогадів, актуалізовані образи минулих подій.

Залучення свідка у процес кримінального судочинства викликає особливий його психологічний стан, обумовлений підвищеною відповідальністю за свої дії. Він чутко, часто на фоні турботи, реагує на характер питань слідчого. Його психічні процеси набувають селективної, вибіркової направленості. При цьому значне значення набуває характер міжособових відносин між слідчим та свідком. У статусі слідчого закладені значні можливості впливу на осіб, особливо таких, що мають підвищену сугестивність. Їх допит потребує особливого підходу. Аналізуючи викладене, можна дійти висновку, що допит свідків має не менш важливе значення, ніж проведення інших слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А.В. - 2012. – 382 с.

2. Якушин С. Ю. Тактические приемы при расследовании преступлений : монография / Якушин С. Ю. – Казань : Изд-во Казанского ун-та. - 1983. – 102 с.

3. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування :[монографія] / Чернявський С. С. – К. : Хай-Тек Прес. - 2010. – 624 с.

4. Криміналістика. / под ред. профессорів Р. С. Белкіна, В. П. Лаврова, И. М. Лузгіна. – М. : Высшая юридическая заочная школа МВД СССР. - 1988. – Т. 2. – 454 с.

5. Криміналістика / под ред. Б. А. Викторова, Р. С. Белкіна. – М. : Юридическая література. – 1976.

6. Хірсін А. В. Криміналістичне забезпечення розслідування корисливонасильницької організованої злочинної діяльності : автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : спец. 12.00.09 / «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза» / А.В. Хірсін. – К. – 2006. – 18 с.

7. Закон України №1207-VII від 15 квітня 2014 року «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (із змінами, внесеними згідно із Законом № 1237-VII від 06.05.2014, ВВР, 2014, № 27, ст. 905)

8. Порядок в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 04 червня 2015 р. № 367

9. Тимчасовий порядок контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів (товарів) через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей затвердженого Наказом начальника штабу першого заступника керівника антитерористичного центру при Службі безпеки України (керівника антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей) від 22.01.2015 №27 ог

Дробот Ольга Альбертівна

головний судовий експерт
Дніпропетровського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Організація проведення судової експертизи починається з прийняття рішення слідчим про необхідність її призначення та складається з таких етапів: вибір експертного закладу або приватного експерта, визначення виду експертизи та предмета дослідження, вибір часу призначення

експертизи та об'єктів для проведення експертизи, винесення постанови про призначення експертизи, направлення постанови та необхідних матеріалів до експертної установи.

Насамперед, особа, яка призначила експертизу, повинна не тільки правильно формулювати завдання експертизи, але і створювати реальні умови для їх вирішення. Це досягається, перш за все, шляхом надання в повному обсязі відповідних речових доказів, порівняльних зразків, інших матеріалів справи, що містять «біографічні» дані щодо походження і умов зберігання об'єктів, що досліджуються. При ускладненні під час підготовки та оформлення матеріалів на експертизу, на чому наголошує О.Р. Шляхов, слідчий завжди може отримати консультацію в експертній установі, скористатися допомогою фахівців.

Документи, що досліджуються, представляють експертів в оригіналі. Якщо на момент призначення експертизи документ знищено або текст не може бути вилучено (напис на стіні будинку, паркані, на снігу та ін.), на дослідження може бути направлена масштабна фотографія досліджуваного тексту, підпису.

Але такі випадки є поодинокими, частіше на дослідження надають ксерокопії, факсокопії, електрофотографічні копії документів. При такому способі передачі зображення на папір експерт не може встановити послідовність виконання штрихів, прослідити наявність ознак, які вказують на технічну підготовку, незвичність виконання. Враховуючи сучасний розвиток комп'ютерних технологій, буває вельми складно встановити ознаки монтажу. На нашу думку, абсолютно справедливим є обмеження проведення почеркознавчих досліджень ксерокопій підписів, коротких текстів.

Документи, що направляються на експертизу з метою забезпечення їх збереження, повинні бути поміщені в конверт та вшиті в загальну папку разом з іншими матеріалами кримінального провадження. На конверті до того, як в нього будуть вкладені документи, що досліджуються, вказуються їх найменування, реквізити і кількість. На практиці трапляються випадки, коли документи, що досліджуються, підшиваються в папку з іншими матеріалами кримінального провадження, що іноді призводить до невиправного псування досліджуваних об'єктів (записи, підписи) і робить неможливим проведення криміналістичних експертиз. Крім того, почеркознавчі експертизи в більшості випадків є багатооб'єктними, тому матеріали кримінального провадження, що не відносяться до експертизи, ще більше ускладнюють процес дослідження.

У текст документів неприпустимо вносити будь-які зміни шляхом обведення, підкреслення, інших позначок досліджуваних записів різними письмовими приладами (маркери, олівці, кулькові, геллові, чорнильні ручки тощо); пошкодження документів шляхом вирізання або наклеювання окремих фрагментів тощо. На нашу думку, наукова

обґрунтованість висновку експерта та об'єктивність вирішення питань, які ставляться перед експертом-почеркознавцем, безпосередньо залежать від кількості та якості порівняльного матеріалу, який надається слідчим чи судом.

Більшість вчених-криміналістів, що досліджували питання почеркознавчих досліджень, виділяють такі види груп зразків почерку: вільні, умовно-вільні та експериментальні. Аналогічним чином визначено види зразків й у методиках проведення почеркознавчих експертиз.

Проведеним анкетуванням експертів-почеркознавців в підрозділах НДЕКЦ при ГУМВС України в Дніпропетровській області встановлено, що тільки в 21 % випадків фахівці одразу змогли приступити до дослідження, в 79 % випадків експерти припиняли виконання експертиз та клопотали про надання додаткових зразків почерку (підписів). Практика свідчить, що іноді трапляються випадки ігнорування законних вимог експерта, у зв'язку з чим такі матеріали повертають без виконання. І без того об'ємний і трудомісткий процес проведення почеркознавчої експертизи затягується, що часто негативно позначається на кримінальному провадженні. Тому необхідно вже на початковому етапі розслідування підготувати необхідні матеріали і призначити проведення експертизи. Варто враховувати, що в особи, яка виконує рукопис, є можливими різні варіанти написання підписів (розгорнуті, скорочені, для офіційних документів). Необхідно передбачити володіння письмом обома руками, різними шрифтами тощо. Відбирають всі варіанти рукописів так, щоб вони відповідали вимозі зіставності. Поширеним є проведення дослідження підписів, виконаних від імені визначеної існуючої особи або вигаданої особи. В цьому випадку необхідно відбирати зразки підпису не тільки від свого імені, але і від імені іншої або вигаданої особи.

У криміналістичній літературі вчені поділяють експериментальні зразки почерку та підписів залежно від умов їх отримання на звичайні, для отримання яких не створюються спеціальні умови, і спеціальні, отримання яких відбувається в умовах, максимально наближених до умов виконання спірного рукопису. Для цього особа, яка проводить досудове розслідування або суд повинні заздалегідь підготувати аналогічні спірному рукопису матеріали письма, пишучі прилади, скласти спеціальний текст, в якому зустрічаються слова і поєднання слів, що містяться в спірному рукописі. Для виконання зразків необхідно створити умови, максимально наближені до тих, в яких виконувався спірний рукопис (стоячи, сидячи, на колінах, тощо). Експериментальні зразки рекомендується відбирати неодноразово (не менше трьох разів), з інтервалом від декількох хвилин до декількох годин або днів – залежно від обставин справи (щоб особа, яка перевіряється, змогла забути варіант виконання попереднього письма).

У разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною кримінального провадження, за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення

експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом. Вище ми вже зазначали, що спеціаліст може бути залучений лише для надання безпосередньої допомоги сторонам кримінального провадження або надання консультації з питань, що потребують спеціальних знань (ст. 71 КПК України), але ніяк не для самостійного проведення слідчих (розшукових) дій. Процедура проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії експертом самостійно у КПК України взагалі відсутня, оскільки експерт не уповноважений її здійснювати. Таким чином, суд повинен відбирати зразки самостійно або залучає для допомоги спеціаліста.

Карабута Катерина Вікторівна
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ ШАХРАЙСТВУ У КІБЕРПРОСТОРИ : ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі розвитку інформаційних технологій шахрайство посідає особливе місце. Це пов'язано з тим, що з кожним роком інформаційні технології все більше проникають в наше повсякденне життя. Останнім кроком буде перехід на електронні гроші. Це ми можемо побачити, з сучасної політики передових країн світу.

Однак дане положення провокує появу інтелектуальних правопорушників «хакерів». Дана ситуація виходить з того, що вислідити правопорушників дуже складно, бо вони працюють дистанційно.

Згідно тлумачення видатного криміналіста Р.С. Белкіна комп'ютерна інформація - інформація на машинному носії, в ЕОМ, системі або мережі ЕОМ - також може бути криміналістично значимою, при розслідуванні і комп'ютерних злочинів, і посягань, де ЕОМ виступає як об'єкт (крадіжка комп'ютера, незаконне використання машинного часу) або засіб скоєння злочину (використання ЕОМ для накопичення інформації, підробки документів і ін.). Програмні продукти теж можуть використовуватися і в якості об'єкту злочину (незаконне копіювання, спричинення збитку застосуванням руйнівних програм - вірусів), і в якості інструменту скоєння злочину (несанкціоноване проникнення в комп'ютерну систему, спотворення і підробки інформації) [1, с. 945].

Необхідно відзначити, що підвищення ефективності попереднього розслідування у кримінальних справах про кіберзлочинність неможливе без визначення чинників, які здатні робити помітний негативний вплив на

якість процедури розслідування кримінального провадження. По-перше, це стосується недосконалості норм вітчизняного кримінального права, що передбачають відповідальність за кіберзлочинності. Ця проблема зумовлює неминуче виникнення труднощів в правильній кваліфікації даного різновиду шахрайства. По-друге, відсутнє повною мірою адекватне криміногенній ситуації, що склалася, криміналістичне забезпечення процедури розслідування цієї категорії кримінальних справ (як на рівні криміналістичної методики, так і на рівнях криміналістичної тактики і техніки). По-третє, міра професійної кваліфікації суб'єктів розслідування не завжди повною мірою відповідає сучасним вимогам, що, безумовно, не може не позначитися на якості. По-четверте, негативне дію чинить недостатня координація спільних зусиль правоохоронних органів з державними і недержавними структурами, що спеціалізуються на забезпеченні безпеки у сфері телекомунікації і комп'ютерній інформації [2, с. 213].

Інтернет шахраї є вигадливими не тільки у способах вчинення, й маскуванню свої дій. Так, 30 вересня 2017 року працівниками кіберполіції було затримано інтернет-шахрая, який ретельно конспірував свою злочинну діяльність: розміщував оголошення на сайті, знаходячись у громадських місцях, де є вільний доступ до мережі Інтернет, аби ускладнити пошук його місцезнаходження. У знайомого він придбав банківські картки, на які отримував гроші від потерпілих. А знімав гроші з банкоматів у медичній масці, аби камери терміналів не зафіксували його обличчя [3]. І подібні випадки є непоодинокими.

Однак, як відзначає Шапочка С. В. [4, с. 227] з'явилося і нове явище, що виникло в мережі Інтернет менше п'яти років тому. Йдеться про широке розповсюдження і популяризацію використання децентралізованих віртуальних криптовалют (Bitcoin, Litecoin, Namecoin, Zerocoin, Quark, Megacoin, Peercoin, Worldcoin, тощо), темпи приросту капіталу їх власників склали 100 %, 200 % і навіть 1000 % на день. Криптовалюта стала одним із видів електронних платіжних засобів для оплати товарів і послуг в мережі Інтернет, яку також можна обміняти на реальні гроші. На даний час, нерегульована сфера віртуальних валют, користується великою популярністю серед організованих злочинних угруповань, що вже приймають оплату за свої послуги в віртуальній валюті, використовуючи альтернативний Інтернет – DarkNet, що функціонує на основі системи TOR (The Onion Router) [4, с. 227]. В таких країнах, як Росія, Тайланд та Китай Bitcoin фактично поза законом. Взяти наприклад Національний банк Китайської Народної Республіки, який наклав заборону на кредитно-фінансові установи проводити будь-які операції із використанням крипто валюти Bitcoin.

В Україні, жорстка реакція з боку влади, щодо здійснення банківських операцій з використанням криптовалюти відсутня. Ми можемо погодитися з думкою Шапочки С. В., що це пов'язано з

недооцінкою рівня можливого негативного впливу криптовалюти на економіку, стан злочинності та функціонування кредитно-банківської системи держави.

З огляду на вище викладене, ми можемо дійти висновку, що даний напрям наукового дослідження дуже актуальний в наш час, і відкритий для подальшого вивчення та вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Криміналістика: учебник для вузов / Под ред. Р.С. Белкина. – М.: НОРМА, 2001. – С. 990.
2. Антонов И.О., Шилимов А.Н. Актуальные проблемы расследования мошенничества с использованием компьютерной информации // Ученые записки Казанского университета. – 2015. – Том 157, кн. 6 – С. 212–220.
3. Працівники кіберполіції затримали інтернет-шахра, який переховувався від органів слідства – Режим доступу: <https://cyberpolice.gov.ua/news/praczivnyky-kiberpolicziyi-zatrymaly-internet-shaxraya-yakuj-perexovuvavsya-vid-organiv-slidstva-637/>;
4. Шапочка С. В. Щодо шахрайства, що вчиняється з використанням можливостей мережі інтернет / С. В. Шапочка // Збірник науково-практичної конференції «Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави» 20.03.2014 р., м. Київ, у двох час., час. 1 – С. 226-230.

Карпенко Андрій Віталійович
слухач магістратури
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
лейтенант поліції

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОБСТАНОВКИ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ГРУПОЮ ОСІБ

Науковці-криміналісти, як відмічає О. О. Андреев, під обстановкою вчинення злочину розуміють систему взаємозалежних і взаємодіючих об'єктів, процесів і явищ, які характеризують умови місця і часу, речові, метеорологічні, фізико-хімічні та інші фактори, особливості поведінки учасників події та інші обставини об'єктивної дійсності, що впливають на спосіб і механізм вчинення злочинного діяння [1, с. 43]. Серед її елементів М. Х. Валєєва виділяв такі: місце, час, об'єкт, предмет вчинення посягання, склад співучасників та характер їх взаємовідносин з потерпілим і іншими особами, а також матеріальні елементи оточуючого середовища [2, с. 12].

Інакше кажучи обстановка місця вчинення злочину – це широке поняття, що включає ряд елементів, які характеризують середовище, в якому вчинюється суспільно-небезпечне діяння. Поміж них обов'язково необхідно виділяти час, місце і умови вчинення злочину, що мають значення для його повного дослідження. На нашу думку, їх послідовний розгляд в розрізі вивчення хуліганства, вчиненого групою осіб, допоможе в комплексній побудові його криміналістичної характеристики.

Серед зазначених елементів спершу розглянемо місце вчинення злочину. Місця вчинення хуліганства групою осіб характеризуються здебільшого такими ознаками:

- охоплює межі певного громадського місця, тобто середовища перебування потерпілого;
- розташоване поблизу транспортних розв'язок (вулиці, проїзна територія, зупинки різного транспорту);
- місця проведення вільного часу громадян.

Наприклад, 22.10.2011 року, приблизно опівночі на дитячому майданчику, розташованій біля магазину «Сільпо» по пр. Ювілейному в м. Запоріжжя, відпочивали три компанії молодих людей, в одній з яких були гр. Б. та гр. Ч., серед іншої відпочивав гр. С., в третій компанії знаходився гр. Ю.. У процесі відпочинку, до лавочки, де відпочивав гр. С., підійшов з гр. Ч. і несподівано для гр. С. без дозволу, взяв, що стоїть біля його ніг пляшку з пивом, і відпивши кілька ковтків поставив на місце. У свою чергу, з даного приводу гр. С. зробили зауваження. Після чого останній попрямував до товариша, де в обопільній бесіді з останнім, у них виник умисел на вчинення хуліганських дій у відношенні громадян, які перебувають на лавочці, в компанії серед якої знаходився гр. С.. Для здійснення цього гр. Б. та гр. Ч. підійшли до компанії, в якій знаходився гр. С., і гр. Ч., діючи умисно, безпричинно, несподівано для зазначених осіб, завдав сидить на лавочці гр. С. два удари кулаком в область голови, заподіявши при цьому останньому фізичний біль. Поруч знаходився в іншій компанії гр. Ю., і, побачивши, що відбувається, попрямував туди що б запобігти хуліганським діям. Але в цей час до нього наблизився гр. Б., і завдав йому один удар ножом в ліву поперекову область, в результаті чого заподіяв потерпілому гр. Ю. легке тілесне ушкодження [4].

М.М. Єфімов в своїй роботі класифікував місця вчинення хуліганських дій залежно від часу доби та наявності у них людей наступним чином: «1) місця загального користування – (32%); 2) розважальні заклади – (34%); 3) спортивно-масові заклади – (11%); 4) місця проживання населення – (5%); 5) громадський транспорт – (4%); 6) місця культурного відпочинку – (3%); 7) інші місця – (1%)» [3, с. 48], що ми підтримуємо.

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень за досліджуваною категорією правопорушень дозволив встановити, що хуліганства групою осіб вчиняються:

- місця загального користування – (19 %);
- розважальні заклади – (27 %)
- спортивно-масові заклади – (18 %)
- місця проживання населення – (11%);
- громадський транспорт – (4 %);
- місця культурного відпочинку – (20 %);
- інші місця – (1%)

Залежно від сезонної складової вчинення групових хуліганських дій характеризується наступними даними: 24 % злочинів вчиняється навесні, 37 % – влітку, 11 % – взимку і 28 % – восени. Зазначені відомості свідчать про існування сезонних коливань цього суспільно-небезпечного діяння. Дослідження кримінальних проваджень за досліджуваною категорією кримінальних правопорушень дало змогу зробити висновок, що показник його вчинення відповідно до часу доби різномірний. Так, вранці вчинюються 3 % хуліганств групою осіб; вдень – 25 %; ввечері – 60 %, вночі – 12 %.

Підсумовуючи, варто зауважити, що відомості про обстановку вчинення групового хуліганства складаються з ряду взаємопов'язаних елементів. Зокрема, місця, часу, тривалості та безпосередньої обстановки (умов) суспільно-небезпечного діяння. В багатьох випадках практичні працівники правоохоронних органів не достатньо повно їх аналізують.

Список використаних джерел:

1. Андреев О. О. Розслідування вбивств, вчинених неповнолітніми : дисс. ... канд. юрид. наук. / Харків. 2007. 239 с.
2. Валеев М. Х. Криміналістическая характеристика и особенности первоначального этапа расследования вымогательств : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. / Уфа, 1997. 21 с.
3. Єфімов М. М. Організація і тактика розслідування хуліганства : навч.-практ. посібник / Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 125 с.
4. Справа № 1/0825/108/2012, Архів Хортицького районного суду м. Запорожжя, 2012 р.

Кіяк Наталія Ярославівна
курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ

В Україні злочини, які посягають на життя та здоров'я особи, визнаються одними з найнебезпечніших, адже вказані види суспільно

небезпечних діянь посягають на найважливіші цінності буття людини як живої істоти – життя та здоров'я. Відповідальність за них передбачена в розділі II Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України). Серед злочинів проти життя та здоров'я кримінальний закон передбачає, зокрема, умисне вбивство та його різні типи, різні види тілесних ушкоджень, катування, побої та мордування, велику кількість посягань та життя та здоров'я, що вчиняються медичними працівниками тощо (ст.ст. 115-145 КК України) [1].

Враховуючи специфіку злочинів проти життя та здоров'я особи, розгляд особливостей розслідування таких злочинів слід розподілити на злочини проти життя та злочини проти здоров'я. Однак, варто відзначити, що для більшості таких злочинів характерне утворення слідів насильства на тілі та одязі потерпілого, оточуючих предметах. Ґрунтовний аналіз вказаних слідів, як вказує Д.С. Клименко, дозволяє слідчому будувати ймовірні умовиводи про особу злочинця, визначати шляхи його пошуку [2, с. 247]. Особливого гостро результати цієї діяльності відчаються на початковому етапі розслідування.

У процесі розслідування злочинів проти життя (на прикладі вбивств) необхідним є з'ясувати важливі обставини, що сприяють встановленню істини, серед яких: причина смерті; спосіб та знаряддя вчинення злочину; час настання смерті; особа жертви та особа вбивці; обставини вчинення злочину; мотиви вбивства та інші [4, с. 286]. У свою чергу, специфіка процесу розслідування злочинів проти здоров'я особи полягає в необхідності з'ясувати наступні обставини: час, характер і локалізацію тілесних ушкоджень; знаряддя, засоби та спосіб заподіяння ушкоджень, послідовність виконання дій та заходів щодо потерпілого [3, с. 266].

В.Ю. Шепітько справедливо пов'язує успіх розслідування вбивств із його плануванням, що передбачає, зокрема, висування версій слідчим, виявлення доказів унаслідок логічного аналізу їх походження, ролі та значення [4, с. 289]. При цьому важливо, щоб таких слідчих версій було більше двох, що дасть змогу більш зосереджено та виважено аналізувати отримані докази та планувати пошук нових.

Початковий етап розслідування вбивств залежить від слідчої ситуації, що склалась. Зокрема, йде мова про те, що розпочато розслідування за фактом виявлення трупа або за фактом зникнення людини, що дає підстави вважати про можливість заподіяння смерті. Однак, початковий етап розслідування передбачає загалом проведення невідкладних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, серед яких: огляд місця події та трупа; допит очевидців та свідків, до прикладу, із числа родичів вбитого; переслідування та розшук убивці; судово-медична експертиза трупа; затримання, особистий обшук та допит підозрюваного; обшуки за місцем проживання та місцем праці підозрюваного; криміналістичні експертизи речових доказів, що виявлені при оглядах та обшуках [5, с. 592].

Таким чином, початковий етап розслідування передбачає проведення слідчих (розшукових) та пошукових дій, спрямованих на виявлення ключових слідів злочину, особи злочинця для формування певного фундаменту для подальших дій.

Важливими невідкладними слідчими діями при розслідуванні злочинів проти здоров'я особи постають допит потерпілого та свідків, його освідчення, огляд одягу потерпілого, огляд місця події, а також судово-медична експертиза [6, с. 349]. При цьому сутнісним завданням судово-медичної експертизи тут є визначення ступеня тяжкості заподіяної здоров'ю особи шкоди. У випадку, якщо злочин на початковому етапі розслідування не вдалось розкрити, то мають місце наступні заходи: проведення повторного огляду місця події, огляд речових доказів, допити свідків, продовження пошуку особи злочинця [3, с. 252-253].

Таким чином початковий етап вбивств є важливою складовою якісного, всебічного та повного розслідування. В ході його проведення одержується ключова інформація, яка стає основою для встановлення всіх обставин вчиненого кримінального правопорушення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
2. Клименко Д.С. Дослідження слідової картини злочинів проти життя та здоров'я з метою встановлення криміналістично-значущої інформації про особу злочинця // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – Вип. 3. – С. 246-250.
3. Криміналістика: навч. посіб. / Р.І. Благута, Р.І. Сибірна, В.М. Бараняк та ін.; за заг. ред. Є.В. Пряхіна. – К.: Атіка, 2012. – 496 с.
4. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. / За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Х.: Право, 2008. – 464 с.
5. Криміналістика: Учебник / Отв. ред. Н.П. Яблоков. – М.: Юристъ, 2005. – 781 с.
6. Салтевський М.В. Криміналістика. Підручник: У 2 ч. Ч. 2. – Х.: Консум, 2001. – 528 с.

Кирюха Дмитро Євгенович

здобувач кафедри
криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СПОСОБІВ УЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СТВОРЕННЯМ АБО УТРИМАННЯМ МІСЦЬ РОЗПУСТИ ТА ЗВІДНИЦТВОМ

Ретроспективний аналіз показує, що відправною точкою розвитку

криміналістичних класифікацій та відповідних методик розслідування, варто вважати взяття за основу «дійсно криміналістичного елемента», що містить у собі найбільш значиму криміналістично значущу інформацію, – спосіб вчинення злочинів. Способи вчинення злочинів носять різноманітний характер і злочинці у кожному конкретному випадку обирають той чи інший спосіб залежно від конкретних обставин, але можливість типізації способів вчинення злочинів робить їх самостійною обов'язковою складовою криміналістичної характеристики окремого виду злочинів, основою для її формування та виявлення взаємозв'язку між структурними елементами. Крім того, типовий спосіб вчинення злочину та інформація про нього слугують побудові та висуненню версій, плануванню розслідування, розробці тактики провадження окремих слідчих (розшукових) дій, визначенню напрямів криміналістичної профілактики злочинів.

Криміналістика розглядає спосіб вчинення злочину як детерміновану умовами зовнішнього середовища і психологічними властивостями особи систему взаємозв'язків, дій (діяльності) з підготовки, вчинення та приховання злочинів, пов'язаних із використанням знарядь і засобів, умов, місця і часу, що відповідають меті вчинених дій. При цьому основоположними засобами одержання відомостей про способи вчинення і приховання злочину є слідчі (розшукові) дії: огляд місця події, допит, освідчування, судові експертизи, тощо [6, с. 32].

В.П. Колмаков, який досліджував проблеми розслідування злочинів проти життя, до способу вчинення злочину включив як дії чи бездіяльність, які спрямовані на досягнення злочинного результату, так і матеріальні предмети (знаряддя, засоби), за допомогою яких вчинено злочин; вибрані злочинцем місце і час його вчинення; навички, що застосовуються для проникнення на місце злочину; створення умов, сприятливих для злочинця. При цьому, вчений відокремив спосіб підготовки, спосіб вчинення і спосіб приховування злочину. Приховування злочину він розглядав як дії, спрямовані на маскування факту злочину й ліквідацію слідів даного злочину [2, с. 194]. М.І. Панов наголошує, що спосіб вчинення злочину свідчить, насамперед, про відповідні об'єктивно-предметні умови, в яких здійснювалась злочинна дія. Дані умови, до яких можуть належати об'єкт, предмет злочину, а також місце, час, обстановка і засоби вчинення злочину, суттєво впливають на спосіб, виступають його детермінантами, тобто визначають відповідний образ дій, метод, послідовність рухів та прийомів, що застосовує особа при вчиненні злочину [3, с. 46].

В.В. Чурпіта досліджуючи питання усталеності способу вчинення злочинів та її значення для розкриття і розслідування зазначив, що поняття усталеності способу тісно пов'язано з повторюваністю дій при вчиненні злочинів. Імовірність усталеності способу тим вища, чим більше злочинів (переважно однорідних) вчинено конкретною особою (групою), тим самим

більш чітко визначає коло та кількість ознак, характерних для даного виду злочину загалом [5, с. 11]. У той же час С.М. Зав'ялов, аналізуючи злочинну діяльність, підкреслив, що у її процесі злочинці набувають певних умінь, навичок, звичок та схильностей, тобто «почерку злочинця». Схильність до вчинення злочинів певним способом – передумова професійності. Спосіб вчинення злочину – не просто сума або будь-який комплекс поведінкових актів, а цілісна структура поведінки, що є певною системою [1, с. 5].

Дослідження питання найбільш типових способів вчинення злочинів, передбачених ст. 302 КК України за результатами вивчення відповідних кримінальних проваджень дозволило виявити загальні ознаки певних способів. Вони утворюють об'єктивну сторону злочинів, є найбільш розповсюджуваними, і в той же час такими, що найбільш важко доказуються при розслідуванні.

Як і в багатьох інших випадках спосіб вчинення злочину, що розглядається, характеризується наявністю трьох складових: підготовка, вчинення і приховання злочину. Однак, це не послідовні етапи, що розгортаються у часі в тому порядку, як перераховані, оскільки на всьому протязі цього процесу здійснюються дії із приховання злочину. Тобто елемент приховання злочину нерозривно пов'язаний із усіма стадіями і є присутнім на всіх етапах злочинних дій, а способи вчинення і приховання злочинної діяльності єдині за задумом. Наприклад, сам акт знайомства і наступне звідництво для розпусти відбуваються після спостереження і «відбору» соціально неадаптованих, малозабезпечених, іногородніх, схильних до асоціального поводження дівчат. Це означає, що ставлячи метою звідництво осіб для розпусти й одержання від цього наживи, злочинець використовує різні негативні фактори (соціального стану особи, її розумових здібностей, інтелектуального розвитку, наявного авторитету злочинця), здійснює психічний вплив на особу, внаслідок чого вона боїться йому відмовити або ж не розуміє злочинного характеру його поведінки. Цим злочинець досягає приховання злочину від правоохоронних органів.

До підготовчих та дій та дій по приховуванню даного виду злочинів відносяться: орендування квартир, будинків; реєстрація фірм, які окрім діяльності, передбаченої установчими документами, приховують розпусні дії або звідництво чи іншу незаконну діяльність; створення агентств, які широко рекламують свою діяльність у засобах масової інформації, поширюють візитки через поштові скриньки, розклеювання у під'їздах житлових будинків, таксистів, комп'ютерну мережу; підбір учасників злочинної групи, які здійснюють технічне забезпечення діяльності, господарське обслуговування, надання транспортних послуг, послуг по охороні, тощо.

Що стосується створення або утримання місць розпусти, то, насамперед, дана діяльність, як правило, рекламується, відкрита для

необмеженого кола клієнтів, однак злочинна діяльність осіб, не так очевидна, як це виглядає на перший погляд. Власники кубел розпусти вживають заходів до того, щоб замаскувати свої заклади під масажні кабінети, салони для відпочинку, тощо. Сукупність прийомів і методів, застосовуваних власниками кубел розпусти для приховання дійсного характеру цих місць, є їх маскуванням.

Зокрема, при здійсненні замовлення (як правило, по телефону, рідше – по електронній пошті) клієнтові в самих загальних висловах дають зрозуміти, що він може скористатися сексуальними послугами «масажисток», але лише за домовленістю з ними. Сам адміністратор, що «робить заявку», нібито нічого не повинен знати про це. Клієнт по приїзду в «сауну» вибирає «масажисток», які потім вступають з ним у статевий зв'язок. Таким чином, адміністратор одержує гроші нібито за відвідування сауни, а угода між «масажисткою» (повією) та клієнтом носить зовні двосторонній характер. У деяких подібних закладах у «робітниць» беруть навіть підписку-попередження про неприпустимість заняття проституцією. Зрозуміло, цей «документ» носить маскувальний характер і в дійсності є фікцією. Так наприклад, центральним районним судом м. Сімферополя АРК, за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 302 КК України, був засуджений гр. П., який, маючи намір на створення й утримання місця розпусти й звідництва, з корисливих мотивів, з метою наживи, підшукав приміщення, де під видом салону східного масажу, відкрив кубло розпусти, у якому надавалися послуги сексуального характеру. У судовому засіданні підсудний провину не визнав, пояснив, що є засновником салону східного масажу. Салон займався наданням послуг естетичного й розслаблюючого масажу. Ніяких сексуальних послуг у салоні не надавалося. Масаж проводився дівчатами руками, ліктями, животом, грудьми й колінами, не торкаючись геніталій чоловіків. З робітницями були проведені усні й письмові інструктажі й категорично заборонялося доводити клієнтів до оргазму [4].

Підсумовуючи, зазначимо, що способи вчинення злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом є важливим елементом їх криміналістичної характеристики. Завдяки дослідженню цієї категорії більш чітко можна планувати процес розслідування та висувати версії.

Список використаних джерел:

1. Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеню канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / С. М. Зав'ялов. – К., 2005. – 23 с.
2. Колмаков В. П. Значение для расследования точного установления способов совершения и сокрытия преступлений против жизни / В. П. Колмаков // Труды Харьков. гос. мед. ин-та. – Харьков, 1956. – Вып. 5 – С. 193–196.

3. Панов Н. И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н. И. Панов. – Х. : Высш. шк., 1982. – 160 с.
4. Справа № 1-147 / 2009 р.
5. Чурпита В. В. Исследование устойчивости способа преступления и ее значение для раскрытия в расследовании преступлений : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : 12.00.09 «Уголовный процесс; судоустройство; прокурорский надзор; криминалистика» / В. В. Чурпита. – К., 1989. – 26 с.
6. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / В.Ю. Шепітько // за ред. акад. НАН України В. Я. Тація. Х. : Право, 2001. 560 с.

Клоченко Олена Анатоліївна
судовий експерт сектору досліджень
у сфері інтелектуальної власності
Дніпропетровського НДЕКЦ
МВС України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОХОРОНИ І ЗАХИСТ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Актуальність охорони і захист прав на об'єкти інтелектуальної власності та регулювання правовідносин у цій сфері на сьогоднішній день не викликає сумнівів.

Окрім величезної матеріальної шкоди контрафактне виробництво завдає значної шкоди репутації України на міжнародній арені як надійного торговельного партнера, тим самим ставиться під сумнів сама спроможність нашої країни дотримуватись загальноприйнятих світових норм і правил у цій сфері.

Недосконалість законодавства і відсутність єдиної державної політики регулювання відносин у сфері обігу об'єктів права інтелектуальної власності лякають серйозних зарубіжних, та навіть українських виробників, ускладнюють надходження до України іноземних інвестицій, що призводить до зниження інтелектуального потенціалу країни і до того, що державний бюджет не доотримує мільярди гривень, які осідають у тіньовому бізнесі країни.

За даними звіту «Special 301» у 2018 році Україна залишається в списку «Priority Watch List». «Special 301»- це щорічний звіт від торговельного представництва США зі списком країн, котрі не забезпечують адекватну та ефективну правову охорону інтелектуальної власності. Priority Wattch List – це список країн які мають серйозні

недоліки в сфері прав інтелектуальної власності, що вимагають підвищеної уваги зі сторони торгівельного представництва США [1].

У 2016-2017 роках Україна активно працювала над розробкою законопроектів, які стосуються авторського права і суміжних прав, патентного права, торгової марки, географічних позначень, топографії інтегральних мікросхем і організації колективного управління, на жаль це законодавство так і не було прийнято протягом цього часу. Україна також розробила проекти законодавства з метою посилення та вдосконалення митного контролю. З найбільших досягнень у 2017 році стало те, що Україна нарешті прийняла законодавство для створення спеціалізованого Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який планує розпочати роботу з вересня 2018 року.

У 2017 році парламент України прийняв закон "Про державну підтримку кінематографії", в якому є положення, що стосуються онлайн-піратства. Закон встановлює кримінальну відповідальність за незаконну відеозйомку та роз'яснення наявності штрафів за інтернет-піратство.

Створення обмеження відповідальності в цьому законі є ще одним важливим кроком вперед.

Незважаючи на те, що Україна здійснила попередні кроки, спрямовані на скорочення використання неконтрольованих програм деякі українські державні установи не досягли достатнього системного прогресу.

Інтернет-піратство залишається важливою проблемою в Україні та підриває піратство на інших ринках [2].

Одним з етапів реформування інтелектуальної власності (ІВ) було закриття Державної служби інтелектуальної власності України - суб'єкта, який критикували за непрозорість і несправедливість. Україна оголосила про намір створити новий Національний відділ ІВ. Сполучені Штати сподіваються на нове Національне бюро ІВ як незалежний орган.

Сполучені Штати будуть продовжувати активно займатися цими питаннями з Україною, у тому числі через Торгово-інвестиційну раду США-Україна.

В свою чергу Міжнародний альянс інтелектуальної власності рекомендує Україні здійснення наступних пріоритетних заходів та насамперед проведення правових реформ, зокрема, рекомендує сфокусувати заходи на тому, щоб:

- перш за все потрібно провести правові реформи в законодавстві країни, які необхідні для забезпечення ефективних заходів розповсюдження піратського контенту;

- забезпечити дотримання вже існуючого законодавства по відношенню до онлайн-піратства;

- скоординувати дії ключових державних інституцій, включаючи Міністерство внутрішніх справ України та Генеральну прокуратуру України;

- збільшити кількість кримінальних проваджень у сфері захисту прав інтелектуальної власності;

- заснувати у структурі Генеральної прокуратури України підрозділ спеціалізованої прокуратури з розслідування злочинів у сфері права інтелектуальної власності [3].

Отже, як бачимо з усього вищенаведеного, система правових відносин у сфері інтелектуальної власності в Україні все більш вдосконалюється напрацьовуючи свій досвід та запозичуючи досвід у передових країн світу. Адже законодавство України про інтелектуальну власність надзвичайно молоде, його становлення відбувається зі становленням державності та формування правової держави- Україна.

Список використаних джерел:

1. <https://habr.com/post/222265/>
2. <https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Reports/2018%20Special%20301.pdf>
3. <http://blog.liga.net/user/mpeikrishvili/article/26552>

Козак Дмитро Вікторович
фахівець факультету підготовки
фахівців для підрозділів
превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
капітан поліції

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ РАНІШЕ ДОПИТАНИХ ОСІБ

Розглядаючи одночасного допиту раніше допитаних осіб при розслідуванні кримінальних правопорушень, слід зазначити, що це одна з найбільш поширених слідчих (розшукових) дій, за допомогою якої збирається інформація в кримінальних провадженнях. Адже на різних етапах розслідування окремі учасники розслідування можуть давати суперечливі показання. Це пояснюється як і швидким перебігом подій під час вчинення кримінального правопорушення, так і приховуванням своєї вини. А його проведення забезпечує ряд можливостей для ефективного проведення інших процесуальних дій, висунення версій тощо.

Відповідно до п. 9 ст. 224 КПК України, слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях [3]. Тобто зазначена слідча (розшукова) дія шляхом з'ясування і усунення суперечностей в показаннях допитуваних допомагає працівникам правоохоронних органів досягти справедливості в кримінальному провадженні. Вона є складною

вербальною процесуальною дією, оскільки проводиться за участю двох або більше раніше допитаних осіб за наявності в їх раніше наданих показаннях суттєвих суперечностей щодо одних і тих же обставин справи.

Серед організаційно-підготовчих заходів одночасного допиту раніше допитаних осіб при розслідуванні правопорушень Ю. В. Гаврилін визначає наступні:

- вивчення раніше отриманих показань;
- з'ясування змісту протиріч;
- вивчення особи допитуваних; з'ясування обставин, що належить встановити;
- визначення послідовності допиту;
- вибір місця та часу проведення;
- підбір та систематизація доказів;
- формулювання питань та визначення їх послідовності [1, с. 51].

Важливе значення на підготовчому етапі досліджуваної слідчої (розшукової) дії при розслідуванні кримінальних правопорушень має визначення осіб, між якими буде проведено одночасний допит. В даному аспекті ми підтримуємо Ю. А. Чаплинську, яка зазначає, що «...не доцільно проводити слідчу дію: між особами, які дають завідомо неправдиві показання; між співучасниками кримінального правопорушення на первісному етапі розслідування; між підозрюваними, які частково визнають свою вину і схильні змінити показання або негативно вплинути на інших учасників; між особами, які намагаються погодити свою позиції по відношенню один до одного або передати друг другу певну інформацію; між особами, із яких той, хто дає правдиві показання, перебуває у матеріальній, родинній або іншій залежності від іншого учасника; коли один із учасників одночасного допиту двох раніше допитаних осіб відмовляється давати показання у присутності іншої особи» [4, с. 475].

Свідком при розслідуванні кримінальних правопорушень, як відмічає М. М. Єфімов, може бути особа, котрій відомі значущі для кримінального провадження обставини, зокрема: особа, котрій стала відома інформація щодо підготовки та вчинення даного злочину; особи, які безпосередньо сприймали факт учинення злочину; працівники правоохоронних органів або інші особи, котрі затримали злочинця або вживали заходів щодо його встановлення та затримання [2, с. 144].

Як підсумок зазначимо, що одночасний допит раніше допитаних осіб при розслідуванні кримінальних правопорушень має важливе значення на подальшому етапі. Він у більшості випадків є досить інформаційно наповненою слідчою (розшуковою) дією, за допомогою якої визначаються напрямки подальшого розслідування кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Гаврилин Ю. В. Криминалистическая тактика и методика расследования отдельных видов преступлений в определениях и схемах : учеб. пособие / Ю. В. Гаврилин. – М. : Книжный мир, 2004. – 332 с.
2. Єфімов М. М. Методика розслідування хуліганства : монограф. / Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 216 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В. А. Прудников. – Х. : Право, 2012. – 392 с.
4. Чаплинська Ю. А. Організаційне забезпечення одночасного допиту двох раніше допитаних осіб / Ю. А. Чаплинська // Наук. вісн. Дніпроп. держ. ун-ту внутр.справ. 2013. № 3. С. 472-478.

Костиря Олександр Миколайович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ГРАБЕЖІВ ТА РОЗБОЇВ, УЧИНЕНИХ РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ ОСОБАМИ

Огляд належить до числа початкових, неповторних та незамінних слідчих (розшукових) дій. Правоохоронна практика свідчить, що дану слідчу дію не можна замінити іншими процесуальними діями, зокрема, допитами осіб, які є очевидцями злочинної події, оскільки жоден свідок не в змозі дати у своїх показаннях необхідного обсягу інформації, яку може виявити слідчий безпосередньо під час проведення огляду місця події, застосовуючи засоби криміналістичної техніки, оперативну інформацію та допомогу спеціалістів. Під час огляду місця події оглядають усі об'єкти, які можуть мати відношення до злочину, залежно від конкретної слідчої ситуації, за внутрішнім переконанням слідчого. Тому інформативність слідчого огляду набагато вища, ніж, наприклад, обшуку чи слідчого експерименту.

До основних завдань слідчого огляду можна віднести: вивчення, з'ясування та фіксація обстановки й інших обставин, що мають значення для справи; відновлення картини злочинної події; виявлення, вилучення, дослідження й оцінка слідів злочину і злочинця та інших речових доказів; встановлення механізму злочинної події; з'ясування характеру впливу особи, яка учинила злочин, на навколишнє середовище; встановлення, виявлення та затримання особи, яка учинила злочин; встановлення потерпілого та очевидців учиненого злочину; встановлення мотивів учинення злочину; встановлення кількості злочинців, час перебування на місці злочину, способу прибуття та зникнення з місця події; виявлення обставин, що сприяли або перешкоджали учиненню злочину; виявлення

негативних обставин; отримання необхідної інформації для висунення слідчих версій стосовно події і механізму злочину та його учасників; одержання вихідних даних для організації подальших слідчих дій щодо розшуку і затримання злочинців за «гарячими» слідами, виявлення викраденого майна; перевірка відомостей, що отримані оперативним шляхом, та ін.

Слідчий повинен зважено підходити до визначення меж слідчого огляду. Як свідчить слідча практика, помилки у визначенні меж огляду допускалися саме у випадках механічного фіксування слідів і обстановки на місці події, без їх осмислення. Але саме характер події і обстановка визначають у кожному конкретному випадку межі території, яка повинна ретельно оглядатися. Через необґрунтоване звуження меж залишаються без огляду ті ділянки місцевості, на яких можуть знаходитися об'єкти, які безпосередньо пов'язані зі злочинком. Тактика слідчого огляду має певні особливості, які залежать від конкретної слідчої ситуації, або від того, що оглядається: місце учинення злочинів чи місце події.

Досягнення мети слідчого огляду можливе за умови своєчасного його проведення, використання різноманітних тактичних прийомів та методів. Для визначення послідовності проведення огляду необхідно враховувати слідчу ситуацію, що склалася, і використовувати наявну оперативно-розшукову інформацію про учинений злочин, визначаючи найбільш ймовірні місця знаходження слідів злочину та інших речових доказів. Співробітники слідчих і оперативних підрозділів поліції повинні широко застосувати увесь арсенал загальних та спеціальних методів криміналістики, особливо техніко-криміналістичних засобів й методів роботи зі слідами та іншими речовими об'єктами, що дозволить ефективно та якісно проводити дану слідчу (розшукову) дію. Слідчий огляд можна вважати позитивним, якщо досягнута кінцева мета даної слідчої (розшукової) дії – виявлені сліди злочину, є достатня інформація для висунення загальних і окремих слідчих версій, отримані достатні відомості для організації розшуку й затримання злочинців та викраденого майна, встановлення потерпілих, свідків тощо.

Коцюба Сергій Анатолійович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СЛІДОВА КАРТИНА НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ

В умовах євроінтеграційних процесів, що відбуваються в Україні, спостерігається зростання рівня злочинності. Особливого значення, за

умов проведення операції об'єднаних сил, набуває запобігання та протидія незаконному обігу вогнепальної зброї та боєприпасів. Про зростання кількості незаконного обігу вогнепальної зброї свідчать результати оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України у 2017 році. Так, протягом 2004-2017 років під час незаконного переміщення через кордон виявлено та вилучено 11345 одиниць вогнепальної зброї. Зброя вилучалась на кордоні з Росією (39 % від загальної кількості вилученої зброї), Білоруссю (21 %), Польщею (12 %), Молдовою (10 %), Словаччиною (3 %), Угорщиною (4 %), Румунією (3 %). При цьому, слід акцентувати, що кількість осіб, яких затримано за незаконне переміщення зброї зменшилась на 22 %. Все це, визначає необхідність проведення наукових досліджень за вказаним напрямом. Зважаючи на це, одним із важливих елементів криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю або боєприпасами є слідова картина. Слідова картина дозволяє слідчому вчасно висувати слідчі версії, встановлювати прикмети (необхідні дані) злочинців, виявляти певні об'єктивні обставини, що мають значення для кримінального провадження.

Під час викрадення зброї злочинці залишають не місці події певні сліди. Незалежно від рівня їх досвідченості, злочинці не в змозі повністю знищити усі сліди злочинної діяльності. На думку вчених, щоб вилучити зі слідів криміналістично значиму інформацію, треба знати їх характеристику, механізм утворення, встановити локалізацію, форму існування у часі та просторі. Завдяки сліду здійснюється встановлення того факту, що у минулому причетним до взаємодії з іншими об'єктами був той самий об'єкт, що досліджується зараз [1, с. 240-241].

Досліджуючи слідові картину, як елемент у складі криміналістичної характеристики злочину, вчені пропонують широке та вузьке розуміння слідів. Так, на погляд однієї групи учених (І.С. Андреев, Г.І. Грамович, М.І. Порубов, М.В. Салтевський), вказана категорія включає опис матеріальних й ідеальних слідів-відображень на момент вчинення злочину [2, с. 420; 3, с. 45]. На думку О.Н. Колесніченка, до слідів злочину в широкому розумінні слід віднести зміни у речовій обстановці місця події; сліди-відображення; предмети-речові докази; документи-письмові докази; осіб, що можуть бути допитані в якості свідків [4, с. 39]. Інші вчені зазначають, що слідова картина злочину є новим елементом криміналістичної характеристики і є комплексом слідів, що відображає картину події злочину [5, с. 25]. А.Ф. Волобуєв сліди у складі криміналістичної характеристики злочинів окремого виду окреслює як різноманітні зміни, що вносяться ними в навколишню обстановку [6, с. 374]. Продовження цих поглядів можна знайти і у інших авторів, які вказують, що у криміналістичній характеристиці слідова картина охоплює: зміни в речовій обстановці місця події злочину. Ці зміни, відображаючи дії

злочинця, потерпілого та інших осіб, дії знарядь, засобів і механізмів, полягають у порушенні початкового стану, місцезнаходження, структури різних об'єктів, що складають речове середовище, в якому учинене кримінальне правопорушення; сліди відображення; предмети – речові докази, в тому числі документи, речі і мікрочастини [7, с. 344].

Аналізуючи правоохоронну практику, слід наголосити, що сліди зброї різноманітні і залежать від багатьох факторів: моделі зброї; використовуваних боєприпасів; умов учинення злочину; дій, які виконує суб'єкт для приховування слідів злочину. Сліди зброї - це, насамперед, сліди-предмети: зброя, боєприпаси, різні речі (шомпол, кобура, пакувальний матеріал, в якому зберігалась зброя). Сліди-предмети - це патрони з осічкою, гільзи, дріб, пижі, прокладки, незгорілі порошинки, сліди кіпті. Крім того, сліди зброї - це сліди взаємодії зброї, боєприпасів з предметами середовища: пробоїни, вм'ятини, зруйновані предмети, зрештою, це сліди на тілі людини, розриви, кіпоть на тканинах (поясок обтирання), укорінені порошинки, опіки тощо. Сліди кіпті можуть залишатись на об'єктах, які були в зоні дії порохових газів, а саме на тілі і одязі особи, яка стріляла, і осіб, які були присутні при цьому [8, с. 292].

На думку С.П. Мельниченка, під час незаконного переміщення вогнепальної зброї через перепускні пункти злочинці можуть вдаватись до насильницьких дій, у разі викриття місця приховування (схованок, безпосередньо при собі в предметах одягу, в супутніх предметах або зберігання і переміщення в транспортних засобах) вогнепальної зброї. При цьому злочинець, як правило затрачає певні зусилля на вивчення передбачуваного маршруту руху, що припускає попереднє спостереження за характером дій та пересування відповідних правоохоронців. Як показує судово-слідча практика, активні дії злочинців як правило досягаються шляхом: висловленням погрози застосування насильства, що супроводжується демонстрацією серйозності намірів здійснити свою погрозу, наприклад, приведенням наявної вогнепальної зброї в бойовий стан, застосуванням насильства, не небезпечного для життя й здоров'я, нанесення тілесних ушкоджень, які позбавляють жертву можливості подальшого опору, удари по голові, інших життєво важливих органах. Це, у свою чергу відображається у свідомості очевидців або в матеріальній обстановці місця нападу. Тому під час розслідування зазначених фактів на місці події можуть залишатись сліди, що є типовими і для інших категорій злочинів: недопалки, сліди рук, ніг, інструментів, транспортних засобів та моторного чи трансмісійного мастила та біологічні виділення [9].

Слідова картина незаконного заволодіння вогнепальною зброєю характеризується наявністю ідеальних та матеріальних слідів злочину. Джерелом ідеальних слідів є відповідні категорії свідків, а також потерпілі та підозрювані. Матеріальні сліди переміщення вогнепальної зброї можна класифікувати за такими групами. Знання слідової картини як елементу криміналістичної характеристики незаконного заволодіння

військовослужбовцями вогнепальною зброєю має істотне значення під час розслідування цих кримінальних правопорушень, оскільки дозволяє слідчому заповнювати пробіли малоінформативної слідової картини на початковому етапі досудового розслідування. Слідова картина відіграє важливу роль і набуває особливого значення, коли між нею і іншими елементами криміналістичної характеристики виявляються кореляційні зв'язки, які дозволяють прогнозувати наявність невідомих елементів при наявності низки відомих [10].

Список використаних джерел:

1. Головкін С. В. Особливості слідової картини при вчиненні шахрайств [Електронний ресурс] / С. В. Головкін. – Режим доступу : <http://corp-iguvd.lg.ua/d120604.html>.
2. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. / М.В. Салтевський. – К.: Кондор, 2006. – 588 с.: 32 іл.
3. Андреев И. С. Криминалистика : учеб. пособие / И. С. Андреев, Г. И. Грамович, Н. И. Порубов. – Мн : Вышэйшая школа, 1997.
4. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / [В.К. Лисиченко, В.И. Гончаренко, М.В. Салтевский и др.]; под ред. В.К. Лисиченко. – К.: Выща шк. Головное изд-во, 1988. – 405 с.
5. Коновалова В.Е. Убийство: искусство расследования: монография. / Е.В. Коновалова. – [Изд. 2-е дополн. и перераб.]. – Харьков: Издатель СПД ФЛ Вапнярук Н.Н., 2006. – 320 с.
6. Криміналістика: підручник / [Берназ В.Д., Бірюков В.В., Волобуєв А.Ф.]; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2011. – 666 с.
7. Шеремет А. П. Криміналістика: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / А. П. Шеремет – [2-ге вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
8. Біленчук П. Д., та ін. Криміналістика.: Підруч. для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України / П. Д. Біленчук, О. П. Дубовий, М. В. Салтевський, П. Ю. Тимошенко. За ред. акад. П. Д. Біленчука.- К.: АТІКА, 1998. - 416 с.: іл.
9. Мельниченко С. П. Слідова картина незаконного переміщення вогнепальної зброї / С. П. Мельниченко // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – № 3. – Том 2. – С. 88-95.
10. Мельниченко С. П. Наукові підходи щодо поняття та структури криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із незаконним переміщенням вогнепальної зброї / С. П. Мельниченко // Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – 194 с. – С. 132-134.

Кузьменко Анатолій Сергійович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПОБУДОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КВАРТИРНИХ КРАДІЖОК, УЧИНЕНИХ РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ ОСОБАМИ

На початковому етапі розслідування квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами, важливим моментом є визначення можливих місць знаходження інформації, а на подальшому – перевірки отриманих даних. В свою чергу, криміналістична характеристика надає найбільш повні відомості про конкретне діяння.

Використання даної категорії найбільш важливим є на початковому етапі розслідування злочинів, коли здебільшого існує дефіцит вихідної інформації. Адже за допомогою стійких кореляційних зв'язків між її окремими елементами вона дозволяє глибше аналізувати наявні слідчі та оперативні дані, висувати обґрунтовані версії, будувати інформаційні моделі щодо події злочину, ймовірних злочинців та інших невідомих обставин.

Говорячи про систему криміналістичної характеристики квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами, слід одразу зазначити, що її наповнення вчені також визначали по-різному. Більшість авторів, серед яких можна зазначити Р.С. Белкіна, О.М. Васильєва, І.О. Возгріна, О.Г. Філіпова тощо, називають 4-5 елементів, причому майже всі називають предмет злочинного посягання, спосіб вчинення злочину, особу злочинця, «слідову картину» та обстановку вчинення злочину. На підставі аналізу структур криміналістичних характеристик М.В. Салтевський дійшов висновку, що «...вони різняться як за кількістю, так і за змістом елементів. А більшість авторів виділяють елементи, які можна звести до чотирьох основних: предмет безпосереднього замаху; спосіб учинення злочину в його широкому розумінні; типова обстановка – «слідова картина» в її широкій інтерпретації; особа злочинця» [3, с. 419].

А вже О.О. Ексархопуло до неї зараховує: спосіб вчинення злочину; спосіб приховування злочину; механізм злочину; обстановку вчинення злочину; знаряддя злочину; характерні для даного способу сліди; особа злочинця; особа потерпілого; мотиви поведінки злочинця та жертви [5, с. 271].

В той же час, наприклад, В.Ф. Єрмолович запропонував узагальнену структуру криміналістичної характеристики злочинів, включивши до неї понад 20 елементів. Зокрема, він виділив в ній наступні елементи: зв'язок злочину з адміністративними правопорушеннями, а

також порушеннями фінансової, технологічної, трудової та іншої дисципліни; криміналістична структура злочину; способи ухилення від кримінальної відповідальності й покарання обвинуваченого за вчинене; діяльність осіб, що об'єктивно сприяла настанню злочинного результату або ухиленню суб'єкта від кримінальної відповідальності тощо [1, с. 238].

Зі свого боку, В.Г. Танасевич і В.О. Образцов в системі криміналістичної характеристики окремого виду злочину виділили наступні шість елементів:

- спосіб вчинення злочину;
- обстановку вчинення злочину;
- безпосередній об'єкт злочинного посягання; г) умови охорони його від злочинних посягань;
- обставини підготовки до вчинення злочину та приховання слідів, а також характеристика осіб, що його вчинили;
- особа злочинця, його поведінка до і після вчинення злочину [4, с. 97].

Як бачимо, елементи криміналістичної характеристики злочинів виділяються в науковій літературі досить по-різному. Але всі її елементи повинні утворювати єдину систему. Адже саме використання її інформаційного компоненту має найбільше практичне значення. Це пояснюється тим, що працівник поліції, зіставляючи типізовану модель якогось виду суспільно-небезпечного діяння з криміналістично значущими ознаками, може визначати подальші напрямки розслідування та проводити певні дії.

З огляду на те, що нами досліджується конкретний суспільно-небезпечний прояв, вважаємо за потрібне розглянути можливість існування окремих елементів в системі криміналістичної характеристики квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами.

До неї нами однозначно віднесений спосіб вчинення. Крім того, при його розгляді будуть досліджуватися дії з підготовки до вчинення злочину, його безпосереднього вчинення та приховування цього суспільно-небезпечного діяння. Завдяки цьому буде більш якісно вирішене питання забезпечення розслідування цього виду кримінальних правопорушень, зокрема як дії, спрямовані на протидію розслідуванню цього виду діянь.

Наступним елементом, який, на нашу думку, повинен бути обов'язково дослідженим, є «слідова картина». Як раз зі слідами вчиненого діяння на початку кримінального провадження стикаються підрозділи поліції. В зв'язку з цим, у процесі практичної діяльності необхідно застосовувати теоретичні положення криміналістичної характеристики цього виду кримінальних правопорушень, що будуть нами розроблені.

Більшість авторів як елемент криміналістичної характеристики визначали предмет злочинного посягання. У кримінально-правовому значенні предмет в квартирній крадіжці виявити просто – це конкретне

майно, яке таємно викрали. В криміналістичному значенні предмет також має місце, адже під час вчинення цього суспільно-небезпечного діяння в більшості випадків має місце взаємодія з матеріальними об'єктами.

Використання відомостей про особу потерпілого є необхідним для попередження досліджуваного кримінального правопорушення. Це пояснюється тим, що в багатьох випадках ознаки потерпілого, його поведінка чи окремі дії, можуть викликати негативну реакцію зі сторони злочинця.

Останнім елементом, який ми вважаємо за потрібне досліджувати в наведеній системі, є особа злочинця. Як зазначає В.М. Мешков, стосовно суб'єкту збирається інформація, яка його характеризує: по місцю роботи, навчання, місцю проживання; перевіряються версії щодо його зловживання наркотиками чи алкоголем; наявність судимості; причетність до агресивних релігійних сект [2, с. 111]. Характеристика цього елемента дає можливість проводити певні профілактичні заходи, висувати відповідні версії по розслідуванню крадіжки.

Констатуючи вищенаведене, відмітимо, що сутність та система криміналістичної характеристики квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами, є важливою складовою методики розслідування цього кримінального правопорушення. В системі досліджуваної криміналістичної характеристики виділено такі елементи: спосіб вчинення злочину; обстановка вчинення; слідова картина; предмет злочинного посягання; особа потерпілого; особа злочинця.

Список використаних джерел:

1. Ермолович В.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений. – Мн., 2001. – с. 238-240.
2. Мешков В. М. Методика расследования преступлений : курс лекций / В. М. Мешков. – М.: Юрлитинформ, 2013. – 304 с.
3. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі); Підручник. – К.: Кондор, 2005. – 588 с.
4. Танасевич В. Г. О криминалистической характеристике преступлений / В. Г. Танасевич, В. А. Образцов // ВИ по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности. – М., 1976. – Вып. 25. –С. 94-104.
5. Эксархопуло А. А. Криминалистика в схемах и иллюстрациях : учебное пособие-СПб / А. А. Эксархопуло. – Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – 450 с.

Лазарєв Владислав Олександрович,
провідний фахівець факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СПОСОБУ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОГО В ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ ТА СУТЕНЕРСТВА

Спосіб вчинення злочину є основою для розгляду окремих наукових категорій. Зокрема, в кримінальному праві – для характеристики об'єктивної сторони правопорушення, в філософії – як окрема складова діалектичного методу, а в криміналістиці – як елемент механізму вчинення злочину та криміналістичної характеристики. В будь-якому з наведених вчень спосіб має визначальне значення для побудови конкретної системи в цілому. Не є виключенням і криміналістична характеристика втягнення неповнолітнього в заняття проституцією.

Загалом, спосіб учинення злочину Н.Ф. Кузнецова характеризує як систему дій під час підготовки, вчинення та приховування злочину, детермінованих умовами зовнішнього середовища та психофізичними властивостями особи, що можуть бути пов'язані з вибором використання відповідних знарядь або засобів та умов, місця і часу [4, с. 50]. Погоджуючись з тим, що це система дій, одразу наведемо визначення Г.Г. Зуйкова, який зазначає, що спосіб учинення злочину – це система дій по підготовці, скоєнню і приховуванню злочину, детермінованих умовами зовнішнього середовища і властивостями особистості, що можуть бути пов'язаними з використанням відповідних знарядь і засобів, умов, місця й часу [2 с. 14-19].

Підтримуючи наведені твердження нами також буде розглядатися спосіб втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства як сукупність взаємопов'язаних складових: підготовки, безпосереднього втягнення та приховування.

При втягненні неповнолітнього наявним є повноструктурний склад способу, оскільки переважно (96%) мають місце елементи підготовки й приховування злочину. Як зазначає В.П. Бахін, для виявлення злочинців і розкриття злочинів найбільш важливим є повноструктурний зміст способу. Вчений дану позицію обґрунтовує тим, що велику кількість суспільно-небезпечних діянь вчинює організована і професійна злочинність, для яких підготовка до здійснення злочинів є елементом їхньої життєдіяльності, а приховування злочинної діяльності представляє систему забезпечення цієї життєдіяльності [1, с. 199].

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень дав змогу встановити, що особи, які втягують неповнолітніх в заняття проституцією здебільшого (94 %) застосовували заходи щодо підготовки до учинення правопорушення, зокрема:

- планування злочину – 98 %;
- пошук приміщення для надання інтимних послуг – 37 %;
- облаштування зазначеного приміщення – 18 %;
- добір співучасників звідництва та розподіл між ними функцій – 62 %;
- підбір неповнолітніх осіб для систематичного надання ними на постійній основі іншим особам сексуальних послуг - 82 %;
- вибір й підготовка засобів злочину – 79 %;
- створення у неповнолітнього мотивації до заняття проституцією – 57 %;
- пошук клієнтів – 26 %;
- визначення засобів зв'язку між сутенером і клієнтами – 49 %;
- розміщення оголошень в ЗМІ чи Інтернеті – 28 %;
- виготовлення візиток – 2 %.

Так, гр. Ю. вчинила злочин, спрямований на створення та утримання місць розпусти, звідництво для розпусти, вчинені з метою наживи. З указаною метою, гр. Ю. орендувала нежиле приміщення, яке обладнала під салон еротичного масажу. Залучила за допомогою оголошень осіб жіночої статі, в тому числі неповнолітніх, та досягнула їх згоди щодо умов надання ними послуг сексуального характеру, а саме: задоволення статевої пристрасті клієнтів неприродним способом. Гр. Ю. склала план злочинної діяльності і визначила способи його виконання. Відповідно до розробленого плану злочинних дій організованого злочинного об'єднання, його учасникам необхідно було здійснити наступне: підшукати та залучити до організованої групи співучасників учинення злочинів; підшукати осіб жіночої статі (повій) для систематичного надання ними на постійній основі іншим особам платних сексуальних послуг; орендувати на певний проміжок часу нежитлове приміщення зі зручностями та утримувати його для виконання розпусних дій і проституції; розмістити в різних засобах масової інформації та всесвітній мережі загального доступу «Інтернет» оголошення про надання платних послуг з еротичного масажу, під виглядом якого, надавати сексуальні послуги; придбати телефонний апарат з SIM-карткою оператора стільникового зв'язку для постійного зв'язку клієнтів-осіб, що бажали отримати платні сексуальні послуги із так званими адміністраторами салону – особами, які повинні були отримувати замовлення на надання платних сексуальних послуг; орендувати автомобілі (таксі) для перевезення повій до місць надання сексуальних послуг тобто ескорт послуг з виїздом; отримувати на постійній основі прибутки від надання спеціально підшуканими повіями іншим особам сексуальних послуг та розподіляти грошові кошти, здобуті злочинним

шляхом між членами організованої групи, на виплату грошової винагороди повіям, а також спрямовувати їх на витрати, пов'язані з утриманням місця розпусти, діяльністю та подальшим функціонуванням самої організованої групи. [5]

З огляду на зазначене нами було виділено і проаналізовано способи втягнення неповнолітніх в заняття проституцією на основі матеріалів кримінальних проваджень. Вони мають наступний вигляд:

- застосування фізичного насильства – 17 %;
- погроза застосування фізичного насильства – 8 %;
- викрадення – 14 %;
- компрометація чи шантажування (погроза видати компрометуючу інформацію інтимного чи особистого характеру) – 12 %;
- обман – 9 %;
- схилення до відпрацювання боргу (грошова або інша матеріальна заборгованість) – 8 %;
- використання емоційної залежності – 16 %;
- сексуальне насильство – 5 %;
- використання алкогольної чи наркотичної залежності – 15 %;
- використання психічного стану особи – 9 %;
- застосування мотивуючих засобів – 53 %.

Ми підтримуємо позицію В.М. Карагодіна, який зазначає, що спосіб приховування утворює систему або комплекс взаємопов'язаних дій з приховання злочину, які взаємно впливають одна на одну [3, с. 63]. Зазначені дії можуть бути найрізноманітнішими. Для досліджуваної категорії кримінальних правопорушень вони також відрізняються певними аспектами.

Дослідження судово-слідчої практики дозволило зробити висновок, що найбільш розповсюдженими серед типових способів приховування втягнення неповнолітнього в заняття проституцією, є такі:

- відмова від дачі показань – 69 %;
- висунення неправдивого алібі – 37 %;
- давання неправдивих свідчень у разі викриття сутенерства – 54 %;
- маскування цільового призначення приміщення чи іншого місця з надання інтимних послуг – 76 %;
- ліквідація слідів та засобів втягнення неповнолітнього в проституцію – 71 %;
- використання корумпованих зв'язків у правоохоронних органах, органах влади й управління – 7 %.

Констатуючи вищезазначене, слід наголосити на тому, що способи втягнення неповнолітнього в заняття проституцією складаються зі взаємопов'язаних елементів: підготовки, безпосереднього втягнення та приховування діяння і його результатів. Кожен з зазначених елементів має

важливе значення для розуміння загального вигляду цієї наукової категорії.

Список використаних джерел:

1. Бахин В. П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962-2002) / К.: Типография журнала «Охрана труда», 2002. 268 с.
2. Зуйков Г. Г. Криминалистическое учение о способе совершения преступления // Соц. законность. 1974. № 11. С. 14-19.
3. Карагодин В. Н. Особенности детерминированности способа сокрытия преступления / Повышение эффективности расследования преступлений. Иркутск: Изд-во Иркутского ун-та, 1986. 64 с.
4. Кузнецова Н. Ф. Ответственность за приготовление и покушение / М., 1958. С. 50-51.
5. Справа № 757/10942/14-к, Архів Печерського районного суду м. Києва, 2014 р.

Лонська Євгенія Василівна
курсант 4 курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО ДЕЯКИХ НЕТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ КРИМІНАЛІСТИКИ

Психологічний портрет як нетрадиційний метод криміналістики стає актуальним при розслідуванні злочинів та провадженні досудового розслідування. Слугує «психологічний портрет» задля ефективності, прискорення та об'єктивності проведення слідчих (розшукових) дій, але на жаль мало використовується в практичній діяльності правоохоронних органів.

Особа злочинця може бути зашифрована саме в психологічному образі. Саме ця методика є нетрадиційною в криміналістиці, адже вона не регламентована та не зафіксована в нормативно-правових актах чи інших методичних рекомендаціях.

В основі психологічного портретування є засада про те, що у кожній дії (бездіяльності) людини та її наслідках проявляється особистість, а кожне діяння має свій неповторний характер. У зв'язку з цим можливо визначити певні риси злочинця, ґрунтуючись на тому, який саме злочин було вчинено [3].

Нерідко в практичній діяльності слідчого виникають ситуації, з яких складно знайти вихід. В цьому випадку на допомогу приходять нетрадиційні методи, серед яких саме психологічний портрет особи злочинця.

В науковому напрямі дане питання розглядалося такими вченими, як С. О. Шевцов, А. І. Тимошенко, С. М. Лозова, Є.А. Пальваль, М. В. Пашковська, І. Охріменко та ін.

Поняття «психологічний портрет» («психологічне портретування», «психологічне профілювання») вперше було вжите у 1974 р., коли поліція штату Монтана звернулася до ФБР за допомогою у встановленні виконавця вбивства 7-літньої дівчинки.

Сам психологічний портрет вперше був складений Д. Брасселом у 1957 р. за матеріалами справи Матескі - «божевільний бомбист». За радянських часів спроба створення психологічного портрету вперше реалізована у кримінальних справах Михасевича, який вчинив 33 вбивства, та Чикатило (53 вбивства) [1, с.218].

«ПКП» невстановленого злочинця — це специфічний продукт аналітичної діяльності працівників Національної поліції і залучених для роботи у справі спеціалістів. Він розробляється психолого-криміналістичними методами пізнання кримінальної події й орієнтований на виявлення індивідуальних ознак встановлюваної по справі особи, придатних для вирішення завдань розслідування злочину. Під «ПКП» розуміється результат психолого-криміналістичного дослідження матеріалів кримінальних проваджень і оперативних справ за фактами нерозкритих серійних злочинів, що містить інформацію про пошукові ознаки злочинця, рекомендації для висунення слідчо-пошукових версій та основних напрямків із їхнього відпрацювання, а також прогностичну оцінку ймовірності здійснення чергового подібного злочинного діяння [2, с.9].

Проаналізувавши деякі наукові праці стосовного даного питання можна запропонувати таку структуру для побудови психологічного портрета:

- ✓ Інтелектуальна характеристика;
- ✓ Темперамент;
- ✓ Характеристика емоційних якостей;
- ✓ Характер та риси характеру;
- ✓ Ставлення до оточуючих людей;
- ✓ Скриті якості;
- ✓ Ставлення до праці;
- ✓ Ставлення до себе та рідних;
- ✓ Відношення до власності;
- ✓ Сильні та слабкі сторони.

Завдяки складанню психологічного портрета злочинця розкриваються найбільш резонансні злочини та викриваються серійні вбивці.

На наш погляд, слід розробити певну інструкцію чи роз'яснення щодо правил складання, формування та застосування психологічного портрету.

Як висновок можна сказати, що при розслідуванні простих категорій злочинів використовуються лише традиційні спеціальні знання, але вони

не завжди дають гарантії всебічного та повного розслідування. Застосовуючи лише їх, слідчий може припуститися помилки, що в подальшому негативно відобразиться на ході та результатах кримінального провадження. Тому не слід залишати без уваги питання щодо реалізації на практиці застосування нетрадиційних спеціальних знань. Не важливо, чи є популярним обраний слідчим шлях розслідування та чи є він традиційним, головне досягти ефективності застосування того чи іншого методу, але, обов'язково, без порушення норм закону.

Список використаних джерел:

1. Пальваль Є. А. Психолого-криміналістичний аналіз огляду місця події / Є. А. Пальваль // Право і безпека. — 2004. — № 3'4. — С. 218.
2. Психолого-криміналістичний портрет невстановленого злочинця: / М-во внутр. справ України ; Експертна служба ; [авт-уклад.: С. О. Шевцов, А. І. Тимошенко, С. М. Лозова]. — Х., 2011. — 84 с.: рис., табл.
3. Пашковська М.В. // Психологічний портрет злочинця та його значення під час розслідування злочинів // - 2017.

Мазенко Наталя Андріївна

курсант 4-го курсу

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

Павлова Наталя Валеріївна

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри криміналістики,

судової медицини та психіатрії

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**КІНЕСИКА ЯК ОДИН ІЗ НЕТРАДИЦІЙНИХ
КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДІВ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ**

Криміналістика як наука не стоїть на місці, вона постійно розвивається намагаючись досягнути свого апогею в процесі наукового розвитку. Не дивлячись на існування великої кількості розробок, що можуть сприяти розвитку криміналістичної науки, у правоохоронній діяльності застосування нетрадиційних знань дотепер не знайшло свого місця. Між тим, слід зауважити, що нетрадиційні методи дослідження, які сьогодні не закріплені на законодавчому рівні, могли б застосовуватись у процесі проведення слідчих (розшукових) дій та сприяти успішному розкриттю кримінальних правопорушень.

Більшість науковців вважають, що не доцільно застосовувати на практиці ті методи, які є науково необґрунтованими. Проте, виникає

питання, як діяти правоохоронним органам, коли всі загально визнані методи криміналістики вже вичерпані, а процес розкриття кримінального провадження не зрушив з «місця». Звичайно, такі методика не мають доказового значення і вони не дають стовідсоткових гарантій при прийнятті кожної із версій. Між тим, нетрадиційні методи можуть допомогти зрозуміти хід подій, механізм вчинення злочину, який призвів до настання негативних наслідків. Питання застосування нетрадиційних методів у процесі розслідування кримінальних правопорушень є досить дискусійним і досліджувалося такими вченими як Шепітько В.Ю., Клименко Н.І., Клевцов О.І., Когутич І.І., Казміренко Л.І. та ін.

Загально визначеним поняттям нетрадиційних методів дослідження визнаються спеціальні знання сучасних суспільних, природничих та технічних наук, які є перспективними при розслідуванні злочинів. Одним із видів таких методів спеціальних знань є кінесика, тобто мова жестів. Це науковий напрям, який аргументує можливості отримання невербальної інформації на підставі зразків поведінки при невербальному зв'язку, тобто через жести.

Розвиток криміналістичної тактики із своїх витоків був побудований на психологічній основі, на той час використовувались дані психології особистості, а пізніше – соціальної психології, яка вивчає міміку, пози, жести, рукостискання, погляди. Завдяки Чарльзу Дарвіну, який у своїй науковій праці 1872 року «Вираження емоцій у людей та тварин» відобразив проведені дослідження про те, що жести поділяються на природжені, придбані та спадкоємні – працівники фізіономічних професій можуть з успіхом «трактувати» поведінку своїх опонентів. У результаті наукових досліджень, проведених професором Лаузвільського університету в Австралії Бордвісллом, встановлено, що в процесі спілкування значна частина інформації передається саме невербальними засобами: жестами, позами, розміщенням та дистанцією між людьми. При цьому частка невербальних засобів у спілкуванні людей становить більше ніж 65% [1, с.96]. Особливістю мови рухів тіла є те, що вона зумовлена імпульсами підсвідомості людини й відсутністю можливості підробити ці імпульси та контролювати їх, що дає змогу довіряти цій мові більше, ніж звичайному вербальному каналу спілкування. Точне визначення жестів можливе лише при врахуванні добору слів, оточення, ролі, настрою, їх подразників, тону голосу[2, с. 58]. Результати дослідження кінесики вже використовуються в діяльності людей багатьох професій і, можливо, вона навіть повинна бути включена в курс навчання ВНЗ зі специфічними умовами навчання, що значно б підвищило кваліфікаційний рівень випускника-співробітника правоохоронних органів.

Втілення в життя методу кінесики першочергово стосується інтелектуальної діяльності слідчого, працівника оперативного підрозділу, тому що дані професії називаються фізіономічні. Це насамперед означає,

що значна частина покладених функцій слідчого та оперативного працівника здійснюється у процесі спілкування з людьми. Головним із елементів у ході спілкування є оцінка свого співрозмовника. Як встановили американські дослідники, процес підсвідомої оцінки особистих та психологічних якостей співбесідника відбувається в перші чотири хвилини спілкування, після чого починає діяти програма поведінки, яка потім практично не змінюється. Таким чином, мова жестів може повною мірою застосовуватись у практиці досудового розслідування, головним чином під час здійснення окремих слідчих (розшукових) дій: допиту, обшуку, пред'явлення для впізнання, одночасного допиту раніше допитаних осіб.

Проте, особливістю методу кінесики є те, що для його використання не потрібний дозвіл, передбачений законодавством. На теперішній час, кожен із слідчих, який має життєвий або професійний досвід спілкування зі злочинним елементом, свідками, потерпілою стороною – може використовувати практичні навички невербального спілкування та впливу на співбесідника[3, с. 48]. Вивчення основ кінесики, у свою чергу, дасть змогу скоротити час практичного оволодіння її методами та зменшити реальну кількість помилок, що значно призведе до покращених показників роботи слідчого.

Наприклад, манерами поведінки, що виражають неправдивість свідчень може бути: обмежена жестикуляція, тому що необхідно сконцентрувати свою увагу та зусилля для брехні, торкання носа, пригладжування волосся; прикривання рота, наче здержування неправди, при цьому до рота можуть бути підняті лише пальці, а також помітне збільшення зіниць ока[3, с. 44].

Таким чином, кожна людина так чи інакше, на рівні інтуїції, використовує мову жестів. Тому є необхідність методичного вивчення, наукового обґрунтування та розвитку навичок невербальної комунікації, яка є частиною психічної складової культури людини. Отримана при цьому інформація може успішно використовуватись у боротьбі за злочинність.

Список використаних джерел:

1. Клименко М., Клевцов О. Можливості використання в розслідуванні злочинів деяких нетрадиційних криміналістичних та спеціальних знань і методів // Право України – 1998 р. - № 1. - С. 95-100.
2. Клевцов О. Мова жестів як нетрадиційне знання в розслідуванні злочинів // Право України. –2010 р. - № 4. - С. 58-61.
3. Шепітько В.Ю. Криміналістична тактика: системно-структурний аналіз нетрадиційних методів- монографія, - Х., 2009 р. – с 43-49.

Макаренко Наталія Ігорівна
курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ГОТОВНІСТЬ СЛІДЧОГО ДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ – НАГАЛЬНА ПОРЕБА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Стрімкі зміни, на шляху Євро інтеграційних процесів в нашій державі, обумовили збільшення кількості злочинів. Це вимагає від правоохоронців взагалі та слідчих зокрема, вдосконалення своєї діяльності. У той же час висока фізична та інтелектуальна завантаженість потребує достатнього рівня психологічного рівня підготовки, який необхідний для високої ефективності та процесуальної важливості виконаних слідчих дій в кримінальному провадженні.

Успішна робота слідчого, залежить від розвиненості вольових якостей характеру, високої працездатності, емоційної стійкості, можливості витримувати постійні фізичні та психологічні навантаження. Оскільки саме слідчий є головним учасником кримінального провадження, від якого в більшості залежить ефективність роботи відділку поліції, то питання його психологічної підготовки до проведення ним слідчих дій є досить актуальним.

Підготовка до будь-якої слідчої дії потребує складання плану, який слідчий має скласти у відповідності до соціально-психологічної характеристики особи, щодо якої буде проведена дана дія та, при цьому, включити особливості характеру інших учасників дії. Наприклад, при проведенні допиту в першу чергу необхідно встановити психологічний контакт. Це сприятиме правильному та раціональному витрачання часу та допоможе належно оцінити та в подальшому застосувати одержані показання. Встановлення психологічного контакту створює найбільш сприятливу психологічну атмосферу спілкування, в результаті чого в допитуваної особи змінюється негативний емоційний стан, психологічне ставлення та соціальна позиція, а у слідчого формуються позитивний емоційний настрій та прагнення досягнути істини. Невстановлений психологічний контакт, на думку В.В. Баранчик, «призводить до виникнення конфліктних ситуацій, відмови від надання свідчень, надання неповних чи неправдивих показань допитуваною особою»[1].

У зв'язку з тим, що злочинність невинно вдосконалюється, працівникам правоохоронних органів необхідно бути готовим до протидії.

Готовність є предметом вивчення різних наук, чим забезпечується всебічний підхід до її дослідження. Готовність – це інтегральний стан особистості, який визначає здатність до діяльності та бездіяльності в певній сфері (особистісній, соціальній, професійній). Тоді, у відповідності до цього визначення визначається, що фізіологічна готовність – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до функціонування; стан, який не залежить від людини. Тоді, можна сказати, що фізіологічна готовність має декілька складових. По-перше, це нервово-психічна готовність, яка визначається, як інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до нервово-психічної витримки в професійній діяльності. Дана складова визначає готовність до: утримання нервової рівноваги під час спілкування з різними особами кримінальної субкультури; психічної витримки під час ненормованого робочого дня та ін. По-друге, це психофізіологічна готовність, яка в свою чергу виступає інтегральним станом слідчого, який визначає його здатність до тривалого фізичного навантаження. Цей різновид визначає готовність до: тривалого фізичного навантаження; фізичної витримки щодо плідотворної та копіткої роботи в різний час доби; нейтралізації проявів професійної деформації та ін. [2, с.512].

Таким чином психологічна готовність слідчого до проведення слідчих (розшукових) дій є важливою складовою мінімізації протидії розслідування. Як наслідок якість розслідування буде значно вищою, що неодмінно позитивно позначиться на мінімізації часу, сил та засобів, необхідних для встановлення всіх обставин кримінального правопорушення.

Список використаних джерел

1. О.В. Ряшко. Психологічні особливості допиту підозрюваного під час досудового слідства. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/556-protses/15092-2011-01-21-05-53-45.html>
2. Пасько А.М. Фізіологічна та фізична готовність слідчого до професійної діяльності / Пасько А.М.. // Актуальні проблеми держави і права. – С. 510–515.

Малий Іван Іванович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ УБИВСТВ, УЧИНЕНИХ КРИМІНАЛЬНИМИ УГРУПОВАННЯМИ

Одним із основних завдань правоохоронних органів є протидія діяльності злочинних угруповань. Для вирішення цих задач недостатньо

наявності лише юридичних знань, оскільки на сьогодні не можливо уявити сучасне досудове розслідування без використання останніх досягнень науково-технічного прогресу та, розроблених на їх основі, науково-технічних засобів. Звідси слідчий за своєю базовою підготовкою повинен володіти спеціальними знаннями у різних галузях права, а також криміналістики, судової медицини і психіатрії. Але розслідування у будь-якому провадженні вимагає від нього також глибоких знань і в інших галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла. Зважаючи на це, особливе значення у тактичному забезпеченні досудового розслідування має використання «спеціальних знань». Під час проведення слідчих дій, слідчий може самостійно застосовувати будь-які спеціальні знання та науково-технічні засоби, якщо він вважає, що достатньо ними володіє для вирішення конкретних питань. У випадку, якщо цих знань не достатньо, то слідчий залучає експерта чи спеціаліста або коли їх участь на досудовому слідстві відповідно до процесуального закону є обов'язковою. У теорії криміналістики науковцями неодноразово застосовувались спроби конкретизувати поняття «спеціальні знання». Діюче кримінально-процесуальне законодавство не наводить визначення поняття «спеціальні знання». В юридичній літературі науковцями одночасно вживаються терміни «спеціальні знання» і «спеціальні пізнання». Вживаючи ці терміни, вчені вкладають в них однаковий зміст, іноді не пояснюючи цього [1, с. 39].

На думку В.Б. Романюка, пізнання – це здобуття істинних знань та уяви про будь-що, але пізнання, у тому числі події злочину, вимагає також наявності у суб'єкта пізнання певних знань, навичок та досвіду [2, с. 21]. Іншими словами пізнання та знання відрізняються одне від одного як процес і результат. Можна погодитися з думкою В.М. Махова, який вважає використання терміна «спеціальні знання» більш точним ніж термін «спеціальні пізнання» [3, с. 39].

У криміналістичній літературі серед вчених – криміналістів і процесуалістів немає одностайної думки з приводу визначення поняття «спеціальних знань». Так, Т.В. Авер'янова, Р.С. Белкін і Ю.Г. Корухов спеціальні знання визначають, як пізнання, придбані суб'єктом в процесі практичної діяльності шляхом спеціальної підготовки або професійного досвіду, засновані на системі теоретичних знань у відповідній галузі [4, с. 398]. Узагальнюючи думки вчених, можна зазначити, що при визначенні спеціальних знань, автори здебільшого враховують вид професійної діяльності та певну спеціальність. В.С. Кузьмічов і І.В. Пиріг спеціальні знання визначають як сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок у галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла, набутих у результаті спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи, що використовуються з метою розслідування та попередження злочинів [1, с. 15]. Це визначення «спеціальних знань», на нашу думку,

найбільш повно відображають їх природу, походження та напрямки використання.

Узагальнюючи оперативно-слідчу практику з розслідування злочинів, учинених злочинними угрупованнями, можна визначити основні критерії, що використовуються при визначенні поняття «спеціальних знань»: загальна мета використання спеціальних знань спрямована на сприяння вирішенню задач кримінального судочинства – повне й швидке розслідування злочинів; спеціальні знання ґрунтуються на сучасних досягненнях науки і техніки; спеціальні знання являють сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок; за способом отримання спеціальні знання набуваються шляхом спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи.

Спеціальні знання під час протидії організованій злочинній діяльності повинні використовуватися цілеспрямовано. Розкриття поняття цільового призначення спеціальних знань має не тільки теоретичне, але й практичне значення. Спеціальні знання, що використовуються в межах кримінально-процесуального законодавства, складають наукові основи слідчої і судової діяльності. Чітке визначення мети їх застосування на кожній стадії кримінального процесу важливо для правильного розуміння функцій і повноважень осіб, які використовують ті чи інші види знань в передбачених законом процесуальних формах. Базуючись на дослідженнях вчених, можна визначити основні цілі використання спеціальних знань: сприяння швидкому розслідуванню злочинів; встановлення істини у справі; дослідження певних об'єктів та явищ; отримання необхідних відомостей для встановлення обставин, що мають значення для правильних обґрунтованих рішень у справі; сприяння виявленню, фіксації і вилученню доказів та з'ясуванню спеціальних питань, що виникають при проведенні слідчих (розшукових) дій; розробка тактичних і технічних засобів та методів збирання доказів. Отже, невикористання спеціальних знань або неправильне їх застосування під час проведення слідчих (розшукових) дій є суттєвим фактором, що знижує якість та ефективність досудового слідства, а інколи веде до тактичних помилок і прорахунків та прийняття необґрунтованих рішень.

Список використаних джерел:

1. Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті: Монографія / Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – 180 с.
2. Романюк Б.В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві: Монографія / Романюк Б.В. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. – 196 с.
3. Махов В.Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании преступлений: Монография / Махов В.Н. – М.: Изд-во РУДН, 2000. – 296 с.

4. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика. Учебник для вузов. Под. ред. Заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р.С. Белкина. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – 990 с.

Матвійчук Ігор Васильович
курсант 4-го курсу
Дніпропетровського державного
Університету внутрішніх справ

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ В УКРАЇНІ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ

Сучасний досвід показує, що найефективнішими засобами протидії організованої злочинності є контроль за фінансовими інституціями шляхом постійного проведення фінансового моніторингу. Тому можна говорити, що актуальним завданням сьогодення є створення дієвої інформаційної системи фінансового моніторингу, яка включає елементи планування, контролю, обліку, звітності та економічного аналізу фінансових потоків, та спрямована на досягнення й підтримання збалансованості економіки, має формуватися на основі варіантних прогнозів, до яких повинні входити крім традиційних макроекономічних показників, показники, що характеризують рівень фінансової рівноваги та безпеки в різних галузях, регіонах та у державі в цілому [3, с.64].

В теорії фінансового права дослідженням фінансового моніторингу займалися такі вчені як: О. М. Горбунова, В. О. Коваленко, А. Т. Ковальчук, О. Є. Користін, С. В. Сімов'ян, Л. Л. Фітуні та ін.

Розпочинаючи дослідження фінансового моніторингу, в першу чергу, хотілося б звернути увагу на визначення його поняття. Так, згідно чинного законодавства, а саме Закону України від 14 жовтня 2014р. « Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [3].

Виходячи з даного поняття об'єктом фінансового моніторингу в Україні виступають дії з активами, пов'язані з відповідними учасниками фінансових операцій, які їх проводять, за умови наявності ризиків використання цих активів з метою легалізації доходів, одержаних

злочинним шляхом, або фінансування тероризму, а також будь-яка інформація про такі дії чи події, активи та їх учасників [4, с.1].

Окрім цього, слід звернути увагу й на суб'єктивну складову фінансового моніторингу, яка поділяється на дві групи: суб'єкти первинного та суб'єкти державного фінансового моніторингу. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу забезпечують виявлення операцій, які підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу операцій, пов'язаних з легалізацією доходів, шляхом порівняння нормативно закріплених ознак операцій, які підлягають обов'язковому та внутрішньому фінансовому моніторингу, з ознаками операцій, які проводить суб'єкт первинного фінансового моніторингу [8, с.306]. До суб'єктів первинного фінансового моніторингу відносяться: 1) банки, страховики (перестраховики), кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи; 2) платіжні організації, члени платіжних систем, еквайрингові та клірингові установи; 3) товарні, фондові та інші біржі; 4) професійні учасники ринку цінних паперів; 5) компанії з управління активами; 6) оператори поштового зв'язку, інші установи, які проводять фінансові операції з переказу коштів; 7) філії або представництва іноземних об'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України; 8) спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу [3].

В свою чергу, суб'єкти державного фінансового моніторингу забезпечують перевірку інформації про зв'язок фінансових операцій з легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом, а також здійснюють регулювання та нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу [5, с.305].

Загалом, суб'єктами державного фінансового моніторингу є: 1) Національний банк України; 2) центральний орган виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; 3) Міністерство юстиції України; 4) центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сфері надання послуг поштового зв'язку, у сфері економічного розвитку; 5) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; 6) Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; 7) спеціально уповноважений орган [7].

Проте, не дивлячись на законодавче врегулювання в Україні фінансового моніторингу, все ж на практиці існує низка проблем, що пов'язана з його реалізацією. Зокрема, існує проблема неопрацьованої системи індикаторів виявлення сумнівних операцій. Це пов'язано з тим, що чинним законодавством чітко окреслено лише ознаки сумнівності операцій, проте конкретно не зазначено показники, критерії чи індикатори чіткого віднесення таких операцій для моніторингу [6].

Крім того, потребують невідкладного нормативно-правового врегулювання процедури фінансового моніторингу операцій з векселями (векселями з бланковим індосаментом на пред'явника). Як показує світова практика, саме операції з цінними паперами є високо ризикованим фінансовим інструментом, через який відбувається легалізація доходів, тому на часі розробити і прийняти відповідні зміни до законодавства, в частині мінімізації ризиків відмивання коштів на ринку цінних паперів [5, с.129-132].

Однією з проблем щодо ефективного проведення фінансового моніторингу з попередження, виявлення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є недосконалість організації взаємодії з цього питання між органами загального державного фінансового контролю та спеціальними органами, які його здійснюють. Причинами такого стану є: різні оцінки діяльності взаємодіючих сторін, корумпованість окремих чиновників, відсутність зацікавленості у кінцевому результаті діяльності, відомчі інтереси та не розкриття певної наявної інформації, низький рівень нормативно-правової рекомендації взаємодії відомств, відсутність належного науково-методичного забезпечення організації та здійснення взаємодії, неналежний рівень професійної підготовки співробітників, що безпосередньо здійснюють фінансовий моніторинг, складність виявлення фактів легалізації (відмивання) злочинів, одержаних злочинним шляхом, розосередження функцій у протидії цьому злочину між відомствами [1].

Для подолання вище вказаних проблем, ми вважаємо, слід взяти до уваги запропоновані заходи Б. І. Сюркало. Зокрема, на думку науковця, необхідно використовувати наступні важелі впливу: створити єдину базу даних, що має свідчити про ділову репутацію суб'єкта господарювання; застосовувати превентивні заходи для попередження підозрілих операцій, як наприклад лімітування обсягів проведення операцій, як в часовому розрізі так і за обсягами; введення відповідальності на законодавчому рівні за порушення моніторингового законодавства посадовими особами суб'єктів первинного фінансового моніторингу; застосування значних розмірів штрафних санкцій саме для посадових осіб, та передбачити процедуру контролю за якістю їх діяльності [4].

Виходячи з вище викладеного можемо зробити висновок, що система фінансового моніторингу в Україні створена з метою протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Враховуючи той факт, що фінансовий моніторинг є відносно новим методом фінансового контролю, на практиці виникає низка проблем в процесі його реалізації. Тому для усунення недоліків здійснення компетентними суб'єктами фінансового моніторингу слід вдосконалити нормативно-правове та організаційне забезпечення такого методу фінансового контролю, що потребує подальшої наукової розробки.

Список використаних джерел:

1. Задоя А. О. Фінансовий моніторинг : перспективи впровадження та проблеми реалізації / А. О. Задоя, І. П. Ткаченко // Економічний вісник НГУ. – 2005. – №2. – С.60-69.
2. Матіос А. В. Актуальні проблеми правового регулювання системи фінансового моніторингу / А. В. Матіос // Публічне право. – 2013. – № 2. – С. 129-133.
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»: Закон України від 14.10. 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>. - Назва з екрана.
4. Слюсар Б. І. Напрями вдосконалення системи державного фінансового моніторингу / Б.І. Слюсар // Ефективна економіка. – 2011. - №11
5. Смагло О. В. Фінансовий моніторинг та його роль у протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом / О. В. Смагло. // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(1).
6. Сюркало Б. І. Напрям вдосконалення системи державного фінансового моніторингу / Б. І. Сюркало. // Ефективна економіка. - 2011. - № 11.
7. Шиян Д. В. Суб'єкти фінансового моніторингу / Д. В. Шиян // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2012. – Вип. 36. - С. 303-310.

Михайська Поліна Володимирівна

курсант навчального взводу ПС-543

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Христов Олександр Леонідович

доцент кафедри криміналістики, судової

медицини та психіатрії факультету

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

**ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ ПІД
ЧАС ДОПИТУ БЛИЗЬКИХ РОДИЧІВ ЗА ФАКТОМ БЕЗВІСНОГО
ЗНИКНЕННЯ ДИТИНИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ
РОЗСЛІДУВАННЯ**

Визначення переліку обставин, що підлягають встановленню під час під час розслідування злочину за фактом безвісного зникнення дитини на початковому етапі розслідування, має важливе значення для з'ясування

факту скоєння стосовно розшукуваного протиправних дій і своєчасного вжиття заходів зі встановлення місцезнаходження неповнолітньої особи та її повернення. З цього приводу О.Н. Колесніченко зазначає, що перш ніж розглядати проблему засобів, прийомів і методів розслідування, слід визначити коло розв'язуваних завдань й обставин, що підлягають встановленню [1, с. 66].

Відповідно до ч. 1 ст. 91 КПК України до таких обставин відносяться: 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); 2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження; 5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; 6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення; 7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [2].

Однак, слід зазначити, що такі обставини характеризують весь спектр подій щодо вчинення кримінального правопорушення, у той час як на першочерговому етапі розслідування факту безвісного зникнення дитини (щодо якої відповідно до ст. 214 КПК України не пізніше 24 годин після подання заяви Слідчий зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати розслідування) часто невизначеним залишається питання стосовно наявності кримінальної події [3].

Відповідно до чинної Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей, затвердженої наказом МВС України від 19.12.2012 № 1176 організація заходів із встановлення місцезнаходження дитини, яка зникла безвісти, передбачає:

- збирання даних про дитину та їх аналіз з метою встановлення причини самовільного залишення дитиною сім'ї, загальноосвітньої школи-інтернату, школи або училища соціальної реабілітації для дітей, які

потребують особливих умов виховання, притулку для дітей, центру соціально-психологічної реабілітації дітей;

- проведення першочергових практичних заходів щодо встановлення місцезнаходження зниклої безвісти дитини;

- залучення в установленому порядку до проведення розшукових заходів сил і засобів інших підрозділів органів внутрішніх справ, у тому числі з використанням оперативно-технічних можливостей;

- інформування особового складу органів внутрішніх справ про розшук безвісно зниклої дитини;

- інформування громадськості та засобів масової інформації про безвісне зникнення дитини [4].

У зв'язку з цим, особливого значення мають обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування.

При отриманні інформації про особу, яка безвісно зникла, оперативні підрозділи вивчають обставини, що передували її зникненню, спосіб життя, зв'язки, поведінку в громадських місцях та в побуті, можливу причетність до протиправних дій чи можливу свідому втрату зв'язків із своїм оточенням та інші деталі, і тільки при наявності достатньої інформації про можливість вчинення злочину стосовно особи, яка зникла, виникають підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності [5, с. 190].

Найбільш повну вихідну інформацію стосовно особи дитини можна отримати від батьків (опікунів та ін. відповідальних за виховання дитини осіб), тому вони повинні враховуватися під час їх допиту.

Так, на нашу думку, під час допиту батьків по факту безвісного зникнення дитини необхідно встановлювати наступні обставини:

- коли, де і хто бачив дитину востаннє та за яких обставин;
- прізвище, ім'я, по батькові, вік, прикмети, у що одягнена дитина та які речі має при собі, особливі прикмети;
- чи знає/може назвати дитина своє прізвище, ім'я, по батькові адресу, номери телефонів батьків чи інших родичів;
- які заходи було вжито для розшуку, кому дзвонили, з ким спілкувалися;
- чи не надходили дзвінки з вимогою викупу;
- чи були раніше випадки, коли дитина зникала. Якщо аналогічна ситуація вже траплялася, з'ясувати за яких обставин і де вона була знайдена і куди може піти знов;
- до кого з родичів чи знайомих могла піти дитина: адреси, телефони;
- чи не з'явилося останнім часом знайомих, які б цікавилися дитиною;
- в якому стані здоров'я перебувала дитина, чи не має у неї хронічних захворювань;

- який психологічний стан дитини, чи не змінювалася раптово її поведінка останнім часом;
- які має захоплення (ожливо мріяла відвідати змагання, концерт, виставу та ін.);
- взаємовідносини в сім'ї (чи проживають батьки разом, які сварки траплялися останнім часом в сім'ї) та ін.;

Часто діти, що потерпають від домашнього насильства або стають свідками скандалів в сім'ї самі йдуть із дому. У зв'язку з цим, слідчий під час перевірки показань батьків і з метою встановлення об'єктивних даних повинен допитати сусідів, родичів, друзів, вчителів та інших осіб й поставити їм наступні запитання:

1. Що їм відомо про взаємовідносини в сім'ї зниклої дитини?
2. Чи проживають батьки дитини разом?
3. Чи не траплялося в сім'ї випадків домашнього насильства?

Якщо свідчення батьків та інших родичів не співпадають треба вжити заходів для уточнення показань. Провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб.

Список використаних джерел:

1. Колесниченко А. Н. Принципы методики расследования преступлений / А. Н. Колесниченко // Криминалистика и судебная экспертиза. – 1979. – Вып.18. – С. 62–68.
2. Особу виправдано за ч.3 ст.185, ч.3 ст.357, ч.2 ст.185, ч.3 ст.186 КК України- звільнено з зали суду, після року Сізо (Вінницький районний суд Вінницької області від 24 червня 2016 р. суддя Карпінська Ю.Ф.). URL: http://protokol.com.ua/ua/osobu_vipravdano_za_ch_3_st_185_ch_3_st_357_ch_2_st_185_ch_3_st_186_kk_ukraini_zvilнено_z_zali_sudu_pislya_roku_sizo/.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Інструкція з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей: наказ МВС України від 19.12.2012 № 1176
5. Горбачевський В. Я. Особливості досудового розслідування за фактами безвісного зникнення осіб / В. Я. Горбачевський // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – Нац. акад. внутр. справ, 2014. - № 2. – С. 185-201.

Міллер Денис Сергійович
старший судовий експерт
Дніпропетровського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

Петров Денис Олексійович
старший судовий експерт
Дніпропетровського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИЛІНДРОВИХ ЗАМКІВ

Криміналістичне дослідження замків займає важливе місце у попередженні, кваліфікації, розкритті та розслідуванні майнових злочинів, пов'язаних з проникненням у житло, так званих «квартирних крадіжок». Аналізом сучасної експертної практики, була встановлена тенденція до збільшення фактів несанкціонованого (кримінального) відкриття циліндрових штифтових замків, з горизонтально орієнтованою шпариною для ключа¹, що набули широкого розповсюдження в останні роки, чому, не в останню чергу, сприяє велика кількість виготовлених промисловим способом (переважно виробництва КНР) пристосувань, для відмикання вказаних замків (відмичок), що діють за принципом самоімпресії, які можна вільно придбати через мережу «Інтернет», а також велика кількість відеоматеріалів по їх застосуванню.

В наявній криміналістичній літературі (підручниках, учбових посібниках, наукових статтях), висвітлені лише поодинокі, більш менш сучасні та актуальні способи несанкціонованого відмикання циліндрових штифтових замків, за допомогою сторонніх предметів, з розробленими рекомендаціями по їх дослідженню, такі як – маніпуляційний метод, за допомогою підбраного, підробленого ключа та «бампінг». Метод самоімпресії – закладений в основу відкриття сучасних замків, який опанувало та успішно застосовує більшість сучасних «кваліфікованих» квартирних злодіїв, у сучасній криміналістиці не згадується взагалі. Тож ціллію даної статті є висвітлення можливостей криміналістичного дослідження окремих видів циліндрових штифтових замків, відчинених за допомогою промислової самоімпресійної відмички.

У статті приділяється основна увага на наступні аспекти проблеми: принцип методу самоімпресії, закладений у спосіб відмикання замку з

¹ У ДСТУ та іншій літературі відсутня термінологія, яка розмежовує циліндрові штифтові механізми до замків з вертикально та горизонтально орієнтованими шпаринами для ключа, у даній статті розглядається саме останній їх вид. – Прим. авт.

циліндровим механізмом; особливості конструкції самоімпресійної відмички до циліндрових замків, у контексті вирішення діагностичних та ідентифікаційних питань; систематизація слідів самоімпресійної відмички, що залишаються на деталях замку; проблематика у дослідженні циліндрових замків, що піддавались дії самоімпресійної відмички.

Метод самоімпресії (у даному випадку слід поєднувати два різномовних слова: наше – «само» та англ. «impression» (відбиток, відтиск), що утворює словосполучення наближене у перекладі як «самовідтиск» або «самовстановлення») – закладений в основу способу відкриття замку з циліндровим механізмом, полягає у введенні в шпарину для ключа спеціально пристосованої заготовки, з пластичною (здатною до деформації) робочою поверхнею, що супроводжується повним утопленням робочих штифтів у канали циліндру. В подальшому, при здійсненні певних маніпуляцій, у ході відкриття замку, за рахунок різниці у довжинах пар штифтів (і як наслідок різниці у силі тиску пружин), відбувається поступове самовстановлення штифтів по коду циліндрового механізму (за рахунок вдавнення робочих штифтів у пластичний робочий шар заготовки), що у свою чергу призводить до розблокування циліндру та можливості його повороту – тобто приведення в дію повідка ригеля.

То чому злочинці, у наш час, надають перевагу саме методу самоімпресії? По перше – це неруйнівний метод, тому, в переважній більшості випадків, зовнішні прояви та сліди, які б вказували на несанкціоноване відмикання замку, відсутні. Замикаючий пристрій залишається у справному стані, тож злочинець легко може знову зачинити замок та скористатись відмичкою ще не один раз. По друге – користуватись самоімпресійною відмичкою відносно просто, вона майже не потребує набуття особливих навичок. По третє – швидкість відчинення замку. Проведеними експериментами встановлено, що відмикання замку, за допомогою заздалегідь спорядженої самоімпресійної відмички, в переважній більшості випадків, займає менше однієї хвилини. По четверте це тиша, при використанні вказаної відмички не виникає шум.

Слід зазначити, що даний метод використовують не лише злочинці, у багатьох країнах світу його застосовують спеціалізовані служби, при екстреному відчиненні дверей, керуючись саме вище перерахованими перевагами.

Розглянемо конструкцію найпоширеніших промислових самоімпресійних відмичок до замків з циліндровими механізмами, виробництва КНР. Як було зазначено вище, вказані відмички можна вільно придбати в мережі «Інтернет», причому у різній комплектації, як мінімальній, так і розширеній. Самоімпресійна відмичка – багато компонентний пристрій, який має наступні складові: основа, голка, ручка заготовки з фольги, пластина для виготовлення та обжиму заготовок з

фольги, ключ для затискання основи у ручці. Вказані складові виконують притаманні виключно їм функції, тож зупинимось окремо на кожній з них.

Основа самоімпресійної відмички виготовляється з металу (сплаву металів), який за своїми міцнісними характеристиками, здатний витримувати значні навантаження. Одна бічна поверхня основи, за своїми конструктивними особливостями (формою, розмірними характеристиками, наявністю та взаємним розташуванням пазів для запобіжників), повністю повторює стрижень заготовки ключа до циліндрового замку певного заводу виробника, на іншій стороні (робочій поверхні) розташований повздовжній виріз (один або декілька), призначений для монтування голки та фольги. Вказана деталь відмички виконує ті ж основні функції, що й стрижень ключа. Зазвичай, в комплект пристрою входять декілька промаркованих основ, кожна з яких призначена для відмикання циліндрового замку певного заводу виробника.

Голка самоімпресійної відмички (вона також виготовляється з металу), слугує для утоплення робочих штифтів у канали циліндру, при введенні пристрою у шпарину для ключа, за рахунок скосу на її кінці. В подальшому голка виймається.

Ручка – слугує для фіксації основи відмички (шляхом затискання ключем гвинта) та виконує функцію важеля при маніпуляціях та повороті циліндру.

Заготовка з фольги – виконує роль пластичного шару відмички. Вказана складова має специфічну форму вигину, в перерізі нагадує літеру «М». На поверхні заготовки виконуються ряд тонких прямолінійних надрізів, орієнтованих поперечно, що сприяє продавлюванню штифтів.

При відмиканні замку самоімпресійною відмичкою, з деталями циліндрового механізму контактують лише три її складові – основа, заготовка з фольги та голка, причому остання контактує не завжди, а лише при частковому розриві фольги чи деформації країв лінійних надрізів у момент введення пристрою чи вивільненню голки. Тож саме ці складові нас найбільше цікавлять, у контексті можливості вирішення діагностичних та ідентифікаційних питань.

Як зазначалось вище, основа та голка відмички, що розглядається у даній статті, виготовлені з металу, причому їх поверхні мають специфічний, унікальний та неповторний мікрорельєф (хаотично розташовані, згладжені, виступи та заглибини, різних форм), обумовлений особливостями виготовлення заготовок методом порошкової металургії (рис. 3), тож вказані поверхні, навіть без пошкоджень експлуатаційного характеру, залишають індивідуальні, притаманні лише їм, сліди відображення.

Заготовка з фольги, при застосуванні відмички, досить часто, залишається у каналі циліндру, як повністю, так і у вигляді фрагментів. Також слід додати, що деформовані (використані) заготовки з фольги, злочинці часто залишають біля дверей, сходів, сходинкових майданчиків,

чому слід приділяти увагу при оглядах місць подій, за фактами квартирних крадіжок.

З урахуванням досвіду, накопиченого у ході дослідження циліндрових замків, наданих до Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України протягом останніх років, у секторі трасологічних видів досліджень та обліків було здійснено систематизацію слідів, що можуть утворитись при застосуванні самоімпресійних відмичок. Як відомо, наука криміналістика розділяє всі ознаки дії сторонніми предметами (у контексті дослідження замків) на три загальні групи: сліди відображення контактуючих поверхонь сторонніх предметів на деталях замку; пошкодження замку, що утворились в результаті дії сторонніми предметами; сторонні предмети та речовини, не властиві замкам певної конструкції.

Сліди відображення, що можуть залишитись при використанні самоімпресійної відмички:

- статичні, динамічні та комбіновані (статично-динамічні) сліди контактуючих поверхонь основи відмички, що утворюються на стінках каналу для ключа циліндру, при введенні, здійсненні маніпуляцій та виведенні пристрою (рис. 5);

- динамічні сліди контактуючої поверхні голки, що утворюються на головках робочих штифтів, при її введенні та виведенні (рис. 6);

Сторонні предмети та речовини, що можуть залишитись при використанні самоімпресійної відмички:

- заготовка з фольги у шпарині для ключа, як ціла так і у вигляді фрагментів;

- велика кількість рідкої змазки (типу «WD-40»), на внутрішніх деталях однієї сторони циліндрового механізму (її використання рекомендовано у відео матеріалах, по застосуванню самоімпресійних відмичок, для покращення взаємодії деталей циліндрового механізму замку, однак, як показала експертна практика, нею користуються не завжди).

Пошкодження при застосуванні самоімпресійної відмички, як вже зазначалось вище, не виникають, замок залишається у справному стані.

При дослідженні циліндрових замків, що піддавались дії самоімпресійної відмички, виникає ряд проблемних моментів, серед яких можливо відзначити такі: виробники, при виготовленні замків, використовують різні сплави металів, що різняться за своїми міцнісними характеристиками, а тому сліди відображення контактуючих поверхонь основи, досить часто, настільки слабо виражені, що їх неможливо відокремити від слідів штатного ключа; сліди від голки, на головках робочих штифтів, утворюються не завжди, а лише при пошкодженні чи неправильному монтуванні фольги; сліди самоімпресійної відмички утворюються неодноразовою дією тієї чи іншої компоненти пристрою,

тому дуже часто нашаровуються один на один, що призводить до спотворення чи знищення їх ознак; високою є ймовірність втрати фрагментів фольги, при вилученні замку у ході огляду місця події.

Також слід додати, що наявність слідів дії самоімпресійної відмички на деталях замку, не свідчить про факт його кримінального відмикання за допомогою вказаного пристрою. Як показує експертна практика, сліди або пошкодження, які б вказували на проворот циліндру та приведення в дію повідку ригеля, при застосуванні самоімпресійної відмички, не утворюються.

Підсумовуючи, слід зазначити, що велика кількість сучасних методів несанкціонованого відкривання замків у криміналістичній літературі не висвітлені, тож сподіваємось, що викладені у даній статті матеріали допоможуть у практичній діяльності судових експертів.

Список використаних джерел:

1. Бергер В.Е., Прохоров-Лукин Г.В., Молибога Н.П. и др. Трасологическое исследование механических замков: Метод. пособие. – К.: РИО МВД Украины, 1998. - 96 с.
2. Криминалистическое исследование замков. Поташник С.И., Москва 1953.
3. Судебная экспертиза. Выпуск 1 (33) 2013 : научно-практический журнал. — Волгоград : ВА МВД России, 2013. — 138 с.
4. Трасология и трасологическая экспертиза: учебник / А. Г. Сухарев [и др.]. Саратов: Саратовский юрид. ин-т МВД России, 2010.
5. Трасология и трасологическая экспертиза. Учебник / Кантор И. В. (отв. редактор), Ярмак В. А., Жигалов Н. Ю., Смольяков П. П. (отв. секретарь).— М: ИМЦ ГУК МВД России, 2002.— 376 с.
6. Методика трасологічного дослідження замків. Експертна спеціальність 4.2 «Дослідження знарядь, агрегатів, інструментів і залишених ними слідів, ідентифікація цілого за частинами»/[укл. Коструб А.М., Грищенко О.В., Щирба Д.Є., Іваник С.І., Чашницька Т.Г.]. – К.:ДНДЕКЦ МВС України, 2015.-41с.
7. Стандартна операційна процедура SOP.T.19/104-5.4-1.02 «Ідентифікаційне дослідження слідів знаряддя зламу (інструментів)».
8. ДСТУ Б В.2.6-1-95 Конструкція будинків і споруд. Замки і заскочки для дерев'яних дверей. Типи і основні розміри. – чинний від 06.04.1995. – Київ: Держстандарт України, 1996. – 53 с.

Мороз Маргарита Валеріївна
курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Завдання удосконалення практики розслідування злочинів та підвищення ефективності боротьби зі злочинністю приводить до необхідності пошуку нових методів, засобів, прийомів і шляхів виявлення, отримання, фіксації, дослідження і використання криміналістичної інформації про події злочину. Одним з таких сучасних вчень є невербальна комунікація, яка уявляє собою систему наукових положень та практичних рекомендацій щодо виявлення, фіксації, обробки, зберігання, дослідження, тобто використання невербальної інформації в розслідуванні злочинів. Невербальна (від лат. *verbum* - слово) комунікація (від лат. *communico* - спілкування, роблю загальним) являє собою систематизовану сукупність знань зі сфери процесу взаємоспілкування людей на основі обміну повідомлень завдяки невербальним (немовним) засобам [1, с. 117].

Обов'язковим правилом роботи слідчого у будь-якій ситуації, що складається при проведенні допиту, є його діяльність щодо діагностування емоційного та інформаційного станів допитуваного щодо самого себе, навколишнього й, головне, події злочину. Оцінювання та результат рішення (верифікація) питання про достовірність або недостовірність показань допитуваного, знання або незнання ним істотних для провадження даних докорінно визначають характер слідчої активності під час допиту, формують оцінку рівня її визначеності або, навпаки, невизначеності. При цьому невизначеність ситуації допиту сприяє збільшенню міри тактичного ризику як під час його проведення окремо, так і для досудового розслідування загалом, що, безумовно, є фактором негативного характеру, оскільки збільшує ймовірність учинення слідчим помилкових, неадекватних дій, прийняття хибних рішень і як результат настання несприятливих наслідків [2, с. 233].

Під час допиту підозрюваного у вчиненні злочину з боку слідчого, допитуваного та його захисника мають місце дві форми людського спілкування - вербальна (словесна) і невербальна (несловесна). Невербальне, тобто несловесне спілкування кожного із суб'єктів відповідних кримінальних процесуальних відносин здійснюється за допомогою образів і немовних елементів. Щоправда, підозрювана особа під час допиту за допомогою власних емоційно-вольових функцій психіки, в

основному, прагне контролювати своє мовлення. Однак, якщо слідчий володіє спеціальними знаннями зі сфери невербальної комунікації, він має реальну змогу спостерігати за функціонуванням невербальних засобів спілкування підозрюваного, аналізувати їх прояви та оцінювати отримані мовні відомості на предмет їх щирості, правдивості [3, с. 141].

Якщо допитувана підозрювана особа дає неправдиві показання, то в залежності від її характеру і темпераменту засоби невербальної комунікації можуть проявлятися як в активній, так і в пасивній формах. Активна форма підсвідомого функціонування засобів невербальної комунікації у допитуваної підозрюваної особи, яка дає неправдиві показання, може проявлятися в діях її рук, зокрема, у прикриванні рота, потиранні носа, щік, вух. Під час словесної розповіді допитувана підозрювана особа, яка дає неправдиві показання, може своїми руками здійснювати дотичні жести, зокрема, торкатися носа, пригладжувати волосся на голові, потирати вуха, підборіддя, лоб, очі. За вказаних умов словесні неправдиві показання з боку допитуваного підозрюваного можуть також неусвідомлено супроводжуватися активною жестикуляцією [4, с. 145]. Пасивна форма функціонування засобів невербальної комунікації в підозрюваної особи, яка дає неправдиві показання під час допиту, також може проявлятися в діях її рук, а саме - в обмеженні жестикуляції. Наприклад, коли допитувана особа сидить, то вона може ховати свої руки (наприклад, позаду спини, у кишені, всовувати руки під себе, ховати руки на грудях, склавши їх у прямокутну форму тощо) [1].

Слідчий повинен уміти за допомогою знань про кінетичні невербально-комунікаційні компоненти виявляти під час допиту ті з них у поведінці підозрюваного, що засвідчують його занепокоєння, невпевненість, нервування та агресивність. Виявлення слідчим наявності у допитуваної особи певної кількості психофізіологічних реакцій, визначення сили їх прояву дозволяє йому залежно від слідчої ситуації застосовувати щодо допитуваного ті чи інші засоби слідчої тактики.

Уся ідея тактичного психологічного впливу на допитувану підозрювану особу через невербальні комунікаційні джерела полягає в тому, що є наявною певна невербально-комунікативна ситуація, яка контролюється завдяки спостереженням слідчого і його аналітичній діяльності.

Отже, засоби невербальної комунікації дають можливість слідчому у тій чи іншій невербально-комунікативній криміналістичній ситуації під час допиту підозрюваної особи оперативно обрати найбільш розумний, правильний напрям його процесуальної і тактичної діяльності. Це, у свою чергу сприятиме повному та всебічному розслідуванню.

Список використаних джерел:

1. Ващук О.П. Невербальна інформація у кримінальному судочинстві: допит / О.П. Ващук // *Національний юридический журнал: теория и практика.* – 2014. - №12. – С. 233-237.

2. Ващук О.П. Сучасні можливості використання невербальної інформації в розслідуванні злочинів / О.П. Ващук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. – 2013. - №4. Том 2. – С. 145-147.
3. Скригонюк М. І. Тактичні джерела допиту підозрюваної особи, основою яких є знання зі сфери невербальної комунікації / М. І. Скригонюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2013. - № 6-3. том 2. – С. 117-123.
4. Ващук О. П. Можливості використання невербальної інформації при проведенні допиту [Електронний ресурс] / О. П. Ващук // Митна справа. - 2013. - № 5(2.2). - С. 50-55. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_5\(2](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_5(2)

Мрочко Роман Миколайович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОБСТАНОВКИ СУТЕНЕРСТВА, ЗДІЙСНЮВАНОВОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ

Обстановка злочинних дій є досить важливим елементом криміналістичної характеристики будь-якого кримінального правопорушення. Не є виключенням і сутенерство, що здійснюється кримінальними групуваннями. Дослідження обстановки кримінального правопорушення надає змогу слідчому (прокурору) узагальнити криміналістично значиму інформацію про сутенерство чи втягнення особи до заняття проституцією з урахуванням сучасних умов та тенденцій. Це, в свою чергу, дозволить в подальшому розробити на цій основі ефективні науково-практичні рекомендації щодо методики їх попередження, виявлення та швидкого розслідування.

У науковій літературі вчені класифікують місця вчинення злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, наступним чином: розважальні заклади – 16 % (з них: нічні клуби – 10 %, кафе – 1 %, бари – 2 %, ресторани – 3 %); спортивно-оздоровчі комплекси – 36 % (з них: сауни – 22 %, масажні кабінети – 3 %, салони краси – 2 %, фітнес-клуби – 3 %); місця відпочинку і проведення вільного часу – 28 % (з них: бази відпочинку – 4 %, готелі – 9 %, «зйомні» квартири – 15 %), у тому числі й закордоном; місця проживання «замовника» – 4 % (з них: квартири – 2 %, будинки – 1 %, дачні кооперативи – 1 %); транспортні засоби – 9 % (з них: легкові (6 %) або вантажні (3 %) автомобілі); відкрита місцевість – 4 % (з них: парки – 1 %, лісосмуги – 2 %); підсобні

приміщення – 3 % (з них: фотостудії – 1 %, гаражі – 1 %, інше – 1 %) [1, с. 37]. На підставі аналізу оперативної та слідчої практики, можна дійти висновків, що найбільш розповсюдженими місцями здійснення сутенерських дій є місця проведення вільного часу і відпочинку громадян. У цих місцях, здебільшого, й створені місця «дозвілля» та розпусти. Інші випадки (транспортні засоби, місця проживання замовника) пов'язані з фактами звідництва й сутенерства.

В цілому, дослідженням обстановки вчинення злочину займалися такі відомі вчені як В.П. Бахін, Р.С. Белкін, А.В. Дулов, В.С. Кузьмічов, Є.Д. Лук'янчиков, П.Д. Нестеренко, М.І. Порубов, М.В. Салтевський, О.Г. Філіппов та ін. Проте, в їхніх роботах не розглядалися обстановка вчинення як елемент криміналістичної характеристики сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією. Місця вчинення злочинів, пов'язаних із сутенерством та звідництвом, мають наступні характерні особливості:

- характеризуються обмеженим колом очевидців злочинної події (у даному місці переважно відсутні ті особи, які не користуються послугами звідника);

- розташовуються за місцем проведення вільного часу і відпочинку громадян;

- характеризуються обмеженою можливістю доступу.

Ознайомлення слідчих із вказаними аспектами злочину сприяє визначенню конкретних напрямів виявлення доказової (орієнтуючої) інформації, а іноді й звуженню кола осіб, серед яких може виявитися злочинець (сутенер). Адже під час вчинення сутенерства наявна досить незначна кількість очевидців, а також можливої доказової інформації. Тому ознайомлення з місцем його вчинення має суттєве значення для подальшого ефективного розслідування сутенерства, учиненого організованою групою.

Розглядаючи час учинення кримінального правопорушення, одразу зазначимо, що він не має значення для їх юридичної кваліфікації. Адже час вчинення злочину – це визначений законом проміжок часу, протягом якого може бути скоєно злочин. З іншого боку, визначення часу в окремих методиках розслідування злочинів виконує важливу роль для визначення багатьох аспектів. На підставі узагальнення слідчої практики встановлено, що відповідно до часу доби показник вчинення даного злочину є неоднаковим. Зокрема, вранці вчинюються 2 % випадків, вдень – 9 %, ввечері – 51 %, вночі – 36 %. Зрозуміло, що у зв'язку зі специфікою організації надання сексуальних послуг, переважна їх більшість вчиняються увечері та вночі. Відповідно до характеристики дня тижня злочини вчиняються частіше у вихідні – 76 % випадків. Зважаючи на це, більшість злочинів припадає на час відпочинку.

Розглядаючи умови, що характеризують можливість учинення злочину, слід зазначити, що науковці визначають їх через поєднання

декількох факторів: антигромадську установку особистості і конкретну життєву ситуацію, що складається до моменту вчинення злочину [2, с. 105]. За даними дослідження вчених (К.Ю. Назаренко, Д.Є. Кирюха, В.О. Лазарев, І.В. Сіроух) можна виділили такі умови здійснення сутенерства: ненормальні взаємини між членами родини; антисоціальні манери її членів; наявність у сім'ї антигромадських звичаїв й традицій; неправильне виховання батьками дітей або невиконання ними обов'язків із їхнього виховання; недоліки шкільного виховання; нерозвиненість сфери дозвілля; брак моральності та ідеології; алкоголізм і наркоманія молоді; деградація вітчизняної культури, поєднана з розповсюдженням культу насильства та індивідуалізму через засоби Інтернет та ЗМІ; неефективне функціонування правоохоронної системи; недосконалість віктимологічного попередження й запобігання правопорушенням та ін.

Отже, при розслідуванні сутенерства, учиненого організованою групою, важливе значення має дослідження обстановки його скоєння. Вона складається з декількох елементів: місце, час та умови вчинення. Місця вчинення злочинів мають наступні характерні особливості: характеризуються обмеженим колом очевидців; розташовуються за місцем проведення вільного часу та відпочинку громадян; характеризуються обмеженою можливістю доступу. Стосовно часу вчинення, то найбільша їхня кількість припадає на час відпочинку.

Список використаних джерел:

1. Назаренко К. Ю. Розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом / Катерина Юрїївна Назаренко // Дисертація на здоб. наук. ст. к.ю.н.; спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Дніпро, 2016. – 218 с.
2. Курс кримінології: Загальна частина: Підручник; У 2 кн. / О.М. Джужа, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та ін.; За заг. ред. О.М. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – Кн. 1. – 352 с.

Назарчук Юлія Вікторівна
курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ

Прийняття європейської моделі чинного Кримінального процесуального кодексу(далі – КПК) в Україні поставило перед правоохоронцями багато завдань. Серед них одним із основоположних є дотримання прав і свобод людини під час проведення процесуальних дій у

кримінальному провадженні. Проведення процесуальних дій взагалі, та допит зокрема потребує значних зусиль і спеціальної підготовки відповідних працівників. Таким чином, досконалість і результат проведення допиту безпосередньо залежить від рівня спеціаліста, який проводить відповідні дії.

Допит це слідча (розшукова) дія, в ході якої органи розслідування або суд одержують інформацію від допитуваного щодо обставин, які мають значення для встановлення істини у провадженні. Суть допиту полягає в одержанні від допитуваних осіб показань стосовно будь-яких обставин, що підлягають доказуванню. Допит - це трудомістка, складна, багатопланова слідча (розшукова) дія, яка вимагає від слідчого високої професійної підготовки та майстерності. Особливість одержання інформації полягає в тому, що її джерелом є людина. Тому одержання інформації пов'язано з рядом процесуальних, психологічних та етичних вимог, які відносяться до загальних положень допиту. Для ефективного проведення допиту слідчому необхідно добре розумітися в психології допитуваних, уміти налагоджувати з ними правильні взаємовідносини, уміло застосовувати до них різноманітні тактичні прийоми і методи психологічного впливу.

За своєю суттю допит є одним із видів процесуальної взаємодії, обміну інформацією між особою, що допитує, та особою, яку допитують. Допит є не тільки способом отримання нової інформації, але й засобом перевірки, уточнення даних, які були зібрані раніше.

Залежно від підстав допит поділяється на ті чи інші види. За процесуальним становищем допитуваного розрізняють допит потерпілого, допит свідка, допит підозрюваного, допит обвинуваченого. У залежності від віку допитуваного виділяють допит дорослого, неповнолітнього чи малолітнього. Допити поділяються також на початкові, додаткові, повторні. Виходячи з особистої позиції, зайнятої допитуваним, розрізняють допити осіб, які дають правдиві показання, і допити осіб, які завчасно не бажають говорити правду. Можуть бути запропоновані й інші підстави для класифікації допитів і, відповідно, їх види. За суб'єктом проведення допит поділяють на: допит, який здійснюється слідчим, прокурором, суддею. Особливими різновидами допиту є допит під час одночасний допит.

Підготовка допиту включає ряд елементів. Одним із таких елементів є аналіз вихідних даних і визначення предмету допиту. Якісний допит неможливий без чіткого уявлення предмета допиту, тобто кола обставин, які повинні бути виявлені у допитуваного. Предмет допиту визначається виходячи із обставин, що підлягають доказуванню за конкретною справою і передбачуваним ступенем освідомленості в них даної особи. Все це можна установити в ході вивчення матеріалів, зібраних за справою, а у випадку необхідності й оперативно-розшукових даних, що є в розпорядженні співробітників органів дізнання.

Варто погодитися з думкою В. Шепітько, що допит – одна з найскладніших дій, проведення якої вимагає високої загальної і професійної культури, глибокого знання психології людини [4, с. 218]. Також треба зазначити, що більш складним завданням для суду є встановлення неправдивих показань, які, в свою чергу, можуть призвести до неправильного вирішення справи по суті.

Важливою передумовою успішного проведення допиту є організаційний аспект, який враховує досягнення таких наук, як теорія управління, наукова організація праці. [3, с. 84]. Застосування тактичних прийомів повинно забезпечити всебічне і об'єктивне дослідження обставин провадження. Необхідно, щоб вони відповідали вимогам законності. Під час допиту не можна допускати погроз, насилля, шантажу, прийомів, що обмежують права і законні інтереси допитуваного, принижують його честь і гідність, що можуть призвести до провокації, обману тощо. Прийоми допиту можуть поділятися в залежності від поставленої мети допиту. Наприклад, можна запропонувати види тактичних прийомів, що мають на меті: встановлення психічного контакту з допитуваним; спонукання його до давання показань; уточнення свідчень та усунення в них суперечностей; викриття неправди; актуалізацію забутого в пам'яті допитуваного; усунення перекручень у випадку добросовісної помилки допитуваного.

Таким чином допит це важлива в одержанні доказової інформації слідча (розшукова) дія, яка у більшості випадків є незамінною жодною іншою процесуальною дією. Якісне її проведення обумовлене готовністю правоохоронців до неї. Особливе значення в забезпеченні успішності допиту має загальна сприятлива для спілкування психологічна атмосфера слідчої дії, наявність психологічного контакту.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України : від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України: від 13 квітня 2012 р. // Голос України. – 2012. – № 90 – 91. – 19 травня.
3. Коновалова В. О. Проблеми логіки і психології у сучасній тактиці / Коновалова В. О. – Харків, 1965. – 140 с.
4. Шепітько Ю. В. Теория криминалистической тактики / Шепітько Ю. В. – Х. : Гриф, 2002. – 349 с.

Обитоцька Марія Володимирівна
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ГРУПОВОГО ХУЛІГАНСТВА

Розслідування будь-якого кримінального правопорушення вимагає від працівників правоохоронних органів швидкого та ефективного реагування на ситуації, що склалися пі час нього. Провадження по фактам хуліганства, вчиненого групою осіб, теж повинно відповідати зазначеним вимогам. В той же час, на початковому етапі важлива роль відводиться для проведення слідчих (розшукових) дій. Це пояснюється тим, що під час їх проведення збирається орієнтуюча інформація для висунення версій, розшуку злочинців, визначення напрямків подальшого розслідування. Тому не дарма в окремих методиках розслідування злочинів розглядаються особливості проведення слідчих (розшукових) дій на різних етапах розслідування. На нашу думку, доречно розглянути проведення слідчих (розшукових) дій в залежності від особливостей джерел, з яких вилучається інформація (матеріальних, особистісних та змішаних).

Огляд місця події займає одне з основних місць серед слідчих (розшукових) дій, що проводяться під час розслідування групового хуліганства. Адже як раз при його здійсненні збирається найбільша кількість матеріальної доказової інформації. Його своєчасність, а також належний рівень проведення, впливає на те, чи буде викрито винного у вчиненні суспільно-небезпечного діяння. Щодо поняття огляду місця події, то О. М. Васильєва вказує, що «це слідча дія, що полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні і фіксації слідчим чи дізнавачем обстановки місця події, а також у виявленні, фіксації, вилученні слідів і речових доказів для встановлення в можливих межах характеру й обставин події і винних осіб» [2, с. 253].

При розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, важливо визначити об'єкти огляду. Адже перед слідчим постає завдання встановити, які предмети, речі, сліди належать до даного злочину і можуть мати доказове значення. Огляд місця події складається з трьох етапів: підготовчий, робочий та заключний. Перший починається з моменту прийняття слідчим рішення про проведення огляду місця події. Ми погоджуємося з М.М. Єфімовим, який виділив такі заходи, що необхідно проводити при проведенні огляду місця події під час розслідування хуліганства:

- одержання інформації щодо події;
- допомога потерпілим та охорона місця події;

- підготовка необхідних технічних засобів як для забезпечення виїзду на місце пригоди, так і для безпосереднього проведення огляду;
- забезпечення участі необхідних учасників у проведенні цієї слідчої дії [1, с. 277].

Працівники правоохоронних органів повинні при отриманні інформації про події, повинні з'ясувати такі обставини: «1) подію, що сталася; 2) наявність на місці події очевидців та самого правопорушника; 3) наявність на місці події працівників міліції та вжиті заходи щодо охорони місця події та збереження слідів; 4) наявність на місці події постраждалих осіб. На основі цієї інформації, слідчий вирішує: яким повинен бути склад учасників огляду (кого із спеціалістів чи інших осіб, наприклад, понятих слід залучити); які технічні засоби потрібні для огляду та їх готовність до використання» [6, с. 226].

По закінченню загального огляду слідчий переходить до детального, під час якого здійснює ряд заходів. Зокрема, об'єкти (кожний окремо) ретельно і детально оглядаються, приймаються усі заходи щодо виявлення і вилучення слідів злочину.

Тому слідчому необхідно залучити до огляду спеціаліста-криміналіста, який проведе вимірювання, фотографування чи відеозапис, складе план або схему, виготовить відбитки та зліпки, допоможе оглянути та вилучити речі і документи, що мають значення для кримінального провадження. Як відмічає О.І. Овчаренко, при вчиненні хуліганства з застосуванням фізичної сили і збрарядь, рекомендується уважно дослідити територію для знаходження слідів боротьби (плям крові, волосся, збрарядь і т.п.), оскільки потерпілі від хуліганства нерідко вчиняють опір [3, с. 64].

Під час огляду місця події допомога спеціаліста складається у наступному:

- визначення меж території, яка підлягає огляду;
- установлення способу огляду місць найбільш ймовірного відступу злочинця;
- вибір і використання технічних засобів відповідно до об'єкта огляду;
- проведення пошукових дій з метою виявлення слідів, у тому числі і мікрооб'єктів (наприклад, у кишенях одяжі підозрюваного);
- проведення необхідних найпростіших геометричних, вагових та інших вимірювань (наприклад, установлення розміру об'єктів, зважування знайдених об'єктів та ін.);
- проведення попередніх досліджень слідів;
- вилучення і упакування виявлених наркотиків, слідів, об'єктів-носіїв;
- роз'яснення щодо виявлених об'єктів або слідів;
- надання консультацій щодо подальшого експертного дослідження вилучених об'єктів [4, с. 6].

Також важливим аспектом огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, є визначення його тактики. Її змістом є дослідження матеріальної обстановки місця події. Наприклад, М. В. Салтевський запропонував класифікацію методів огляду за послідовністю, залежно від використовуваних засобів дослідження, яка містила лише рекомендації щодо способів пересування під час огляду: ексцентричний спосіб – рух по спіралі від центра до периферії; концентричний – рух від периферії до центра; фронтальний – дослідження об'єктів, розташованих на одній лінії; секторний – вивчення території по секторах; вузловий – об'єкт поділяється на ділянки, вузли, квадрати [5, с. 236-237].

Хоча і не можна вказати точне місце вчинення злочину, але можливо визначити приблизні місця, де залишились речові докази як органічного (кров, слина), так і неорганічного (речі учасників злочину) походження. У такому випадку доцільно також виокремити вузли, де можуть бути зосереджені сліди суспільно-небезпечного діяння, а саме:

- місця, де знаходився потерпілий;
- місця, де знаходився правопорушник;
- місця, де були спричинені різноманітні пошкодження.

Отже, огляд місця події є першочерговою слідчою (розшуковою) дією під час розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб. Своєчасність та ретельність його проведення забезпечує подальший етап розслідування великою кількістю доказової інформації.

Список використаних джерел:

1. Єфімов М. М. Особливості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування хуліганства // Наук. вісн. Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ. 2012. Спец. вип. (№ 1). С. 275-283.
2. Криміналістика: Учебник / Под ред. А.Н. Васильева. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – С. 253.
3. Овчаренко Е.И. Доказывание по уголовным делам о хулиганстве (досудебное производство). Науч.-практич. пособие / Под ред. докт. юрид. наук, проф. А.В. Гриненко. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2006. – 128 с.
4. Огляд місця події: виявлення та вилучення об'єктів біологічного походження: Методичні рекомендації / Міністерство внутрішніх справ України, Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр; [авт.-упоряд.: С. І. Перлін, С. О. Шевцов, Н. М. Косміна, В. В. Іонова]. — Х.: Х.: ФО-П Чальцев О. В., 2009. — 100 с.
5. Салтевский М.В. Тактические основы организации и производства следственных действий и получение информации от вещей // Специализированный курс криминалистики: Учебник / Отв. ред. М.В.Салтевский. – К.: НИиРИО КВШ МВД СССР, 1987. – С. 236-237.

6. Слідчі (розшукові) дії : навч. посібник / [О. В. Авраменко, Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк та ін.] ; за заг. ред. Р. І. Благута, Є. В. Пряхіна. – Львів : ЛьвДУВС, 2014. – 416 с.

Пачаджи Сергій Олександрович
курсант факультету
підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Відповідно до ч. 1 ст. 237 КПК України «з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів». В той же час, вчинення злочинних дій в зумовлює як наявність значної кількості свідків кримінального правопорушення, так і багатьох речових доказів [1].

Аналіз анкетування працівників правоохоронних органів дав змогу зробити висновок, що лише 23 % опитаних розглядають огляд місця події при розслідуванні більшості кримінальних правопорушень як ефективну слідчу (розшукову) дію. Це підтверджує і вивчення матеріалів кримінальних проваджень, відповідно до яких його в 63 % проводять поверхнево, обмежуючись лише описанням результатів суспільно-небезпечних дій, без вилучення речових доказів. В той же час своєчасно та ретельно проведений огляд місця події забезпечить достатню доказову базу для подальшого розслідування.

Відповідно до п. 2.6. Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень «Після прибуття на місце події члени СОГ з'ясовують обставини кримінального правопорушення, встановлюють свідків, прикмети осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та ймовірні шляхи їх відходу. У разі необхідності вживають заходів для переслідування транспортних засобів, якими заволоділи особи, що вчинили кримінальне правопорушення, або тих, що використовувалися при його вчиненні. Беруть участь у розшуку та затриманні осіб, які підозрюються у вчиненні цих кримінальних правопорушень» [2].

Для проведення огляду місця події при розслідуванні кримінальних правопорушень, залежно від слідчої ситуації до складу СОГ повинні входити наступні особи:

– обов'язкові учасники – слідчий (керівник СОГ), оперативні співробітники (охорона місця події, обстеження прилеглої території, спостереження за поведінкою окремих осіб, опитування (допити) присутніх осіб, проведення оперативно-розшукових заходів), поняті;

– факультативні учасники – спеціаліст-криміналіст, що знає особливості роботи зі слідами по кримінальним правопорушенням досліджуваної категорії; спеціаліст ДНДЕКЦ або науково-дослідного інституту судових експертиз, співробітник оперативно-технічного підрозділу; інспектор служби охорони або служби безпеки об'єкта, що оглядається (наприклад, стадіону). Також до участі в огляді місця події можуть бути запрошені й інші незацікавлені в справі спеціалісти.

Також під час огляду потрібно з'ясувати взаєморозташування важливих для провадження об'єктів. Тому під час огляду місця події необхідно використовувати різні техніко-криміналістичні засоби (фотоапарат, відеокамеру).

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що огляд місця події є обов'язковою слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні кримінальних правопорушень. Він повинен проводитись негайно після виявлення їх ознак. В ході огляду місця події повинні виявлятися та вилучатися відбитки пальців рук, сліди взуття тощо.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В. А. Прудников. – Х. : Право, 2012. – 392 с.
2. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень / Наказ МВС України № 700 від 14.08.2012 р.

Пінчук Діана Нозарбеківна
курсант 4-го курсу
Дніпропетровського державного
університету
внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА В УКРАЇНІ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ

Однією з найскладніших проблем кримінального судочинства є проблема виявлення обману і визначення достовірності показань свідків, потерпілих, підозрюваних. Розвиток технічного прогресу сприяв появі унікального приладу, в основі застосування якого лежить вимірювання психо-фізіологічних показників стану людини під час впливу на її емоційний стан слів-подразників.

Сучасні дослідники ще не визначились в єдиній термінології як в назві приладу, так і в назві самої методики. Різниця в найменуваннях витікає з суб'єктивного розуміння дослідниками суті і можливостей цієї методики. Найпоширеніша назва пристрою – поліграф. Що взагалі слід розуміти під словом «поліграф»? Словник іншомовних слів визначає поняття «поліграф» як багатоканальний осцилограф, який проводить одночасний запис показників кров'яного тиску, дихання, рухових реакцій, а також робить електрокардіограму тощо [1].

Перед проходженням тестування на поліграфі до тіла людини проводять датчики в тих місцях, де найлегше вловити зміну ритму дихання, тиску, рівень електричного опору шкіри, посилення м'язового тремору. Після приєднання вимірників випробуваному задаються питання. Якщо людина сказала неправду, то у неї несвідомо посиляться психофізіологічні реакції організму. При цьому може здатися, що вона поводить себе невимушено, щиро посміхається.

Експертиза із застосуванням такого приладу вже тривалий час практикується в більшості країн. Між тим, застосування поліграфа в Кримінальному процесуальному кодексі України не врегульоване та до процесуальних дій не належить. Перспектива ефективного застосування «детектора брехні» у розслідуванні злочинів в повній мірі залежить від введення в КПК України відповідної норми, що б регулювала питання його використання.

Необхідно зауважити, що вживати стосовно до поліграфа таку назву як «детектор брехні» буде невірно. Брехню або правду він виявити, на жаль, не може. Поліграф надає можливість точно відобразити реакцію людини на поставлені їй питання, фіксуючи її психофізіологічні процеси. Тому важливим є також врегулювання питання щодо організації на постійній основі вітчизняних курсів підготовки поліграфологів.

Проаналізувавши статистичні показники фактів незаконних засуджень, притягнення невинних осіб до кримінальної відповідальності, незаконні дії щодо підозрюваних з боку працівників державних органів, вбачається, що є необхідність введення відповідної норми у КПК України щодо використання поліграфа під час проведення досудового розслідування.

Застосування перевірки на поліграфі сприятиме полегшенню роботи правоохоронних органів, оскільки:

по-перше, метод дозволяє прискорити хід розслідування злочинів шляхом швидкого встановлення невинності та виявлення брехні;

по-друге, процедура перевірки дозволяє отримувати додаткову інформацію, яка прямо або побічно пов'язана з напрямком або об'єктом розслідування;

по-третє, методика може бути застосована практично для розслідування будь-якого складу кримінального правопорушення. Це є

основними причинами необхідності поширення використання поліграфа як засобу доказування в кримінальному процесі.

Але цьому є перешкода. У ч.3 ст. 28 Конституції України зазначено, що жодна людина без її згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідом [2]. Перевірка на поліграфі вважається науковим медичним дослідом. Тобто, відповідно до вищезазначеної норми Конституції, опитування з використанням поліграфа повинно проводитись лише на підставі добровільної згоди особи, яку необхідно перевірити. Винятком може бути лише використання так званих «безконтактних поліграфів», які реєструють психофізіологічні показники організму особи дистанційно і не пов'язані з накладенням на тіло людини жодних датчиків [3, с. 194].

Отже, запровадження на законодавчому рівні такої процедури, як перевірка на поліграфі буде ще одним шляхом для швидкого, повного та неупередженого розкриття та розслідування злочинів, оскільки інформація, отримана за допомогою поліграфа може бути вагомим джерелом доказів.

Список використаних джерел:

1. Словник іншомовних слів. За ред. О. С. Мельничука. — Київ: Головна редакція УРЕ, 1974. — 775 с.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141.
3. Лешкович Т.А. Форми використання поліграфа в кримінальному провадженні України // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. - Сер.: Юриспруденція, 2013. - № 6-1. - Том 2. – С. 192-195

Пономаренко Сергій Олександрович
старший інспектор ВКЗ СУ ГУНП
в Дніпропетровській області

ЩОДО ОГЛЯДУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА СЛІДІВ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ НА МІСЦІ ПОДІЇ

Через проведення антитерористичної операції на сході України, на території країни з кожним роком росте кількість злочинів з застосуванням вогнепальної зброї. Автомати, кулемети та пістолети в основному надходять із зони АТО. Придбати нелегальну зброю ще декілька років тому могли або кримінальні елементи, або люди з відповідними зв'язками. Зараз ситуація кардинально змінилась. Подібні пропозиції можливо знайти навіть в інтернеті.

Розкриття й розслідування злочинів, які були скоєні з застосуванням вогнепальної зброї тісно залежить від якісного ретельно проведеного

огляду місця події. До справ даної категорії специфічними об'єктами огляду є сліди використання вогнепальної зброї.

В сучасних науково-технічних методах та засобах, як і в оперативно-розшуковій діяльності мають значний потенціал для удосконалення діяльності по розкриттю та розслідуванню злочинів.

Завданнями огляду місця події є виявлення та фіксація речових доказів для подальшого дослідження. Кваліфікований огляд місця події може бути проведений лише при дотриманні таких умов: 1) своєчасності проведення огляду; 2) ретельності огляду; 3) точній фіксації результатів огляду [с.34, 6].

Велике значення має час проведення огляду: чим більше проходить часу з моменту надходження повідомлення про пригоду, тим більше вірогідність зміни обстановки на місці пригоди та зникнення слідів. Відомі випадки проведення огляду жилих приміщень або автомобілів після ремонту, в ході якого вогнепальні пошкодження були знищені.

Вміле використання спеціальних знань під час огляду місця події є запорукою його ефективного проведення. З огляду на специфіку кримінальних правопорушень пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї, без застосування цих знань у кримінальних провадженнях неможливо взагалі. Тому якісний огляд місця події в першу чергу залежить від спеціаліста та його досвіду.

В працях криміналістів Ю.Кубицького С.Кустановича,, В.Червакова, С.Матвеева, детально розроблені питання тактики та техніки огляду місця події при застосуванні вогнепальної зброї. Така увага криміналістів пояснюється тим, що подія із застосуванням вогнепальної зброї майже завжди ускладнена загибеллю людини. Пунктуальний опис в протоколі обстановки місця події, фактів виявлення та вилучення слідів та інших речових доказів сприяє точному відображенню окремих предметів, пошкоджень, слідів та правильної їх оцінки. Саме спеціаліст за вилученими слідами отримує більше інформації, ніж слідчий чи оперативний працівник. Головною метою огляду є

а) ознайомлення з обстановкою на місці пригоди;

б) з'ясування кількості пострілів;

в) встановлення кордонів ділянки місцевості, на якій проводилась стрілянина та на якій буде проведено огляд. Фіксацію розташування предметів на плані доцільно проводити в замірюванні відстані від предмета, який цікавить, до двох нерухомих об'єктів;

г) огляд трупа з фіксацією наявних на ньому вогнепальних ран та пошкоджень. Окрім дотримання загальних правил огляду необхідно встановити, чи відносяться пошкодження на трупі та його одязі до вогнепальних? Ознаками вхідного вогнепального пошкодження незалежно від дистанції пострілу є наявність дефекта тканини, обтирання, а при пострілі в упор – розриви одягу та шкіри, можлива також поява відбитку

зброї на тілі в вигляді садна. Для перевірки версій про самогубство потерпілого або про його спротив нападникам з допомогою вогнепальної зброї, необхідно провести змиви з тилової поверхні кистей рук трупа, на яких можуть відкладатися продукти пострілу. Після евакуації трупа необхідно оглянути поверхню, на якій він був виявлений. Особливо зону безпосереднього контакту та зону трупних виділень. Необхідно звертати увагу на присутність слідів крові та куль під трупом. Для перевірки доцільно копнути ґрунт на глибину до 70-80 см в залежності від пошкоджень на трупі й особливостей ґрунту під трупом. Також широкою номенклатурою засобів, застосовуваних для пошуку стріляних гільз, можуть бути представлені металошукачі. Сучасними металошукачами можливо виявить патрони та гільзи на поверхні та в різних ґрунтах на глибинах до 0,1–0,2 м, в снігу – на глибині до 0,5 м. Ширина зони виявлення вказаних предметів складає 0,2–0,3 м. Середній темп пошуку більшості сучасних металошукачів лежить в межах 120–400 м²/год;

д) виявлення, фіксація та вилучення слідів та речових доказів, зокрема зброї, куль, гільз, дроби, картечі, пижів.

При виявленні вогнепальної зброї, вона перш за все фотографується по правилам вузлової та детальної фотозйомки з масштабною лінійкою. На фото повинні бути зафіксовані не тільки вид зброї та місце його знаходження, але й положення окремих його частин: ствола, курка, затвора, запобіжника. Тут же оглядається поверхня всіх оточуючих предметів, пола або ґрунту виступаючі деталі зброї з метою виявлення слідів удара зброєю аба його падіння. Потім визначається відстань від зброї до двох постійних орієнтирів на місцевості та до рук трупа.

При огляді зброї необхідно пам'ятати про міри запобіжних заходів:

- не торкатись спускового гачка, тримати зброю стволом до верху, не упускати; огляд зброї проводити в резинових перчатках; брати її за ті місця, де виявлення слідів з папілярними візерунками малоімовірно;

- не можна вводити будь-які предмети в ствол зброї; братися за дульний сріз, оскільки там можуть бути бризки крові, часточки клітинного матеріалу.

Для огляду зброї її кладуть на чистий папір. В протоколі робиться запис про місце знаходження будь-яких сторонніх об'єктів — слідів з папілярними візерунками, волосся та ін. Ті, які представляють інтерес для слідства та можуть бути втрачені, переносяться в спеціальні ємкості або пакети. Із зброї витягується магазин (фіксується кількість патронів в ньому та їх маркувальні позначення) і патрон із патронника. У мисливської рушниці відділяється ствол від прикладу. Виключенням з цих правил служить револьвер — його камори не звільняються ні від стріляних гільз, ні від патронів. По маркувальним позначенням фіксують, яка камора або куля знаходиться навпроти ствола і роблять запис послідовного розміщення в каморах гільз і патронів.

Стволи зброї повинні бути закриті паперовими ковпачками, прикріпленими до стволу липкою стрічкою. Доставка зброї для дослідження на давність пострілу повинна бути оперативною, так як успішне вирішення цього питання рекомендовано найближчим часом, за причиною втрати слідів.

Якщо злочин стався в приміщенні то в залежності від необхідної точності замірів звертають увагу на вимірювальні інструменти – рулеткою, лінійкою, штангенциркулем. Вогнепальні пошкодження вимірюються: спочатку повністю, включаючи розриви, потім сам отвір; поясок обтирання заміряється по зовнішньому діаметру. Кульові пошкодження круглої форми вимірюються по діаметру, квадратної або прямокутної — по довжині сторін, овальної — по довжині двох осей. Дробова осип вимірюється також двояко: загальна площа розсіювання та центральна без включення далеко відлетівших дробинок — по довжині двох осей або діаметру. При виявленні на предметі неповного осипу основним показником являється щільність розсіювання, тобто кількість дробинок на 1 сантиметр.

При огляді кульових отворів необхідно звернути увагу на форму і розмір отворів, встановивши шляхом відповідних вимірювань точне розташування слідів куль і їх просторове співвідношення з головними предметами. Такі вимірювання дозволяють встановити напрям пострілу, положення стріляв і потерпілого в момент пострілу, за пробоїнах шляхом візування встановити місце стояння стріляв.

Отже посилаючись на вищесказане можна зробити висновок, що зброя в наш час, через проведення в країні АТО, становить загрозу для життя та безпеки мирного населення. Тож для найшвидшого розкриття злочинів скоєних з застосуванням вогнепальної зброї, необхідно ефективно, ретельно та своєчасно проводити кваліфікований огляд місць подій, який дозволить отримати доказову інформацію, правильно кваліфікувати злочин, висунути версії.

Птушкін Дмитро Анатолійович
Здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЖИТЛОВА НЕРУХОМІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТ ШАХРАЙСЬКОГО ПОСЯГАННЯ

Житлова нерухомість, як предмет шахрайства, взаємопов'язана з поняттями власності та права власності, які безпосередньо його характеризують. У загальному розумінні економічний зміст власності – це фактичні суспільні відносини володіння, користування та розпорядження

матеріальними благами, що вже привласнені й належать власникові, а юридичний зміст полягає в тому, що власність є об'єктом правовідносин і охоплюється поняттям «право власності» [1, с. 12].

Загалом, право на майно – юридична категорія, яка включає в себе певні повноваження власника з володіння, використання і розпорядження належним йому майном. А отже, предметом заволодіння є речі, тобто предмети матеріального світу. Предметами заволодіння визнаються лише ті об'єкти матеріального світу, які мають певну матеріальну чи духовну вартість, тобто мають властивість задовольняти людські потреби, навіть якщо в них не вкладено людську працю. Стосовно купівельної вартості, то вона є обов'язковою ознакою предмета заволодіння. Предметами обігу нерухомості, зокрема купівлі-продажу, обміну, дарування тощо і предметами злочинних посягань через наявну вартість, є наприклад, житло, приватні будинки, земельні ділянки тощо [2, с.12].

Але кримінальне і цивільне законодавство по-різному визначають зміст майна. Цивільний кодекс України до майна відносить речі, включаючи гроші й цінні папери, інше майно, в тому числі майнові права. Згідно зі ст.190 ЦК України «майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки», отже обернути на свою користь при заволодінні можливо і майнові права. Кримінальне законодавство предметом злочинів проти власності визнає тільки майно у вузькому розумінні, хоча в юридичній літературі трапляються пропозиції визнати предметом шахрайства право на майно. Безпосередньо, придбання такого права є або приготуванням до подальшого заволодіння майном, або протиправним образом складає видимість законного заволодіння майном, яке вже перебуває у володінні винного. Заволодівши правом на майно, злочинець тим самим заволодіває і самим майном, тобто вчиняє заволодіння. У теорії з цього питання існують певні протиріччя.

А.В. Микитчик пропонує аналізувати право на майно як об'єкт шахрайства з нерухомістю з точки зору визначення моменту закінчення злочину [2, с. 15].

Б.В. Воложенкін у свою чергу стверджує, що неможливо говорити про наявність в сучасній кримінально-правовій літературі єдиного тлумачення терміна «право на майно» щодо складу шахрайства. Так, право на майно може сприйматися як набір різних майнових прав, включаючи права власника, оперативного управління, а також зобов'язальні права, права авторів і винахідників на винагороду, спадкові права [3, с.65].

Отже, треба зазначити, що при оцінці шахрайства, вчиненого у сфері обігу нерухомого майна громадян, безпосередній об'єкт слід розуміти як порушені відносини володіння, розпорядження і використання об'єкта нерухомості його власником. Нерухоме майно – це особлива річ, наділена одночасно унікальним набором фізичних, економічних і юридичних ознак, визначених цивільним законодавством, може виступати предметом

злочинного посягання, – право на яке зазначено у правовстановлюючих документах, які безпосередньо співвідносять особу власника й об'єкт нерухомого майна.

На думку Н.В. Павлової, лише набувши права на це житло, злочинець має можливість у подальшому здійснювати щодо нього цивільно-правові операції та отримувати від цього прибуток. Грошові кошти можуть виступати предметом шахрайства, вчиненого щодо об'єктів нерухомого майна громадян, але за умов, що злочинець заволодів грошима, не отримуючи при цьому права на житло. Це особливо проявляється у випадках, коли шахрай укладає угоду стосовно відчуження житла таким чином, щоб у подальшому її можна було у судовому порядку визнати недійсною. За таких обставин дії шахраїв спрямовані не на отримання права на житло, а на одержання різниці між інвентаризаційною вартістю житла, зазначеної у договорі, та фактично виплаченими грошима, сума яких у договорі не зазначається. Шахрайство, предметом якого є грошові кошти, проявляється також у разі несплати іншій стороні грошей як доплати у разі обміну меншої житлової площі на більшу, отримання грошей до оформлення документів, у разі розрахунків тощо [3, с.65].

Таким чином, для шахрайства у сфері обігу нерухомості громадян характерним криміналістичним елементом є не лише предмет (житло), а й об'єкт (право на житло), адже, не володіючи правом на житло, шахрай не може ним повною мірою розпоряджатися.

Список використаних джерел:

1. Матышевский П.С. Преступления против собственности и смежные с ним преступления / П.С. Матышевский. – К. : Юринком, 1996. 238 с.
2. Микитчик А.В. Кримінологічні засади запобігання шахрайству з нерухомістю: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2008. 216 с.
3. Волженкин Б. В. Мошенничество / Б. В. Волженкин. – СПб., 1998.
4. Павлова Н.В. Розслідування шахрайства при укладанні цивільно-правових угод щодо відчуження житла: Монограф. – Д.: Дніпр. Ун-т внутр. справ, 2007. – 216 с.

Російський Ілля Костянтинович
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК З ПРИМІЩЕНЬ МАГАЗИНІВ

Встановлення особи, яка вчинила злочин, є одним із головних завдань розслідування. Для вирішення цього завдання на початковому

етапі слідчому необхідно мати принаймні мінімальні відомості про особу злочинця, особливо, коли крадіжку вчинено в умовах неочевидності. Саме тому дані про особу злочинця, що складають окремий елемент криміналістичної характеристики, дуже важливі для розслідування. На думку В.А. Жбанкова, вони допомагають: «визначити особливості відображення властивостей особи злочинця при підготовці, вчиненні та приховуванні злочинів; розробити систему слідів, що відображають соціальні, психологічні і біологічні властивості особи злочинця, та виявити інші джерела інформації про нього; визначити систему техніко-криміналістичних і тактичних методів і засобів зі збирання, дослідження, оцінки та використання інформації про особу злочинця; встановити взаємозалежність і взаємозв'язки між соціальними, психологічними та біологічними властивостями злочинця, що містяться у джерелах інформації про нього; на основі зібраної інформації та виявлених взаємозв'язків між соціальними, психологічними, біологічними властивостями побудувати модель особи, яка вчинила злочин; визначити систему пошукових заходів щодо встановлення особи злочинця; на основі виявлених закономірностей між елементами злочинної діяльності розробити систему типових версій щодо особи, яка вчинила злочин, стосовно тих або інших видів злочинних діянь, у тому числі й на базі ЕОМ» [1, с. 9].

Відомості про особу злочинця є складовими елементами теорії багатьох наук кримінально-правового циклу: криминології, кримінального права, кримінального процесу, юридичної психології тощо. У криміналістиці також приділяється значна увага розробці окремих складових характеристики особи злочинця, які у комплексі з іншими елементами криміналістичної характеристики утворюють цілісну систему, що сприяє пошуку злочинця та вирішенню інших завдань розслідування.

Науковці у криміналістичному аспекті розглядають особу злочинця по-різному. Ми погоджуємось з думкою О.Н. Колесниченка та В.О. Коновалової, що «зміст такого елемента криміналістичної характеристики, як особа злочинця визначається комплексом ознак, специфічних для осіб, які вчинили злочини даного виду та важливих для їх успішного розкриття та розслідування» [2, с. 46]. Тобто, для характеристики особи злочинця з криміналістичної точки зору враховуються насамперед властивості особи, що відображаються у способах вчинення та приховування злочину, слідах, що утворюються при використанні певного способу, створюють сприятливі умови обстановки вчинення злочину та іншим чином впливають на механізм злочинного посягання.

Однак для встановлення та розшуку злочинця іноді цих даних недостатньо. Саме тому в криміналістиці використовуються відомості щодо особи злочинця, запозичені з інших галузей знань, що в комплексі надають слідчому повну інформацію про особу. Важливими є його

соціально-побутові якості, риси характеру, схильності, причини та умови, що вплинули на формування злочинного наміру тощо.

На нашу думку, для повної характеристики особи злочинця необхідно мати такі дані:

- фізико-біологічні властивості особи (стать, вік, зріст, статура, фізичні дані тощо);
- морально-психологічні (світогляд, переконання, риси характеру, звички, емоції, темперамент тощо);
- соціально-побутові (сімейний стан, місце проживання, роботи, навчання, суспільні відносини у при виконанні окремих видів діяльності);
- соціально-правові (злочинний досвід, наявність судимості, ставлення до вчиненого тощо).

Фізико-біологічні характеристики особи злочинця тісно пов'язані з такими елементами криміналістичної характеристики, як спосіб учинення злочину та слідами злочинного посягання. Стать та вік особи здебільшого впливає на обрання ним того чи іншого способу. Злочинці молодого віку обирають більш примітивні способи вчинення злочину, пов'язані, як правило, з руйнуванням перешкод. Відповідно до структури способу вчинення злочину така складова, як приховування слідів частіше за все відсутня. Зріст, статура, фізичні характеристики особи злочинця впливають на обрання способу проникнення до приміщення. Злочинці кремезної статури проникають у приміщення шляхом зламу перешкод за допомогою власної сили або, як правило, дією такої сили на нескладні знаряддя зламу (лом, монтування). Відповідно до статури та фізичних даних злочинця утворюються певного виду сліди, що відрізняються перш за все за розміром, формою та розташуванням.

Морально-психологічним характеристикам особи злочинця приділяється достатньо уваги з боку не тільки криміналістів, а й учених у галузі криминології та юридичної психології. У юридичній психології розділяють особистісні характеристики злочинця за типами: насильницького, сексуально-насильницького, корисливо-насильницького, корисливого тощо. Особи, які вчиняють крадіжки, незалежно від їх виду, мають низку спільних рис. Як зазначає М.І. Єнікєєв «особа злочинця – крадія, як правило, деформована його стійким включенням у кримінальне середовище, дефектами сімейного виховання вже у ранньому віці, хронічним незадоволенням його насущними потребами, постійною ситуативною залежністю» [3, с. 41].

Потреби та погляди крадіїв вкрай обмежені та примітивні й непов'язані зі сприйняттям загальноприйнятих соціальних цінностей. Відсутність соціальної адаптації посилюється такими чинниками, як відсутність сім'ї, спеціальності, постійного місця роботи, а інколи й місця проживання. Крадії характеризуються постійною антисуспільною спрямованістю поведінки: пияцтва, вживання наркотиків. Як правило,

вони також схильні до вчинення інших видів злочинів: хуліганства, грабежів, у сфері обігу наркотиків. Риси характеру крадія: жадібність, прагнення до незаконного збагачення, нечесність, егоїзм тощо формуються під впливом загальної корисної спрямованості його діяльності.

Серед соціально-побутових характеристик особи злочинця для розслідування крадіжок з приміщень магазинів важливе значення має місце проживання. Вивченням матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що 58 % крадіїв проживало у безпосередній близькості від місця вчинення крадіжки. Користуючись наведеними даними, слідчі при розслідуванні злочину гарячими слідами повинні у першу чергу відпрацьовувати будинки поблизу місця вчинення злочину. За місцем роботи особи злочинців характеризуються таким чином: без постійного місця роботи або навчання складають 60 % від загальної кількості злочинців; працюючі – 25 %; учні професійно-технічних училищ коледжів, технікумів – 11 %, інші – 4 %.

Соціально-правові характеристики особи злочинця є найголовнішими, тому що вони пов'язують між собою інші складові особистості крадія, безпосередньо впливають на спосіб учинення злочину, предмет злочинного посягання та інші елементи криміналістичної характеристики. Залежно від професійних навичок та досвіду злочинної діяльності В.А. Журавель поділяє злочинців, які вчинюють крадіжки, на дві групи: «а) професійні злодії, для яких крадіжки є основним джерелом існування. Як правило, такі особи раніше були судимі за аналогічні злочини і в цьому значенні злочинна діяльність – одна з найбільш сталих і «рецидивонебезпечних». Вони ж очолюють злочинні формування і мають певну спеціалізацію; б) особи, які вчинили крадіжку через якісь конкретні обставини, що склалися (залишені без догляду особисті речі громадян або без належної охорони матеріальні цінності, незамокнені двері квартири чи автомашини тощо). Ці особи викрадають предмети, що перебувають на виду (в основному невеликої кількості), і намагаються швидко залишити місце крадіжки» [4, с. 233].

Погоджуючись з наведеною класифікацією, вважаємо, що у зв'язку з соціально-економічною кризою у країні можна виділити групу осіб, які у зв'язку з важким матеріальним становищем, змушені здобувати собі засоби для проживання злочинним шляхом. Вони, як правило, раніше не засуджені, іноді вперше вчиняють крадіжки, мають нестійку антисуспільну направленість. Вони вчиняють крадіжки з магазинів частіше за все у відкритий спосіб з прилавків, коли магазини відчинені.

Список використаних джерел:

1. Жбанков В.А. Человек как носитель криминалистически значимой информации. М. : Ассоциация «Профессиональное образование», 1993. 36 с.
2. Колесниченко А.Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений. Х.: Юрид. ин-т, 1985. 92 с.
3. Еникеев М.И. Юридическая психология. М. : Норма, 2008. 256 с.

4. Керівництво з розслідування злочинів : науково-практичний посібник / [В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. Х. : Одісей, 2010. 960 с.

Сіроух Ірина Володимирівна
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СПОСОБУ ЗЛОЧИНУ У СПРАВАХ ПРО ЗВІДНИЦТВО

У справах про звідництво центральне місце займає аналіз способів його вчинення. Спосіб злочину є системою дій під час підготовки, вчинення та його приховування. За даними узагальнення кримінальних проваджень у справах про звідництво можна зробити висновок, що у більшості випадків правопорушниками застосовувалися заходи щодо підготовки до кримінально караного діяння, зокрема: 1) планування злочину; 2) пошук приміщення чи іншого місця для розпусти; 3) добір осіб, які згодні за винагороду надавати інтимні послуги; 4) добір співучасників злочину; 5) облаштування приміщення чи іншого місця для розпусти; 6) пошук клієнтів; 7) розподіл ролей між співучасниками. Вказані способи підготовки до вчинення злочинів, пов'язаних зі створенням та утриманням місць розпусти та звідництвом, можуть бути наявні як окремо, так і в сукупності в певному кримінальному правопорушенні.

Відповідно до Кримінального кодексу України об'єктивна сторона досліджуваного кримінального правопорушення полягає у: створенні місць розпусти, їх утриманні та звідництві для розпусти.

Створення та утримання місць розпусти у теорії кримінального права, як доречно наголошує А.А. Небитов, визначено таким чином, що відсутні чіткі критерії відмежування одного діяння від іншого. Тому, створення місця – це будь-які дії, що призвели до його виникнення. Водночас утримання місця є більш небезпечним, оскільки пов'язане з тривалим його функціонуванням. Відтак, утримання місця пропонуємо визначити як забезпечення можливості одній чи декільком особам відвідати його два і більше разів. Тобто, з моменту другого використання одного й того самого місця відвідувачами протиправні дії слід кваліфікувати як утримання місць розпусти [1, с. 96-97].

Слід погодитися із вченими, які зазначають, що створення місць розпусти виникає через вчинення наступних дій: 1) завершеного пошуку приміщення чи іншого місця для вчинення розпусних дій; 2) придбання,

найму, оренди чи набуття будь-яким іншим способом приміщення чи іншого місця для вчинення розпусних дій; 3) відкриття закладу для здійснення дій розпусного характеру під виглядом офісу, масажного кабінету, лазні, нічного клубу, бару тощо; 4) облаштування приміщення чи іншого місця для вчинення розпусних дій; 5) підбору персоналу для роботи в приміщенні чи іншому місці для вчинення розпусних дій; забезпечення засобами зв'язку; б) забезпечення його функціонування транспортом [2, с. 855].

Узагальнення кримінальних проваджень дало змогу зробити висновок, що серед основних способів вчинення злочинними групами досліджуваного кримінального правопорушення необхідно виділити такі: утворення місця для надання інтимних послуг – 23 %; утримання місця для розпусти і звідництва – 86 %. координація діяльністю із надання інтимних послуг та звідництва – 34 %; схиляння осіб до надання інтимних послуг (шантаж, компрометація, використання службової залежності, грошова винагорода) – 49 %; створення умов для ефективного функціонування місця для розпусти з метою отримання значних прибутків – 46 %; знайомство і організація зустрічей для надання інтимних послуг – 37 %.

Спосіб приховування злочину також потребує відповідної уваги. Б. Б. Рибников визначає його як діяльність особи, спрямовану на утаювання відомих їй фактів та обставин скоєного злочину [3, с. 67]. Він, як акцентував увагу М.В. Салтевський, «...має місце у тих випадках, коли: а) дії щодо приховування умисного злочину здійснюються після повної реалізації злочинного задуму і не є заздалегідь передбаченим продовженням дій з приховування, виконаних у період вчинення злочину; б) дії щодо приховування умисно вчинених імпульсивних чи вербальних злочинів (образа, наклеп), приховування яких у період вчинення неможливе і здійснюється пізніше; в) при приховуванні злочинів, учинених з необережності» [4, с. 426]. З огляду на проведене нами дослідження, утаювання інформації не є єдиним способом і тому наведене формулювання не можна визнати вичерпним.

До загальних способів приховування сутенерства слід віднести такі: маскування цільового призначення приміщення чи іншого місця для розпусти – 94 %; давання неправдивих свідчень у разі викриття, у тому числі висунення алібі – 78 %; вплив на сумлінних учасників процесу – 42 %; надання інтимних послуг лише «постійним» клієнтам – 27 %; використання корумпованих зв'язків в органах влади й управління – 7 %.

Підсумовуючи, слід зазначити, що способи підготовки й приховування сутенерства є важливими складовими способу вчинення цього кримінального правопорушення. Адже, зважаючи на його латентність, їх дослідження дає нові можливості для досудового розслідування, притягнення усіх причетних до злочину до кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Небитов А. А. Кримінальна відповідальність за створення або утримання місць розпусти і звідництва: актуальні проблеми теорії та практики / А. А. Небитов // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – № 1 (32). – 2014. – С. 95-98.
2. Кримінальний кодекс України :Науково-практичний коментар / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.] ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [вид. 4-те, доповн.]. – Х. : Одиссей, 2008. – 1208 с.
3. Рыбников Б. Б. Проблема сокрытия преступлений и ее место в советской криминалистике / Б. Б. Рыбников // Криминалистический сборник. – Рига, 1972. – С. 67.
4. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі); Підручник. – К.: Кондор, 2005. – 588 с.

Синько Євген Віталійович,
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Єфімов Микола Миколайович,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ГРАБЕЖІВ ТА РОЗБОЇВ

Для встановлення фактичних даних під час розслідування злочинів працівники поліції можуть проводити різні слідчі (розшукові) дії. Зрозуміло, що залежно від виду злочинів, їх розслідування має певні свої особливості. Досить поширеними в останній час стали посягання на власність громадян. Серед них найбільшу суспільну небезпеку несуть грабежі та розбої, адже їх розслідування потребує глибоких знань щодо проведення процесуальних дій та виявлення слідів злочину. Тому важливе значення для цього має дослідження специфіки використання спеціальних знань в досліджуваній категорії суспільно-небезпечних діянь. Ми підтримуємо позицію В. К. Лисиченка та В. В. Циркаля, які спеціальні знання визначили як незагальновідомі в судочинстві наукові, технічні та практичні знання, набуті в результаті професійного навчання чи роботи за певною спеціальністю особою, залученою як спеціаліст чи експерт з метою допомоги слідчому чи суду у з'ясуванні обставин справи або надання

висновків з питань, для вирішення яких потрібне їх використання.[5, с. 22].

Звичайно, використання спеціальних знань при розслідуванні грабежів та розбоїв потрібно розглядати крізь призму їх оперування ними тими чи іншими суб'єктами при проведенні відповідних слідчих (розшукових) дій. При цьому спеціальні знання можуть використовуватися слідчим як безпосередньо, так і опосередковано. Проаналізувавши праці різних авторів, ми дійшли висновку, що опосередкованість використання спеціальних знань проявляється в тому, що при проведенні судової експертизи структура функцій слідчого дещо змінюється.

Спеціальні знання використовуються для дослідження різних обставин грабежів та розбоїв. Загалом, до числа обставин, які підлягають доказуванню, можна віднести: місце, час, умови скоєння злочину, спосіб, тобто способи насилля, які використовував злочинець, та технічні засоби, що він використовував. Ця інформація може вказувати на характерні особливості злочинця, його спеціальність, можливе місце праці та ін. В. М. Глібок серед цих обставин визначає такі:

- де, коли і у кого були придбані вогнепальна зброя або інші знаряддя та інструменти злочину;
- де, коли, скільки разів і з якою метою була використана вогнепальна зброя та наслідки її використання;
- які дії вчиняв злочинець для приховування злочину й майна, яким він заволодів;
- у кого знаходиться вилучене майно;
- які дії були виконані для полегшення злочину [1, с. 158].

Тому велике значення для розслідування грабежів та розбоїв має вилучення та дослідження предметів, які правопорушники використовували під час нападу. З огляду на зазначене, слід вказати на те, що спеціальні знання при розслідуванні грабежів та розбоїв часто використовуються під час огляду місця події. Крім того, огляд місця події є обов'язковою і невідкладною слідчою (розшуковою) дією у кримінальних провадженнях досліджуваного виду злочинів.

Правильно поставлена робота з матеріально-фіксованими джерелами інформації про подію злочину, що полягає в збиранні (виявленні, фіксації, вилученні) і попередньому дослідженні матеріальних слідів грабежу або розбою, є необхідною умовою їх успішного розкриття й розслідування. Працівники, які виконують цю роботу (слідчі, оперативні працівники, спеціалісти), початково повинні бути націлені на використання всіх видів матеріальних слідів – об'єктів традиційних і нетрадиційних криміналістичних і інших судових експертиз, оскільки заздалегідь визначити, які саме сліди відіграють ключову роль у розкритті грабежу або розбою, неможливо [3, с. 284]. Особливі, специфічні властивості мікрооб'єктів обумовлюють необхідність чіткого дотримання порядку роботи з ними на місці події по справах про грабежі і розбої.[2, с. 10].

Також спеціальні знання при розслідуванні грабежів та розбоїв

можуть використовуватись під час допитів. З цього приводу П. Ю. Кравчук наголошує, що у разі необхідності, допити здійснюються за участю спеціаліста, який може допомогти слідчому краще, точніше зрозуміти допитуваного, зібрати матеріали для направлення на експертизу, встановити спосіб вчинення злочинних дій, негайно припинити неправдиві свідчення, які стосуються певних спеціальних питань [4, с. 435].

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що використання спеціальних знань має важливе значення для розслідування досліджуваної категорії суспільно-небезпечних діянь. За їх допомогою досліджують: місце, час, умови скоєння злочину, спосіб, тобто способи насилля, які використовував злочинець, та технічні засоби, що він використовував. Велике значення для розслідування грабежів та розбоїв має вилучення та дослідження предметів, які правопорушники використовували під час нападу. Крім того, спеціальні знання можуть використовуватись під час проведення інших слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Глібко В. М. Особливості розслідування грабежів і розбійних нападів / Проблеми законності. Харків:Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2016. Вип. 132. С. 156-165.
2. Ищенко П. П. Микрообъекты в следственной и экспертной практике : лекц. / Волгоград : Высш. следственная школа МВД СССР, 1987. 18 с.
3. Кравчук П. Ю. Виявлення мікрооб'єктів під час розслідування грабежів і розбоїв / Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Право. 2012. Вип. 2. С. 281-286.
4. Кравчук П. Ю. Особливості допиту потерпілих під час розслідування грабежів і розбоїв / Форум права. 2011. № 4. С. 434-437.
5. Лисиченко В. К. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике / В. К. Лисиченко, В. В. Циркаль. К., 1987. 34 с.

Сокол Іван Володимирович
 начальник слідчого відділення
 Самарського відділення поліції
 ДВП ГУНП
 в Дніпропетровській області

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ
 ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ УМИСНОГО ВБИВСТВА,
 ВЧИНЕНОГО В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ**

Розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, може бути пов'язане з деякими складнощами як в кваліфікації, так і в самому процесі розслідування. Тому у випадках, коли

слідчий у процесі розслідування виявляє заплутані обставини, можуть призначатися різноманітні експертизи. В свою чергу, дослідження матеріалів кримінальних проваджень доводить, що проведення різних видів експертних досліджень надає відповідь на запитання щодо відмежування вказаного діяння від інших кваліфікованих вбивств.

У доктрині кримінального права та кримінальному законодавстві України термін «стан сильного душевного хвилювання» вживається для позначення раптового емоційного процесу, викликаного поведінкою потерпілого, що протікає швидко і бурхливо та певною мірою знижує здатність особи усвідомлювати свої дії та керувати ними. Стан сильного душевного хвилювання належить до обставин, що пом'якшують кримінальне покарання (п. 7 ч. 1 ст. 66 КК України). Також закріплене воно у статтях 116 (Умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання), 123 (Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне в стані сильного душевного хвилювання) розділу 2 – «Злочини проти життя та здоров'я особи», що в науковій літературі відноситься до привілейованих складів злочинів, тобто характеризується обставинами, що значно знижують суспільну небезпечність, а відповідно і караність діяння [2, с. 452].

Судово-психологічна експертиза емоційних станів пов'язана з виявленням в особи, яка скоїла злочин, сильного душевного хвилювання (стану фізіологічного афекту), стресу і фрустрації. Кваліфікована оцінка емоційних станів підслідної особи багато в чому визначається обсягом інформації про особу та її поведінку. Дуже важливим є також опитування свідків, у ході якого стає можливим оцінити, як виглядала підслідна особа перед злочином і в момент його скоєння, які особливості в її поведінці спостерігались після того, що сталося. Вже на перших етапах слідчих (розшукових) дій необхідно з'ясувати у підслідної особи:

- її соматичний стан напередодні злочину (наявність нервових, соматичних та інших захворювань, хронічної втоми, безсоння та ін.);
- особливості особистих стосунків підслідного з жертвою (наявність конфлікту, його причину, перебіг, способи вирішення та ін.);
- особливості взаємин з жертвою, наявність спільних знайомих, захоплень тощо.

При призначенні судово-психологічної експертизи емоційних станів, як наголошує В.Л. Васильєв, слідчий у зіставленні формулює такі типові запитання:

- Які індивідуально-психологічні особливості підслідної особи?
- Які особливості особистих стосунків підслідної особи і жертви?
- Як виявлені особисті характеристики могли вплинути на особливості поведінки підслідної особи в досліджуваній ситуації?
- В якому психологічному стані перебувала підслідна особа в момент скоєння злочину?
- Чи перебувала підслідна особа у стані фізіологічного афекту або в

іншому емоційному стані, що суттєво вплинуло на її поведінку? [1, с. 543-544].

Так, 24.05.2015р. близько 19.00 год. в с.Теляж Сокальського району Львівської області, гр. С. по місцю проживання в приміщенні літньої кухні, під час чергового побутового конфлікту зі своїм чоловіком гр. Б., перебуваючи в стані сильного душевного хвилювання, зумовленого систематичними знущаннями останнього над нею та безпричинними її побиттями, умисно завдала останньому кухонним ножом два удари в грудну клітку. З висновку експерта вбачається, що гр. С. під час спричинення потерпілому тілесних ушкоджень перебувала у стані фізіологічного афекту, як психологічній підставі для юридичного висновку про стан сильного душевного хвилювання, який виник в наслідок безпричинного побиття з боку п'яного потерпілого та на фоні систематичних знущань з боку останнього [3].

Таким чином, призначення судово-психологічної експертизи є однією з найбільш розповсюджених форм опосередкованого використання спеціальних знань при розслідуванні умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. У ході їх проведення слідчими з'ясовуються обставини щодо події злочину, характеру дій кожного учасника події, а також відомості, що мають тактичне значення.

Список використаних джерел:

1. Васильев В.Л. Фізіологічний афект слід відрізнити від патологічного, який розглядається як гострий короткочасний психічний розлад, що виник раптово // Юридическая психология. № 5. 2011. С. 32-37.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України // за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – Київ: Канон: АСК, 2002. – 1045 с.
3. Справа № 454/1885/15-к, Архів Сокальського районного суду Львівської обл., 2015 р.

Сур Ірина Сергіївна
слухач магістратури
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗНАНЬ БАЛІСТИКИ В РОЗСЛІДУВАННІ

Соціально-економічні перетворення, що відбуваються сьогодні в Україні, супроводжуються кількісними та якісними змінами злочинності – проявами нових злочинів, у тому числі з використанням зброї. Сьогодні вчинення злочинів з використанням різних видів зброї – явище буденне для багатьох регіонів нашої держави. Зростає кількість актів тероризму, вбивств, розбійних нападів, які скоюють через злочинний перерозподіл

державного та суспільного майна, ринків збуту, зон кримінального впливу тощо. Значно зросла озброєність кримінального середовища [1].

У зв'язку із цим значна частина науковців досліджують закономірності пострілу та дії зброї, і на основі цього розробляють науково-технічні методи і засоби виявлення, фіксації та, а також явищ, що супроводжують постріл. Науковими дослідженнями в галузі балістики займалися такі вчені, як Новак Я.В., Тютюнник Т.В., Торопов С.О., Житник В.Є., Петренко В.М., Трофименко П.Є., Грідін В.І., Крюков О.М., Александров О.А., Біленко О.І., Макеєв В.І., Бондар В.С., Мельник П.В., Сапелкін В.В. та інші.

Зброя – це спеціально виготовлене та технічно придатне для ураження живої чи іншої цілі знаряддя, яке використовується для нападу чи оборони [1]. Характеристики і тактико-технічні властивості будь-якого зразка зброї в значній мірі визначаються характером протікання внутрішньо балістичних процесів і, зокрема, законом зміни тиску порохових газів в каналі ствола та їх дією на всі частини та елементи, що використовують енергію порохових газів [2].

Зовнішня балістика вивчає рух некерованих снарядів після вильоту їх з каналу ствола, а також чинники, що впливають на цей рух. Основним її змістом є вивчення усіх елементів руху снаряда і сил, що діють на нього у польоті (сила опору повітря, сила тяжіння, реактивна сила, сила, що виникає у період післядії, і та ін.); рух центру мас снаряда, а також визначення стійкості польоту і розсіювання снарядів. Теоретичне вирішення завдань про рух снаряда і завдань теорії поправок зводиться до складання рівнянь руху снаряда, спрощення цих рівнянь і пошуку методів їх рішення [3].

Для розслідування кримінальних правопорушень вагоме значення має дослідження як самої зброї безпосередньо (на предмет чи є вона вогнепальною, до якого типу вогнепальної зброї вона відноситься, його балістична характеристика, наявність чи відсутність факту пострілу з цієї зброї, переробки, справність зброї, здатність до пострілу та самопострілу, тощо), так і дослідження патронів, в тому числі стріляних куль та гільз, і на дослідження слідів пострілу [4].

До кримінального обігу втягнуто не лише стрілецьку вогнепальну зброю, але й пневматичні та газові пістолети і револьвери, пристрої для стрільби гумовими кулями, сигнальні пристрої, предмети, що мають схожість за конструкцією та призначенням з вогнепальною зброєю тощо. Визначити віднесеність цих предметів до вогнепальної зброї та конкретного її виду й зразка становить важливе завдання розслідування злочинів [1]. Тому тут має сенс класифікація зброї в залежності від її спрямованості на певний результат:

1) приголомшуюча зброя (газова зброя, електрошокові та світлозвукові пристрої, ін.);

2) убивчо-травматична зброя (газові пістолети і револьвери, споряджені спеціальними шротовими набоями або отруйними речовинами не смертельної дії);

3) смертельна зброя, призначена для заподіяння смерті або шкоди здоров'ю, небезпечної для життя (стандартна вогнепальна, спеціальна газова зброя, споряджена смертельними отруйними речовинами, газова зброя, перероблена на вогнепальну та інше) [5].

В практиці розслідування злочинів виникають ситуації, коли на місці події відсутня не тільки вогнепальна зброя, але й кулі та гільзи. В данному випадку, встановлення групової належності зброї може здійснюватися за допомогою дослідження паска обтирання [6].

Пасок обтирання – вузька облямівка забрудненої шкіри навколо вхідного отвору вогнепальної рани, утворена вкриваючою кулю кіптявою, мастильними маслами та ін [7].

Експериментальним шляхом було доведено, що зброя моделей АПС, ПМ, Форт-12 (модифікація 4 та 6 нарізного ствола) з викорис танням патрону 9 мм залишає особливі за конфігурацією та розподіленням інтенсивності пасок обтирання круглої, чотирипелюсткової, або круглої з променистими краями. У моделей з 4 нарізами спостерігалось 8, а моделей з 6 нарізами – 12 променевих слідів. Таким чином, попередні дослідження паска обтирання на предметах з вогнепальними пошкодженнями при огляді місця події не вимагають використання складних методів дослідження та не змінюють його первинного стану [7].

Таким чином, для того, щоб розслідувати злочин, вчинений з застосуванням вогнепальної зброї необхідно чітко мати уявлення про механізм утворення слідів, засоби фіксації та дослідження. При огляді місця події саме ці джерела інформації заслуговують на особливу увагу. Проводити їх огляд і дослідження необхідно з залученням спеціаліста. Вид слідів, особливості їх розміщення допоможуть розв'язати багато питань, які постають перед слідчим.

Список використаних джерел:

1. Новак Я.В. Сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичного дослідження вогнепальної зброї: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Я.В. Новак. – Київ. – 2007. – 22 с.;
2. Крюков О.М. Проблеми вимірювального контролю параметрів внутрішньобалістичних процесів / О.М. Крюков, О.А. Александров // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. – Вип. № 1 (19). – 2009. – С.150-152;
3. Трофименко П.Є. Визначення відхилення початкової швидкості з урахуванням початкових умов вильоту снаряду (міни) із каналу ствола / П.Є. Трофименко, В.І. Макеєв // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. – Вип. № 1 (27). – 2011. – С.208-211;

4. Мельник Р.В. Попередні судово-балістичні дослідження, об'єктів перероблених у вогнепальну зброю / Р.В. Мельник // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – Вип. № 1. – 2013. – С.330-340;
5. Тютюнник Т.В. Теоретичні та організаційно-технічні основи інформаційного забезпечення судово-балістичної експертизи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Т.В. Тютюнник. – Харків. – 2008. – 19 с.;
6. Тропов С.О. Попередні балістичні дослідження на місці події / С.О. Тропов // Збірник наукових праць. – Вип. № 3. – 2008. – С.385-385;
7. Мала медична енциклопедія. – М.: Медична енциклопедія. 1991-96 pp..

Усольцев Сергій Олександрович
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КЛАСИФІКАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Визначенню та сутності спеціальних знань, що використовуються при розслідуванні, науковцями приділено достатньо уваги. Однак їх види розглядаються фрагментарно, в основному, при наведенні класифікації судових експертиз. Так, М.В. Салтевський зазначає, що «основними видами спеціальних знань для класифікації судових експертиз є криміналістичні, медичні, психіатричні, технічні, екологічні та інші знання» [1, с. 400]. «За галузями знань, що використовуються при дослідженні, – зазначає М.І. Порубов, – експертизи поділяються на криміналістичні, медичні, біологічні, експертизи матеріалів, речовин та виробів з них, екологічні, економічні, бухгалтерські, товарознавчі, будівельно-технічні, авто технічні та інші» [2, с. 166]. За таким же принципом класифікують спеціальні знання Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкін, Ю.Г. Корухов, О.Р. Росинська [3, с. 415].

Дещо іншу класифікацію пропонує Р.П. Марчук, поділяючи спеціальні знання на чотири види: за природою – криміналістичні, економічні, медичні, психологічні і т. д.; за науковою обґрунтованістю – наукові та ненаукові; за метою, з якою вони використовуються – такі, що потрібні для виявлення, фіксації, вилучення, дослідження речових доказів тощо; за способом їх отримання – здобуті у результаті спеціальної освіти, професійної підготовки, досвіду роботи [4, 116]. Із запропонованою класифікацією можливо погодитись лише частково. Такий критерій як

наукова обґрунтованість суперечить самій сутності спеціальних знань, оскільки вони не можуть бути ненауковими. Критерій «за способом отримання» також є дискусійним. Спеціальні знання дійсно здобуваються у результаті освіти. У результаті професійної підготовки та досвіду роботи отримуються скоріше вміння та навички. Однак, вони охоплюються поняттям спеціальних знань, тому така класифікація, на нашу думку, недоцільна. Метою використання спеціальних знань дійсно є збирання, що включає в себе виявлення, фіксацію та вилучення доказів та їх дослідження. Однак поділення спеціальних знань за цим критерієм, на наш погляд, є недоцільним.

За критерієм функціональної спрямованості характеризує спеціальні знання Є.І. Зуєв, поділяючи їх на: довідкові, що викладені в методичних та довідкових розробках; за допомогою яких пояснюються чи встановлюються реальні факти (дослідження і експертизи, що проводять обізнані особи); граничного плану, якими володіють як обізнані особи, так і слідчий, оперативний співробітник тощо; такі, що лежать в основі різних інформаційно-довідкових картотек і колекцій; ті, що використовуються при розробці науково-технічних та інших засобів виявлення, фіксації та дослідження доказів; такі, що використовуються при виявленні причин й умов, які сприяють вчиненню злочинів [5, с. 77]. На нашу думку така класифікація може мати місце, однак критерій «функціональної спрямованості», на нашу думку, є не зовсім точним. У наведеному визначенні довідкові знання, що викладені в методичних та довідкових розробках насправді є не знаннями по суті а певною інформацією, якою може скористатись будь-який учасник процесу. Знання граничного плану є поділенням спеціальних знань залежно від суб'єкта використання.

Підсумовуючи, можна зазначити, що види спеціальних знань повинні відповідати галузям науки. Загальновідомо, що науки поділяються на природознавчі, що вивчають явища природи та суспільні, що вивчають людську поведінку, мислення та суспільство. Відповідно ці науки поділяються на види та класи. Деякі науковці виділяють окремо соціальні, гуманітарні, технічні та точні науки. Так, Г. А. Матусовський, розглядаючи криміналістику у системі наук, зазначає, що систему наукових знань складають суспільні (філософія, логіка, етика, психологія, статистика, юриспруденція тощо), природознавчі (біологія, зоологія, ботаніка, фізика, хімія, медицина, антропологія, фізіологія людини, механіка тощо), технічні (машинобудування, приладобудування тощо) та математичні (математика, кібернетика, семіотика, інформатика, теорія програмування тощо) знання [6, с. 68-69]. У кожній з цих класів наук він виділяє також прикладні науки, що мають безпосереднє відношення, як до криміналістики, так і до судової експертології, які також прикладними науками. Так, систему прикладних суспільних наук складають криміналістика, судова бухгалтерія, судова психологія, товарознавство, економіка промисловості тощо. Прикладними

природознавчими науками є судова біологія, судова фізика, судова хімія, судова медицина, судова психіатрія, зоотехніка, агрономія, прикладна фізика, прикладна механіка тощо. Прикладними технічними науками є фототехніка, судова фотографія, судова балістика, радіотехніка, авто техніка, електроніка тощо. Прикладними математичними науками Г. А. Матусовський вважає правову кібернетику, правову інформатику, прикладну кібернетику тощо []. Підтримуючи зазначене вище, ще раз наголосимо на тому, що класифікація спеціальних знань повинна відповідати науковим знанням певної галузі з урахуванням того, що юридичні знання не є спеціальними для такого виду діяльності, як розслідування кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підруч. К. : Кондор, 2005. 588 с.
2. Андреев И. С., Грамович Г. И., Порубов Н. И. Курс криминалистики / под ред. Н. И. Порубова. Мн. : Выш. шк., 1997. 335 с.
3. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика : учебник для вузов / под ред. Засл. деятеля науки РФ, профессора Р. С. Белкина. М. : Издательство НОРМА, 2000. 990 с.
4. Марчук Р. П. Спеціальні знання у криміналістиці та підстави їх класифікації // Взаємодія слідчих і експертів у процесі боротьби зі злочинністю: Зб. наук. праць. Додаток № 1 до Вісника № 1 2003 р. ЛІВС при НАВСУ, 2003. С. 112-117.
5. Зуев Е. И. Совершенствование использования специальных познаний следственными аппаратами органов внутренних дел / Повышение эффективности использования криминалистических методов и средств расследования преступлений: Труды Академии МВД СССР. М., 1985. С. 65-78.
6. Матусовский Г. А. Криминалистика в системе научных знаний. Харьков : Вища шк., изд-во при Харьк. гос. ун-те, 1976. 113 с.

Чаусов Дмитро Юрійович
ад'юнкт кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ВИКРАДЕННЯ
ЛЮДИНИ**

Сліди, залишені на місці події, завжди вказують на важливі складові механізму вчинення кримінального правопорушення. Крім того, вони є

необхідними для встановлення особи злочинця, ефективного проведення окремих слідчих (розшукових) дій, висунення криміналістичних версій, здійснення розшукових заходів тощо. В зв'язку з цим, необхідність докладного і повного їх виявлення та вилучення не викликає сумніву. Це стосується і розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини. Хоча вчинення цього суспільно-небезпечного діяння зазвичай характеризується невеликою кількістю доказової інформації, що може бути виявлена на місці події, але це навпаки вказує на необхідність надання чітких рекомендацій з приводу її вилучення. Тому на початковому етапі розслідування важливим моментом є використання спеціальних знань.

Стосовно незаконного позбавлення волі та викрадення людини, слід зауважити, що особливістю місця події при їх вчиненні є різноманітність. Адаже місцем їх вчинення відповідно до вивчення матеріалів кримінальних проваджень можуть бути як приміщення (5 %), так і відкрита місцевість (95 %). В основному це місця з невеликою кількістю людей (96 %).

Для підвищення рівня цієї слідчої (розшукової) дії повинні використовуватись спеціальні знання певних осіб. Під час кримінального провадження на стадії як досудового розслідування, так і в суді можуть виникнути питання, вирішення яких через їхню вузьку спеціалізацію і неправовий характер може виявитися не під силу слідчому й суду. У таких випадках залучаються інші учасники кримінального процесу – особи, які володіють спеціальними знаннями, достатніми для кваліфікованого рішення виниклої проблеми, а саме – експерти, спеціалісти, консультанти [4, с. 105].

Ми погоджуємося з В.Г. Грузковою, яка вважає, що спеціальні знання поєднують у собі, по-перше, наукові знання, що дозволяють розкрити (власне, «пізнати») природу досліджуваних явищ, їхню сутність; по-друге, життєвий досвід – найбільш раціональні, ефективні алгоритми практичної діяльності; по-третє, знання з галузі техніки, що акумулюють сучасну науково-технічну інформацію і досвід її практичної реалізації. У системі «спеціальні знання» вони виступають у діалектичній єдності [1, с. 37].

Відповідні спеціалісти, викликані слідчим, зобов'язані приймати участь у провадженні огляду та використовуючи свої спеціальні пізнання та навички, сприяти слідчому у виявленні, закріпленні (фіксації) та вилученні доказів, звертати його увагу на обставини, пов'язані з виявленням, закріпленням та вилучення доказів, давати пояснення с приводу здійснюваних ним дій [2, с. 350]. Але в будь-якому випадку характер дій зазначених осіб під час огляду місця події залежить від різновиду злочину, а також сукупності інших умов та факторів.

Зазначені особи можуть в певній мірі застосовувати конкретними суб'єктами. Д.К. Лисиченко та В.В. Циркаль о основних процесуальних форм застосування спеціальних знань і технічних засобів відносять: 1)

безпосереднє використання їх слідчим, прокурором (у тому числі криміналістом) і складом суду при виконанні своїх процесуальних функцій збирання, дослідження й оцінки доказів; 2) участь спеціалістів при провадженні слідчих дій; 3) призначення і провадження судових експертиз [3, с. 50-51].

Незважаючи на важливість зазначеного аспекту, респонденти вказують на недостатнє використання спеціальних знань у ході проведення огляду місця події при розслідуванні вбивств через необережність у 27 % випадків.

Так, 25.01.2010 року приблизно о 21:00 годині гр. Т., гр. Р. та гр. К. на автомобілі «БМВ Х5» прибули до місця мешкання гр. Ц. та гр. Л., звідки в період часу з 21:00 годин до 23:00 години викрали гр. Ц. та гр. Л., після чого, проти їхньої волі, посадили в автомобіль «БМВ Х5» і перевезли їх в заздалегідь підготовлений склад по шляху зв'язавши їм руки і заклеївши роти скотчем. 26.01.2010 року приблизно о 03:00 годині, гр. Ц. та гр. Л., руки яких були зав'язані, а роти заклеєні скотчем, гр. Т., гр. Р. та гр. К. завели на територію вищевказаного складу, з метою їх подальшого утримання. Однак, 26.01.2010 року приблизно о 06:00 годині, гр. Ц. та гр. Л. вдалося звільнити руки і втекти з приміщення складу, після чого вони забігли в будинок, де мешкала гр. Ю., звідки здійснили дзвінок у міліцію, проте дочекатися співробітників міліції гр. Ц. та гр. Л. не встигли, бо знову гр. Т., гр. Р. та гр. К., проти їх волі, були засаджені в автомобіль «БМВ Х5» і відвезені в невідомому напрямі. В ході проведення досудового слідства, а також оперативно-розшукових заходів встановити місцезнаходження гр. Ц. та гр. Л. не представилося можливим, так як вказані особи безвісно відсутні. Рішенням Приморського районного суду м. Одеси від 17.01.2013 року гр. Ц. та гр. Л. визнанні безвісті відсутніми [5].

Зазначені факти були підтверджені: протоколом огляду місця події від 02.11.2012 року, відповідно до якого було проведено огляд кабінету № 35, в ході якого виявлено та вилучено за вхідними дверима на підлозі з лівої сторони під стіною розташовані дві дорожні сумки: чорного кольору та червоного з чорними вставками, в яких містились жіночі речі, взуття, постільна білизна та інші речі; протоколом огляду місця події від 12.03.2010 року проведено огляд квартири, під час якого вилучено змиви з унітазу з речовим доказом, один змив речовини бурого кольору з кахлю з приміщення санвузлу №1; дві вирізки з штор білого кольору з плямами бурого кольору; змив з підлоги з лоджії; волосся з санвузлу; протоколом огляду місця події від 04.05.2010 року проведено огляд кімнати № 320 ТОВ «Івушка» в м. Таганрог, в ході якого було вилучено газетний згорток з розсипчастою речовиною темного кольору, скляний бутель з розсипчастою речовиною, загорнутий у салфетку, дві кришки, паспорт, дозвіл на проживання, ламінований документ, чотири аркуша формату А4, квитки на залізно-дорожній транспорт.

Констатуючи вищенаведене, відмітимо, що використання спеціальних знань є досить важливим аспектом розслідування злочинів, кваліфікованих за ст. 146 КК України. Відомості, отримані завдяки ним, є джерелом інформації для висування версій та проведення подальших слідчих (розшукових) дій. Залежно від конкретної ситуації слідчий повинен самостійно вирішувати питання про застосування того чи іншого виду спеціальних знань та осіб, які будуть їх застосовувати.

Список використаних джерел:

1. Грузкова В. Г. Об объеме специальных знаний судебного эксперта // Актуальные вопросы судебной экспертизы и криминалистики на современном этапе судебно-правовой реформы: Сб. науч.-практ. материалов (к 75-летию основания Харьк. НИИСЭ им. Засл. Проф. Н.С. Бокариуса). Х.: Право, 1998. С. 37-38.
2. Криминалистика : Учебник/ Под ред. И.Ф. Пантелеева, Н.А. Селиванова. М.: Юрид. лит., 1988. 672 с.
3. Лисиченко В. К., Циркаль В. В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике : Учеб. пособие. К.: КГУ, 1987. 100 с.
4. Нагаев В. В. Основы судебно-психологической экспертизы. М.: Закон и право, 2000. 333 с.
5. Справа № 666/6543/13-к, Архів Дніпровського районного суду м. Херсона, 2014 р.

Челахов Леонід Костянтинович
курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ПЛАНУВАННЯ, ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗЛОЧИНІВ**

Успішність виконання слідчим покладених на нього законом обов'язків багато в чому залежить від здійснення такої важливої умови, як планування розслідування злочинів. Без планування та його результату – складання плану, діяльність слідчого, буде носити хаотичний (безладний, позбавлений послідовності, стрункості) характер, що негативно позначиться, як на якості (в тому числі процесі розкриття), так і строки розслідування.

Необхідно звернути увагу на те, що у сучасній криміналістиці під плануванням розслідування розуміють визначення шляхів та способів розслідування; під час планування визначають обставини, що підлягають встановленню по кримінальній справі, систему слідчих дій та оперативно-

розшукових заходів, їх зміст, послідовність проведення, строки виконання. Також воно будується на певному алгоритмі дій, що пов'язані з визначенням мети, принципів, умов, елементів, етапів та форм вираження планування [1, с. 49].

Одним з найбільш актуальних злочинів в сучасній Україні є група корупційних злочинів. Слід зазначити, що розслідуванню корупційних злочинів, як і всьому кримінальному процесу, притаманно організаційність, плановість. Це пов'язано з особливою складністю розслідування цих кримінальних правопорушень та специфікою суб'єктного складу вчинення таких діянь. До того ж, планування розслідування цих злочинів поділяється на декілька етапів. Перший етап планування полягає у визначенні безпосередніх цілей розслідування, тобто створюється перелік питань чи обставин, що підлягають безпосередній перевірці. Другий етап полягає у виділенні тих питань та обставин, які повторюються при їх висуненні із різних версій, і щоб запобігти дублюванню, їх необхідно сформулювати та виділити в окремий план. У склад цього плану входить і виявлення обставин, які підлягають обов'язковому встановленню. Третій етап складається з урахувань усіх конкретних завдань, що знаходяться у розпорядженні слідчого, визначеними на попередніх етапах. Четвертий етап полягає у розробці варіантів (у тому числі і резервних) проведення процесуальних, оперативно-розшукових та інших дій та аналізі можливих результатів [2, с. 106]. Тож, можна сказати, що планування розслідування цієї групи злочинів є складним процесом, в ході якого слідчий повинен максимально задіювати свої аналітичні, логічні знання для ви будови найбільш дієвого плану, і як наслідок, конструктивного розслідування злочинів.

Іншу групу актуальних та найбільш розповсюджених злочинів у нашій державі становить контрабанда вогнепальної зброї та боєприпасів. планування розслідування контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів – це розумова діяльність слідчого, яка пов'язана з визначенням слідчої ситуації, аналізом вихідної інформації, врахуванням всіх обставин злочину, використанням слідчих (розшукових) дій та їх реалізації на практиці [1, с.49]. Особливості складання плану при плануванні розслідування контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів полягають у тому, що цей план має бути оформлений письмово, оскільки значну частину інформації можна втратити під час розслідування, також він повинен бути логічним, послідовним, чітким та характеризувати усі дії слідчого. Під час розслідування доцільно використовувати таку форму письмового плану, як а) слідчі версії, б) обставини, що підлягають з'ясуванню, в) слідчі дії та оперативно-розшукові заходи, д) термін виконання, е) виконавець, ж) примітки [4, с. 197]. Основою планування є слідча версія, яка оптимізує роботу слідчого та сконцентровує його увагу на обрання найбільш ефективних й доцільних методів та засобів розслідування кожного окремого кримінального провадження.

Іншою групою злочинів, які являють собою велику небезпеку та становлять необхідність ретельного дослідження та виявлення осіб, які вчиняють ці кримінальні правопорушення є злочини, що вчинюються організованою групою. План розслідування за цими злочинами має включати у себе наступні розділи. Перший розділ, що містить завдання, вирішення яких необхідне для розслідування даного злочину, вчиненого організованою злочинною групою, незалежно від тих версій, що висуваються в провадженні. Другий розділ містить завдання, вирішення яких є необхідним відповідно до системи виведених з кожної із сформульованих версій, необхідних і можливих наслідків, і спосіб вирішення таких завдань. Третій розділ містить необхідні слідчі (розшукові) дії і негласні слідчі (розшукові) дії [3, с. 171]. Також рекомендують план розслідування таких злочинів фіксувати письмово та групувати його за епізодами. Так як планування розслідування злочинів, що вчинюються злочинними групами є багатоепізодним або груповим провадженням, іноді рекомендують розробляти допоміжні плани, в яких можуть фіксуватись схеми злочинних зв'язків у досліджуваному провадженні і матриці (таблиці), що складаються з різних підстав.

Отже, можна наголосити, що планування розслідування – складний та багатоаспектний процес, в ході якого здійснюється визначення шляхів розкриття злочинів, окреслення обставин, які підлягають з'ясуванню, а також встановлення найдоцільніших строків проведення необхідних слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Окремі види планування відповідають конкретному злочину чи групі злочинів, тож доцільно розглядати їх в контексті вчинення окремих злочинних діянь. Планування розслідування базується на принципах здійснення такої діяльності, і повинно мати наслідком ефективне розвідування кримінальних правопорушень та покращення діяльності слідчого.

Список використаних джерел:

1. Бандуріна Я.У. Проблеми планування розслідування контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів / Я.У. Бандуріна // Митна справа. – 2013. – № 5. – С. 48-53;
2. Кимлик Н.В. Розслідування злочинів, пов'язаних із корупцією / Н.В. Кимлик // Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2014. – № 1. – С. 102-107;
3. Топчій В.В. Планування розслідування злочинів, учинених організованими злочинними групами / В.В. Топчій // Юридичний вісник. – 2015. – №1. – С. 169-174;
4. Шепітько В. Ю.Криміналістика [Текст] підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Ю. Шепітько. – К. : Ін Юре, 2010. – 496 с.

Чіпець Олександр Іванович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СЛІДОВА КАРТИНА НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Вагомим елементом криміналістичної характеристики злочину є слідова картина, спосіб та обстановка його вчинення. Адже будь-яке кримінальне правопорушення відбувається в певній сукупності умов: часу, місця та обставин. Досліджуючи ці категорії, можна визначити ймовірні особливості конкретного виду суспільно небезпечних діянь. Це, у свою чергу, дозволяє здійснювати певні профілактичні та попереджувальні заходи. Спосіб вчинення злочину та його обстановка тісно переплітаються з таким елементом криміналістичної характеристики, як слідова картина. Це досить просто пояснюється. Адже слідова інформація залишається в конкретній обстановці після вчинення суспільно небезпечного діяння. Завдяки дослідженню цієї інформації можливе встановлення безпосереднього способу вчинення хуліганства. Слідова картина відображає в матеріально фіксованій формі всю суму обставин досліджуваної події, що належать до предмета доказування і представляють сукупний слід цієї події. Матеріальна обстановка є потенційним слідоносієм, а слідова картина виділеною в матеріальній обстановці цілісною системою джерел актуальної криміналістичної інформації.

Слідова картина дозволяє слідчому вчасно висувати слідчі версії, встановлювати прикмети (необхідні дані) злочинців, виявляти певні об'єктивні обставини, що мають значення для кримінального провадження. Під час викрадення зброї злочинці залишають не місці події певні сліди. Незалежно від рівня їх досвідченості, злочинці не в змозі повністю знищити усі сліди злочинної діяльності. Щоб вилучити зі слідів криміналістично значиму інформацію, треба знати їх характеристику, механізм утворення, встановити локалізацію, форму існування у часі та просторі.

Досліджуючи слідову картину, як елемент у складі криміналістичної характеристики злочину, вчені пропонують широке та вузьке розуміння слідів. Так, на погляд однієї групи учених, вказана категорія включає опис матеріальних й ідеальних слідів-відображень на момент вчинення злочину [1, с. 420; 2, с. 45]. На думку іншої групи учених, слідова картина злочину є новим елементом криміналістичної характеристики і є комплексом слідів, що відображає картину події злочину [3, с. 25].

Сліди зброї різноманітні і залежать від багатьох факторів: моделі зброї; використовуваних боєприпасів; умов учинення злочину; дій, які виконує суб'єкт для приховування слідів злочину. Сліди зброї - це, насамперед, сліди-предмети: зброя, боєприпаси, різні речі (шомпол, кобура, пакувальний матеріал, в якому зберігалась зброя). Сліди-предмети - це патрони з осічкою, гільзи, дріб, пижі, прокладки, незгорілі порошинки, сліди кіпті. Крім того, сліди зброї - це сліди взаємодії зброї, боєприпасів з предметами середовища: пробоїни, вм'ятини, зруйновані предмети, зрештою, це сліди на тілі людини, розриви, кіпоть на тканинах (поясок обтирання), укорінені порошинки, опіки тощо. Сліди кіпті можуть залишатись на об'єктах, які були в зоні дії порохових газів, а саме на тілі і одязі особи, яка стріляла, і осіб, які були присутні при цьому [4, с. 292].

Під час незаконного переміщення вогнепальної зброї через перепускні пункти злочинці можуть вдаватись до насильницьких дій, у разі викриття місця приховування (схованок, безпосередньо при собі в предметах одягу, в супутніх предметах або зберігання і переміщення в транспортних засобах) вогнепальної зброї. При цьому злочинець, як правило затрачає певні зусилля на вивчення передбачуваного маршруту руху, що припускає попереднє спостереження за характером дій та пересування відповідних правоохоронців. Як показує судово-слідча практика, активні дії злочинців як правило досягаються шляхом: висловленням погрози застосування насильства, що супроводжується демонстрацією серйозності намірів здійснити свою погрозу, наприклад, приведенням наявної вогнепальної зброї в бойовий стан, застосуванням насильства, не небезпечного для життя й здоров'я, нанесення тілесних ушкоджень, які позбавляють жертву можливості подальшого опору, удари по голові, інших життєво важливих органах. Це, у свою чергу відображається у свідомості очевидців або в матеріальній обстановці місця нападу. Тому під час розслідування зазначених фактів на місці події можуть залишатись сліди, що є типовими і для інших категорій злочинів: недопалки, сліди рук, ніг, інструментів, транспортних засобів та моторного чи трансмісійного мастила та біологічні виділення. Слідова картина незаконного заволодіння вогнепальною зброєю характеризується наявністю ідеальних та матеріальних слідів злочину. Джерелом ідеальних слідів є відповідні категорії свідків, а також потерпілі та підозрювані. Матеріальні сліди переміщення вогнепальної зброї можна класифікувати за такими групами. Знання слідової картини як елементу криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцями вогнепальною зброєю має істотне значення під час розслідування цих кримінальних правопорушень, оскільки дозволяє слідчому заповнювати пробіли малоінформативної слідової картини на початковому етапі досудового розслідування. Слідова картина відіграє важливу роль і набуває особливого значення, коли між нею і іншими елементами

криміналістичної характеристики виявляються кореляційні зв'язки, які дозволяють прогнозувати наявність невідомих елементів при наявності низки відомих [5; 6].

Список використаних джерел:

1. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. / М.В. Салтевський. – К.: Кондор, 2006. – 588 с.: 32 іл.
2. Андреев И. С. Криминалистика : учеб. пособие / И. С. Андреев, Г. И. Грамович, Н. И. Порубов. – Мн : Вышэйшая школа, 1997.
3. Коновалова В.Е. Убийство: искусство расследования: монография. / Е.В. Коновалова. – [Изд. 2–е дополн. и перераб.]. – Харьков: Издатель СПД ФЛ Вапнярук Н.Н., 2006. – 320 с.
4. Біленчук П. Д., та ін. Криміналістика.: Підруч. для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України / П. Д. Біленчук, О. П. Дубовий, М. В. Салтевський, П. Ю. Тимошенко. За ред. П. Д. Біленчука.- К.: АТКА, 1998. - 416 с.
5. Мельниченко С. П. Слідова картина незаконного переміщення вогнепальної зброї / С. П. Мельниченко // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. – № 3. – Том 2. – С. 88-95.
6. Мельниченко С. П. Наукові підходи щодо поняття та структури криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із незаконним переміщенням вогнепальної зброї / С. П. Мельниченко // Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – 194 с. – С. 132-134.

Чуприна Андрій Володимирович
курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ
ВІДЕОСПОСТЕРЕЖЕННЯ У РОЗСЛІДУВАННІ**

З розвитком науки і техніки життя людини с плином часу все більше полегшується, але поряд із появою нових технологій йдуть не лише позитивними зміни. Завжди є ризик того, що нові технології будуть використанні проти безпеки людей і тому ми вважаємо, що поряд із модернізацією та видозміненням способів вчинення злочинів, повинно йти обов'язкова розробка та впровадження нових технологій для протидії злочинності.

Одним із гострих питань розслідування злочинів є швидке реагування на вчинений злочин і затримання правопорушника по гарячих слідах, але це не завжди вдається в виду того, що дуже часто сам факт вчинення злочину виявляється значно пізніше його фактичного вчинення. І задля покращення реагування правоохоронних органів на злочини слід звернути увагу на «розумні» системи глобального відеоспостереження. Отримана з камер відео спостережень інформація часто стає доказом при розслідуванні кримінальних правопорушень. Варто приділити увагу відео спостереженню, що працює в «реальному часі». Одною із таких систем є розумна система відеоспостереження UASC, проект використання якої успішно реалізовується з минулого року в місті Маріуполь.

Головні відмінності інтелектуальної відеокамери від звичайної перебувають у двох аспектах. Перший в архітектурі камери. Інтелектуальна камера зазвичай включає у себе спеціальний вузол обробки зображень, до складу якого входять один або декілька мікропроцесорів для виконання інтелектуальних алгоритмів обробки інформації, орієнтованих на конкретне спеціальне програмне забезпечення. Основне завдання такого блоку є не тільки покращення зображення отриманих кадрів, а і у вилучені інформації. Апаратна частина звичайних камер простіше та у більшості своїй орієнтована на покращення якості знімків сцени. Другий аспект – в тієї інформації, яку видає та чи інша камера. Інтелектуальна відеокамера орієнтована на отримання та передачу інформації (метадані), яка відокремлюється від зображень сцени та у подальшому використовується автоматизованою системою [1].

Система може ідентифікувати та фіксувати викрадені автомобілі, розпізнати номер, марку, модель, колір автомобіля навіть машину, на якій встановлений номер від іншого авто. Може реагувати на нетипові рухи транспорту - наприклад проїзд на червоне світло або виїзд на зустрічну смугу. Окрім вказано, ця система може розпізнавати обличчя навіть якщо людина спробує змінити зовнішність, наприклад відростивши вуса або надівши окуляри [2].

В розвинених країнах з подібними системами вдається вдало виявляти злочинців яким тривалий час вдається переховуватись від правоохоронних органів. Яскравим прикладом ефективності роботи систем відеоспостереження є те, як впізнані завдяки камерам відеоспостереження були Брати Царнаєви, котрі підозрюються в організації вибухів на фінішній лінії бостонського марафону [3].

Також можливий аналіз вже отриманих відеозаписів з метою встановлення місця знаходження особи в певний проміжок часу. Новітні камери відео спостереження фіксують яскраві спалахи або гучні звуки, вибухи, постріли, удари та миттєво сповіщає поліцію. Слід також звернути увагу на те, що впровадження таких технологій повинно розпочатись перш

за все у розроблені програмного забезпечення та механізмів модернізації вже існуючих відеокамер встановлених в магазинах, банкоматах тощо.

Основними проблемами реалізації цього проекту ми вбачаємо у наступному: висока вартість обладнання, але ніякі матеріальні витрати не зрівняються з тим підвищенням рівня безпеки громадян, який ми отримуємо в результаті та наявність великої кількості сліпих зон через малу кількість відеокамер. На нашу думку потрібно виходити з правила, що в якому б публічно доступному місці не знаходилась людина вона завжди буде в «полі зору» хоча б однієї камери.

Тож, з огляду на все вищесказане вважаємо за необхідність впровадження сучасних передових технологій у роботу поліцейських з метою полегшення виявлення та розслідування злочинів, а також забезпечення безпеки людей та громадян.

Список використаних джерел:

1. Пєфтїєв Д. О. «Використання систем інтелектуального відеоспостереження в забезпеченні публічної безпеки» С. 151 – 154» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/10717/%D0%9D%D0%B0%D1%86_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%86%D1%96%D1%8F_p152-156%20%28%D1%81.%20151-155%29.pdf?sequence=1

2. ІТСUA «В Донецкой области начала работу интеллектуальная аналитическая система видеонаблюдения и контроля правопорядка UASC» від 29.12.2016 / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://itc.ua/news/v-donetskoj-oblasti-nachala-rabotu-intellektualnaya-naliticheskaya-sistema-videonablyudeniya-i-kontrolya-pravoporyadka-uasc-video/>

3. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bbc.com/russian/society/2013/04/130429_usa_cctv_surveillance

Циб Ірина Сергіївна
курсант4-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ ВБИВСТВ, ПРИХОВАНИХ ІНСЦЕНУВАННЯМ

Сучасний стан криміногенної обстановки в Україні свідчить, що чисельність тяжких злочинів з кожним роком зростає, а способи вчинення таких злочинів супроводжуються старанністю підготовки, витонченістю вибору способів учинення і приховування, зухвалістю й жорстокістю. Особливої уваги заслуговують насильницькі злочини, спрямовані проти

найважливішого для людини – її життя і здоров'я. Конституція України визначає життя і здоров'я людини як найвищу соціальну цінність. Саме тому вбивство – це найтяжкий злочин проти особи, що становить загрозу людині і суспільству, при розслідуванні якого одним із найважливіших завдань органів досудового розслідування є виявлення та встановлення способу вчинення певного злочину.

Сутність тієї чи іншої події за звичайних умов – це адекватне відбиття слідів чи обставин. Однак, слід зауважити, що при інсценованому вбивстві картина злочину має дещо спотворений характер та певною мірою викривлює дійсність. Закономірний розвиток події при цьому порушується. Між тим, навіть якщо злочинець намагається ретельно приховати сліди скоєння злочину, на місці події все одно залишається значний обсяг інформації про подію злочину й особу злочинця. Щодо сутності «інсценування», то дане явище порушує природні причинні зв'язки і тому випадає із загальної схеми слідової картини, породжуючи певні сумніви щодо дійсності їх утворення й відбиття.

В контексті розгляду даної проблематики слід сказати, що окремі криміналісти, досліджуючи питання виявлення слідів під час інсценувань, переконують, «як би витончено злочинець не намагався вжити заходів щодо приховування злочину чи його окремих обставин, як би правдоподібно не поведився при цьому, завжди існують об'єктивні й суб'єктивні чинники, що перешкоджають цьому. Адже злочинець, як правило, має лише фрагментарне уявлення про подію, яку він інсценує, крім того, у зв'язку з учиненням злочину, він може знаходитися в особливому емоційному стані і тому не в змозі всього передбачити при створенні інсценування [1, с. 4].

Ознаки інсценування – це фактичні дані, які виявляються в процесі розслідування і свідчать про штучність уявної події. У криміналістичній теорії і практиці такі ознаки традиційно позначаються як негативні обставини.

Як відомо, в криміналістиці розрізняють матеріальні сліди злочинів, що являють собою зміни в навколишньому середовищі, як результат механічного, термічного, біологічного, хімічного та іншого впливу на нього, а ідеальні - як уявні відображення, які збереглися у пам'яті людини.

З позиції пізнавальної діяльності, що здійснюється в процесі розслідування прихованих злочинів, важливим для розуміння інсценування є те, що слідова картина представляється в перевернутому вигляді, що порушує природній хід подій, тобто причинно-наслідковий зв'язок, який повинен бути при аналізі слідів та спонукати до формування висновків про причини їх виникнення в даному місці в даний час [2].

Під час розслідування вбивств, які вчиняються «приховано», слідами, які дозволяють уявити, що на місці виявлення трупа вчинено вбивство, можуть бути: 1) сліди ніг, серед яких слід виокремити ті, які належать злочинцю і потерпілому, а також сліди, які викривляють уявлення про подію та не мають відношення до неї, навмисно створені; 2) сліди рук; 3) сліди боротьби, виявлені на місці події та на потерпілому у вигляді синців, саден, вирваного волосся;

4) сліди крові, інших біологічних виділень організму людини; 5) сліди на одязі потерпілого (від знаряддя, відбитки від транспортних засобів, ніг, частинки ґрунту та інших речовин на одязі трупа; 6) сліди на тілі; 7) знаряддя вбивства; 8) речі, які не належать потерпілому, і можуть бути залишені ймовірним злочинцем тощо.

Водночас, ознаками, що можуть свідчити про можливе інсценування, виходячи із вивчення слідової картини, можуть бути:

1) наявність або відсутність слідів волочіння у разі їх обов'язкової наявності (виходячи із картини злочину);

2) відсутність калюжі крові під трупом (ця обставина свідчитиме, що особу було вбито у іншому місці і переміщено);

3) наявність саден, інших слідів боротьби, піднігтьового змісту епітелію, який не належить потерпілому у разі скидання потерпілого з висоти;

4) відсутність біля трупа слідів ніг потерпілого;

5) посмертний характер странгуляційної борозни;

б) неспівпадання місця вбивства та місця знаходження трупу тощо.

У випадку вбивства, що маскується під нещасний випадок або самогубство на місці події можуть бути виявлені: а) сліди взуття, що належать не потерпілому, а злочинцям; б) сліди волочіння трупу або ще живої людини, але такої, яка перебувала в безпорадному стані; в) сліди можливої зупинки транспортного засобу, на якому було доставлено труп або пораненого на місце вчинення або приховування убивства, що знаходиться біля залізничного насипу або поблизу нього; г) сліди крові на шляху переміщення трупу або пораненого; на одязу осіб, які переміщували труп або пораненого; на предметах, до яких вони торкалися; в салоні автомашин, що використовували для перевезення трупу або пораненого; д) частинки ґрунту, мікрОВОлокна в піднігтьовому складі, на одязу або взутті трупу або підозрюваних, на поверхнях або в салоні автотранспорту; є) сліди пальців рук злочинців, які підозрюються, на різних предметах (пачках з під цигарок, пляшках тощо), що залишенні ними на місці злочину або поблизу нього [2, с. 24].

Якщо говорити про носії ідеальних слідів, як найважливіших джерел інформації, ними є свідки. Враховуючи, що одні з них є безпосередніми очевидцями вбивств, інші володіють даними про супутні обставини, котрі передують їх вчиненню або після них, необхідно мати на увазі, що ступень їх обізнаності різна. В більшості випадків вказаним особам можуть бути відомі окремі факти, що не мають зі злочином безпосереднього зв'язку, але які можуть мати орієнтуюче значення в процесі розслідування. Тому необхідно намагатися встановити не лише безпосередніх свідків, але й інших осіб, інформація яких допоможе виявити обставини вчинення вбивства [2, с. 25].

Тож, виходячи із вище викладеного, можна вести мову про те, що для успішного розслідування вбивств, необхідно знати, яким саме способом вчинений злочин. Криміналістичне значення способу вчинення злочину визначається специфікою виникнення доказів у процесі відображення події злочину в зовнішньому середовищі. На підставі аналізу будь-якого із способів

вчинення можна висунути версії, де і які сліди можуть бути залишені, а виявивши сліди злочину можна припустити, яким способом його вчинено. Водночас, інсценування включає у себе систему дій злочинця із попередження виникнення слідів, знищення, фальсифікації, приховання, маскування виниклих у результаті вбивства змін, створення нових слідів, що підтверджують версію суб'єктів приховування.

Можна зробити висновок, що працівники правоохоронних органів, прибуваючи на місце вчинення злочину, користуються знаннями щодо особливостей механізму утворення слідів. Крім того, ретельне дослідження місць, на які особа злочинця може навіть не звертати увагу, відіграє велику роль. Вивчення і систематизація ознак злочинця, залишених на місці вчинення злочину, дає можливість створити його психологічний образ, на підставі якого він класифікується як небезпечний або особливо небезпечний та дозволяє встановити основні його дані.

Список використаних джерел:

1. Семенов В.В. Методика розслідування вбивств, прихованих інсценуванням: Автореф. Дис.. канд. юрид. наук.: 12.00.09 / Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого. – Харків., 2004. – 21с.
2. Комаринська Ю.Б. Розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті: навчальний посібник / Ю.Б. Комаринська, О.І. Галаган. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 124 с.

Цибенко Олександр Сергійович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТАКТИКА ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО У СПРАВАХ ПРО НЕЗАКОННЕ ЗАВОЛОДІННЯ АВТОМОБІЛЕМ

Допит є найбільш розповсюдженою слідчою (розшуковою) дією, за допомогою якої збирається інформація про викрадення транспортних засобів (особливо автомобілів) і злочинну діяльність певних осіб. Це обумовлюється високими інформативними можливостями допиту та надійністю, простотою та швидкістю отримання результату. Допит – це процесуальна дія, яка являє собою регламентований кримінальними процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, та спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні. У справах про

викрадення транспортних засобів, допит є найбільш розповсюдженою й обов'язковою слідчою (розшуковою) дією на будь-якому етапі досудового розслідування. Завдяки його проведенню можна виявити інформацію про викрадення автомобіля, способи подолання систем захисту, забезпечити можливість більш ефективного проведення інших процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів, висунення слідчих і розшукових версій та планування роботи по доказуванню в цілому. У кримінальних провадженнях за фактами незаконного заволодіння автомобілем, учиненого із подоланням систем захисту, допит також не втрачає своєї актуальності.

Узагальнення поглядів вчених та сучасного стану слідчої діяльності, дозволяє дійти висновків, що під час підготовки до проведення допиту слідчий повинен здійснювати такий комплекс організаційно-підготовчих заходів: повне, всебічне і ретельне вивчення матеріалів кримінального провадження; визначення предмету допиту та сформованої слідчої ситуації; визначення кола осіб, які підлягають допиту; визначення послідовності проведення допитів; вивчення особи злочинця (викрадача); збирання оперативної інформації про допитувану особу (склад злочинної групи) та вчинених нею злочинів; визначення часу проведення допиту (тривалість допиту); визначення способу виклику на допит; визначення місця проведення допиту; підбір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення допитуваному; визначення технічних засобів фіксації допиту та їх підготовка; визначення учасників проведення допиту; забезпечення сприятливих умов проведення допиту; ознайомлення зі спеціальною літературою або використання допомоги осіб, що володіють спеціальними знаннями; використання оперативно-розшукової інформації; визначення низки тактичних прийомів, що будуть застосовуватися під час допиту; планування допиту.

Під час допиту підозрюваного слідчий повинен встановити усі обставини, що мають значення для кримінального провадження. Зважаючи на це, показання підозрюваного мають відображати коло відомостей, котрі умовно можна поділити на три складові: 1) події, що мають відношення до викрадення автомобіля та відбувались до його початку; 2) події, які стосуються механізму злочину безпосередньо під час його вчинення; 3) події, що мають відношення до злочину та відбувались після викрадення автомобіля.

Серед обставин, що повинні з'ясуватися під час допиту підозрюваного, можна виділити такі: 1) дані про особу допитуваного: сімейний стан, стан здоров'я, освіта, місце роботи, судимості тощо; 2) які конкретно дії, пов'язані із викраденням транспортного засобу, було учинено, за яких обставин, мотивів та метою; 3) коли, де і за яких обставинах вчинені злочинні дії, та у чому саме конкретно вони проявились; 4) причина протиправних дій та ставлення особи до своїх дій, їхня оцінка; 5) взаємовідносини між злочинцями та потерпілим; 6) кількість

та прикмети учасників протиправних дій; 7) матеріальний збиток заподіяний діями злочинців; 8) чи вчиняв раніше підозрюваний які-небудь правопорушення або злочини і до якого виду відповідальності притягнувся; 9) обставин, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність; 10) чи не зустрічався потерпілий із підозрюваними або їх знайомими після вчинення протиправних дій, якщо так, то по чій ініціативі відбувалася зустріч і про що велася розмова.

Узагальнення матеріалів кримінальних проваджень дозволяє діти висновків, що переважно допит підозрюваного у справах про викрадення автомобілів був спрямований на з'ясування: а) події та обставин злочину; б) характеру дій злочинців (викрадачів); в) причин й умов, що сприяли учиненню злочину; г) відомостей про минулі взаємини з іншими учасниками злочинної події. Визначені дані вказують на те, що при розслідуванні усього масиву досліджуваних проваджень, слідчі з'ясовують подію злочину, обставини злочину, характер дій злочинців. Отже, успішність допиту підозрюваного насамперед залежить від вмілого вибору та ефективного застосування певних тактичних прийомів (їхніх комбінацій).

Аналіз опитування й анкетування працівників слідчих підрозділів показав, що під час розслідування незаконного заволодіння транспортними засобами, застосовуються здебільшого наступні тактичні прийоми допиту: встановлення психологічного контакту; деталізація показань з метою виявлення суперечностей; пред'явлення доказів; використання суперечностей у самих показаннях допитуваного або з іншими доказами; акцентування уваги на неправдивих відомостях, повідомлених допитуваним; переконання в необхідності повідомлення правдивих відомостей.

Під час допиту підозрюваного важливо встановити, яка була поведінка потерпілого чи потерпілих, а конкретно, чи не спровокували вони злочинні дії своєю поведінкою.

Під час допиту підозрюваного, особливо лідера групи викрадачів, доцільно використовувати відеозапис. Його використання забезпечує високий рівень досудового розслідування та судового розгляду.

Показання підозрюваних у справах про викрадення автомобілів є найбільш змістовним джерелом інформації. Вони особисто зацікавлені у результатах провадження. До початку вчинення викрадення транспортних засобів дана категорія осіб домовляється не видавати один одного у випадку затримання, а тому заздалегідь підготовлена до методичного заперечення вини. В деяких випадках з перших допитів злочинці погоджуються на діалог зі слідчими, намагаючись таким завуальованим способом отримати інформацію про зміст показань допитаних раніше свідків, потерпілих або співучасників та заходи, що приймаються слідчим (прокурором). Зважаючи на це, слідчі під час допиту повинні ефективно

використовувати увесь тактичний «арсенал», що дозволить притягнути конкретну особу до кримінальної відповідальності.

Герасимчук Сергій Сергійович
здобувач Відкритого
міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

**ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ У
КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА ФАКТОМ УЧИНЕННЯ
ХУЛІГАНСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ОПОРОМ ПРЕДСТАВНИКОВІ
ВЛАДИ АБО ПРЕДСТАВНИКОВІ ГРОМАДСЬКОСТІ, ЯКИЙ
ВИКОНУЄ ОBOB'ЯЗКИ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ**

Взаємодія різних підрозділів поліції дозволяє набагато прискорити розслідування будь-якого кримінального правопорушення. Адже у боротьбі зі злочинністю вони повинні створювати монолітну систему, здійснюючи свої функції відповідно до Конституції України та інших законів. З іншого боку, до правоохоронної системи входить ряд різних структур багатоманітної відомчої підпорядкованості. В той же час, їх повинна єднати спільність завдань і характеру діяльності. Зазначене твердження характеризує діяльність і підрозділів Національної поліції України.

Доречною є думка, що взаємодія слідчого і оперативного працівника полягає в їх погодженій діяльності по забезпеченню успішного розкриття і розслідування злочинів, що здійснюється кожною зі сторін у рамках своєї компетенції властивими їй засобами і методами. Добре налагоджена і раціональна взаємодія слідчого з оперативним працівником служить однією з важливих умов, що забезпечує успішне розкриття і розслідування злочинів. Відомо, що слідчі і оперативні підрозділи мають специфічні, тільки їм властиві засоби і методи розкриття злочинів, тому надзвичайно важливо, щоб ці можливості були використані не розрізнено, а в комплексі [5, с. 252].

А вже Р. С. Белкін характеризує її як одну з форм організації розслідування злочинів, що полягає здебільшого у заснованому на законі співробітництві слідчого з органом дізнання, погодженим за цілями, часом і місцем, що здійснюється з метою повного та швидкого розкриття злочинів, всебічного і об'єктивного розслідування кримінальної справи та розшуку злочинців, що переховуються, викрадених цінностей і інших об'єктів, що мають значення для справи [1, с. 31].

На нашу думку, взаємодія правоохоронних органів – це елемент організації розслідування, що полягає у спільному та узгодженому між собою функціонуванні відповідних органів при здійсненні кримінального

провадження під єдиним керівництвом уповноваженої особи. Визначена наукова категорія при розслідуванні досліджуваного виду базується на тісній співпраці усіх учасників процесу.

Ми поділяємо позицію А. Я. Дубинського, який визначає дві форми взаємодії: процесуальну й непроцесуальну [2, с. 76].

С. С. Чернявський до процесуальних форм взаємодії [6, с. 196-197] відносить наступні:

- спільний розгляд слідчим та оперативними працівниками первинних матеріалів про злочини і вирішення питання про порушення кримінальної справи;

- проведення оперативно-розшукових заходів у справах, по яких не встановлено особу, яка вчинила злочин, після передачі цієї справи слідчому;

- виконання доручень слідчого про проведення оперативно-розшукових заходів у кримінальній справі, що знаходиться у провадженні слідчого;

- проведення за дорученням слідчого окремих слідчих та процесуальних дій.

- вжиття заходів щодо встановлення особи, стосовно якої винесено постанову про притягнення як обвинувачуваного після зупинення слідства.

Тобто взаємодія має здійснюватися як у процесуальній формі при роботі з конкретним кримінальним провадженням, так і в непроцесуальній формі на рівні ділових контактів щодо узгодженого виконання завдань розкриття злочину. При цьому взаємодія ґрунтується на чіткому її плануванні, професійній орієнтації щодо можливостей слідчих, оперативних працівників і експертів, встановлення правильних службових взаємовідносин, підтриманні атмосфери довіри, згуртованості і взаємної допомоги [3, с. 16].

Аналіз опитування респондентів дозволив виділити наступні процесуальні форми взаємодії:

- а) виконання доручення слідчого про проведення слідчих (розшукових) дій або негласних слідчих (розшукових) дій (91 %);

- б) проведення розшукових заходів для встановлення осіб, що вчинили досліджуваний вид хуліганства, та інформування слідчого про їхні результати (76 %);

- в) сприяння слідчому при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій (56 %).

Щодо організаційних форм взаємодії В. О. Коновалова зазначає, що у процесі здійснення цієї форми окреслюються питання організації останнього, зокрема: формування слідчо-оперативних груп; розподіл співробітників відповідно до завдань плану для виконання окремих функцій; визначення учасників слідчо-оперативних груп для розслідування окремих епізодів злочину й виконання інших завдань. Реалізація

наміченого плану оперативно-розшукових дій також припускає спільну участь у провадженні окремих слідчих дій і тактичних операцій [4, с. 136].

Найбільш розповсюдженими непроцесуальними формами взаємодії працівників різних підрозділів Національної поліції України при розслідуванні хуліганства, пов'язаного з опором представників влади або громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку є:

- а) колективне чергування у складі слідчо-оперативної групи (89 %);
- б) спільне планування початкового етапу розслідування злочину (77 %);
- в) взаємний обмін інформацією між підрозділами Національної поліції, іншими органами влади та громадськістю під час провадження (81 %);
- г) спільні виїзди слідчого і оперативних працівників для проведення слідчих (розшукових) дій (66 %);
- д) спільне проведення складних процесуальних дій (огляд місця події, слідчий експеримент) або окремих тактичних операцій (53 %);
- е) консультування (39 %);
- ж) переслідування злочинців за «гарячими» слідами (29 %).

Підводячи підсумок, зазначимо, що взаємодія при розслідуванні хуліганства, пов'язаного з опором представників влади або громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, є його важливим аспектом. Взаємодія при розслідуванні досліджуваного правопорушення полягає у тісній співпраці усіх учасників процесу, їх узгодженні дії під єдиним керівництвом слідчого.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р. С. Криміналістична енциклопедія / Р. С. Белкин – М., 2000. – 333 с.
2. Дубинский А. Я. Взаимодействие следователя с органом дознания / А. Я. Дубинский. – К. : КВШ МВД СССР, 1970. – 134 с.
3. Євдокимов В. М. Особливості застосування тактичних прийомів щодо розкриття вбивств, вчинених із застосуванням кримінальних вибухів / В. М. Євдокимов, В. В. Літвін // Право і суспільство: Наук. журнал. – 2006. – №2. – С.15-27.
4. Коновалова В. Е. Версия: концепция и функции в судопроизводстве / В. Е. Коновалова. – Х.: Консум, 2000. – 234 с.
5. Техніка, тактика, організація і методика розслідування злочинів / Під ред. Р. С. Белкіна, В. Г. Коломацького. А. Г. Філіппова. – Волгоград: ВСШ МВС Росії, 1994. – 559 с.
6. Чернявський С. С. Методика розслідування злочинів у сфері банківського кредитування : дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук / С. С. Чернявський. – Київ. – 2001. – 240 с.

Карпенко Роман Валерійович
здобувач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПОДАЛЬШОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАПОДІЯННЯ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Подальший етап починається з прийняття слідчим рішення про оголошення повідомлення особі про підозру і закінчується пред'явлення обвинувачення, коли сформовано доказову базу та вирішено всі завдання розслідування. Завдання цього етапу, перш за все, спрямовані на доказування вини підозрюваного, виявлення співучасників злочину та всіх епізодів злочинної діяльності. На думку Р.С. Белкіна основною метою цього етапу є «розгорнуте, послідовне, методичне доказування» [1, с. 261].

Наступний етап характеризується вирішенням проблемних ситуацій що основних структурних елементів предмета доказування: події та способу вчинення злочину, мети та мотивів, особа злочинця тощо. Доказова інформація, що знаходиться у розпорядженні слідчого дозволяє з достатньою впевненістю відповісти на основні питання, що більшою мірою визначали проблемність початкового етапу. «Відомості, що перебувають у розпорядженні слідчого, на наступному етапі відрізняються більше значним обсягом (кількісний критерій), а їх зміст – логічною впорядкованістю, більшою конкретністю, розмаїтістю процесуальних джерел, цілеспрямованістю й доказовою надійністю (якісні критерії). Всі ці властивості доказової інформації дають можливість перейти від евристичного (імовірнісного, багатOVERСІЙНОГО, нерідко інтуїтивного) до дискурсивного (послідовного, побудованого на логічних висновках, отриманих з накопичених у справі доказів) варіанту розслідування», – зазначає Л. Я. Драпкін [2, с. 354].

Таким чином, основною ознакою подальшого етапу є процес доказування, що здійснюється шляхом інформаційного розгортання вже наявних вихідних даних до джерел нових або додаткових відомостей, а від них – до встановлення фактів і обставин, що мають значення для кримінального провадження.

На подальшому, як і на початковому етапі розслідування кількість і послідовність проведення слідчих (розшукових) дій залежить від слідчих ситуацій.

На нашу думку, слідчі ситуації подальшого етапу розслідування формуються в залежності від достатності доказової інформації та від лінія

поведінки особи підозрюваного, а саме ступені визнання чи невизнання своєї провини. Зважаючи на означене вище та спираючись на результати аналізу матеріалів кримінальних проваджень щодо заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми, типові слідчі ситуації подальшого етапу розслідування можна визначити таким чином:

1. Підозрюваний не визнає свою провину у вчиненні злочину, відмовляється надавати будь-яку інформацію або надає неправдиву свідчення, активно чи пасивно протидіє слідству.

2. Підозрюваний частково визнає свою провину у вчиненні злочину, тілесні пошкодження на потерпілому пояснює випадковістю, вчинення їх у стані самооборони чи сильного душевного хвилювання, ненавмисно, замовчує мотиви та мету вчинення злочину, частково перекладає провину на потерпілого.

3. Підозрюваний повністю визнає свою провину у вчиненні злочину, надає повну інформацію, щиро кається, співпрацює зі слідством;

Наведені типові слідчі ситуації стосуються нанесення тілесних ушкоджень, учинені однією особою. Однак, розглядаючи криміналістичну характеристику цього злочину можна зазначити, що їх переважна більшість вчиняються у групі, що певною мірою ускладнює вирішення завдань розслідування та впливає на формування слідчих ситуацій. На нашу думку слідчі ситуації щодо розглядуваних злочинів, вчинених у групі мають виглядати наступним чином:

1. В наявності дані, що вказують на вчинення злочину у групі, але затримано одну особу, якій повідомлено про підозру. Підозрюваний не визнає вини, хоча є фактичні дані, що вказують на вчинення злочину саме ним відмовляється давати показання щодо своєї та причетності інших осіб до вчинення злочину.

2. Підозрюваного затримано, він визнає свою провину, але замовчує відомості щодо співучасників злочину. У матеріалах кримінального провадження недостатньо даних щодо інших учасників злочину, їх не затримано та доказів участі кожного з них недостатньо.

3. Підозрюваний визнає свою провину, але замовчує відомості щодо співучасників злочину. В наявності фактичні дані щодо інших учасників злочину, але їх не затримано.

4. Затримано декілька учасників злочину. Є достатні дані, що вказують на вчинення ними злочину, але вони не визнають своєї вини, не називають інших учасників злочину та відмовляються співпрацювати зі слідством.

5. Затримано всіх учасників групи, але вони не визнають або частково визнають свою вину у вчиненні злочину, у показаннях затриманих є розбіжності.

6. Затримано всіх учасників злочинної групи, які повністю визнає свою вину у вчиненні злочину, та вони співпрацюють з органами досудового розслідування.

Зазначеним слідчим ситуаціям відповідають комплекси слідчих (розшукових) дій, що проводяться слідчим для їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики: В 3 т. М., 1979. Т.3.
2. Криминалистика : учеб. для вузов / [И. Ф. Герасимов, Л. Я. Драпкин, Е. П. Ищенко и др.] ; под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Высш. шк., 2000. 672 с.

Назаренко Герман Артемович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД
ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ЗБРОЄЮ
ТА БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ, ВЧИНЕНОГО
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ У СКЛАДІ ГРУПИ ОСІБ**

Розслідування військових злочинів загалом, а також незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб, зокрема, також вимагає чіткої організації взаємодії між підрозділами різноманітних структур. Отже, актуальність дослідження зазначеного питання в розрізі цієї тематики не викликає сумнівів.

Розглядаючи взаємодію правоохоронних органів одразу слід вказати на те, що вона є найбільш необхідною для ефективного та швидкого розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. Слідчий визначає необхідність спільної діяльності на основі наявних у його розпорядженні доказів та інших даних, обліку слідчої ситуації і стану процесу розслідування. Найбільш часто до спільної діяльності залучаються працівники карного розшуку, органи по боротьбі з організованою злочинністю, криміналістичні підрозділи органів внутрішніх справ, різні відомчі й адміністративні інспекції. Важливим елементом взаємодії є оперативний обмін інформацією про стан і результати роботи. В обміні інформацією між слідчим та оперативним працівником органу дізнання виражається двосторонній характер їхньої взаємодопомоги. Взаємне інформування необхідне для коректування й узгодження планів слідчих дій та оперативно-розшукових заходів. Особливе значення це має при плануванні оперативно-тактичних комбінацій, успіх яких цілком залежить від того, наскільки точно дотримуються її учасники строків і черговості

оперативно-розшукових заходів і слідчих дій [1, с. 493].

Окремі науковці вказують на те, що взаємодія слідчих з оперативно-розшуковими органами – це заснована на законі і погоджена за всіма принциповими умовами діяльність зазначених осіб і органів, спрямована на розкриття злочинів і вирішення всіх інших завдань їхнього розслідування й попередження [3, с. 363].

Однією з засад взаємодії є спеціалізація. В.І. Гурковський з цього приводу наголошує, що вона є способом підвищення ефективності суспільної праці, яка поширилася і на управлінську діяльність, остаточно закріпивши за координацією статус особливої функції управління, як і за іншими складовими функції адміністрування. Для їх розмежування, деякі автори пропонують різні класифікації. За однією з них усі функції управління поділяються на основні, загальні і спеціальні. До основних відносять функції планування і координації [2, с. 56].

В свою чергу С.С. Чернявський серед них виділяє:

– спільний розгляд слідчим та оперативними працівниками первинних матеріалів про злочини і вирішення питання про порушення кримінальної справи;

– проведення оперативно-розшукових заходів у справах, по яких не встановлено особу, яка вчинила злочин, після передачі цієї справи слідчому;

– виконання доручень слідчого про проведення оперативно-розшукових заходів у кримінальній справі, що знаходиться у провадженні слідчого;

– проведення за дорученням слідчого окремих слідчих та процесуальних дій.

– вжиття заходів щодо встановлення особи, стосовно якої винесено постанову про притягнення як обвинувачуваного після зупинення слідства. [6, с. 196-197]

Аналіз опитування працівників слідчих і оперативних підрозділів поліції дав змогу виділити серед процесуальних форм їх взаємодії під час розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб, такі:

– виконання доручень слідчого про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій – 87 %;

– сприяння слідчому при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій – 64 %;

– надання слідчому матеріалів, зібраних у ході оперативно-розшукової діяльності, для вирішення питання щодо внесення відомостей до ЄРДР – 76 %;

– виконання оперативним підрозділом доручень слідчого щодо перевірки оперативно-розшуковим шляхом відомостей, що мають значення для встановлення наявності чи відсутності підстав для внесення відомостей до ЄРДР за оперативними матеріалами – 31 %.

Актуальною є думка М.С. Тюріна, який акцентує увагу на тому, що якщо процесуальні форми можна назвати способами співпраці, то організаційні форми будуть характеризуватися як способи зв'язку. Організаційні форми зв'язку існують поза межами процесуальної діяльності слідчого [5, с. 67-68]. Так, до непроцесуальних форм взаємодії можна виділити такі:

- спільне чергування у складі слідчо-оперативної групи;
- колективне планування початкового етапу розслідування;
- взаємний обмін інформацією.

Крім того до них можуть належати:

- обмін оперативною і іншою інформацією;
- спільне планування, узгодження за часом та місцем та здійснення оперативно-розшукових заходів;
- допомога наявними силами та засобами; тимчасова передача негласних співробітників;
- обмін досвідом оперативно-розшукової діяльності; проведення спільних оперативно-тактичних операцій;
- участь керівників в нарадах та розборах проведених оперативно-заходів;
- спільне видання оглядів, методичних рекомендацій за результатами спільної діяльності у протидії злочинності [4, с. 1044].

Аналіз опитування працівників слідчих і оперативних підрозділів поліції дав змогу виділити серед організаційних форм при незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб, такі:

- взаємний обмін інформацією між слідчим і працівниками оперативних підрозділів – 81 %;
- узгоджена діяльність у складі слідчо-оперативної групи – 92 %;
- спільне планування початкового етапу розслідування – 31 %;
- спільне використання криміналістичних і оперативно-технічних засобів – 26 %.

З огляду на зазначене необхідно вказати, що непроцесуальна форма взаємодії полягає у безпосередній реалізації функціональних обов'язків слідчих та оперативних працівників під час розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. Це пояснюється тим, що вона не має процесуального характеру і зазвичай регулюється відомчими нормативними актами.

Констатуючи вищезазначене, слід акцентувати увагу на тому, що взаємодія при розслідуванні під час розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб, це засноване на законодавстві погоджена та колективна діяльність відповідних підрозділів, за керівної

ролі певної особи, послідовно направлена на вирішення окремих завдань кримінального провадження шляхом реалізації слідчих (розшукових) дій та інших заходів. Взаємодія між ними може здійснюватись у непроцесуальній та процесуальній формі.

Список використаної джерел:

1. Белкин Р. С. Криминалистика : учебник для вузов / М.: Изд. гр. НОРМА-ИНФРА, 1999. 693 с.
2. Гурковський В. І. Організаційно-правові питання взаємодії органів державної влади у сфері національної інформаційної безпеки : дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управління : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Гурковський Володимир Ігорович. – К., 2004. – 205 с.
3. Криминалистика / под. ред. Н.П. Яблокова и В.Я. Колдина. – М.: МГУ, 1990. – 463 с.
4. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 8 т. / [відп. ред.: В.В. Черней, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко, Ю.І. Римарпенко]. К. : Атіка, 2003. Т. 8 : Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби, міжнародне співробітництво. – 2010. – 1132 с.
5. Тюрин Н. С. Формы оперативно-розыскной и следственной деятельности // Правовые проблемы укрепления российской государственности. – Ч. 10 : Проблемы уголовного процесса в свете нового Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации : [сб. ст.] / под ред. Ю. К. Якимовича. – Томск : Изд-во Томс. ун-та, 2002.
6. Чернявський С. С. Методика розслідування злочинів у сфері банківського кредитування : дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук / Київ. 2001. 240 с.

Калюга Тетяна Олегівна
здобувач Відкритого
міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

**ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА В ОГЛЯДІ ДОКУМЕНТІВ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ НАДАННЯ
ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ**

Ефективне розслідування злочинів неможливе без участі спеціалістів, які розширюють практичні можливості слідчого у виявленні, закріпленні і дослідженні джерел доказової інформації. Застосування спеціальних знань і навичок сприятиме й швидшому розкриттю та розслідуванню шахрайств у сфері туризму.

Згідно кримінальному процесуальному законодавству, використання спеціальних знань проявляється у залученні спеціаліста до участі у слідчих (розшукових) діях і при призначенні та проведенні судової експертизи. Між тим, аналіз криміналістичної літератури свідчить, що реальні потреби та напрямки застосування спеціальних знань у стадії досудового розслідування є набагато ширшими і більшість авторів допускають використання спеціальних знань у практиці розслідування як у процесуальних, так і в непроцесуальних формах.

У справах щодо шахрайств у сфері туризму важливу роль відіграє консультативно-довідкова допомога спеціаліста, що найчастіше організовується для ознайомлення з умовами і правилами роботи тієї чи іншої організації, до розслідування незаконної діяльності якої приступає слідчий. Зокрема, специфіка такого шахрайства зумовлює необхідність в отриманні певної інформації консультативного характеру (як у письмовій, так і в усній формі) про види угод та порядок їх укладання, права та обов'язки учасників цивільних правовідносин, особливості правового регулювання туристичного бізнесу; надання інформації про функціонування та призначення електронних реєстрів, в яких містяться дані про суб'єктів туроператорської діяльності; надання інформації про функціонування та призначення облікових, реєстраційних, довідкових, звітних паперових документів у паперовому та електронному вигляді та порядок доступу до них.

Разом з тим, спеціаліст певного напрямку може надати допомогу у правильному визначенні переліку документів, інших речових доказів, які необхідно вилучити під час обшуку, тимчасового доступу до речей та документів тощо. В нагоді стане й отримання професійної допомоги при оцінюванні висновку експерта, вивченні змістовної частини документів, а також при перевірці певної інформації за обліками криміналістичного та іншого призначення [1].

Слід сказати, що механізм вчинення шахрайств у сфері надання туристичних послуг передбачає існування великої кількості паперових документів, а також документів, інформація в яких зафіксована на електронних носіях (жорстких дисках, комп'ютерах, серверах, мобільних телефонах тощо). Вказане зумовлює необхідність у їх вилученні. У свою чергу, вилучені документи підлягають ретельному огляду із застосуванням техніко-криміналістичних засобів, за участю обізнаних осіб, які можуть допомогти запобігти їх можливому знищенню або внесенню певних змін з метою приховування слідів злочину.

Під час огляду окремих документів спеціаліст звертає увагу слідчого на ту частину документа, що має значення для справи, застерігає від неправильного добору чи недодання до справи необхідних документів. Крім того, слідчий, вивчаючи за допомогою спеціаліста-бухгалтера документи і знайомлячись з їхнім змістом, одержує оперативну

інформацію про стан справ на підприємстві або в установі, зокрема таких, як показники виконання плану, стан обліку і звітності тощо. Важливе значення має також знання спеціалістом відповідної термінології (точний зміст спеціальних термінів, наявність необхідних реквізитів, назви документів та їхніх форм), що нерідко може бути необхідним під час огляду, вилучення та обшуків. Допомога спеціаліста може бути потрібна і у разі встановлення значення окремих документів, що вилучаються, або їхніх частин. Слідча і судова практика свідчить про те, що іноді злочинці знищують або приховують умисно перевернуті облікові та звітні документи з метою завуалювання слідів злочину. У такому разі слідчий, установивши за наявною в архіві підприємства або установи номенклатурою документів відсутність тих чи інших із них, повинен запропонувати посадовим особам, відповідальним за їх збереження, видати ці документи, а якщо вони видані не будуть, провести обшук [2].

В цілому перелік документів, до яких необхідно здійснити доступ або вилучити їх шляхом обшуку, залежить від низки умов. Як показав аналіз кримінальних проваджень у справах щодо шахрайства у сфері туризму, в основному підлягають вилученню та подальшому огляду такі документи:

- реєстраційні документи, що посвідчують законність діяльності суб'єкта туристичної діяльності. За загальними правилами, реєстрація відбулась, якщо відповідний запис внесений в Державний реєстр, а підприємству видано свідоцтво про реєстрацію відповідної форми;

- документи, що підтверджують відкриття розрахункових рахунків у банківській установі;

- установчі документи. Так, засновницькими документами туристичного підприємства є установчий договір, підписаний його засновниками (учасниками) та статут. У ході огляду реєстраційних та установчих документів, необхідно з'ясувати наявність всіх обов'язкових реквізитів і перевірити ці документи на наявність ознак підробки. Крім того, необхідно направити запити до державних органів, які видавали дозвіл на відкриття туристичного підприємства та перевірити наявність записів в Державних реєстрах про реєстрацію даного підприємства;

- ліцензійні документи. Згідно Закону України «Про туризм», суб'єкт господарювання не має права у своїй назві використовувати слово «туроператор» без отримання ним ліцензії на здійснення туроператорської діяльності. Згідно статті 17 вказаного нормативного акту, суб'єкт підприємницької діяльності, який отримав ліцензію на туроператорську діяльність, має виключне право на надання послуг з оформлення документів для виїзду за межі України [3];

- агентські угоди між турагентством та туроператором. На підставі ліцензії туроператор, окрім туроператорської діяльності зі створення та просування туристичного продукту, може здійснювати також і турагентську діяльність. Водночас, для того, щоб турагент отримав право

на реалізацію туристичного продукту, він повинен укласти агентську угоду з туроператорами. Агентська угода (договір) передбачає передачу турагентству права на продаж окремих видів послуг та інклюзив-турів від імені та за рахунок туроператора [4];

- договори з іншими організаціями, підприємствами та приватними підприємцями, які беруть участь у формуванні та просуванні туристичного продукту (з постачальниками та підрядниками: вітчизняними та закордонним партнерами, щодо забезпечення туристів належними умовами розміщення, харчування, засобами транспорту, організацією екскурсій і відпочинку;

- договори з клієнтами. Реалізація туристичного продукту здійснюється на підставі договору про туристичне обслуговування, згідно якого суб'єкт тураператорської діяльності за встановлену договором оплату зобов'язується забезпечити певний комплекс туристичних послуг. Крім того, оскільки страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) є обов'язковим і забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод із страховиками, огляду підлягають договори на таке страхування;

- доказом досягнення згоди між суб'єктом туристичної діяльності та туристом є отримання документа, що підтверджує оплату послуг (розрахунковий документ).

З цього виходить, що у більшості випадків вилученню та огляду підлягають саме різні види договорів. Втім, з метою трактування змісту низки документів та їх реквізитів, а також встановлення ознак підробки, змін, внесених у документ, актуальним є запрошення фахівця відповідного профілю.

Спеціаліст допоможе звернути увагу на наявність та зміст реквізитів і підписів, які необхідні для даного виду документа, на відповідність форми та змісту документа і правильність оформлення. Наприклад, особливістю складання договору туристичного обслуговування є наявність наступних його елементів: заголовок (назва) юридичного документа; місце укладення договору; дата укладення договору; найменування сторін. Водночас, якщо турагент діє від імені і за дорученням туроператора, в договорі обов'язково повинна зазначатися інформація, на підставі якого Агентського договору на реалізацію туристичних продуктів здійснюється діяльність, його номер, адреса та інші реквізити. Також повинні відображатися дані про Ліцензію на туроператорську діяльність (серія, номер, ким видана, коли). Обов'язковими позиціями договору є предмет договору, права та обов'язки сторін, порядок бронювання турів та порядок розрахунків, відповідальність сторін та порядок вирішення суперечок, посилання на форс-мажорні обставини, інші умови та домовленості, юридичні та банківські реквізити тощо.

Варто відзначити також роль магнітних, електронних носіїв інформації та копій електронних документів, включаючи обов'язкові реквізити документа. Для виявлення та огляду подібних слідів необхідно залучити спеціаліста з комп'ютерної техніки та програмного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Птушкін Д.А. Організаційні заходи та визначення напрямів розслідування шахрайств, учинених щодо об'єктів нерухомого майна громадян, відповідно до типових слідчих ситуацій. Прикарпатський юридичний вісник. 2015. № 3 (9). С. 151-154.
2. Правові засади участі спеціаліста-бухгалтера у слідчих (судових) діях: URL: <http://uristinfo.net>.
3. Про туризм: Закон України № 31 1995 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, N 31, ст.241: URL: <http://www.rada.gov.ua/>
4. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Навчальний посібник. Чернівці: Книги-XXI, 2003. 300 с.

Шевченко Анастасія Сергіївна
здобувач Відкритого
міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

**ДО ПИТАННЯ ТИПОВИХ СЛІДЧИХ СИТУАЦІЙ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ПІД ЧАС
ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ**

Для забезпечення чіткого алгоритму розслідування необхідно визначити конкретні ситуації, в яких потрібно діяти певним чином. Тому питання визначення типових слідчих ситуацій є досить важливим в розрізі розслідування будь-якого кримінально караного діяння.

Досліджувана наукова категорія має важливе значення для будь-якого кримінального провадження. З приводу визначення слідчої ситуації, то, наприклад, В.Г. Колмацький зазначав, що це сукупність умов, в яких здійснюється розслідування та визначається його стан на даний момент. Вона є тактичним засобом організації роботи слідчого під час розслідування злочину, та акцентує увагу на дослідженні питання аналізу (вивчення змісту обумовлюючих її чинників з метою прийняття тактичного рішення та вибору варіанта методики розслідування, що забезпечує швидке і повне розслідування злочину) та оцінки слідчої ситуації [1, с. 337-346]. Зі свого боку В.К. Весельський акцентує увагу на тому, що слідча ситуація належить до кола понять криміналістичної тактики і вже в цій якості, як і інші тактико-криміналістичні поняття, реалізується в криміналістичній методиці. Цей висновок він обґрунтовує тим, що саме слідча ситуація зумовлює тактику конкретних слідчих дій [2,

с. 195].

Стосовно завдань означеної наукової категорії, доречною є думка В.В. Тіщенко, який серед них означив такі:

- виявлення і фіксація доказової інформації щодо злочину, який розслідується по «гарячих слідах»;
- вжиття заходів для запобігання втраті доказової інформації, що міститься в слідах, документах, інших об'єктах, її своєчасне виявлення та фіксація;
- з'ясування й оцінка сформованої після порушення кримінальної справи слідчої ситуації;
- виявлення джерел інформації про розслідуваний злочин;
- визначення напряму розслідування і розробка плану розслідування;
- обрання форми і методів взаємодії з органами і службами, що здійснюють оперативно-розшукову роботу;
- пошук і одержання інформації про механізм і обстановку вчиненого злочину;
- збирання і вивчення відомостей про особистість потерпілого;
- пошук, одержання й аналіз інформації про осіб, що вчинили злочин, їхній розшук і затримання [3, с. 137].

Тому структурування цієї категорії в розрізі досліджуваного кримінального правопорушення є досить важливим. Зокрема, М.І. Ніколайчик визначає наступні ситуації:

- особа чи особи, які вчинили хуліганські дії, виявлені на місці злочину, відомий потерпілий, наявні свідки-очевидці, встановлені інші докази злочину;
- особа чи особи, які вчинили вказані дії, зникли з місця події, відомі лише ознаки їх зовнішності;
- визначені особи зникли з місця події, відомості про них відсутні;
- хуліганські дії вчинені в минулому, особи, що їх вчинили, та потерпілі відомі [4, с. 5].

В свою чергу, М.В. Салтевський розглядає наступні:

- особа затримана на місці події, наявні свідки, потерпілий та матеріальні сліди;
- особа, що вчинила хуліганські дії, знаходиться на місці події і продовжує їх вчинювати;
- хуліганські дії вчинені в минулому, відома особа хулігана;
- особа, що вчинила хуліганські дії, зникла з місця події, відомі лише ознаки її зовнішності в пам'яті потерпілого та очевидців події;
- виявлені сліди хуліганських дій, злочинець невідомий, свідків немає [5, с. 18-19].

В свою чергу, М.М. Єфімов серед типових слідчих ситуацій розслідування хуліганства визначив такі:

- особа, що вчинила хуліганські дії, затримана на місці події;

відомий потерпілий, є свідки, очевидці та наявні матеріальні сліди кримінально караного діяння (38 %);

– особа, що вчинила хуліганські дії, зникла з місця події і відома лише за ознаками зовнішності (37 %);

– знайдено сліди хуліганських дій, злочинець невідомий, свідків немає (9 %);

– хуліганські дії були вчинені в минулому, відомі потерпілий та підозрюваний (16 %) [6, с. 170-171].

Провівши аналіз наведених ситуацій, а також матеріалів кримінальних проваджень, нами визначені наступні типові слідчі ситуації на початковому етапі розслідування хуліганства, вчиненого під час виборчого процесу в Україні:

1) отримано відомості про вчинення хуліганства під час виборчого процесу, виявлено матеріальні сліди злочину, злочинці відомі – 16 %;

2) отримано відомості про вчинення хуліганства під час виборчого процесу нестановленою особою, наявні відомості щодо характеру злочину, є свідки – 58 %;

3) отримано відомості про вчинення хуліганства під час виборчого процесу від уповноважених осіб на дільниці, наявні відомості щодо характеру злочину, свідки відсутні – 17 %;

4) виявлено факт вчинення хуліганства під час виборчого процесу, свідки відсутні – 9 %.

Підводячи підсумок, слід відмітити, що типові слідчі ситуації розслідування дають змогу його ефективно спланувати, проводити відповідні слідчі (розшукові) дії та інші заходи. Нами було конкретизовано наступні типові слідчі ситуації при розслідування хуліганства, вчиненого під час виборчого процесу в Україні.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика : учебник / под ред. Ю. Г. Корухова, В. Г. Коломацького. – М. : Академия МВД СССР, 1984. – 458 с.
2. Весельський В.К. Слідча ситуація як категорія криміналістичної тактики / В.К. Весельський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. – № 25. – С. 193–199
3. Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія / В. В. Тіщенко. – Одеса : Фенікс, 2007. – 260 с.
4. Николайчик Н. И. Методика расследования хулиганства : лекция / Н. И. Николайчик. – Мн. : МВШ МВД СССР, 1985. – 28 с.
5. Салтевский М. В. О структуре криминалистической характеристики хулиганства и типичных следственных ситуациях / М. В. Салтевский // Криміналістика и судебная экспертиза. – 1982. – Вып. 25. – С. 13-21.
6. Єфімов М. М. Криміналістична характеристика та особливості розслідування хуліганства / М. М. Єфімов // Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. – Дніпропетровськ. – 2015. – 242 с.

Чередник Катерина Олегівна
здобувач Відкритого
міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ ШАХРАЙСТВ, УЧИНЕНИХ ЗЛОЧИННИМИ УГРУПОВАННЯМИ НА РИНКУ НЕРУХОМОСТІ

Останніми роками спостерігається швидкий розвиток сфери нерухомості. Втім, на ринку нерухомості активно діє так званий «кримінальний бізнес». Самі ж кримінальні аспекти нерухомості є часткою більш загальної проблеми – проблеми організованої злочинності. Це зумовлене насамперед тим, що злочинні дії в цій сфері, як правило, вчиняються стійкими злочинними групами, які мають достатньо повну інформацію про осіб, вимушених у силу багатьох обставин змінювати свої житлові умови. Злочинність з нерухомим майном є найбільш небезпечною, оскільки групи осіб, які їх вчинюють, найбільш стійкі, і їм притаманні всі ознаки організованих злочинних груп: внутрішня структурованість, ієрархічність, чіткий розподіл функцій. Реальною стає загроза латентної віктимізації населення, коли жертви злочинів масово не звертаються до правоохоронних органів в зв'язку з втратою до них довіри» [1, с. 590].

Разом з тим, причиною відмови співпрацювати з правоохоронними органами є ще й факт застосування погроз та дій насильницького характеру у відношенні учасників кримінального процесу. При цьому, насильство може здійснюватися як у психічній формі, так і в фізичній. Іноді організовані злочинні угруповання навіть вдаються до позбавлення життя осіб, які перешкоджають діяльності організованої групи (працівників правоохоронних органів, представників державних структур), свідків та потерпілих.

Вказане зумовлює необхідність у розробці тактичних операцій, спрямованих на подолання протидії розслідуванню шахрайств, вчинених на ринку нерухомості злочинними угрупованнями. Натомість, у справах про шахрайство, пов'язане з нерухомістю, вирішити завдання, які стоять перед слідчими, працівниками оперативних підрозділів та іншими взаємодіючими з ними особами, неможливо без системного підходу, що полягає у створенні ефективно діючого в складних слідчих ситуаціях комплексу слідчих (розшукових) дій, НСРД, оперативно-розшукових заходів, організаційних дій, а також використання допомоги фахівців у різних галузях.

Втім, необхідно враховувати, що не будь-який набір слідчих та інших дій можна визнати тактичною операцією. У функціональному відношенні об'єднання слідчих дій, оперативно-розшукових та інших

заходів у тактичну операцію відбувається на підставі можливості вирішення у результаті такого об'єднання певного завдання розслідування, яке через об'єм або зміст неможна вирішити шляхом застосування окремих тактичних прийомів, слідчих дій тощо [2, с. 251].

З цього виходить, що одним із завдань застосування вказаної тактичної операції є забезпечення безпеки учасників кримінального процесу

В контексті даної проблематики слід зауважити, що при визначенні кола осіб, які зазнають протиправного впливу, необхідно враховувати, що зазіхання на них здійснюються з метою: перешкодити початку їхнього сприяння правосуддю; примусити до припинення сприяння; з помсти за надане (закінчене) сприяння. Відповідно, причинами зазіхань є: намір і навіть потенційна здатність особи сприяти правосуддю; здійснюване сприяння; здійснене сприяння. Саме ці фактори, а не власне наявність в особи того або іншого кримінально-процесуального статусу, є причиною протиправного впливу (маючи процесуальний статус, людина може займати і пасивну позицію; крім того, сприяння правосуддю може здійснюватися за межами кримінального судочинства) [3, с. 52].

В цілому, сприяння з боку зацікавлених осіб правосуддю може здійснюватися у таких формах:

1) повідомлення в правоохоронні і судові органи про скоєний, скоюваний, або злочин, що готується, у вигляді заяв про зазначені дії; дача пояснень у процесі оперативно-розшукової діяльності;

2) затримання осіб, які скоїли злочини, для доставляння їх органам влади і припинення можливості здійснення ними нових злочинів;

3) участь у підготовці і проведенні оперативно-розшукових заходів;

4) дача пояснень і показань у процесі кримінального судочинства;

5) здійснення кримінально-процесуальних функцій захисту, обвинувачення, підтримання цивільного позову і захисту від нього;

б) кримінально-процесуальна діяльність потерпілих, близьких родичів загиблих від злочинних зазіхань і їхніх представників, а також законних представників свідків – діяльність, що не є здійсненням кримінально-процесуальних функцій, але за своїм змістом і спрямованістю сприяє здійсненню правосуддя;

7) діяльність осіб, залучених як перекладачів, понятих, фахівців і експертів відповідно до кримінально-процесуального законодавства (тобто здійснення допоміжної або засвідчувальної функції) [4, с. 77].

Тому, визначення оптимальної лінії поведінки з боку посадових осіб правоохоронного органу при застосуванні заходів забезпечення безпеки передбачає необхідність урахування ситуації. Крім того, на практиці в процесі боротьби зі злочинністю реалізуються різні варіанти застосування одного й того ж засобу безпеки в різних виробничих ситуаціях, що дозволяє говорити про функціональну поліваріантність засобів безпеки [5, с. 116].

Під тактикою забезпечення безпеки осіб у кримінальному судочинстві Б.В. Щур розуміє: 1) найбільш оптимальну систему заходів; 2) сукупність (систему) тактичних прийомів забезпечення безпеки; 3) оптимальні криміналістичні рекомендації щодо забезпечення безпеки; 4) структурну залежність заходів безпеки. При цьому, він зауважує, що певною тенденцією у розробці та застосуванні заходів забезпечення безпеки учасників кримінального процесу є те, що деякі криміналістичні прийоми перетворюються на норми кримінально-процесуального закону (наприклад, проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням або використання технічних засобів контролю та спостереження) [6, с. 11].

Питання захисту осіб вже давно обговорюються як у науковому середовищі, так і розглянуті на законодавчому рівні. Так, у 1993 році Парламентом було прийнято закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [7].

Вказаним законом регламентуються права і обов'язки осіб, які потребують захисту, а також права і обов'язки органів, які забезпечують безпеку, визначені заходи забезпечення безпеки та механізм застосування. Проте, питання щодо практичної реалізації деяких заходів дотепер є незрозумілими. Наприклад, стаття 9 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», визначаючи як захід видачу спеціальних засобів індивідуального захисту, чомусь не деталізує, які саме засоби дозволені і який порядок їх видачі. Пропонуючи у статті 11 того ж Закону заміну документів та зміну зовнішності, законодавець взагалі не розкрив, як він це все бачить і яким повинен бути механізм реалізації цієї норми.

Невелика увага приділена і фінансуванню та матеріально-технічному забезпеченню заходів безпеки, хоча саме це питання найчастіше стає на заваді практичного застосування більшості заходів. Прописавши в законі можливість здійснення фінансування за рахунок осіб, взятих під захист, законодавець практично поклав на них вирішення цього питання.

На жаль, чинний КПК України не містить в собі норм, які б визначали чіткий порядок дій осіб, які здійснюють кримінальне судочинство, щодо здійснення заходів безпеки, а лише допускає сам факт їх застосування. Тому, дотримуючись процесуальних вимог та норм вказаного Закону, слід покладатися ще й на тактичне забезпечення цього процесу.

Отже, створена в Україні нормативна база охоплює досить широкий спектр питань щодо забезпечення безпеки осіб, які потребують захисту. Між тим, цей напрямок потребує певного удосконалення і розвитку в частині практичного застосування зазначеного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Дикий О.В. До питання вивчення злочинності на сучасному ринку житлової нерухомості в Україні // Актуальні проблеми держави і права. 2012. С. 586-592.
2. Шевчук В.М. Тактична операція як різновид тактико-криміналістичних комплексів // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 5. С. 248-252.
3. Журавлев С.Ю. Противодействие деятельности по раскрытию и расследованию преступлений и тактика его преодоления: Автореф. дис... канд. юрид. наук. / Нижегородская высшая школа. Нижний Новгород, 1992. 18 с.
4. Брусницын Л.Б. Международно-правовые и конституционные основы обеспечения безопасности лиц, содействующих уголовному правосудию / Л.Б. Брусницын // Государство и право. 1996. № 3. С. 100-109.
5. Зеленецкий В. С. Обеспечение безопасности субъектов уголовного процесса / В. С. Зеленецкий, Н.В. Куркин. Х.: КримАрт, 2000. 404 с.
6. Щур Б.В. Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами. Автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Б.В. Щур. Харків: Національна юридична академія юридична академія імені Ярослава Мудрого», 2005. 20 с.
7. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України, 1993. – №11. – Ст. 51.

Обшалов Сергій Володимирович,
декан факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ
(ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ)**

Євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, зумовлюють необхідність реформування правоохоронної системи з огляду на рівень й тенденції розвитку цих органів в європейських державах. Кризові явища, які спостерігаються протягом останніх років в політичній, економічній та соціальній сферах України, що супроводжуються стійкою тенденцією до погіршення криміногенної обстановки на Сході країни, створили підґрунтя для формування й виникнення якісно й кількісно нових видів діяльності кримінальних угруповань на території усієї держави. Під час системно-

структурної перебудови центральних відомств, правових, організаційно-функціональних та інституційних змін в органах влади й управління, судових і правоохоронних органах намічаються негативні тенденції криміналізації суспільства й зростання організованої злочинності, яка дедалі набуває все більш загрозливих форм.

Подальший розвиток теорії і практики оперативно-розшукової діяльності передбачає підвищення професійно-освітнього рівня працівників Національної поліції України, навчання особового складу виконанню оперативно-розшукових завдань за нових соціальних умов та ефективного використання роботи працівників оперативних підрозділів у кримінальному судочинстві.

Статистичні дані свідчать про те, що більшість не доведених до суду кримінальних проваджень мають основні недоліки саме на стадії порушення. Суттєвими є й випадки неправильної фіксації інформації, приєднання до матеріалів провадження матеріалів та речей, що надаються у якості доказів.

Суттєве зростання кількості злочинів, насамперед тяжких й особливо тяжких, демонструє нездатність оперативних підрозділів Національної поліції протистояти цим негативним явищам. Результати опитування оперативних працівників поліції України свідчать, що така ситуація зумовлена передусім ліквідацією підрозділів Управління боротьби з організованою злочинністю (78,5 %), поширенням незаконного обігу зброї, боєприпасів та активізацією кримінальних елементів на тимчасово окупованих територіях окремих районів Донецької та Луганської областей (88,3 %), неефективністю роботи агентурної мережі оперативних підрозділів (82,9 %). Практиці відомі труднощі в доказуванні самого факту створення злочинної організації або керівництва нею (зазначили 93,2 % опитаних).

Пошук напрямів удосконалення оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства, інститутів ОРД та негласної роботи набув доктринального осмислення у наукових розробках як вітчизняних, так і зарубіжних учених: С. В. Албула, Ю. П. Аленіна, К. В. Антонова, Л. І. Аркуші, О. М. Бандурки, В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, В. Д. Берназа, Б. Є. Богданова, В. В. Бойцова, В. І. Василичука, А. Ф. Возного, А. Ф. Волобуєва, В. В. Дарагана, В. О. Глушкова, І. В. Гори, М. Л. Грїбова, О. М. Джужі, Е. О. Дідоренка, О. Ф. Долженкова, В. Г. Дрозд, О. О. Дульського, Г. О. Душейка, О. М. Ємця, В. П. Захарова, В. С. Зеленецького, А. В. Іщенко, О. В. Капліної, Н. С. Карпова, А. М. Кислого, Н. І. Клименко, І. П. Козаченка, В. О. Коновалової, В. А. Колесника, О. Є. Користіна, Я. Ю. Кондратьєва, В. П. Корж, М. В. Корнієнка, О. В. Кириченка, В. С. Кузьмічова, С. С. Кудінова, В. В. Лисенка, Л. М. Лобойка, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, В. О. Малярів, В. В. Матвійчука, С. І. Мінченка, В. А. Некрасова,

Д. Й. Никифорчука, В. Т. Нора, Ю. Ю. Орлова, В. Л. Ортинського, С. С. Овчинського, М. А. Погорецького, О. О. Подобного, В. Д. Пчолкіна, М. Б. Саакяна, М. В. Салтевського, Д. Б. Сергєєвої, Є. Д. Скулиша, С. М. Стахівського, Р. Л. Степанюка, М. П. Стрельбицького, В. Є. Тарасенка, Р. В. Тарасенка, О. Ю. Татарова, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалової, В. Г. Уварова, В. І. Фаринника, І. Ф. Хараберюша, В. Г. Хахановського, М. С. Цуцкірідзе, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. В. Шендрика, В. Ю. Шепітька, М. Г. Щербаковського, О. Г. Шило, М. Є. Шумила, П. В. Цимбала, О. О. Юхна, М. П. Яблокова та ін.

Наукові праці згаданих учених мають фундаментальний характер і становлять теоретичне підґрунтя для вдосконалення різних аспектів оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства в Україні.

Необхідність здійснення оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства, насамперед, обумовлена тим, що воно сприяє найбільш успішному вирішенню завдань попередження, розкриття та розслідування злочинів шляхом встановлення джерел інформації про обставини його вчинення (можливих свідків у справі, місць знаходження викраденого майна, знарядь злочину), визначення найбільш доцільного часу проведення слідчих (розшукових) дій і застосування тактичних прийомів, фіксації оперативно-розшукової інформації, яка може мати доказове значення, перевірки доказів тощо.

Недоліки оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження певним чином зумовлені недостатньою регламентацією цієї діяльності як на законодавчому, так і підзаконному рівні. Це у свою чергу впливає на практику його здійснення, яка здебільшого залежить від суб'єктивного ставлення до нього як безпосередніх виконавців, так і керівників оперативних підрозділів. Але комплексного вивчення та дослідження питання оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства не проводилось і має цілу низку невирішених проблем.

Приловський Володимир Володимирович,
здобувач Науково-дослідного інституту
публічного права

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ В ПРОТИПРАВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Проведення одночасного допиту раніше допитаних осіб під час розслідування втягнення неповнолітніх в протиправну діяльність є досить важливим як в розрізі встановлення психологічного контакту з

неповнолітнім (демонстрування підтримки, висвітлення негативних характеристик злочинця), так і стосовно збору доказової інформації в цілому по кримінальному провадженню.

Стосовно визначення даної слідчої (розшукової) дії, то В. О. Коновалова визначала її як слідчу дію, яка проводиться для отримання доказів у справі і полягає в одночасному допиті двох осіб (двох свідків, двох обвинувачених, свідка і обвинуваченого) судово-слідчими органами з метою усунення істотних суперечностей, які є у показаннях цих осіб, і встановлення істини [1, с. 123].

На думку більшості працівників правоохоронних органів (88 % респондентів) одночасний допит є найбільш ефективною процесуальною дією, що провадиться на подальшому етапі розслідування втягнення неповнолітніх в протиправну діяльність.

В.Т. Очередін виділяє серед обставин, що характеризують особу неповнолітнього підозрюваного, наступні групи: 1) загальні дані про підозрюваного – прізвище, ім'я, по-батькові, місце народження, громадянство, національність, місце проживання, вік; 2) зайнятість суспільно корисною діяльністю – найменування навчального закладу, клас, курс; де, з якого часу, і ким працює; 3) стан здоров'я – наявність або відсутність порушень життєвих функцій організму; якими хронічними хворобами страждає неповнолітній, які важкі хвороби переніс, чи лікувався в неврологічних лікарнях і психічних установах, чи перебуває на обліку в психоневрологічному диспансері; ступінь наявної розумової відсталості, не пов'язаної з душевним захворюванням; 4) індивідуальні властивості та якості особистості – різні психологічні особливості – вольові риси та властивості характеру, темперамент, рівень інтелектуального розвитку неповнолітнього, його захоплення та інтереси; 5) громадська поведінка – спосіб життя, ставлення до навчання або роботи, участь у громадському житті навчального або трудового колективу, ставлення до оточуючих, заняття у вільний час, коло знайомств, поведінка за місцем проживання, причини незайнятості суспільно корисною діяльністю; чи вчиняв підозрюваний раніше злочини, чи звільнявся від кримінальної відповідальності або покарання, чи був засуджений, чи відбував покарання, чи перебував у виховній установі для неповнолітніх, чи допускав адміністративні проступки, чи застосовувалися до нього заходи громадського впливу, чи перебуває на обліку в спеціалізованих державних органах у справах щодо неповнолітніх; 6) умови життя і виховання (дані щодо батьків та інших членів родини, матеріально-побутові умови життя, зміст виховної роботи з неповнолітнім тощо); 7) обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання [2, с. 4].

На підставі аналізу кримінальних проваджень встановлено, що одночасний допит при розслідуванні втягнення неповнолітніх в протиправну діяльність проводився у 71 % випадках. Крім того, було

з'ясовано, що кількість учасників одночасного допиту варіювалась залежно від конкретного кримінального провадження, зокрема: а) два допитуваних – 96 %; б) три – 3 %; в) чотири і більше – 1 %.

Також під час одночасного допиту при розслідуванні втягнення неповнолітніх в протиправну діяльність, доцільно застосовувати прийом використання позитивних властивостей особистості несумлінного учасника слідчої дії. С.М. Стахівський з цього приводу наголошував, що правильна організація проведення очної ставки передбачають врахування певних чинників, які впливають на ефективність цієї слідчої дії. До них належать: фактор раптовості, моральні і вольові якості учасників очної ставки, їх психічний стан та характер взаємовідносин» [3, с. 26].

Підводячи підсумок, зазначимо, що проведення одночасного допиту раніше допитаних осіб під час розслідування втягнення неповнолітніх в протиправну діяльність є досить важливим для розслідування визначеного кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Коновалова В. Е. Тактика производства очной ставки. *Ученые записки Харьковского юридического института*. 1955. Вып. 6. С. 121-126.
2. Очередин В. Т. Доказательства в уголовном процессе : сущность, источники, способы собирания / М. : Юрлитинформ, 2008. 248 с.
3. Стахівський С. М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів : [наук.-практ. посібник] / К. : Атіка, 2009. 64 с.

Сорочан Алла Василівна
адвокат Ради адвокатів
Миколаївської області
Національної асоціації адвокатів
України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВА НА ПЕРВИННОМУ РИНКУ НЕРУХОМОСТІ

Ефективне розслідування кримінальних правопорушень вимагає від працівників правоохоронних органів не тільки проведення відповідних заходів щодо самого збору доказової інформації, але й забезпечення певної профілактичної функції. Тому питання криміналістичної профілактики під час розслідування шахрайства на первинному ринку нерухомості є досить важливим та своєчасним в розрізі нашого дослідження. Зокрема, світова практика показує, що найбільш ефективними методами боротьби з шахрайством на ринку нерухомості є високий рівень відповідальності органів реєстрації, однаковість системи реєстрації та створення системи страхування ризиків на ринку житла.

Ми підтримуємо позицію науковців, які зазначають, що поряд із терміном «запобігання» часто вживаються й такі, як «боротьба», «попередження», «профілактика», «припинення», «превенція», «протидія». В одних випадках ці терміни використовують як синоніми, в інших – як різні за змістом. Так, у результаті вивчення й аналізу законодавчої та нормативно-правової бази України, що визначає заходи запобігання злочинам, кримінологи в сучасній науці кримінології дійшли висновку, що використання терміна «запобігання» є обґрунтованим і доцільним [4, с. 318]. В той же час, в розрізі криміналістичного дослідження термін «криміналістична профілактика» є, на нашу думку, більш прийнятним.

Зокрема, В. Ю. Шепітько вказує на те, що організація розслідування – це комплекс необхідних заходів на різних етапах розслідування, що забезпечують діяльність органів з розкриття, розслідування і профілактики злочинів [5, с. 32–33]. Тобто одразу бачимо термін «профілактика» на рівні з розкриттям та розслідуванням кримінальних правопорушень.

В свою чергу, інші вчені вказують на те, що під профілактикою злочинності необхідно розуміти особливий інтегрований, багаторівневий об'єкт соціального управління, що становить різноманітна за формами діяльність відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів та установ, громадських формувань та окремих громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на всіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних виявів до соціально толерантного рівня [2, с. 45].

Слід зазначити, що порівнюючи законодавство про захист прав добросовісних власників нерухомості, Д. В. Астаф'єв дійшов висновку, що система реєстрації угод з нерухомістю не забезпечує в повній мірі такий захист. Автор зазначає, що в системі реєстрації угод, що набула поширення, наприклад, в США, роль держави пасивна. Держава не несе ніяких зобов'язань, крім зберігання і забезпечення публічності зареєстрованих договорів, і, природно, не дає ніяких гарантій законності і дійсності прав, встановлюваних угодами. Для того, щоб отримати гарантію зареєстрованих прав, учасники угоди змушені звертатися до послуг приватних страхових компаній [1, с. 112].

Одразу слід наголосити на тому, що профілактика злочинності фактично означає діяльність, що перешкоджає вчиненню кримінальних правопорушень. Тому ми підтримуємо авторів, які акцентують увагу на тому, що запобігання злочинам безпосередньо пов'язане з наявною злочинністю. По-перше, запобіжна діяльність щодо злочинності безпосередньо спрямовується не проти неї в тому вигляді (обсязі), у якому вона існує нині, а стосовно чинників, що зумовлюють її. Ця діяльність здійснюється з метою зупинення дій останніх і перешкоджання

подальшому вчиненню злочинів, існуванню злочинності та запобігання їм. По-друге, злочинність є соціальним феноменом, що виявляється в кримінальній активності частини членів суспільства, на високому загальному рівні зумовленим певними об'єктивними соціальними явищами та передумовами, станом суспільних відносин, дії яких неможливо запобігти безпосередніми упереджувальними заходами [4, с. 318–319].

Серед заходів криміналістичної профілактики під час розслідування шахрайства на первинному ринку нерухомості необхідно згадати про загально соціальне запобігання. Так, на думку окремих авторів, це позитивний вплив, цілеспрямована реалізація продуманої соціальної політики, яка здійснюється не лише і не стільки з метою безпосереднього попередження економічної злочинності. Вона спрямована передусім на вирішення загальних економічних і соціальних завдань держави. Загальносоціальне запобігання економічній злочинності полягає в тому, що його здійснення зменшує вплив соціальних суперечностей, нейтралізує криміногенне протистояння різних верств населення, рівень безробіття, підвищує стандарт життя людей, створює необхідні умови для легалізованого одержання достатніх прибутків громадянами, сприяє побудові міцного фундаменту щодо нормального функціонування всіх соціальних сфер, виховання та контролю за дітьми і молоддю, оздоровлення морального клімату в суспільстві, впровадження високих моральних цінностей у ньому, додержання демократичних засад тощо. Прогресивні соціальні програми спрямовані на утвердження законності, поваги до конституційних прав і свобод людини, зміцнення громадського порядку, дисципліни, на вирішення проблем поєднання громадських, виробничих, сімейно-побутових інтересів жінок і сім'ї, соціальної адаптації маргінальних верств населення тощо [6, с. 85].

Ми підтримуємо позицію Д. В. Астаф'єва з приводу того, що серед способів криміналістичної профілактики злочинів у сфері нерухомого майна найбільш розповсюдженими є наступні:

– державне страхування відповідальності реєстраторів і приватне страхування ринкових ризиків, що виникають при здійсненні угод на ринку нерухомості;

– державне страхування відповідальності реєстраторів і приватних ринкових ризиків, що виникають при реєстрації прав [1, с. 119].

На останок зазначимо, що криміналістична профілактика кримінальним правопорушенням у сфері будівництва має ґрунтуватися на фундаментальних засадах загальнодержавної політики боротьби зі злочинністю у сфері економіки. Тому, як зазначають окремі науковці, вона має поєднувати в собі різноманітні запобіжні заходи різних галузей та сфер діяльності. Необхідність належного впорядкування запобіжних заходів, чіткого визначення рівня та напрямів запобіжної діяльності суб'єктів, визначення їх компетенцій, з'ясування природи власне заходів тощо зумовлює необхідність їх класифікації. Відсутність національної стратегії

запобігання злочинам є однією з причин виникнення негативних тенденцій в існуванні, поширенні та відтворенні окремих видів злочинів на транснаціональному, загальнодержавному та регіональному рівнях. Водночас заходи щодо протидії злочинності задекларовано в низці державних цільових програм [3, с. 147].

Підводячи підсумок, зазначимо, що криміналістична профілактика під час розслідування шахрайства на первинному ринку нерухомості має визначальне значення для уникнення в подальшому досліджуваних кримінально караних діянь. Здійснювані заходи допомагають не просто досліджувати окремі докази, але й в подальшому забезпечують позитивну динаміку зменшення досліджуваної категорії кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Астафьев Д.В. Особенности первоначального этапа расследования мошенничества в сфере купли-продажи недвижимости: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Кубанский государственный университет. Краснодар, 2004. 189 с.
2. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Стратегія і тактика протидії злочинності : монографія. Харків : Золота миля, 2012. 287 с.
3. Вавриш А.В. Запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва : дис. на зд. наук. ст. к.ю.н. зі спеціальності 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» // Національна академія внутрішніх справ: Київ, 2018. 275 с.
4. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ : Ін Юре, 2007. 424 с.
5. Криминалистика. Криминалистическая тактика и методика расследования преступлений: учебник для студентов юридических вузов и факультетов / под ред. проф. В. Ю. Шепитько. Х.: Одиссей, 2001. 528 с.
6. Джужа О. М., Иванов Ю. Ф. Кримінологія : навч. посіб. Київ : Паливода А. В., 2008. 292 с.

Захарова Ганна Вікторівна
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права

КРИМІНАЛІСТИЧНА ПРОФІЛАКТИКА ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ ТУРИЗМУ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Одним із основних напрямів організації розслідування злочинів є вжиття ефективних заходів щодо їх запобігання. Не виключенням є й розроблення засобів та методів криміналістичної профілактики шахрайства

у сфері туризму, вчиненого організованою групою. Адже застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення окремих слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних заходів, спрямованих на виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню таких шахрайств, виявлення нових фактів їх готування та запобігання спробам підозрюваного вчинити інше кримінальне правопорушення, є одним із завдань уповноважених осіб, які здійснюють правоохоронну діяльність.

Натомість, аналіз юридичної літератури показав, що не всі вчені одностайні в думці щодо можливості запобігання злочинам в межах криміналістичної науки. До того ж, законодавець виключив взагалі у чинному кримінальному процесуальному кодексі норму, яка передбачала б заходи щодо усунення причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів. На відміну від кримінально-процесуального кодексу 1961 року, де передбачався обов'язок органів дізнання, слідчого, прокурора при провадженні дізнання, досудового слідства і судового розгляду кримінальної справи виявляти причини та умови, що сприяли вчиненню злочину та вжити заходи по їх усуненню шляхом винесення відповідного подання (відповідно до ст.ст. 23, 23¹ КПК), в ньому також чітко визначені суб'єктний склад та правові форми реагування уповноважених на те осіб (органу дізнання, слідчого, прокурора).

Втім, завдання криміналістики за своїм обсягом є значно ширшими, ніж завдання кримінального судочинства, і, визначаючи завдання криміналістики, не можна обмежуватися лише завданнями, що визначені у кримінальному процесуальному кодексі [1, с. 188].

Виходячи із вказаних завдань, можна зробити висновок, що більшість вчених до змісту криміналістичної профілактики відносить заходи щодо запобігання та припинення кримінальних правопорушень та встановлення причин та умов їх вчинення.

Проте, В. О. Малярова наголошує, що профілактична діяльність слідчого не вичерпується лише необхідністю припинити злочин. У процесі досудового розслідування слідчий зобов'язаний виявити обставини, що сприяли вчиненню злочину, адже без цього неможливо встановити коло інших обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Найголовніше, слідчий вправі поінформувати про виявлені обставини зацікавлених суб'єктів [2, с. 348].

На думку С. В. Томіна, відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, в тому числі його причини та умови, можуть бути встановлені під час допиту свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого та експерта [3, 320]. Водночас, слід погодитися із думкою А. Ф. Волобуєва, що встановлення причин конкретного злочину полягає у вивченні особи підозрюваного, визначенні її негативних рис, які в конкретній життєвій ситуації призвели до вчинення нею злочину. Зібрані відомості про особу підозрюваного повинні знайти відбиття у матеріалах кримінальної справи, оскільки вони враховуються

судом під час визначення виду і міри покарання [4, с. 341].

Не менш важливою слідчою (розшуковою) дією, в ході якої можна встановити причини та умови, що сприяли вчиненню шахрайства у сфері туризму, вчиненого організованою групою, є огляд місця події. На цьому наголошує й К. О. Чаплинський, адже вказана слідча дія дозволяє слідчому безпосередньо сприймати місце події, об'єкти з метою виявлення слідів організованої злочинної діяльності та з'ясування обставин події, що мають значення для кримінальної справи, скласти уявлення про механізм злочину та особу злочинця (лідера та інших членів організованих злочинних угруповань), висунути слідчі версії та правильно визначити напрямки розслідування. Від своєчасності та якості проведення слідчих оглядів у багатьох випадках залежить успіх в розкритті, розслідуванні та профілактиці злочинів зазначеної категорії [5, с. 78].

Погоджуючись з такою думкою, слід сказати, що у провадженнях щодо шахрайства у сфері туризму, вчиненого організованою групою, проведення допиту учасників кримінального процесу та огляду місця події дійсно є одним із засобів профілактичної діяльності. Адже під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії можна встановити сукупність причин та умов, які сприяли вчинення такого злочину.

Зокрема, проводячи і слідчі (розшукові) дії, особа, яка проводить розслідування, може отримати інформацію щодо:

- обстановки, в якій діяли шахраї (чи здійснювалося штучне створення умов, які полегшили вчинення шахрайства, чи обстановка не була змінена);
- способів та засобів вчинення шахрайства;
- осіб, які вчинили шахрайство їх мотивації, ролі кожного зі співучасників;
- наявності інших епізодів шахрайської діяльності у сфері туризму, або нових злочинів, які готуються для реалізації;
- осіб, які виступали свідками вчиненого шахрайства та їх поведінка під час та після вчинення шахрайства (чи були спроби зупинити дії шахраїв; чи намагалися вони повідомити до правоохоронних органів; чи має місце співпраця зі слідчим в межах розпочатого розслідування тощо);
- ролі потерпілого та особливостей його віктимної поведінки до, на момент, та після вчинення шахрайства тощо.

Отже, слідчий вирішує завдання профілактичного характеру переважно шляхом застосування заходів забезпечення кримінального провадження (затримання особи, арешт майна, тримання під вартою), проведення окремих слідчих (розшукових) дій (огляду, допиту та інших), а також тактичних операцій. Так, застосування слідчим запобіжних заходів спрямоване не тільки на забезпечення виконання підозрюваним покладених на нього обов'язків, а й на запобігання спробам підозрюваного вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжувати кримінальне

правопорушення, у якому він підозрюється [6, с. 76]. При цьому основними засобами попередження злочинів, що готуються, є: усунення обставин, якими намагається скористатися особа при скоєнні злочину; штучне створення обстановки, що включає або суттєво ускладнює можливість вчинення злочину чи правопорушення; притягнення особи до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та іншої відповідальності за вчинення підготовчих дій [7, с. 98].

У зв'язку з викладеним, звернемо увагу на обставини, що впливають на вчинення шахрайства у сфері туризму. У результаті анкетування працівників поліції та аналізу нормативних та юридичних джерел, нами були виділені такі умови, що сприяють вчиненню шахрайств у сфері туризму, вчиненого злочинними групами:

- зниження рівня життя населення, що змушує шукати пропозиції відпочинку за більш вигідними цінами, іноді погоджуючись на «сумнівні пропозиції» (96 %);

- не усвідомлення громадянами, які збираються на відпочинок, важливості перевірки репутації суб'єкта туристичної діяльності (турагента, туроператора); вивчення змісту документів, які вони підписують (91 %);

- надто велика довірливість, безпечність та необачність громадян (86 %);

- професійно-моральна деформація суб'єктів туристичної діяльності, та схильність їх до обману з метою наживи (83 %);

- недосконалість, нестабільність нормативно-правового забезпечення сфери туризму, наявність колізій у законодавстві (79 %);

- недостатній контроль з боку суб'єктів, які повинні здійснювати функції з контролю за діяльністю суб'єктів туристичної сфери (87 %);

- корумпованість правоохоронних органів та державних службовців та недостатній контроль за правопорушеннями у сфері туризму (77 %);

- розповсюдженість недостовірних пропозицій з відпочинку у ЗМІ та мережі Internet (79 %);

- відсутність сприятливого правового й організаційного режиму діяльності щодо сплати податків (49 %);

- неоднозначність судової практики щодо цього виду шахрайств (54 %);

- значний кримінальний досвід роботи шахраїв, які діють у туристичній сфері (27 %) тощо.

Список використаних джерел:

1. Томин С. В. Поняття та класифікація криміналістичних засобів попередження кримінальних правопорушень. *Науковий вісник публічного та приватного права*. № 6 (2). 2016. С. 186–190.

2. Малярова В. О. Розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: теорія та практика: моногр. / за ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С.М. Гусарова. Х.: Діса плюс, 2013. 422 с.

3. Томин С. В. Використання тактичних прийомів допиту з метою профілактики кримінальних правопорушень. *Криміналістика і судова експертиза*. Випуск 64. 2018. С. 319–331.
4. Волобуев А. Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва : дис. на здоб. наук. ст. д.ю.н. за спец. 12.00.09. Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2001. 446 с.
5. Чаплинский К. О. Тактичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених злочинними угрупованнями : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2009. 373 с.
6. Книженко С. Криміналістична профілактика злочинів проти правосуддя. *Вісник Національної академії прокуратури України*. № 1 (39). 2015. С. 74-78.
7. Платов Л. В. Профилактика и предупреждение налоговой преступности. *Труды Московской государственной юридической академии*. М., 1997. С. 94–98.

Антонюк Олександр Андрійович
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права,
кандидат політичних наук

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОСВІДУВАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Кримінальні правопорушення проти громадського порядку в більшості своїй мають контактний характер. Тобто злочинець може взаємодіяти з потерпілими, іншими учасниками вказаних діянь. Зрозуміло, що в зв'язку з цим на особах можуть залишатися сліди, котрі потребують вилучення. Тому досить часто в досліджуваній категорії кримінальних проваджень проводиться освідування.

Однією з особливостей проведення освідування є те, що вказана процесуальна дія може проводитися за участю спеціаліста. Згідно ч. 2 ст. 241 КПК України «освідування здійснюється на підставі постанови прокурора та, за необхідності, за участю судово-медичного експерта або лікаря. Освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснюється особами тієї ж статі, за винятком його проведення лікарем і за згодою особи, яка освідується. Слідчий, прокурор не вправі бути присутнім при освідуванні особи іншої статі, коли це пов'язано з необхідністю оголювати особу, що підлягає освідуванню» [1].

Загалом, як зазначає М. С. Строгович, у процесуальному значенні це самостійна слідча дія, той самий огляд і відрізняється від нього тим, що

предметом освідчування є не річ, як при огляді, а жива людина [2, с. 329-330]. Доречною вбачається думка В. М. Тертишника, який наголошує, що «...освідчування надає слідчому можливість вибору однієї з найбільш оптимальних форм обстеження тіла людини залежно від слідчої ситуації. Судово-медичне освідчування може включати в себе як дії, властиві саме освідчуванню (виявлення та фіксація слідів злочину та особливих прикмет на тілі), інколи ними й обмежуючись, так і (за необхідності) дослідницькі операції. Під час його проведення можуть широко застосовуватися такі методи дослідження, як мікроскопія, рентгеноскопія, рентгенографія, люмінесцентний аналіз, фотографування в інфрачервоних променях, контактнo-дифузійний метод тощо. Можливість їх застосування в рамках судово-медичного освідчування не заборонена законом, а необхідність обумовлюється об'єктивними факторами, що лежать в площині особливостей самого об'єкта дослідження (загоєнням ран, змיתтям, згладжуванням слідів, інколи невіддільністю їх від тіла людини тощо). Часто такі дослідження можуть мати невідкладний характер. У цьому зв'язку судово-медичне освідчування, поєднуючи різні пізнавально-пошукові, дослідницькі та засвідчувальні операції, є найбільш раціональною та ефективною формою дослідження тіла живої людини» [3, с. 279].

Об'єктами освідчування є сліди злочину, плями, особливі прикмети й інші ознаки на тілі людини за умови їхньої очевидності. Фактичні дані, встановлені освідчуванням, фіксуються в протоколі, що містить тільки ті факти, які безпосередньо сприйняті його укладачем [4, с. 6]. До об'єктів освідчування під час розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку необхідно зарахувати:

- а) підозрюваний (хуліган);
- б) потерпілий;
- в) особа, яка припинила протиправні дії.

Адже як раз між вказаними особами в багатьох випадках проходить взаємодія (нанесення тілесних ушкоджень тощо). Тому на тілі потерпілого, особи, яка припиняла протиправні дії, також можна спробувати виявити певні речові докази біологічного походження. В той же час, окремі науковці вказують, що освідчування потерпілого повинно проводитись лише в тих випадках, коли його показання неточно відображають подію [5, с. 27].

Освідчування потрібно у першу чергу для виявлення слідів злочину (іншими словами – слідів, унесених з місця злочину): плям крові, тілесних ушкоджень на тілі, опіків (отриманих, наприклад, під час погромів, знищення майна та ін.); саден (внаслідок опору працівникам правоохоронних органів, які запобігали заворушенням; в результаті падіння конструкцій будівель під час погромів та ін.); мікросубстанцій пострілу; слідів вибухових речовин; металізації на руках та інших відкритих ділянках тіла – як наслідок контакту зі зброєю [6, с. 176].

У цілому, освідування при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку, проводилось в 74 % вивчених кримінальних проваджень, по яким підозрювані були затримані на місці вчинення протиправного діяння. Також вказана процесуальна дія проводилась стосовно потерпілих (49 %), адже в ході вчинення протиправних дій часто мають місце випадки заподіяння тілесних ушкоджень.

В свою чергу, Ю. К. Торбін акцентує увагу на тому, що при огляді тіла живої особи «...судово-медичний експерт або лікар звертає увагу слідчого на такі особливості, які не були помічені ним (наприклад, на незначний рубець або пігментовану ділянку шкіри, які могли бути наслідком видалення якої-небудь особливої прикмети); дає характеристику наявних на тілі ушкоджень; допомагає правильно описати виявлені ушкодження, точно вказавши їх локалізацію у відповідності з анатомічними даними про будову тіла людини; допомагає визначити форму ушкодження, його розміри, властивості, колір, здійснює дії, безпосередньо спрямовані на вилучення виявлених слідів злочину (крові, сперми тощо); консультує слідчого про обставини, які ним спостерігаються з точки зору медичних знань, роз'яснює причини і наслідки виявлених ушкоджень та інших слідів злочину, а також деяких видів особливих прикмет, висловлює припущення про час, механізм виникнення виявлених слідів, а також про можливе розташування потерпілого і злочинця в момент утворення на тілі обстежуваної особи тих чи інших ушкоджень; висловлює міркування про ті сліди і ушкодження, які можуть бути виявлені на тілі інших учасників злочину або на місці події» [7].

Констатуючи вищенаведене, необхідно зазначити, що серед початкових слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку варто віднести освідування. Вірно обрана його тактика дає можливість ефективно збирати доказову інформацію, що буде мати значення на подальшому етапі розслідування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса. М.: Изд-во Акад. Наук СССР, 1958. 703 с.
3. Тертишник В. М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09 / Дніпропетровськ. 2010. 473 с.
4. Жалинский А. Э. Освидетельствование в советском уголовном процессе: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львов. 1963. 19 с.
5. Бурданова В. С., Быков В. М. Виктимологические аспекты

криміналістики: Учебное пособие / Ташкент. 1981. 80 с.

6. Шалдирван П. В. Методика розслідування масових заворушень / Дисер. на здоб. наук. ст. к.ю.н. за спец. 12.00.09. Академія адвокатури України. Київ. 2005. 210 с.

7. Торбин Ю. К. Уголовно-процессуальные и криминалистические проблемы освидетельствования. *Черные дыры в Российском Законодательстве*. 2003. № 2. [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.k-press.ru/bh/2003/2/torbin2/torbin2.asp>

Коршун Олександр Вікторович
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВопорушень за фактами обмеження волі та вимагання права на нерухомість

Ряд вчених наголошують на тому, що у структурі вбивств із корисливих мотивів окреме місце посідають вбивства, спрямовані на отримання певних майнових прав, а саме права на житлову площу (право власності на житлове приміщення або інше нерухоме майно). Проте, відповідно до чинного законодавства подібні дії кваліфікуються за п. 6 ч. 2 ст. 115 КК України, тобто як умисне вбивство, учинене з корисливих мотивів. Об'єктом злочину відповідно до цієї статті є життя людини. За п. 6 ч. 2 ст. 115 КК України як учинене з корисливих мотивів умисне вбивство кваліфікується у випадку, коли винний, що позбавив життя потерпілого, хотів одержати у зв'язку із цим матеріальні блага для себе або інших осіб (заволодіти житлом у нашому випадку), одержати або зберегти певні майнові права, уникнути матеріальних витрат або зобов'язань (одержати спадщину) або досягти іншої майнової винагороди [1, с. 45].

Разом із тим, вчиненню вбивства може передувати захоплення особи з метою змусити її передати право власності на житло злочинцям, тому важливим питанням є встановлення можливості вчинення злочину щодо особи за результатами розгляду заяви чи повідомлення про її зникнення. Оперативне вирішення цього питання і пошук зниклого «по гарячих слідах» може запобігти позбавленню життя, заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого та (або) заволодінню правом власності на належне йому житлове приміщення. Розглядаючи проблему встановлення взаємозв'язку між зникненням особи і злочинним заволодінням правом власності на належне останній житло, як і іншим злочином, слід зазначити, що дослідження цього питання є значно ускладненим з огляду на те, що повідомлення про безвісне зникнення особи не є рівнозначним повідомленню про вчинення злочину, оскільки в ньому, як правило, немає

даних, які б вказували на вчинення злочину стосовно зниклого. Тому таке повідомлення формально не може бути підставою для відкриття кримінального провадження [2, с. 201].

З метою запобігання втручання потерпілого у процес позбавлення права на його нерухомість, її можуть тимчасово тримати у неволі, або навіть помістити до психіатричної лікарні.

У цьому розрізі А. В. Андрушко зазначає, що в сучасній Україні фактично будь-яка людина, не обов'язково психічно хвора, може бути госпіталізована до психіатричного закладу в примусовому порядку, якщо лікар-психіатр доведе, що вона, для прикладу, виявляє реальні наміри вчинити дії, що являють собою безпосередню небезпеку для неї чи оточуючих. При цьому, він звертає увагу, що цей злочин вчиняється здебільшого з корисливих мотивів (насамперед задля заволодіння нерухомістю) [3].

Часто злочинці вивозять власника житла до села і там його утримують у неволі, або поміщують у психіатричну лікарню. Позбавившись потерпілого, злочинці здійснюють незаконні угоди цивільно-правового характеру різними способами. Одним із поширених способів є укладання угоди від імені власника, коли або знаходиться особа, схожа на власника, або підробляється паспорт власника. За таких обставин окрім основного складу, дії злочинців слід кваліфікувати ще й за ст. 151 КК України (незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги), ст. 146 КК України (незаконне позбавлення волі або викрадення людини) тощо.

Останнім часом має місце причетність лікарів-психіатрів до злочинних угруповань, діяльність якого спрямована на незаконне заволодіння житлом осіб (в основному самотніх). У випадку встановлення факту незаконного продажу житла особи, яку примусово утримують у психіатричному закладі, необхідно вивчити документацію, що відображає процес поміщення цієї особи до такого закладу, а також історію хвороби тощо [4, с. 180].

При цьому, К. А. Толпекін наголошує, що якщо при перевірці заяви про зникнення особи буде встановлено, що потерпілий незадовго до свого зникнення чи після нього уклав договір про відчуження житла і це підтверджується хоча б одним із таких фактів – наявністю документів, які свідчать про укладення договору стосовно житла, відомостей, отриманих від родичів чи знайомих потерпілого, про те, що він нещодавно уклав угоду про відчуження житла і треті особи змушували його укласти таку угоду, проживання в житлі потерпілого третіх осіб, які заявляють про укладення угоди з потерпілим стосовно цього житла – можна з високим ступенем імовірності припускати, що безвісти зниклий вбитий і його труп прихований злочинцями [5].

Якщо висувалася вимога передачі права на нерухомість з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці, поряд із основним складом дії злочинців слід кваліфікувати за ст. 189 КК України.

У зв'язку із чим, на нашу думку, доцільним видається запровадження обов'язкової перевірки правоохоронними органами законності укладення угод про відчуження житла певних осіб.

Список використаних джерел

1. Бережний С. Д. Відповідальність за вбивство з корисливих мотивів. *Вісник Верховного Суду України*, 2008. №11 (99). С. 44–48
2. Андрійв Д. М. Встановлення взаємозв'язку між фактами зникнення або вбивства потерпілого та заволодіння правом власності на житло. *Право і суспільство*. 2011. № 3. С. 199-205.
3. Андрушко А.В. Проблеми кримінальної відповідальності за незаконне поміщення в психіатричний заклад. *Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти*: матер. III Всеукр. наук.-практ. конфер. (11–12 бер. 2016 р., м. Івано-Франківськ). Івано-Франківськ: Івано-Франк. ун-т права ім. Короля Данила Галицького, 2016. С. 201–204.
4. Чередник К.О. Тактичні операції, спрямовані на вилучення та дослідження документальних джерел інформації про ознаки шахрайства на ринку нерухомості, вчиненого злочинними угрупованнями. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. Том 3. С. 178–183.
5. Толпекин К.А. Некоторые проблемы организации розыска без вести пропавших граждан. URL: http://www.pravo.vuzlib.net/book_z098_page_13.html.

Тущенко Анжела Дмитрівна
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ГРУПОЮ ОСІБ

Розслідування будь-якого кримінального правопорушення вимагає від працівників правоохоронних органів швидкого та ефективного реагування на ситуації, що склалися пі час нього. Проведення по фактам

хуліганства, вчиненого групою осіб, теж повинно відповідати зазначеним вимогам. В той же час, на початковому етапі важлива роль відводиться для проведення слідчих (розшукових) дій. Це пояснюється тим, що під час їх проведення збирається орієнтуюча інформація для висунення версій, розшуку злочинців, визначення напрямків подальшого розслідування. Тому не дарма в окремих методиках розслідування злочинів розглядаються особливості проведення слідчих (розшукових) дій на різних етапах розслідування. На нашу думку, доречно розглянути проведення слідчих (розшукових) дій в залежності від особливостей джерел, з яких вилучається інформація (матеріальних, особистісних та змішаних).

Огляд місця події займає одне з основних місць серед слідчих (розшукових) дій, що проводяться під час розслідування групового хуліганства. Адже як раз при його здійсненні збирається найбільша кількість матеріальної доказової інформації. Його своєчасність, а також належний рівень проведення, впливає на те, чи буде викрито винного у вчиненні суспільно-небезпечного діяння. Щодо поняття огляду місця події, то О. М. Васильєва вказує, що «це слідча дія, що полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні і фіксації слідчим чи дізнавачем обстановки місця події, а також у виявленні, фіксації, вилученні слідів і речових доказів для встановлення в можливих межах характеру й обставин події і винних осіб» [2, с. 253].

При розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, важливо визначити об'єкти огляду. Адже перед слідчим постає завдання встановити, які предмети, речі, сліди належать до даного злочину і можуть мати доказове значення. Огляд місця події складається з трьох етапів: підготовчий, робочий та заключний. Перший починається з моменту прийняття слідчим рішення про проведення огляду місця події. Ми погоджуємося з М. М. Єфімовим, який виділив такі заходи, що необхідно проводити при проведенні огляду місця події під час розслідування хуліганства:

- одержання інформації щодо події;
- допомога потерпілим та охорона місця події;
- підготовка необхідних технічних засобів як для забезпечення виїзду на місце пригоди, так і для безпосереднього проведення огляду;
- забезпечення участі необхідних учасників у проведенні цієї слідчої дії [1, с. 277].

Працівники правоохоронних органів повинні при отриманні інформації про події, повинні з'ясувати такі обставини: «1) подію, що сталася; 2) наявність на місці події очевидців та самого правопорушника; 3) наявність на місці події працівників міліції та вжиті заходи щодо охорони місця події та збереження слідів; 4) наявність на місці події постраждалих осіб. На основі цієї інформації, слідчий вирішує: яким повинен бути склад учасників огляду (кого із спеціалістів чи інших осіб,

наприклад, понятих слід залучити); які технічні засоби потрібні для огляду та їх готовність до використання» [6, с. 226].

По закінченню загального огляду слідчий переходить до детального, під час якого здійснює ряд заходів. Зокрема, об'єкти (кожний окремо) ретельно і детально оглядаються, приймаються усі заходи щодо виявлення і вилучення слідів злочину.

Тому слідчому необхідно залучити до огляду спеціаліста-криміналіста, який проведе вимірювання, фотографування чи відеозапис, складе план або схему, виготовить відбитки та зліпки, допоможе оглянути та вилучити речі і документи, що мають значення для кримінального провадження. Як відмічає О.І. Овчаренко, при вчиненні хуліганства з застосуванням фізичної сили і знарядь, рекомендується уважно дослідити територію для знаходження слідів боротьби (плям крові, волосся, знарядь і т.п.), оскільки потерпілі від хуліганства нерідко вчиняють опір [3, с. 64].

Під час огляду місця події допомога спеціаліста складається у наступному:

- визначення меж території, яка підлягає огляду;
- установлення способу огляду місць найбільш ймовірного відступу злочинця;
- вибір і використання технічних засобів відповідно до об'єкта огляду;
- проведення пошукових дій з метою виявлення слідів, у тому числі і мікрооб'єктів (наприклад, у кишнях одязі підозрюваного);
- проведення необхідних найпростіших геометричних, вагових та інших вимірювань (наприклад, установлення розміру об'єктів, зважування знайдених об'єктів та ін.);
- проведення попередніх досліджень слідів;
- вилучення і упакування виявлених наркотиків, слідів, об'єктів-носіїв;
- роз'яснення щодо виявлених об'єктів або слідів;
- надання консультацій щодо подальшого експертного дослідження вилучених об'єктів [4, с. 6].

Також важливим аспектом огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, є визначення його тактики. Її змістом є дослідження матеріальної обстановки місця події. Наприклад, М. В. Салтевський запропонував класифікацію методів огляду за послідовністю, залежно від використовуваних засобів дослідження, яка містила лише рекомендації щодо способів пересування під час огляду: ексцентричний спосіб – рух по спіралі від центра до периферії; концентричний – рух від периферії до центра; фронтальний – дослідження об'єктів, розташованих на одній лінії; секторний – вивчення території по секторах; вузловий – об'єкт поділяється на ділянки, вузли, квадрати [5, с. 236-237].

Хоча і не можна вказати точне місце вчинення злочину, але можливо

визначити приблизні місця, де залишились речові докази як органічного (кров, слина), так і неорганічного (речі учасників злочину) походження. У такому випадку доцільно також виокремити вузли, де можуть бути зосереджені сліди суспільно-небезпечного діяння, а саме:

- місця, де знаходився потерпілий;
- місця, де знаходився правопорушник;
- місця, де були спричинені різноманітні пошкодження.

Отже, огляд місця події є першочерговою слідчою (розшуковою) дією під час розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб. Своєчасність та ретельність його проведення забезпечує подальший етап розслідування великою кількістю доказової інформації.

Список використаних джерел:

1. Єфімов М. М. Особливості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування хуліганства // Наук. вісн. Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ. 2012. Спец. вип. (№ 1). С. 275-283.
2. Криміналістика: Учебник / Под ред. А.Н. Васильева. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – С. 253.
3. Овчаренко Е.И. Доказывание по уголовным делам о хулиганстве (досудебное производство). Науч.-практич. пособие / Под ред. докт. юрид. наук, проф. А.В. Гриненко. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2006. – 128 с.
4. Огляд місця події: виявлення та вилучення об'єктів біологічного походження: Методичні рекомендації / Міністерство внутрішніх справ України, Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр; [авт.-упоряд.: С. І. Перлін, С. О. Шевцов, Н. М. Косміна, В. В. Іонова]. — Х.: Х.: ФО-П Чальцев О. В., 2009. — 100 с.
5. Салтевский М.В. Тактические основы организации и производства следственных действий и получение информации от вещей // Специализированный курс криминалистики: Учебник / Отв. ред. М.В.Салтевский. – К.: НИиРИО КВШ МВД СССР, 1987. – С. 236-237.
6. Слідчі (розшукові) дії : навч. посібник / [О. В. Авраменко, Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк та ін.] ; за заг. ред. Р. І. Благута, Є. В. Пряхіна. – Львів : ЛьвДУВС, 2014. – 416 с.

З М І С Т

Чаплинський Костянтин Олександрович Ковбаса Володимир Миколайович Проблемні питання протидії злочинній діяльності неповнолітніх.....	3
Коротаєв Володимир Миколайович Пиріг Ігор Володимирович Проблемні питання підготовки кадрів для експертних підрозділів МВС.....	5
Лук'янчиков Євген Дмитрович Лук'янчикова Вікторія Євгенівна Подолання протидії розслідуванню психологічними засобами.....	9
Степанюк Руслан Леонтійович Окремі аспекти процесуального та організаційного забезпечення огляду місця події з урахуванням досвіду США.....	14
Тертишник Володимир Митрофанович Негласні слідчі (розшукові) дій в інтегративній доктрині протидії злочинності.....	17
Варава Володимир Вікторович Організаційно-правові аспекти функціонування служби детективів у складі національної поліції.....	19
Куратченко Михайло Віталійович Актуальні питання протидії сутенерству в розрізі охорони публічного порядку.....	23
Кумець Павел Іванович Проблемні питання форм використання спеціальних знань.....	25
Очеретяний Максим Анатолійович Проблемні питання протидії хуліганству, вчиненого групою осіб.....	28
Бідняк Ганна Сергіївна Вергун Тетяна Ігорівна Щодо дослідження окремих об'єктів, що містять канабіноїди.....	30
Віценко Олександр Олександрович До питання визначення осередку виникнення пожежі на легкових	

автотранспортних засобах.....34

Вакулик Ольга Олексіївна

Торбич Оксана Ігорівна

Слідчі версії у плануванні розслідування.....38

Єфімов Микола Миколайович

Тактичні особливості проведення слідчого експерименту у формі перевірки показань на місці при розслідуванні злочинів проти моральності.....40

Плетенець Віктор Миколайович

Особливості подолання протидії кримінальному судочинству з використанням невербальної інформації.....43

Чаплинська Юлія Анатоліївна

Чаплинський Костянтин Олександрович

Наукові підходи до проведення примусового освідчування учасників кримінального процесу.....46

Янковський Вадим Петрович

Окремі аспекти дослідження револьверів калібру 4 мм Флобер, споряджених способом роздільного заряджання.....51

Аксьонова Дар'я Валеріївна

Можливості використання профайлінгу в діяльності органів досудового слідства.....56

Бобік Марина Василівна

Організаційно-тактичні особливості проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб.....58

Віннік Дар'я Сергіївна

Особливості проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб.....61

Гапич Ігор Олегович

Організація та тактика проведення пред'явлення для впізнання.....63

Годнюк Людмила Миколаївна

Розслідування злочинів в мережі інтернет, вчинених шляхом обману та зловживання довірою66

Демідова Влада Ваидимівна

Взаємодія органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами під час розслідування жорстокого поводження з тваринами.....70

Дмуховський Руслан Сергійович

Особливості допиту свідка у справах про порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.....72

Дробот Ольга Альбертівна

Актуальні питання призначення почеркознавчої експертизи.....76

Карабута Катерина Вікторівна

Протидія шахрайству у кіберпросторі : деякі аспекти проблеми.....79

Карпенко Андрій Віталійович

До питання визначення обстановки хуліганства, вчиненого групою осіб.....81

Кіяк Наталія Ярославівна

Особливості початкового етапу розслідування вбивств.....83

Кирюха Дмитро Євгенович

Криміналістичний аналіз способів учинення злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти та звідництвом.....85

Клоченко Олена Анатоліївна

Актуальні питання охорони і захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.....89

Козак Дмитро Вікторович

Тактичні особливості проведення одночасного допиту раніше допитаних осіб91

Костиря Олександр Миколайович

Особливості огляду при розслідуванні грабежів та розбоїв, учинених раніше засудженими особами.....93

Коцюба Сергій Анатолійович

Слідова картина незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю.....94

Кузьменко Анатолій Сергійович

До питання побудови криміналістичної характеристики квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами.....98

Лазарєв Владислав Олександрович

Криміналістичний аналіз способу втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та сутенерства.....101

Лонська Євгенія Василівна

Щодо деяких нетрадиційних методів криміналістики..... 104

Мазенко Наталя Андріївна

Павлова Наталя Валеріївна

Кінесика як один із нетрадиційних криміналістичних методів в розслідуванні злочинів.....106

Макаренко Наталія Ігорівна

Готовність слідчого до проведення слідчих(розшукових) дій – нагальна потреба протидії злочинності.....109

Малий Іван Іванович

Застосування спеціальних знань при розслідуванні убивств, учинених кримінальними угрупованнями.....110

Матвійчук Ігор Васильович

Фінансовий моніторинг в Україні та проблеми його реалізації.....113

Михайська Поліна Володимирівна

Христов Олександр Леонідович

Обставини, що підлягають встановленню під час допиту близьких родичів за фактом безвісного зникнення дитини на початковому етапі розслідування.....116

Міллер Денис Сергійович

Петров Денис Олексійович

Актуальні питання дослідження циліндрових замків.....120

Мороз Маргарита Валеріївна

Особливості проведення допиту з використанням невербальної комунікації.....125

Мрочко Роман Миколайович

Криміналістичний аналіз обстановки сутенерства, здійснюваного організованою групою.....127

Назарчук Юлія Вікторівна

Особливості проведення допиту..... 129

Обитоцька Марія Володимирівна

До питання проведення огляду місця події при розслідуванні групового хуліганства132

Пачаджи Сергій Олександрович

Окремі аспекти проведення огляду місця події при розслідуванні кримінальних правопорушень.....135

Пінчук Діана Нозарбеківна

Використання поліграфа в Україні та проблеми його законодавчого закріплення.....136

Пономаренко Сергій Олександрович

Щодо огляду вогнепальної зброї та слідів її застосування на місці події.....138

Птушкін Дмитро Анатолійович

Житлова нерухомість як предмет шахрайського посягання.....141

Російський Ілля Костянтинович

Характеристики особа злочинця при розслідуванні крадіжок з приміщень магазинів.....143

Сіроух Ірина Володимирівна

Наукові підходи до визначення способу злочину у справах про звідництво.....147

Синько Євген Віталійович

Єфімов Микола Миколайович

Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні грабежів та розбоїв.....149

Сокол Іван Володимирович

Окремі аспекти призначення судово-психологічної експертизи при розслідуванні умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання.....151

Сур Ірина Сергіївна Особливості використання знань балістики в розслідуванні.....	153
Усольцев Сергій Олександрович Класифікація спеціальних знань, що використовуються при розслідуванні кримінальних правопорушень.....	156
Чаусов Дмитро Юрійович Використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини.....	158
Челахов Леонід Костянтинович Планування, як запорука успішного розслідування окремих видів злочинів.....	161
Чіпець Олександр Іванович Слідова картина незаконного переміщення вогнепальної зброї.....	164
Чуприна Андрій Володимирович Особливості використання можливостей відеоспостереження у розслідуванні.....	166
Циб Ірина Сергіївна Виявлення слідів вбивств, прихованих інсценуванням.....	168
Цибенко Олександр Сергійович Тактика допиту підозрюваного у справах про незаконне заволодіння автомобілем.....	171
Герасимчук Сергій Сергійович До питання взаємодії підрозділів поліції у кримінальних провадженнях за фактом учинення хуліганства, пов'язаного з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку.....	174
Карпенко Роман Валерійович Типові слідчі ситуації подальшого етапу розслідування заподіяння тілесних ушкоджень, учинених неповнолітніми.....	177
Назаренко Герман Артемович Особливості взаємодії правоохоронних органів під час розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб.....	179

Калюга Тетяна Олегівна

Особливості участі спеціаліста в огляді документів під час розслідування шахрайства у сфері надання туристичних послуг.....182

Шевченко Анастасія Сергіївна

До питання типових слідчих ситуацій при розслідуванні хуліганства, вчиненого під час виборчого процесу в Україні.....186

Чередник Катерина Олегівна

Деякі аспекти подолання протидії розслідуванню шахрайств, учинених злочинними угрупованнями на ринку нерухомості.....189

Обшалов Сергій Володимирович

Актуальні питання оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства в Україні (проблеми теорії та практики).....192

Приловський Володимир Володимирович

Окремі аспекти проведення одночасного допиту під час розслідування втягнення неповнолітніх в протиправну діяльність.....194

Сорочан Алла Василівна

Окремі аспекти криміналістичної профілактики під час розслідування шахрайства на первинному ринку нерухомості.....196

Захарова Ганна Вікторівна

Криміналістична профілактика шахрайства у сфері туризму, вчиненого організованою групою: проблеми теорії та практики.....199

Антонюк Олександр Андрійович

Окремі аспекти проведення освідування під час розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку.....203

Коршун Олександр Вікторович

Деякі особливості розслідування кримінальних правопорушень за фактами обмеження волі та вимагання права на нерухомість.....206

Тущенко Анжела Дмитрівна

Організаційно-тактичні особливості огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб208

НОТАТКИ

Наукове видання

*Матеріали
науково-практичного семінару*

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ
КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ НАУКИ**

16 травня 2018 року

Редактор, оригінал-макет, дизайн – *Самотуга А.В.*

Підп. до друку 16.05.2018 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк. трафаретний.
Папір офісний. Ум.-друк. арк. 11,25. Обл.-вид. арк. 11,75. Тираж 100 прим.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи ДДУВС
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056)370-96-59
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДП № 164-р від 07.08.2013